Secolul 20

T. S. ELIOT

East Coker, poem, în româneşte de Sorin Alexandrescu; *Animula*, poem, în româneşte de Ştefan Aug. Doinaş şi Virgil Nemoianu • 63

T. S. ELIOT: *Cele trei voci ale poeziei*, eseu, fragment, în româneşte de Alexandru Baciu • 69

OSSIP MANDELSTAM

1 Ianuarie 1924, şi alte poeme, în româneşte de Ioanichie Olteanu • 73

ANNA AHMATOVA: Ossip Mandelstam, *Pagini de jurnal*, în româneşte de Madeleine Fortunescu • 77

UMBERTO SABA

Singur, Turma; După-amiaza; Insomnie într-o noapte de vară; Fericire; Fantezie; Desprindere; Zăpadă, poeme, în româneşte de Ilie Constantin • 81

WILLIAM FAULKNER

ZGOMOTUL ȘI FURIA

roman, (sfîrșit), în româneşte de Mircea Ivănescu • 85

Postfață, scrisă de autor, pentru ediția din 1946, în româneşte de Mircea Ivănescu • 131

LESLIE CHARTERIS

SFÎNTUL LA NEW-YORK

roman, partea I, în româneşte de Tea Preda • 141

HORIA DAMIAN

Construcție şi spiritualitate

WALDEMAR GEORGE: ... *arhitectura, poezie pură;* MICHEL CONIL LACOSTE: *întreaga adîncime a misterului*; MICHEL TAPIÉ: *operă de artă totală;* PIERRE RESTANY: *la scara unui nou umanism;* PAUL WALDO SCHWARTZ: *referiri la spațiul necuprins;* PIERRE MAZARS: românii; RADU VARIA: *un adevărat tărîm al spiritului* • 181

TEA PREDA: Chore-Studio. Parabole în alb și negru

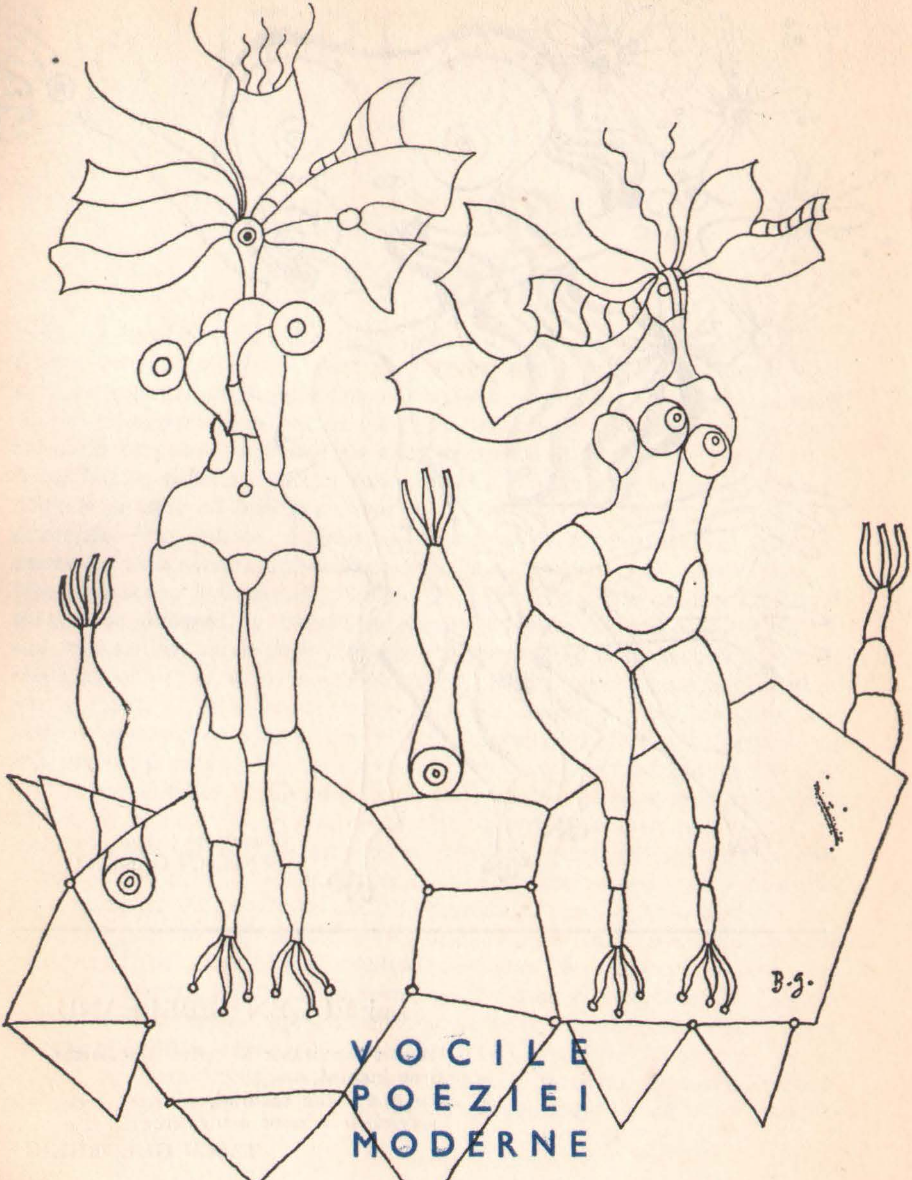

VOCILE POEZIEI MODERNE

Desen de
BENEDICT GĂNESCU

Lui EUGEN JEBELEANU

iscusit explorator al operei ducassiene,
i se închină,
cu grandorile textului,
servituțile acestor echivalențe
TAȘCU GHEORGHIU

LAUTREAMONT

Cînturile lui Maldoror

CÎNTUL ÎNTÎI

Îndure-se cerul ca îmboldit și făcut pentru o clipă crîncen asemeni celor ce citește, cetitorul să-și afle, fără a se rătăci, drumul abrupt și sălbatic, prin smîrcurile pustii ale acestor pagini mohorîte și pline de otravă; căci, afară doar dacă n-aduce în cetirea sa o logică neînduplecată și o încordare de cuget cel puțin pe potriva neîncrederii sale, miazmele ucigătoare ale acestei cărți îi vor îmbiba sufletul cum apa zahărul. Nu e bine ca toată lumea să citească paginile ce stau să urmeze; cîțiva vor gusta singuri acest fruct amar fără primejdie. Prin urmare, suflet sfielnic, înainte de a pătrunde mai adînc în asemenea sihle necercetate, îndreaptă-ți călcîiele îndărăt și nu înainte. Ascultă bine ce-ți spun: îndreaptă-ți călcîiele îndărăt și nu înainte, precum ochii unui fiu care se întoarnă cu smerire de la contemplarea augustă a feții materne; sau, mai curînd, ca un unghiu cît cuprinzi cu vederea de cocoare înfrigurate, meditînd adînc, care, la vreme de iarnă, zboară puternic străbătînd tăcerea, cu toate pînzele întinse, către un punct anume al zării, de unde deodată se pornește un vînt ciudat și tare, premergător furtunii. Cocoara cea mai bătrînă și care alcătuiește ea singură avangarda, văzînd aceasta, își clatină capul, următor și pliscul pe care și-l cloncăne, și nu e mulțumită (nici eu n-aș fi, în locul ei), în timp ce bătrîna-i gîtiță, pleșuvă de pene și contemporană cu trei generații de cocoare, se frămîntă în unduiri mîniate care prevestesc vijelia ce se apropie. După ce cu sînge-rece a privit de mai multe ori în toate părțile cu ochi ce ascund încercarea, cuminte, cea dintîi (căci, ea e cea care are privilegiul de a-și arăta penele cozii celorlalte cocoare mai prejos ca judecată) cu țipătu-i veghietor de melancolică sentinelă, spre a respinge vrășmașul obștesc, ea întoarce cu mlădiere vîrful figurii geometrice (e poate un triunghi, dar nu se vede a treia latură pe care o întocmesc în tărie aceste curioase păsări călătoare), fie la babord, fie la tribord, ca o iscusită căpetenie; și, cîrmind cu aripi ce nu par mai mari decît ale unei vrăbii, pentru că nu e proastă, ea își ia astfel un alt drum filozofic și mai sănătos.

•

Cetitorule, e poate ura pe care vrei să o invoc la începutul acestei lucrări ! Cine-ţi spune că nu vei trage adînc în piept, scăldat în desfătări fără de număr, atît cît vei voi, cu nările tale trufaşe, largi şi subţiri, răsturnîndu-ţi pîntecul, asemeni unui rechin, în aierul frumos şi negru, ca şi cum ai înţelege însemnătatea acestui fapt şi însemnătatea nu mai mică a poftei tale îndreptăţite, îndelung şi majestuos, roşiile-i miazme? Te încredinţez, ele îţi vor bucura cele două găuri informe ale mutrei tale slute, o, monstru, dacă totuşi te vei strădui mai înainte să respiri de trei mii de ori la rînd cugetul blestemat al Celui Veşnic ! Nările tale, care vor fi peste măsură umflate de nespusă mulţumire, de extaz încremenit, altceva mai bun nu vor cere văzduhului, îmbălsămat deodată ca de parfume şi tămîi; căci, ele vor fi îndestulate de o fericire deplină, precum îngerii ce sălăşluiesc în măreţia şi pacea galeşelor ceruri.

●

Voi statornici în cîteva rînduri cum Maldoror fu bun în timpii anilor săi dintîi, cînd trăi fericit; gata. Îşi dădu apoi seama că se născuse rău: ursită neobişnuită ! Îşi ascunse firea cît putu, un mare număr de ani; dar, pînă la urmă, din pricina acestei încordări care nu-i era în fire, în fiecare zi sîngele i se urca la cap; pînă cînd, nemai putînd îndura o asemenea viaţă, se aruncă hotărît în făgaşul răului . . . stare nespus de dulce ! Cine-ar fi spus-o ! Cînd săruta un copil, cu faţa trandafirie, el ar fi vrut să-i smulgă obrajii cu un brici, şi ar fi făcut-o foarte adesea, dacă Dreptatea, cu lungul ei alai de pedepse, nu l-ar fi împiedicat de fiecare dată. El nu era mincinos, mărturisea adevărul şi spunea că era crud. Oameni, aţi auzit? el se-ncumetă a o mai spune şi cu această pană care tremură ! Aşadar, el e o putere mai tare decît voinţa . . . Blestem ! Piatra voia să scape de legile greutăţii ! Cu neputinţă ! Cu neputinţă, cînd răul ar voi să se unească binelui. E ceea ce spuneam mai sus.

●

Sînt unii care scriu spre a căpăta aplauzele oamenilor, cu ajutorul a nobile însuşiri ale inimii pe care închipuirea le născoceşte sau pe care ei pot să le aivă. Cît despre mine, eu îmi slujesc geniul spre a zugrăvi desfătările cruzimii ! Desfătări nu trecătoare, prefăcute; ci, care au început cu omul, vor sfîrşi cu el. Oare geniul nu se poate uni cu cruzimea în hotărîrile tainice ale Proniei? sau, pentru că eşti crud, nu poţi avea, oare, geniu? Se va vedea dovada în cuvintele mele; nu ţine decît de voi ca să mă ascultaţi dacă vă învoiţi . . . Iertare, mi se părea că mi se sbîrlise părul pe cap; dar nu-i nimic, căci, cu mîna, am izbutit să-l pun iar în starea de mai înainte. Cel ce cîntă nu ţine să-i fie cavatinele lucru necunoscut; dimpotrivă, el îşi trage laudă din aceea că gîndurile-i semeţe şi rele sînt în toţi oamenii.

●

Am văzut, de-a lungul întregii mele vieţi, fără a lăsa deoparte pe unul singur, oamenii, cu umeri înguşti, săvîrşind fapte neroade şi numeroase, prostindu-şi semenii şi, stricînd sufletele prin tot felul de mijloace. Ei numesc imboldurile făpturilor lor: gloria. Văzînd aceste privelişti, am vrut să rîd asemeni celorlalţi; dar, acest fapt, stranie imitare, era cu neputinţă. Am luat un briceag a cărui limbă avea un tăiş ascuţit, şi mi-am spintecat cărnurile în locurile unde buzele se întrunesc. O clipă, îmi crezui ţinta atinsă. Privii într-o oglindă gura aceasta sfîşiată prin chiar voinţa mea! Era o greşeală ! Sîngele care curgea din belşug din amîndouă rănile împiedica de altfel a se zări că-ar fi fost cu adevărat rîsul celorlalţi. Dar, după cîteva clipe de confruntare, văzui bine că rîsul meu nu semăna cu cel al oamenilor, că adică eu nu rîdeam. Am văzut oamenii, cu capul lor slut şi cu ochii îngrozitori înfundaţi în orbita obscură, întrecînd asprimea stîncii, tăria oţelului călit, cruzimea rechinului, semeţia tinereţii, furia nesăbuită a ucigaşilor, vînzările făţarnicului, pe comedianţii cei mai neasemuiţi, tăria de fire a preoţilor, şi pe fiinţele cele mai ascunse în afară, cele mai reci din toate lumile şi din cer; ostenind pe moralişti în a le dezvălui inima, şi atrăgîndu-şi asupră-le mînia neîndurătoare de sus. I-am văzut pe toţi în acelaşi timp, cînd cu pumnul cel mai tare îndreptat către cer, precum al unui copil, care s-a şi pornit împotriva maică-si, pe semne aţîţaţi de vreun duh al iadului, cu ochii încărcaţi de o căinţă usturătoare cît şi duşmănoasă totodată, într-o tăcere îngheţată, necutezînd a-şi rosti meditaţiile vaste şi sterpe pe care le ascundea sînul lor, atît erau ele de pline de nedreptate şi mîhnind de compătimire pe Dumnezeul îndurării; cînd, în fiece clipă a zilei, de la purcederea prunciei pînă la sfîrşitul bătrîneţii, împrăştiind anateme de necrezut, care n-aveau bunul simţ, împotriva a tot ce respiră, împotriva lor înşişi şi împotriva Proniei, prostituîndu-şi femeile şi copiii, şi necinstind astfel părţile trupului închinate ruşinii. Atunci, mările îşi stîrnesc apele, înghit în genunile lor podelele; uraganele, cutremurele de pămînt răstoarnă casele; ciuma, bolile felurite seceră familiile rugînde. Dar, oamenii nu iau seama. I-am văzut deasemenea şi roşind, pălind de ruşine pentru purtarea lor pe acest pămînt; rar. Furtuni, surori ale uraganelor; firmament vioriu, căruia nu-i îngădui frumuseţea; mare făţarnică, icoană a inimii mele; pămînt, cu sînul tainic; locuitori ai sferelor; univers întreg; Dumnezeule, care l-ai creat cu măreţie, pe tine te invoc: arată-mi un om care să fie bun ! . . . Dar, înzeceascăcă-mi puterile înnăscute harul tău; căci, la priveliştea acestui monstru, pot muri de uimire; mori şi pentru mai puţin.

•

Trebuie să-ţi laşi unghiile să crească timp de cincisprezece zile. Oh ! cît e de dulce să smulgi sălbatic din patul său un copil care n-are încă nimic pe

buza de sus, și, cu ochii larg deschiși, să te prefaci că-ți treci cu gingășie mîna pe fruntea lui, dîndu-i pe spate frumoasele-i bucle ! Apoi, dintr-o dată, în clipa cînd se așteaptă mai puțin, să-ți înfigi unghiile lungi în pieptul lui fraged, în așa fel încît să nu moară; căci, dacă-ar muri, te-ai lipsi mai tîrziu de priveliștea caznelor sale. După aceea, bei sîngele lingîndu-i rănile; și, în acest timp, care ar trebui să ție cît veșnicia ține, copilul plînge. Nimic nu-i atît de plăcut ca sîngele lui, tras afară cum tocmai am spus-o, și cald încă, dacă nu lacrimile lui, amare ca sarea. Omule, nu ți-ai gustat niciodată sîngele, cînd din întîmplare ți-ai tăiat degetul? Cît e de bun, nu-i așa? căci, el n-are nici-un gust. Pe de altă parte, nu-ți amintești a fi dus într-o zi, în gîndurile tale lugubre, mîna, scobită în fund, pe fața ta bolnăvită udată de ce cădea din ochi; care mînă, apoi, se îndrepta fatal către gură, care sorbea cu lungi înghițituri, din această cupă tremurîndă ca dinții școlarului ce privește pieziș la cel ce s-a născut spre a-l asupri, lacrimile? Cît sînt ele de bune, nu-i așa; căci, ele au gustul oțetului. Ai zice lacrimile celui care e mult-iubitoare; dar, lacrimile copilului sînt mai plăcute cerului gurii. El, nu trădează necunoscînd încă răul: cea care e mult-iubitoare trădează mai curînd sau mai tîrziu . . . ghicesc asta prin analogie, cu toate că habar n-am ce e prietenia, ce e iubirea (s-ar putea să nu le primesc niciodată; cel puțin, din partea seminției omenești). Așadar, pentru că sîngele și lacrimile tale nu te dezgustă, hrănește-te, hrănește-te fără teamă cu lacrimile și sîngele adolescentului. Leagă-i ochii, în timp ce-i sfîșii cărnurile-i svîcninde; și, după ce îi vei fi auzit ceasuri îndelungi țipetele-i sublime, asemănătoare cu horcăielile sfîșietoare pe care le scot într-o bătălie gîtlejele răniților agonizînd, atunci, depărtîndu-te ca o avalanșă, te vei repezi din odaia vecină, și te vei preface că-i vii în ajutor. Îi vei dezlega mîinile, cu nervii și vinele umflate, vei da iarăși vederea ochilor lui rătăciți, pornind a-i linge din nou lacrimile și sîngele. Cît e atunci căința de adevărată ! Scînteia divină care e în noi, și apare atît de rar, se arată; prea tîrziu ! Cît de copleșită e inima în pornirea-i de a mîngîia pe nevinovatul căruia i s-a făcut rău: « Adolescent care ai îndurat chinuri cumplite, cine a putut săvîrși asupră-ți o fără de lege pe care nu știu cu ce nume s-o numesc ! Urgisitule ! Cît trebuie să suferi ! Și dacă maică-ta ar afla-o, ea n-ar fi mai aproape de moartea atît de urîtă de vinovați, decît sînt eu acum. Vai ! ce e dar binele și răul? Să fie, oare, un același lucru prin care noi ne mărturisim cu turbare neputința și dorința pătimașe de a atinge infinitul prin chiar mijloacele cele mai smintite? Sau, iarăși, să fie două lucruri deosebite? Da . . . fie mai curînd un același lucru . . . căci, de nu, ce mă voi face la ziua judecății ! Adolescent, iartă-mă; e cel ce stă în fața chipului tău nobil și sfințit, care ți-a sfărîmat oasele și sfîșiat cărnurile ce atîrnă de pe multe părți ale trupului tău. Să fie, oare, un delir al minții mele bolnave, să fie un tainic instinct ce nu ține de judecata mea, asemeni celui

al vulturului sfîşiindu-şi prada, care m-a împins să făptuiesc această nelegiuire; şi totuşi, atît cît victima mea, eu suferearn ! Adolescent, iartă-mă. O dată ieşiţi din această viaţă trecătoare, doresc să fim înlănţuiţi pe veşnicie; să nu alcătuim decît o singură fiinţă, cu gura mea lipită de gura ta. Chiar în felul acesta, pedeapsa mea nu va fi deplină. Atunci, tu mă vei sfîşia fără să te opreşti niciodată, cu dinţii şi cu unghiile în acelaşi timp. Îmi voi împodobi trupul cu ghirlande îmbălsămate, pentru acest holocaust ispăşitor; şi vom suferi amîndoi, eu, că sînt sfîşiat, tu, că mă sfîşii . . . cu gura mea lipită de gura ta. O, adolescent, cu părul bălai, cu ochii atît de blînzi, vei face, oare, acum, ce te sfătuiesc? Chiar de nu ţi-i voia, vreau ca tu s-o faci, şi-mi vei scălda în fericire conştiinţa.» După ce vei fi vorbit astfel, tu vei fi făcut totodată răul unei fiinţe omeneşti, şi vei fi iubit de aceeaşi fiinţă: e cea mai mare fericire ce se poate gîndi. Mai tîrziu, îl vei putea duce la spital; căci, beteagul nu-şi va mai putea cîştiga viaţa. Ţi se va spune bun, şi cununile de laur şi medaliile de aur îţi vor ascunde picioarele goale răşchirate pe marele mormînt cu faţa bătrînă. O, tu, căruia nu vreau a-i scrie numele pe această pagină care consacră sfinţenia crimei, ştiu că iertarea ta fu nemărginită ca universul. Dar eu, eu trăiesc încă !

●

Am făcut un pact cu prostituţia spre a semăna destrăbălarea în familii. Îmi amintesc de noaptea ce premerse acestei primejdioase legături. Văzui în faţa mea un mormînt. Auzii un licurici, mare cît o casă, care îmi spuse: « Îţi voi face lumină. Citeşte inscripţia. Nu de la mine vine această poruncă supremă. » O largă lumină de culoarea sîngelui, la vederea căreia fălcile îmi clănţăniră şi braţele îmi căzură moi, se răspîndi în văzduh pînă-n zare. Mă sprijinii de un zid în ruină, căci eram gata să cad, şi citii: « Aici zace un adolescent care a murit ofticos: ştiţi din ce pricină. Nu vă rugaţi pentru el ». Mulţi dintre oameni n-ar fi avut poate atîta bărbăţie ca mine. Estimp, o frumoasă femeie goală veni să se culce la picioarele mele. Eu, ei, cu o faţă mîhnită: « Poţi să te ridici ». Îi întinsei mîna cu care fratricidul îşi sugrumă sora. Licuriciul, mie: « Tu, ia o piatră şi omoar-o. — Pentru ce? îi spusei » El, mie: « Ia seama, tu; cel mai slab, pentru că eu sînt cel mai tare. Aceasta se numeşte Prostituţia. *» Cu lacrimile în ochi, cu turbarea în inimă, simţii născîndu-se în mine o putere necunoscută. Apucai un bolovan; după multe opinteli îl săltai cu trudă pînă-n dreptul pieptului; mi-l pusei pe umăr cu braţele. Urcai un munte pînă-n vîrf: de-aci, zdrobii licuriciul. Cît statul unui om i se afundă în pămînt capul; bolovanul sări în sus cît şase biserici una peste alta. El căzu iar într-un lac, ale cărui ape se scoborîră o clipă, în trîmbă, săpînd un uriaş con întors. Pacea se ivi iar la suprafaţă; lumina de sînge nu mai luci. « Vai ! vai ! strigă frumoasa femeie goală; ce-ai făcut? » Eu,*

ei: « Nu te dau pentru el; fiindcă mi-e milă de cei nenorociţi. Nu e vina ta dacă justiţia eternă te-a creat ». Ea, mie: « Într-o zi, oamenii îmi vor da dreptate; nu-ţi spun mai mult. Lasă-mă să plec, spre a-mi ascunde în fundul unei mări tristeţea mea nemărginită. Numai tu şi monştrii îngrozitori ce mişună prin aceste negre genuni nu mă dispreţuiţi. Tu eşti bun. Adio, tu care m-ai iubit ! » Eu, ei: « Adio ! Încă o dată: adio ! Te voi iubi de-a pururi ! . . . De astăzi, părăsesc virtutea ». Iată de ce, o noroade, cînd veţi auzi vîntul iernii gemînd pe mare şi în preajma toartelor ei, sau deasupra marilor oraşe, care, de îndelungă vreme, s-au cernit în doliu, pentru mine, sau prin geroasele sihle polare, spuneţi: « Nu e duhul lui Dumnezeu care trece: nu e decît suspinul sfredelitor al Prostituţiei logodit cu gemetele grave ale Montevideanului.» Copii, eu sînt cel ce v-o spune. Atunci, plini de iertare, îngenunchiaţi; şi fie ca oamenii, mai numeroşi decît păduchii, să cadă în lungi rugăciuni.

●

La lumina lunii, aproape de mare, prin sihlele selbei, vezi, cufundat în amare gîndiri, cum toate lucrurile îmbracă forme gălbui, nelămurite, fantastice. Umbra copacilor, cînd repede, cînd înceată, aleargă, vine, revine, în felurite alcătuiri, turtindu-se, lipindu-se de pămînt. Pe timpuri, cînd mă avîntam pe aripile tinereţii, asta mă făcea să visez, mi se părea ciudat; acum, m-am obişnuit. Vîntul îşi geme prin frunze notele-i languroase şi buha-şi cîntă grava ei tînguire care zbîrleşte părul celor ce-o aud. Atunci, cîinii, furioşi, îşi rup lanţurile, fug din fermele depărtate; ei aleargă pe cîmp, în sus şi-n jos, càpii. Deodată, se opresc, privesc în toate părţile cu o nelinişte grozavă, cu ochi de jar; şi, aşa cum elefanţii, înainte să moară, aruncă în deşert o ultimă privire spre cer, ridicîndu-şi cu disperare trompele, blegindu-şi urechile, tot astfel şi cîinii îşi lasă urechile, îşi înalţă capetele, îşi umflă grumajii şi încep să latre, rînd pe rînd, fie ca un copil care scheaună de foame, fie ca o mîţă rănită în burtă, pe un acoperiş, fie ca o femeie lehuză, fie ca un muribund bolnav de ciumă la spital, fie ca o fată care cîntă o arie sublimă în faţa stelelor la răsărit, în faţa stelelor la miază-zi, în faţa stelelor la apus; în faţa lunii; în faţa munţilor, semănînd în depărtare cu nişte stînci gigantice, ce zac în întuneric; în faţa vîntului rece pe care-l trag cu sete în plămîni, care le înroşeşte, le încinge nările pe dinăuntru; în faţa tăcerii nopţii; în faţa cucuvăilor, al căror zbor pieziş le atinge botul, şi care poartă un guzgan sau un brotac în plisc, hrană vie, dulce pentru pui; în faţa iepurilor care pier într-o clipă; în faţa tîlharului care fuge în galopul calului său după ce-a făptuit un omor; în faţa şerpilor, mişcînd bălăriile care-i fac să le tremure pielea, să le scrîşnească dinţii; în faţa propriului lor lătrat, care le stîrneşte lor înşile frică; în faţa broaştelor, pe care le sfărîmă cu un pocnet sec de

falcă (de ce s-au răzleţit de mlaştină?); în faţa copacilor, ale căror frunze molatec legănate sînt tot atîtea mistere pe care ei nu le-nţeleg, pe care vor să le descopere cu ochii lor ficşi, inteligenţi; în faţa păianjenilor, spînzuraţi, între lungile lor labe, care se caţără pe arbori ca să scape; în faţa corbilor care n-au găsit de mîncare în timpul zilei, şi care se reîntorc la culcuş cu aripile ostenite; în faţa stîncilor de pe ţărm; în faţa focurilor care scapără pe catargele corăbiilor nevăzute; în faţa freamătului surd al valurilor; în faţa marilor peşti, care, înotînd, îşi arată spinările lor negre, ca să se cufunde apoi, în genune; şi-n faţa omului care-i înrobeşte. După care, prind iarăşi să cutreiere cîmpia, sărind cu labele lor însîngerate, peste gropi, drumuri, ogoare şi rîpi. I-ai spune loviţi de turbare, căutînd un imens eleşteu ca să-şi astîmpere setea. Urletele lor prelungi înspăimîntă firea. Vai, călătorului întîrziat! Oaspeţii cimitirelor se vor năpusti asupra lui, îl vor sfîşia, îl vor devora cu gurile lor şiroind de sînge; fiindcă ei n-au dinţii stricaţi. Sălbăticiunile, necutezînd să se apropie ca să ia parte la ospăţul de carne, fug unde văd cu ochii, dîrdîind. După cîteva ore, cîinii, sfîrşiţi de goana lor încoa şi-ncolo, aproape morţi, cu limbile-afară din gură, se aruncă unii asupra celorlalţi, fără să ştie ce fac şi se sfîşie în mii de bucăţi, cu o iuţeală de necrezut. Ei nu fac asta din cruzime. Într-o zi, cu ochii sticloşi, mama îmi spuse: « Cînd vei fi în aşternut, şi vei auzi lătratul cîinilor pe cîmp, ascunde-te sub pătura ta, nu lua în derîdere ceea ce fac; ei au o sete nepotolită de infinit, ca tine, ca mine, ca toate celelalte făpturi omeneşti cu faţa palidă şi prelungă. Şi chiar îţi dau voie să te aşezi la fereastră, ca să contempli această privelişte care e îndeajuns de sublimă. » De atunci, respect voinţa moartei. Eu, ca şi cîinii, simt nevoia de infinit . . . Nu pot, nu pot să-mi astîmpăr această nevoie! Sînt fiul omului şi al femeii, precum mi s-a spus. Asta mă miră . . . mi-nchipuiam că sînt mai mult! La urma urmei, ce-mi pasă de unde vin? În ceea ce mă priveşte, dac-ar fi fost după mine, mi-aş fi dorit să fiu feciorul rechinei, a cărei foame e prietena bună a furtunilor, şi a tigrului, cu ştiuta lui cruzime: n-aş fi atît de rău. Voi, care mă priviţi, depărtaţi-vă de mine, căci răsuflarea mea exală o miasmă otrăvită. Nimeni, încă, n-a văzut zbîrciturile verzi ale frunţii mele; nici oasele ieşite ale chipului meu slab, asemeni oaselor vreunui peşte uriaş, ori stîncilor ce acoperă ţărmurile mării, ori repezilor culmi alpestre, pe care adesea le-am străbătut, cînd, pe cap aveam un păr de altă culoare. Şi, cînd dau tîrcoale aşezărilor oamenilor, în nopţile de furtună, cu ochii încinşi, cu părul biciuit de vîntul vijeliilor, singuratic ca o piatră-n mijlocul drumului, îmi acopăr faţa veştedă, cu o bucată de catifea, neagră ca funinginea ce umple hornurile pe dinăuntru; nu trebuie ca ochii să fie martorii urîţeniei pe care Fiinţa supremă, cu un zîmbet de atotputernică ură a pus-o pe mine. În fiecare dimineaţă, cînd soarele se ridică pentru ceilalţi, răspîndind bucuria şi căldura binefăcătoare în întreaga fire, în timp

ce niciuna din trăsăturile mele nu mişcă, pironind cu ochii spaţiul plin de tenebre, ghemuit pe vine în fundul peşterii mele iubite, într-o desperare care mă-mbată ca vinul, îmi sfîrtec cu mîinile mele puternice pieptul în fîşii. Totuşi, simt că nu-s atins de turbare ! Totuşi, simt că nu sînt singurul care suferă ! Totuşi, simt că respir ! Ca un condamnat care îşi încearcă muşchii, cugetînd la soarta lor, şi care peste puţin va urca pe eşafod, în picioare, pe patul meu de paie, cu ochii închişi, îmi întorc încet capul de la dreapta la stînga, de la stînga la dreapta, timp de ore întregi; nu cad într-o străfulgerare mort. Din timp în timp, cînd gîtul meu nu se mai poate întoarce în acelaşi sens, şi se opreşte ca să reînceapă a se întoarce într-un sens opus, privesc deodată orizontul, prin rarele zarişti lăsate de bălăriile dese ce ascund intrarea: Nu văd nimic ! Nimic . . . dacă nu doar selbele dansînd în trîmbe cu arborii şi lungile şiraguri de păsări ce străbat înalturile. Asta îmi tulbură sîngele şi creierul . . . Cine mă loveşte-n cap cu o rangă de fier, ca un ciocan izbind în nicovală?

•

Am de gînd, fără să fiu tulburat, să declam cu glas tare, strofa gravă şi rece pe care veţi auzi-o. Voi, luaţi aminte la ceea ce ea cuprinde şi păziţi-vă de urma dureroasă pe care nu va pregeta să o lase, ca semnul fierului roşu, în gîndurile voastre tulburate. Să nu vă-nchipuiţi că sînt pe pragul morţii, fiindcă încă nu sînt un schelet, şi bătrîneţea nu mi s-a lipit de frunte. Să înlăturăm prin urmare orice idee de comparaţie cu lebăda, în clipa în care viaţa îi zboară, şi să nu vedeţi în faţa voastră decît un monstru, a cărui figură mă fericesc că n-o puteţi zări; mai îngrozitoare decît sufletul lui, totuşi, nu e. Cu toate astea, nu sînt un tîlhar . . . Destul despre asta. Nu e mult de cînd am revăzut marea şi bătut punţile vaselor, şi amintirile mele sînt vii ca şi cum aş fi părăsit-o în ajun. Fiţi, totuşi, dacă vă stă în putere, tot atît de calmi ca şi mine, la această lectură de care mă şi căiesc că v-o dărui, şi să nu roşiţi la gîndul a ceea ce arată ea că este inima omenească. O, caracatiţă, cu privirea de mătase ! tu, al cărei suflet e nedespărţit de al meu; tu, cel mai frumos dintre locuitorii globului terestru, şi care porunceşti unui serai de patru sute de ventuze; tu, în fiinţa căreia sălăşluiesc domneşte, ca în firesc lăcaş, prin deolaltă logodnă, într-o legătură de nesfărîmat dulcea virtute împărtăşită de graţiile divine, pentru ce nu eşti cu mine, cu pîntecul tău de mercur pe pieptul meu de aluminiu, aşezaţi amîndoi pe vreo stîncă de pe ţărm spre a contempla această privelişte pe care-o ador ! Bătrîn ocean, cu valurile de cleştar, tu semeni pe potrivă cu acele dîre vinete ce se văd pe spinarea rănită a băieţilor de punte; tu eşti o uriaşă vînătaie trasă pe trupul pămîntului; îmi place această comparaţie. Astfel, la întîia vedere, un suflu prelung de tristeţe, care e, parcă, murmurul brizei tale suave, trece, lăsînd urme de neşters, peste sufletul adînc zguduit, şi tu rechemi în amin-

tirea îndrăgostiţilor tăi, fără ca ei să-şi dea întotdeauna seama, asprele începuturi ale omului, cînd el face cunoştinţă cu durerea care nu-l mai părăseşte. Te salut, bătrîn ocean !

Bătrîn ocean, forma ta armonios sferică, menită să bucure faţa gravă a geometriei, nu-mi aminteşte decît prea îndeajuns mărunţii ochi ai omului, la fel cu ai mistreţului ca micime, şi cu ai păsărilor de noapte ca desăvîrşită rotunjime a scrisurii. Cu toate acestea, omul s-a crezut frumos din veacuri. Eu, socot mai degrabă că omul nu se închipuie frumos decît din amor-propriu; dar că nu e frumos cu adevărat şi că se-ndoieşte; altfel, pentru ce-ar privi la chipul semenului său cu atîta dispreţ? Te salut, bătrîn ocean !

Bătrîn ocean, tu eşti simbolul identităţii: egal întotdeauna cu tine însuţi. Tu nu te schimbi în chip esenţial, şi, dacă valurile sînt undeva furioase, mai departe, în vreo altă zonă, ele se află în liniştea cea mai deplină. Tu nu eşti ca omul, care se opreşte în stradă ca să vadă doi buldogi înşfăcîndu-se de grumaz, dar care nu se opreşte cînd trece o înmormîntare; care e dimineaţa în toane bune şi seara, ursuz; care rîde astăzi şi plînge mîine. Te salut, bătrîn ocean !

Bătrîn ocean, n-ar fi de loc cu neputinţă ca tu să ascunzi în sînu-ţi viitoare foloase pentru om. I-ai şi dăruit balena. Tu nu-ţi laşi lesne ghicite de ochii setoşi ai ştiinţelor naturale miile de taine ale intimei tale organizări; tu eşti modest. Omul se laudă neîncetat, şi pentru fleacuri. Te salut, bătrîn ocean !

Bătrîn ocean, feluritele neamuri de peşti pe care le hrăneşti nu şi-au jurat frăţie între ele. Fiecare soi trăieşte de capul lui. Firile şi alcătuirile care se schimbă după fiecare din ele, lămuresc, în chip mulţumitor ceea ce la început nu părea decît o ciudăţenie. Aşa e şi cu omul care n-are aceleaşi pricini de îndreptăţire. E, ea, o bucată de pămînt locuită de treizeci de milioane de fiinţe omeneşti, că ele se şi simt datoare să nu se amestece în viaţa vecinilor lor, înfipţi ca nişte rădăcini în bucata de pămînt care urmează. Coborînd de la mare la mic, fiecare om trăieşte ca un sălbatic în vizuina lui, şi rareori iese să-şi vadă semenul, ghemuit şi el, într-o altă vizuină. Marea familie universală a oamenilor e o utopie demnă de logica cea mai mediocră. Pe lîngă aceasta, din priveliştea ţîţelor tale rodite, se desprinde ideea de nerecunoştinţă; căci gîndul te duce numaidecît la acei părinţi nenumăraţi, atît de ingraţi faţă de Ziditor cînd îşi leapădă rodul mizerabilei lor împreunări. Te salut, bătrîn ocean !

Bătrîn ocean, nămeţirea ta de materie nu se poate înţelege decît pe măsura ce-ţi faci de cîtă putere vie a fost nevoie spre a zămisli întregul grămădirii tale. Nu poţi fi îmbrăţişat dintr-o uitătură. Spre a te contempla, trebuie ca privirea să-şi rotească, într-o mişcare neîntreruptă, ochianul către cele patru puncte ale zării, aşa cum un matematician, ca să dezlege o ecuaţie de algebră, e dator să cerceteze îndeunele feluritele-i dezlegări cu putinţă,

înainte de a înlătura greutatea. Omul mănîncă lucruri hrănitoare, şi face şi alte strădanii, demne de o cauză mai bună, ca să pară gras. Umfle-se cît va fi voit, acest adorabil broscoi. Fii liniştit, nu te va ajunge în mărime; o bănui, cel puţin. Te salut, bătrîn ocean !
Bătrîn ocean, apele tale sînt amare. Au întocmai acelaşi gust ca fierea pe care o picură critica pe artele frumoase, pe ştiinţe, pe tot. Dacă unul are geniu, se face totul ca el să treacă drept idiot; dacă altul e frumos la trup, se schimbă într-un cocoşat scîrbos. Desigur, trebuie ca omul să-şi simtă cu tărie nedesăvîrşirea, ale cărei trei sferturi nu i se datoresc decît lui, spre a o critica astfel ! Te salut, bătrîn ocean !
Bătrîn ocean, oamenii cu toată excelenţa metodelor lor, n-au ajuns încă, ajutaţi de mijloacele de investigaţie ale ştiinţei, să măsoare adîncimea ameţitoare a abisurilor tale; ştii că sondele cele mai lungi, cele mai grele ţi le-au recunoscut a fi de neatins. Peştilor . . . asta li-e îngăduit, oamenilor, nu. Adeseori, m-am întrebat ce e mai lesne de cunoscut:adîncimea oceanului sau adîncimea inimii omeneşti ! Adeseori, cu mîna dusă la frunte, în picioare pe punţile corăbiilor, în timp ce luna se legăna între catarge în mişcări iregulare, m-am pomenit, lăsînd de o parte tot ce n-avea de-a face cu ţinta pe care-o urmăream, trudindu-mă să dezleg această anevoioasă problemă ! Da, care e mai adînc, mai de nepătruns dintre amîndouă: oceanul sau inima omenească? Dacă treizeci de ani de cunoaştere a vieţii pot pînă la un anume punct să aplece balanţa către una sau cealaltă din aceste două dezlegări, îmi va fi îngăduit a spune că, oricare ar fi adîncimea oceanului, el nu se poate măsura, alăturate fiind sub această lature, cu adîncimea inimii omeneşti. Am avut legături cu oameni care au fost virtuoşi. Mureau la şaizeci de ani, şi nu era unul care să nu fi strigat: « Am făcut bine pe acest pămînt, adică mi-am milostivit aproapele: asta-i tot, nu-i chiar aşa de greu, fiecare poate să facă la fel. » Cine-i în stare să înţeleagă pentru ce doi îndrăgostiţi care se idolatrizau în ajun, pentru o vorbă greşit răstălmăcită, se depărtează, unul spre răsărit, celălalt spre apus, cu acele urii, răzbunării, amorului şi remuşcării, şi nu se mai revăd, fiecare împăunat în mîndria lui solitară? E un miracol care se reînnoieşte în fiecare zi, şi însuşi acest fapt nu e mai puţin miraculos. Cine va pricepe pentru ce sorbi îndelung nu numai neplăcerile de obşte ale semenilor, dar şi cele osebite ale prietenilor celor mai dragi, şi că eşti totodată şi îndurerat? O pildă de netăgăduit spre a închide şirul: omul zice făţarnic da şi gîndeşte nu. Iată de ce mistreţii omenirii au atîta încredere unii într-alţii şi nu sînt egoişti. Îi rămîne psihologiei mult drum încă de bătut. Te salut, bătrîn ocean !
Bătrîn ocean, tu eşti atît de puternic încît oamenii au aflat-o pe spinarea lor. În zadar au folosit toate armele geniului lor . . . n-au fost în stare să te stăpînească. Şi-au aflat stăpînul. Eu spun că au găsit pe cineva mai puternic

decît ei. Acest cineva are un nume. Acest nume e: oceanul! Teama pe care le-o inspiri e atît de mare, că ţi se-nchină. Cu toate acestea, tu faci să valseze greoaiele lor maşini cu graţie, eleganţă şi uşurinţă. Tu le sileşti să facă salturi gimnastice pînă la cer, şi plonjoane admirabile pînă-n fundul împărăţiilor tale: un saltimbanc le-ar invidia. Fericiţi cînd nu-i învălui pentru totdeauna în faldurile tale clocotitoare, ca să se ducă, fără drum de fier, să vadă cum se poartă peştii şi mai cu seamă cum se poartă ei-înşişi. Omul spune: «Sînt mai deştept decît oceanul.» Se poate; e chiar destul de adevărat; dar mai cumplit îi e, lui, oceanul, decît el, oceanului: ceea ce nu mai trebuie demonstrat. Acest patriarh privitor, contemporan al vîrstelor dintîi ale globului nostru spînzurat, zîmbeşte cu milă cînd asistă la bătăliile navale ale naţiunilor. Iată o sută de leviatani[1] care au ieşit din mîinile omenirii. Ordinele îngîmfate ale mai marilor, urletele răniţilor, bubuiturile de tun, un tărăboi făcut parcă anume ca să irosească un mic răstimp de cîteva clipe. Se pare că drama s-a sfîrşit,şi că oceanul a băgat totul în burta lui. Gura e înspăimîntătoare. Cu cît mai mare trebuie să fie către străfundurile ce duc în necunoscut! Ca o apoteoză, în sfîrşit, la stupida comedie, care nu-i nici măcar vrednică de luat în seamă, o barză se iveşte din crucea vînturilor, întîrziată de oboseală, şi, fără a-şi conteni întinderea zborului, începe să strige: «Fir-ar să fie!... Nu-i a bine. Parcă erau jos nişte puncte negre; am închis ochii: au pierit.» Te salut, bătrîn ocean!

Bătrîn ocean, o, holtei uriaş, cînd străbaţi solemna singurătate a împărăţiilor tale, netulburate, tu te îmbeţi pe drept de trufia grandorii tale înnăscute, şi de laudele adevărate pe care nu preget a ţi le-aduce. Legănat voluptuos de molatecele cutreiere ale prelungii tale lunecări majestuoase, care e cel mai falnic dintre atributele cu care puterea suverană te-a înzestrat, tu desfăşori, în carcerele unei întunecate taine, peste întreaga ta faţă sublimă, valurile tale neasemuite, cu sentimentul calm al atotputerniciei tale veşnice. Ele se urmează paralel, despărţite de scurte răstimpuri. Abia se micşorează unul, că altul îi vine înainte umflîndu-se, însoţite sub cer de vaierul melancolic al spumei, ce se topeşte ca să ne aducă aminte că totul e spumă. (Tot astfel, fiinţele omeneşti, aceste valuri vii, mor una după alta, la fel de monoton; dar fără să işte nici un foşnet de spumă). Pasărea călătoare se odihneaşte pe ele cu încredere, şi se lasă în voia mişcărilor lor, pline de o graţie mîndră, pînă cînd oasele aripilor îşi vor fi recăpătat virtutea obişnuită ca să-şi reia pelerinajul din tării. Aş vrea ca majestatea umană să nu fie decît întruparea unei răsfrîngeri dintr-a ta. Cer mult, şi această dorinţă sinceră e întru slava ta. Măreţia ta morală, imagine a infinitului, e nemărginită ca gîndirea filozofului, ca dragostea femeii, ca frumuseţea dumnezeiască a pasării, ca medi-

[1] **Leviatan, în ebraică: şarpe, dragon, balaur.**

taţiile poetului. Tu eşti mai frumos decît noaptea. Răspunde-mi, ocean, vrei să fii frate cu mine? Frămîntă-te aprig . . . mai tare . . . şi mai tare, dacă vrei să te asemui cu răzbunarea divină; întinde-ţi ghiarele, croindu-ţi drum către sînul tău . . . Rostogoleşte-ţi talazurile înspăimîntătoare, ocean hidos, de mine singur înţeles, şi în faţa căruia cad, prosternat în genunchi. Măreţia omului e de împrumut; ea nu-mi insuflă teamă: tu, da. Oh ! cînd te avînţi, cu creasta înaltă şi aprigă, înconjurat de faldurile tale întortochiate ca de un alai, încremenitor şi vajnic, rostogolindu-ţi undele unele peste altele, avînd ştiinţă de ceea ce eşti, în timp ce, din adîncurile pieptului tău, porneşti, copleşit parcă de o sfredelitoare căinţă pe care n-o pot ghici, acel surd muget nedomolit de-a pururi de care oamenii se tem atît, chiar cînd te contemplă, în siguranţă, cutremuraţi, de pe ţărm, atunci, îmi dau seama că nu mi se cade nepreţuitul drept a mă simţi deopotrivă cu tine. Iată de ce, faţă de mărirea ta, ţi-aş dărui întreaga mea iubire (şi nu ştie nimeni cît dor cuprind năzuinţele mele către frumos), de nu m-ai sili cu durere să mă gîndesc la semenii mei, care alcătuiesc cu tine cel mai ironic contrast, antiteza cea mai bufonă, ce, de la facerea lumii, s-a văzut vreodată: nu te pot iubi, te urăsc. De ce, pentru a mia oară, mă reîntorc la tine, la braţele tale prietene, care se întredeschid spre a mîngîia fruntea mea arsă ce-şi simte fierbinţeala pierind la atingerea lor ! Eu nu cunosc ascunsa ta ursită; tot ceea ce te priveşte mă atrage. Spune-mi, dar, dacă nu cumva în tine sălăşluieşte prinţul tenebrelor. Spune-mi-o . . . spune-mi-o, ocean (numai mie, spre a nu mîhni pe acei care n-au cunoscut decît iluziile), dacă suflarea lui Satan dă fiinţă furtunilor care-ţi avîntă apele sărate pînă la ceruri. Trebuie să mi-o spui, fiindcă m-aş bucura să ştiu că iadu-i atît de aproape de om. Vreau ca strofa aceasta să fie cea din urmă a invocaţiei mele. Prin urmare, încă o dată doar, vreau să te salut şi să-mi iau de la tine adio !

Bătrîn ocean, cu valuri de cleştar . . . Ochii mi se umplu de lacrimi grele, şi nu mai pot urma; fiindcă simt că a venit clipa să mă întorc printre oamenii cu faţa brutală; dar . . . sus inima ! Să facem marea trudă şi să împlinim cu simţămîntul datoriei, menirea ce ni s-a dat pe acest pămînt. Te salut, bătrîn ocean.

●

Nu voi fi văzut, în ceasul meu de pe urmă (scriu aceasta pe patul meu de moarte), înconjurat de preoţi. Vreau să mor, legănat de valul mării vijelioase, sau în picioare pe munte . . . cu ochii în sus, nu: ştiu că pieirea mea va fi deplină. De altfel, nu voi avea de nădăjduit vreo mîntuire. Cine deschide uşa odăii mele mortuare? Spusesem să nu intre nimeni. Oricine ai fi, depărtează-te; dar, dacă-ţi închipui că zăreşti vreo urmă de durere sau de teamă pe faţa mea de hienă (mă slujesc de această comparaţie, cu toate că hiena

e mai frumoasă decît mine, şi mai plăcută la vedere), fii dezamăgit: să se apropie. Sîntem într-o noapte de iarnă, atunci cînd elementele se întreciocnesc din toate părţile, cînd omului i-e frică, şi cînd adolescentul plănuieşte o crimă asupra unuia din prietenii lui, dacă e ce fui în tinereţea mea. Fie ca vîntul, ale cărui şuiere plîngătoare întristează omenirea, de cînd vîntul, omenirea există, cu cîteva clipe înainte de agonia din urmă, să mă poarte pe oasele aripilor sale, prin lume, nerăbdător de moartea mea. Mă voi mai bucura încă, în taină, de pildele numeroase ale răutăţii omeneşti (unui frate, fără a fi văzut, îi place să vadă faptele fraţilor săi). Vulturul, corbul, nemuritorul pelican, cocorul călător, treziţi, dîrdîind de frig, mă vor vedea trecînd la lumina fulgerelor, spectru înfricoşător şi împăcat. Ei nu-şi vor da seama ce se petrece. Pe pămînt, vipera, ochiul holbat al broscoiului, tigrul, elefantul; în mare, balena, rechinul, cleanul, amorful calcan, dintele focii polare, se vor întreba cine-i această abatere de la legile firii. Omul tremurînd, îşi va lipi fruntea de pămînt, printre gemetele sale. « Da, vă întrec pe toţi prin cruzimea mea înnăscută, cruzime ce n-a ţinut de mine ca să o şterg. Asta să fie pricina pentru care vă arătaţi înainte-mi în această prosternare? sau, poate, fiindcă mă vedeţi străbătînd, nou fenomen, ca o cometă înspăimîntătoare, tăriile însîngerate? (O ploaie de sînge îmi cade de pe uriaşul trup, asemeni unui nour negru pe care îl împinge uraganul înaintea sa). Nu vă fie teamă, copii, nu vreau să vă blestem. Răul pe care mi l-aţi făcut e prea mare, prea mare răul pe care vi l-am făcut, spre a fi fost de bună voie. Voi ăştilalţi, voi aţi umblat în calea voastră, eu, într-a mea, asemeni amîndouă, amîndouă stricate. Trebuia, ne era dat să ne întîlnim, în această potrivire de firi; ciocnirea ce fu drept să urmeze ne-a fost şi vouă şi mie fatală. » Atunci, oamenii îşi vor ridica încet-încet capul, regăsindu-şi cumpătul, spre a vedea pe cel ce vorbeşte astfel, lungindu-şi gîtul ca melcul. Pe neaşteptate, faţa lor aprinsă, schimbată, trădînd cele mai înfiorătoare porniri, se va strîmba în aşa chip că lupii se vor înfricoşa. Ei se vor înălţa deodată ca un arc uriaş. Ce blestem! Ce spargeri de glasuri! M-au recunoscut. Iată că dobitoacele pămîntului se alătură oamenilor, fac să se audă ciudatele lor clamori. Nu mai e ură între ei, cele două uri s-au întors împotriva duşmanului comun, eu; se unesc printr-o consimţire universală. Vînturi, care mă purtaţi, ridicaţi-mă mai sus; mi-e teamă de viclenie. Da, să pierim cu-ncetul din ochii lor, martor o dată mai mult, la urmările patimilor, pe deplin mulţumit . . . Îţi mulţumesc, o, rhinolof, de a mă fi trezit cu o mişcare a aripilor tale, tu, a cărui nară poartă o creastă în formă de potcoavă văd, într-adevăr, că nu era din nefericire decît o boală trecătoare şi mă simt cu scîrbă renăscînd la viaţă. Unii spun că veneai înspre mine ca să-mi sugi puţinul sînge ce mi se mai află în trup: pentru ce această ipoteză nu e realitatea!

●

O familie înconjoară lampa aşezată pe masă:
— Băiatul meu drag, dă-mi foarfecii de pe scaunul acela.
— Nu sînt acolo, mamă.
— Mergi de-i caută atunci în odaia cealaltă. Ţi-aduci aminte, bărbate blînd al meu, de-acele vremi cînd ne rugam să-avem un prunc, în care să renaştem încăodată, şi care să ne fie sprijin bătrîneţii noastre?
— Mi-aduc aminte, şi Domnul ne-a împlinit dorinţa. N-avem de ce ne plînge de partea noastră pe acest pămînt. În fiecare zi blagoslovim cereasca Pronie şi darurile ei. Iubitul nostru Eduard se bucură de toate graţiile mamei sale.
— Şi bărbăteştile-nsuşiri ale acelui ce-i e tată.
— Uite foarfecii, mamă: i-am găsit în cele din urmă.
Îşi vede iar de lucru . . . Dar, cineva s-a ivit în uşa de la intrare, şi priveşte cîteva clipe, tabloul ce i se înfăţişează ochilor:
— Ce înseamnă, oare, priveliştea aceasta. Sînt mulţi oameni mai puţin fericiţi pe lume decît aceştia. Ce gînd îşi fac şi ce-i îndeamnă să iubească viaţa? Te depărtează, Maldoror, de-acest cămin tihnit; nu-i locul tău aici.
— Nu ştiu ce se întîmplă; dar îmi simt puterile fiinţei cum prind să mi sencaiere în inimă. Mi-e sufletul neliniştit şi fără-a şti pricina; aierul e greu.
— Femeie, simt aceleaşi fioruri ca şi tine; mi-e teamă să nu ne lovească vreo nenorocire. S-avem credinţă-n Cel de Sus; în el e suprema nădejde.
— Mamă, abia de mai răsuflu; mă doare capul.
— Şi tu, feciorul meu! O să-ţi ud fruntea şi tîmplele cu oţet.
— Nu, mamă bună . . .
Iată, el îşi reazimă trupul de spătarul scaunului obosit.
— Ceva se răsuceşte în mine, ce n-aş fi în stare a desluşi. Acum, şi lucrul cel mai mic mă supără.
— Cît eşti de palid! Sfîrşitu-acestei veghi nu se va trece fără ca vre-o-ntîmplare de piază-rea să nu ne-afunde-n lacul deznădejdii!
Aud în depărtare ţipete prelungi ale durerii celei mai cumplite.
— Fiul meu . . .
— Ah! mamă! . . . mi-e frică!
— Spune-mi îndată dacă suferi.
— Mamă, nu sufăr . . . Nu spun adevărul.
Tatăl nu-şi revine din uimire:
— Iată strigătele ce se aud uneori, în tăcerea nopţilor fără stele. Deşi noi auzim aceste strigăte, cel ce le-nalţă nu-i, cu toate-acestea, pe aproape; căci, poţi să-auzi aceste gemete la trei leghe depărtare, duse de vînt de la un oraş la altul. Mi s-a vorbit adesea de această ciudăţenie, dar n-am avut nicicînd prilejul să judec însumi de-i adevărat. Femeie, tu îmi vorbeai de nenorocire; de fu nenorocire mai adevărată în lunga volbură a timpilor, ea e nenorocirea celui care tulbură somnul semenilor săi . . .

Aud în depărtare țipete prelungi ale durerii celei mai cumplite.

— Dea Domnul ca nașterea-i să nu fie o năpastă pentru țara lui, care l-a izgonit de la sînul ei. El umblă din ținut în ținut, urît pretutindeni. Unii spun că e împovărat de un soi de nebunie moștenită, de cînd era copil. Alții socot a ști că e de o cruzime fără margini și înnăscută, de care îi e rușine lui-însuși, și că părinții lui s-au stins de durere. Iar alții susțin că în tinerețe a fost înfierat cu o poreclă; că din pricina asta n-a avut mîngîiere cît a mai trăit, pentru că demnitatea lui rănită vedea aci o dovadă strigătoare a răutății oamenilor, care se naște în anii dintîi, spre a spori după aceea. Această poreclă era vampirul ! . . .

Aud în depărtare țipete prelungi ale durerii celei mai cumplite.

— Ei adaugă că, ziua, noaptea, fără tihnă și răgaz, coșmare înspăimîntătoare fac să-i dea sîngele pe gură și pe urechi; și că strigoi i se așează la căpătîiul patului, și îi aruncă în față, împinși fără voia lor de o putere necunoscută, această poreclă mereu vie, mereu hidoasă, și care nu va pieri decît odată cu lumea. Unii au spus chiar că dragostea l-a adus în starea asta; sau că țipetele lui sînt marture căinței de vreo crimă înmormîntată în noaptea trecutului său tainic. Dar cei mai mulți gîndesc că o nemăsurată trufie îl chinuie, ca altădată pe Satan, și că ar vrea să se așeze pe aceeași treaptă cu Dumnezeu . . .

Aud în depărtare țipete prelungi ale durerii celei mai cumplite.

— Băiatul meu, acestea sînt destăinuiri neobișnuite; plîng anii tăi, de a le fi auzit, și nădăjduiesc că nu vei lua în veci drept pildă pe acest om.

— Vorbește, Eduard, odorul meu; răspunde că nu-ți va fi în veci pildă acest om.

— O, mamă mult-iubită, căreia îi datorez lumina zilei, îți făgăduiesc, dacă sfînta făgăduință a unui copil are vreun preț, să nu urmez niciodată pilda omului acestuia.

— Bine, fiul meu; trebuie să asculți de mama ta, în orișice lucru. Nu se mai aud gemetele.

— Nevastă, sfîrșitu-ți-ai lucrul ?

— Mai am cîteva împunsături la cămașa asta, cu toate că ne-am prelungit seara așa tîrziu.

— Și eu, n-am isprăvit capitolul început. Să ne folosim de cele din urmă licăriri ale lămpii; căci aproape că nu mai are ulei, și să ne sfîrșim fiecare lucrul . . .

Copilul a strigat:

— De ne-ar lăsa Dumnezeu să trăim !

— Înger luminos, vino la mine; tu te vei plimba prin pajiști, de dimineața pînă seara; tu nu vei munci niciodată. Palatul meu strălucitor e clădit din ziduri de argint, din stîlpi de aur și din porți de diamante. Te vei culca atunci cînd vei voi, în zvonul unei muzici cerești, fără să-ți faci rugăciunea. Cînd,

dimineața, soarele își va arăta razele-i scînteietoare și ciocîrlia veselă își va duce, cu ea, strigătul, cît cuprinzi cu vederea, în văzduh, tu vei putea rămîne încă în pat, pînă cînd ți se va urî. Vei umbla pe covoarele cele mai scumpe; vei fi mereu învăluit de o boare alcătuită din esențele parfumate ale florilor celor mai îmbălsămate.

— E timpul să ne odihnim trupul și mintea. Ridică-te, mamă de familie, pe gleznele tale voinice. E drept ca degetele tale înțepenite să lase acul muncii prea îndelungi. Cele fără măsură nu au nimic bun.

— Oh ! cît de suavă îți va fi viața ! Îți voi dărui un inel fermecat; cînd îi vei întoarce rubinul, te vei face nevăzut, ca feții-frumoși, din basme.

— Pune-ți armele zilnice în dulapul proteguitor, în timp ce, de partea mea, îmi rîndui și eu lucrurile.

— Cînd îl vei pune iar la loc, tu te vei arăta așa cum firea te-a întocmit, o, tînăr mag. Asta, pentru că te iubesc și năzui a te-mplini în fericire.

— Pleacă, oricine-ai fi; nu mă apuca de umeri.

— Fiul meu, nu adormi, legănat de visele copilăriei: rugăciunea împreună n-a început și hainele tale nu sînt încă așezate cu grije pe un scaun . . . În genunchi ! Veșnicule ziditor al lumii, tu îți arăți bunătatea pînă în cele mai mărunte lucruri.

— Nu-ți plac, dar, rîurile limpezi, în care alunecă mii de pești roșii, albaștri și argintii? Îi vei prinde cu o plasă atît de frumoasă, încît ea îi va trage de la sine, pînă ce se va fi umplut. De pe fața apei, vei zări pietre lucitoare, mai lustruite decît marmura.

— Mamă, uite ghiarele astea; nu mă încred în el; dar cugetul mi-e liniștit, căci n-am să-mi fac nici o mustrare.

— Tu ne vezi, prosternați la picioarele tale, copleșiți de simțămîntul măririi numelui tău. Dacă vreun gînd trufaș ni se strecoară în închipuire, îl lepădăm îndată cu scuipatul disprețului și ți-l aducem jertfă neiertată.

— Te vei scălda cu copile, care te vor înlănțui cu brațele lor. Cînd vor ieși din baie, ele îți vor împleti cununi de trandafiri și de garoafe. Vor avea aripi străvzeii de fluture și cosițe lung unduitoare ce flutură în jurul grației frunții lor.

— De-ar fi palatul tău mai frumos decît cleștarul, și n-aș ieși din această casă spre a te urma. Cred că nu ești decît un înșelător, fiindcă vorbești atît de încet, de teamă să nu fii auzit. A-ți părăsi părinții e o faptă rea. Nu eu voi fi un fiu nerecunoscător. Cît despre copilele tale, ele nu-s mai frumoase decît ochii mamei mele.

— Întreaga noastră viață s-a istovit în imnurile slavei tale. Așa am fost pînă acum, așa vom fi, pînă în clipa cînd vom primi de la tine porunca să părăsim acest pămînt.

— Ele ți se vor supune la semnul cel mai mic și nu se vor gîndi decît să-ți intre-n voie. Dacă dorești pasărea care nu se odihnește niciodată, ți-o vor aduce. Cîte n-o să-ți aducă ! Ele îți vor aduce chiar zmeul, mare cît un turn, care-a fost ascuns de lună, și de coada căruia sînt atîrnate, cu sfori de mătase, fel de fel de păsări. Ia seama bine . . . ascultă-mi sfaturile.

— Fă ce vrei; nu pot să curm rugăciunea, să chem după ajutor. Cu toate că trupul ți se destramă, cînd dau să-l alung, să știi că nu mă tem de tine.

— În fața ta nimic nu e mare, dacă nu văpaia izvorîtă dintr-o inimă preacurată.

— Gîndește-te la ce ți-am spus, de nu vrei să te căiești.

— Părinte ceresc, abate, abate nenorocirile ce pot cădea asupra familiei noastre.

— Nu vrei, dar, să pleci, duh rău?

— Ocrotește această soață mult-iubită ce m-a mîngîiat în grelele clipe . . .

— Fiindcă mă respingi, te voi face să plîngi și să scrîșnești din dinți ca un spînzurat.

— Și pe acest fiu iubitor, ale cărui neprihănite buze se întredeschid abia la sărutările zorilor vieții.

— Mamă, mă sugrumă . . . Tată, ajutați-mă . . . Nu mai pot să răsuflu . . . Binecuvîntarea voastră !

Un uriaș strigăt batjocoritor s-a înălțat în văzduh. Iată cum vulturii, buimaci, cad din înaltul norilor, răsucindu-se în jurul lor înșiși, în întregime fulgerați de columna de aier.

— Inima lui nu mai bate . . . Și cealaltă a murit, odată cu rodul rărunchilor ei, rod pe care nu-l mai recunosc, atît e de strîmbat . . . Soția mea !. . . Feciorul meu ! . . . Îmi amintesc un timp îndepărtat cînd fui soț și părinte. Își spusese, în fața priveliștei ce i se deschise ochilor, că n-ar îndura această nedreptate. Dacă are tărie, puterea pe care i-au dăruit-o duhurile iadului, sau mai curînd pe care și-o trage din el-însuși, copilul acesta, înainte ca noaptea să se destrame, nu trebuie să mai fie.

●

Cel care nu știe plînge (căci, și-a înăbușit întotdeauna suferința înlăuntru) văzu că se află în Norvegia. În insulele Foeroé, el luă parte la căutarea cuiburilor de păsări de mare, în crăpăturile înalte și repezi, și se miră ca funia care ține exploratorul deasupra prăpastiei, să fie aleasă de asemenea tărie. El vedea într-asta, orice s-ar spune, o pildă izbitoare a bunătății omenești, și nu-și putea crede ochilor. Dacă ar fi fost cel care ar fi trebuit să pregătească funia, ar fi crestat-o în mai multe părți, ca să se rupă, și să-l prăvălească pe vînător în mare ! Într-o seară, el porni spre un cimitir, și adolescenții

cărora le place să siluie cadavrele frumoaselor femei moarte de curînd, avură prilejul dacă voiră, să audă convorbirea următoare, pierdută în tabloul unei acţiuni care o să se desfăşoare în acelaşi timp.

— Nu-i aşa, groparule, că ai vrea să stai de vorbă cu mine?

Un caşalot se ridică încet din adîncul mării, şi îşi arătă capul deasupra apelor, ca să vadă corabia ce trece prin aceste ape sihastre. Curiozitatea s-a născut o dată cu lumea.

— Prietene, mi-e cu neputinţă să schimb idei cu tine. E mult de cînd blîndele raze ale lunii fac să scînteieze marmura mormintelor. E ora tăcută cînd nu numai o făptură omenească visează că vede ivindu-se femei înlănţuite, tîrîndu-şi giulgiurile acoperite de pete de sînge, ca un cer negru, de stele. Cel care doarme scoate gemete, asemenea cu ale unui osîndit la moarte, pînă cînd se deşteaptă, şi-şi dă seama că realitatea e de trei ori mai rea decît visul. Trebuie să sfîrşesc de săpat groapa asta, cu sapa mea neobosită, să fie gata mîine dimineaţă. Ca să îndeplineşti o treabă serioasă, nu trebuie să faci două lucruri deodată.

— El crede că a săpa o groapă e o treabă serioasă! Tu crezi că a săpa o groapă e o treabă serioasă!

— Cînd sălbaticul pelican se hotărăşte să-şi dea pieptul puilor să i-l sfîşie, neavînd drept martor decît pe cel ce ştiù să dea naştere unei asemenea iubiri, spre a face ruşine oamenilor, cu toate că jertfa e mare, acest fapt e de înţeles. Cînd un tînăr vede, în braţele prietenului său, o femeie pe care o idolatriza, îşi aprinde atunci să fumeze o havană; nu mai iese din casă, şi leagă un trainic prieteşug cu durerea; acest fapt e de înţeles. Cînd un elev intern, într-un liceu, e stăpînit, ani de zile, care sînt veacuri, de dimineaţa pînă seara şi de seara pînă-a doua zi, de către un paria al civilizaţiei, care îl ţine mereu sub ochi, el simte valurile clocotitoare ale unei uri neostoite, urcîndu-i ca un fum gros, în creier, care-i pare gata să se spargă în ţăndări. Din clipa cînd a fost zvîrlit în închisoare şi pînă-n cea, care se apropie, cînd va ieşi, o febră puternică îi îngălbeneşte faţa, îi împreună sprîncenele, şi îi scobeşte ochii. Noaptea, stă şi se gîndeşte, fiindcă nu vrea să doarmă. Ziua, gîndul i se avîntă dincolo de zidurile lăcaşului îndobitocirii, pînă în clipa cînd fuge, sau e azvîrlit, ca un ciumat, din această mănăstire veşnică; acest fapt e de înţeles. A săpa o groapă e un lucru care deseori întrece puterile firii. Cum vrei tu străine, ca hîrleţul să scurme pămîntul ăsta, care întîi ne hrăneşte, şi apoi ne dăruie un pat tihnit, ferit de vîntul iernii care suflă cu furie prin aceste geroase sihle, cînd cel care ţine hîrleţul, cu mîinile lui tremurînde, după ce toată ziua a pipăit spasmodic obrajii foştilor vii care intră în împărăţia sa, vede, seara, în faţa lui, scris cu slove de flăcări, pe fiecare cruce de lemn, enunţul problemei înfricoşătoare pe care omenirea încă nu a dezlegat-o: moartea sau nemurirea sufletului. Ziditorului lumii, eu i-am

păstrat pururi dragostea mea; dar, dacă, după moarte, nu ne mai e dat să fiinţăm, de ce văd, în mai toate nopţile, deschizîndu-se fiecare mormînt, şi pe locuitorii lor ridicînd uşor capacele de plumb, ca să vie să respire aerul curat?

— Opreşte-te din lucrul tău. Tulburarea îţi ia puterile; îmi pari plăpînd ca trestia; ar fi o mare nebunie să te canoneşti mai departe. Sînt puternic; îţi voi lua locul. Tu, pune-te deoparte; o să-mi dai sfaturi, dacă nu fac bine.

— Ce vînjoase îi sînt braţele, şi ce încîntare să-l priveşti săpînd pămîntul cu atîta uşurinţă!

— Nu e bine ca o vană îndoială să-ţi frămînte gîndurile; toate aceste morminte, care sînt împrăştiate într-un cimitir, ca florile pe o pajişte, comparaţie care e goală de adevăr, sînt vrednice a fi măsurate cu compasul senin al filozofului. Nălucirile primejdioase se pot ivi în timpul zilei; dar, ele vin mai cu seamă noaptea. Aşa fiind, nu te mira de vedeniile fantastice ce par a le zări ochii tăi. La vreme de zi, cînd cugetul tău e odihnit, întreabă-ţi conştiinţa; ea îţi va spune, fără îndoială, că Dumnezeu care a creat pe om cu o părticică din propria sa inteligenţă are o bunătate fără margini, şi va primi, după moartea pămîntească, această capodoperă la sînul său. Groparule, de ce plîngi? Pentru ce aceste lacrimi, asemeni cu ale unei femei? Adu-ţi aminte bine; noi sîntem pe această corabie cu catargele frînte, spre a suferi. E o fală pentru om că Dumnezeu l-a judecat în stare să-şi biruie suferinţele chiar şi cele mai grele. Vorbeşte, şi, de vreme ce, după dorinţele tale cele mai sfinte, nu ar fi suferinţă, spune ce-ar fi atunci virtutea, ideal pe care fiecare se străduie să-l atingă, dacă limba ta e întocmai cu a celorlalţi oameni.

— Unde mă aflu? Schimbatu-mi-s-a firea? Simt o suflare puternică de mîngîiere atingîndu-mi uşor fruntea înseninată, cum adierea primăverii însufleţeşte speranţa bătrînilor. Cine e omul acesta al cărui grai sublim a spus lucruri pe care întîiul venit nu le-ar fi rostit? Ce vrajă a muzicii în melodia fără seamăn a glasului său! Mi-e mai drag să-l aud pe el vorbind, decît pe alţii cîntînd. Totuşi, cu cît îl cercetez, cu atît îmi pare la chip mai ascuns. Înfăţişarea laolaltă a trăsăturilor sale e ciudat de nepotrivită cu aceste cuvinte pe care numai iubirea de Dumnezeu le-a putut insufla. Fruntea lui, brăzdată de cîteva cute, e înfierată de un stigmat de neşters. Stigmatul acesta, care l-a îmbătrînit înainte de vreme, e, oare, vrednic de cinste, sau e ticălos?. Cuvine-se să-i fie privite cutele cu închinare? Nu ştiu, şi mă tem a cunoaşte. Cu toate că spune ce nu gîndeşte, cred totuşi că are pricini ca să se poarte cum a făcut-o, îmboldit de rămăşiţele în zdrenţe ale unei milostenii ruinate în el. E adîncit în meditaţii ce-mi sînt necunoscute, şi îşi înteţeşte zorul într-o muncă aprigă cu care nu-i deprins. Sudoarea îi scaldă pielea; el nu-şi dă seama. E mai trist decît simţămintele ce ţi le trezeşte priveliştea unui copil

în leagăn. Oh! cît e de întunecat!... De unde-ai răsărit?... Străine, îngăduie să te ating, şi mîinile mele, care strîng rar pe ale viilor, să se aşeze pe nobleţea trupului tău. Întîmplă-se orice, voi şti ce-mi rămîne de făcut. Acest păr e cel mai frumos pe care l-am atins în viaţa mea. Cine-ar fi atît de cutezător spre a-mi tăgădui că ştiu să preţuiesc cît de frumos sau nu e părul?

— Ce vrei de la mine, cînd vezi că sap un mormînt? Leului nu-i place să fie întărîtat, cînd mănîncă. Dacă nu ştii, ţi-o spun eu. Hai, grăbeşte-te; fă ce-ţi doreşti.

— Ceea ce se-nfioară la atingerea mea, făcîndu-mă să mă-nfior eu însumi, e carne, fără îndoială. E-adevărat... şi nu visez! Cine eşti, dar, tu, care te-apleci să sapi aici o groapă, în timp ce, ca un trîndav ce mănîncă pîinea altora, eu nu fac nimic? E ceasul de dormit, sau de jertfit odihna sa ştiinţei. Oricum, nu-i nimeni dus de-acasă, şi se fereşte fiecare să lase poarta deschisă, spre-a nu lăsa să intre furii. Omul se închide în odaia sa, cît poate mai bine, pe cînd cenuşile bătrînei vetre mai pot să încălzească încăperea cu o rămăşiţă de căldură. Tu nu te porţi asemenea celorlalţi; vestmintele-ţi arată un locuitor din cine ştie ce ţară-ndepărtată.

— Cu toate că nu-s ostenit, nu are rost să sap groapa mai adînc. Acum, dezbracă-mă; apoi mă vei aşeza înăuntru.

— Convorbirea pe care o avem noi doi, de cîteva clipe, e atît de ciudată, că nu ştiu ce să-ţi răspund... Cred că glumeşti.

— Da, da, e-adevărat, glumeam; nu lua seama la ce-am spus. El s-a prăbuşit, şi groparul s-a repezit să-l sprijine.

— Ce ai?

— Da, da, e-adevărat, minţisem... Eram sfîrşit cînd am lăsat hîrleţul... e pentru întîia oară cînd fac această muncă... nu lua seama la ce-am spus.

— Bănuiala mea se adevereşte din ce în ce mai mult; e un om care e sfîşiat de mîhniri înfiorătoare. Cerul să-mi alunge ispita de a-l iscodi. Zic să rămîn mai bine-n îndoială, atîta milă-mi face. Apoi, nici n-ar voi să-mi răspundă, asta e sigur: ar însemna să suferi îndoit, de ţi-ai deschide inima în starea asta neobişnuită.

— Lasă-mă să ies din cimitirul ăsta; îmi vei urma calea.

— Picioarele nu te mai ţin; te-ai rătăci, în drumul tău. Datoria mea e să-ţi dau un pat grosolan; n-am altul. Ai încredere în mine; căci ospitalitatea nu va cere siluirea tainelor tale.

— O, păduche prea-cinstit, tu, al cărui trup e lipsit de elitre, într-o zi, m-ai dojenit cu asprime că nu preţuiesc îndestul sublima ta inteligenţă, care nu se lasă descifrată; poate aveai dreptate, de vreme ce nu simt nici măcar recunoştinţă faţă de acest om. Fanar al lui Maldoror, încotro îi îndrepţi paşii?

— Spre casa mea. De-ai fi un tîlhar care nu s-a gîndit să-şi spele mîna dreaptă

cu săpun, după ce a făptuit nelegiuirea, și lesne de recunoscut, prin cercetarea acestei mîini; sau un frate care și-a pierdut sora; sau vreun monarh deposedat, fugar din împărățiile sale, palatul meu cu adevărat măreț, e vrednic să te primească. El nu-i durat din diamant și pietre scumpe, căci nu-i decît o biată colibă, prost înjghebată; dar, coliba asta de faimă are un trecut istoric pe care prezentul îl primește și-l duce mai departe. Dacă-ar putea vorbi, ea te-ar mira, pe tine, care-mi pari că nu te miri de nimic. De cîte ori, cu ea odată, am văzut defilînd, prin fața mea, sicriile funerare, cu ciolane repede mai viermănoase decît dosul porții de care mă rezemam. Nenumărații mei supuși sporesc pe zi ce trece. Nu am nevoie să fac, la răstimpuri anume, nici un recensămînt spre a-mi da seama. Aici, e ca la cei vii; fiecare plătește o dare, potrivită cu bogăția lăcașului ce și-a ales; și, dacă vreun zgîrcit s-ar împotrivi să-și deie partea ce i se cuvine, am poruncă, punînd mîna pe el, să fac ca portăreii: sînt destui șacalii și vulturii care și-ar dori un bun ospăț. Am văzut rînduindu-se sub flamurile morții, pe cel ce fu frumos; pe cel care, trecîndu-și viața, nu s-a urîțit; pe bărbat, pe femeie, pe cerșetor, pe odraslele de dinaști; iluziile tinereții, scheletele bătrînilor; geniul, nebunia; lenevia, potrivnicul ei; pe cel ce fu mincinos, pe cel ce fu adevărat; masca trufașului, modestia umilului; vițiul încununat cu flori și nevinovăția trădată.

— Nu, firește, nu resping culcușul tău, care e vrednic de mine, pînă ce vin zorile, care nu vor întîrzia. Îți mulțumesc de bunătate . . . Groparule, e frumos să contempli ruinele cetăților; dar, e și mai frumos să contempli ruinele oamenilor !

●

Fratele lipitorii mergea cu pași înceți prin pădure. El se oprește în cîteva răstimpuri, deschizînd gura ca să vorbească. Dar, de fiecare dată gîtlejul i se strînge, și împinge înapoi efortul avortat. În cele din urmă, strigă: Omule, cînd dai de un cîine mort, răsturnat pe spate, proptit de un zăgaz care-l împiedică să treacă, nu te grăbi, asemeni celorlalți, să iei cu mîna ta, viermii care-i ies din pîntecul umflat, să-i privești cu uimire, să deschizi un cuțit, să tai apoi o bună parte din ei, zicînd că și tu, la fel, nu vei fi mai mult decît acest cîine. Ce taină cauți? Nici eu, nici cele patru labe-înotătoare ale ursului marin din oceanul Boreal, n-am putut dezlega problema vieții. Ia seama, noaptea se apropie, și tu ești aici de dimineață. Ce va zice familia, și surioara ta, văzîndu-te că vii așa de tîrziu? Spală-ți mîinile, urmează-ți calea care duce unde dormi . . . Cine-i acea ființă, de-acolo, din zare, și care cutează să mi se-apropie, fără teamă, în salturi piezișe și zvîrlite; și ce măreție, însoțită de o blîndețe senină ! Privirea lui, chiar dacă blîndă, e adîncă. Pleoapele lui nespus de mari se joacă lin cu adierea, și parcă trăiesc. Îmi e necunoscut. Uitîndu-i-mă în ochii monstruoși, carnea îmi tremură; pentru

întîia dată, de cînd am supt uscatele mamele a ceea ce se numeşte o mamă. E ca un nimb de lumină orbitoare în jurul lui. Cînd a vorbit, toate ale firii au amuţit, scuturate de un mare fior. Pentru că te ispiteşte să vii la mine, ca tras de un magnet, nu mă voi împotrivi. Cît e de frumos ! Mă doare că o spun. Trebuie să fii puternic; căci ai un chip mai mult decît omenesc, trist ca universul, frumos ca suicidul. Te abhor din toate puterile; şi aş dori să văd mai bine un şarpe împletit în jurul gîtului meu de la purcederea veacurilor, decît nu ochii tăi . . . Cum ? . . . eşti tu, broscoi ! . . . borţos broscoi ! . . . nefericit broscoi ! . . . Iartă ! . . . iartă ! . . . Ce te aduce pe acest pămînt unde se află cei loviţi de blestem ? Şi, unde-ţi sînt bubele tale cleioase şi împuţite, că arăţi aşa gingaş ? Cînd ai coborît din tării, printr-o poruncă de sus, cu menirea de a mîngîia feluritele seminţii de făpturi în fiinţă, tu te-ai abătut pe pămînt cu iuţeala năpraznică a uliului şi aripile neostenite de această magnifică goană; te-am văzut ! Cît am cugetat atunci la nemărginire, şi totodată la slăbiciunea mea ! « Încă unul care e mai presus celor de pe pămînt, îmi spuneam: asta, prin voinţa dumnezeiască. Eu, de ce nu şi eu ? La ce bun nedreptatea, în poruncile supreme ? E smintit, Ziditorul; cu toate astea cel mai puternic, a cărui mînie e înfricoşătoare ! De cînd mi te-ai arătat, monarh al bălţilor şi al smîrcurilor ! acoperit de o slavă care nu-i decît a Domnului, tu m-ai împăcat, în parte; dar, mintea mea clătinată se scufundă în faţa unei atare măriri ! Cine eşti, aşadar ? Rămîi . . .oh ! mai rămîi pe acest pămînt ! Strînge-ţi albele tale aripi, şi nu mai privi în sus, cu pleoape neliniştite . . . Dacă pleci, să plecăm împreună ! Broscoiul se aşeză pe coapsele dindărăt (care seamănă atît cu cele ale omului !) şi, în timp ce pagurii, rîmele şi melcii fugeau la vederea duşmanului lor de moarte, vorbi într-astfel: « Maldoror, ascultă-mă. Ia seama la chipul meu, liniştit ca o oglindă, şi cred că am o deşteptăciune deopotrivă cu a ta. Într-o zi, tu m-ai numit sprijinul vieţii tale. De atunci, nu ţi-am desminţit încrederea ce mi-ai închinat-o. Nu sînt decît un simplu locuitor al trestiilor, e-adevărat; dar, mulţumită ţie doar, neluînd decît ceea ce era frumos în tine, mintea mi-a crescut, şi sînt în măsură să-ţi vorbesc. Am venit către tine, spre a te scoate din abis. Cei ce se zic prietenii tăi te privesc, încremeniţi de mîhnire, oridecîte ori te întîlnesc, palid şi încovoiat, prin teatre, prin pieţele publice, prin biserici, sau strîngînd, cu două coapse nervoase, calul acesta care nu galopează decît noaptea, în timp ce îşi poartă stăpînul-fantomă, înfăşurat într-o lungă mantie neagră. Părăseşte gîndurile acestea, care-ţi lasă inima deşartă ca o pustie; ele sînt mai arzătoare decît focul. Cugetul ţi-e atît de bolnav încît nici nu-ţi dai seama, şi îţi închipui că asta ţi-e firea obişnuită, oridecîteori îţi ies din gură cuvinte nesăbuite, cu toate că pline de o infernală grandoare. Nefericitule ! Ce ai rostit din ziua în care te-ai născut ? O, trist vestigiu al unei minţi nemuritoare, pe care Dumnezeu a creat-o cu atîta dragoste ! Tu

n-ai zămislit decît blesteme, mai înspăimîntătoare decît vederea panterelor flămînde ! Eu, mi-aş dori mai degrabă să-mi fie pleoapele lipite, trupul fără picioare şi fără braţe, să fi ucis un om, decît să fiu tu ! Fiindcă te urăsc. De ce să-ţi fie dată această fire care mă uimeşte? Cu ce drept vii tu pe acest pămînt, spre a lua în derîdere pe cei care-l locuiesc, epavă putredă, tîrîtă de scepticism? De nu-ţi place aici, trebuie să te întorci în sferele de unde vii. Unui locuitor al oraşelor nu i se cade a sălăşlui prin sate, ca un venetic. Noi ştim că prin tării sînt sfere mai largi decît a noastră, şi ale căror spirite au o inteligenţă pe care noi nici nu o putem concepe măcar. Ei, bine, pleacă !... fugi din acest pămînt mişcător ! ... arată-ţi în sfîrşit esenţa divină, pe care ai ascuns-o pînă acum; şi, cît mai repede cu putinţă, îndreaptă-ţi zborul suitor către sfera ta, nerîvnită de noi, trufaşule care eşti ! căci, n-am ajuns a cunoaşte dacă eşti un om sau mai mult decît un om ! Adio, dar; nu spera să mai dai în calea ta de broscoi. Tu ai fost pricina morţii mele. Eu plec pentru vecie, spre a implora iertarea ta ! »

●

Dacă e uneori îndreptăţit a te lua după arătarea fenomenelor, acest cînt dintîi sfîrşeşte aici. Nu fiţi aspri cu cel care nu face decît să-şi încerce lira; ea dă un sunet atît de straniu ! Cu toate astea, de veţi voi să fiţi nepărtinitori, veţi recunoaşte, de pe acum, în sînul atîtor neîmpliniri, o puternică pecetie. Cît despre mine, eu mă voi aşeza iar pe lucru, ca să dau la iveală un al doilea cînt, într-un răstimp care să nu întîrzie prea mult. Sfîrşitul veacului al nousprezecelea îşi va vedea poetul (cu toate astea, la pornire, el nu trebuie să înceapă cu o capodoperă, ci să urmeze legea naturii); el s-a născut pe rivele americane, la îmbucătura darnicei La Plata, acolo unde două popoare, altădată rivale, se străduie acum să se întreacă în propăşirea materială şi morală. Buenos-Ayres, regina Sudului şi galeşa Montevideo, îşi întind o mînă prietenă, peste apele argintate ale marelui estuar. Dar războiul veşnic şi-a statornicit domnia lui nimicitoare peste ogoare, şi seceră voios nenumărate victime. Adio, bătrîne, şi gîndeşte-te la mine, dacă m-ai citit. Tu, tinere, nu deznădăjdui; căci, ai un prieten în vampir, cu toate că tu gîndeşti altminteri. Socotindu-l şi pe harnicul acarus sarcopt care dă rîia, vei avea doi prieteni.

Sfîrşitul Cîntului întîi

În româneşte de TAŞCU GHEORGHIU

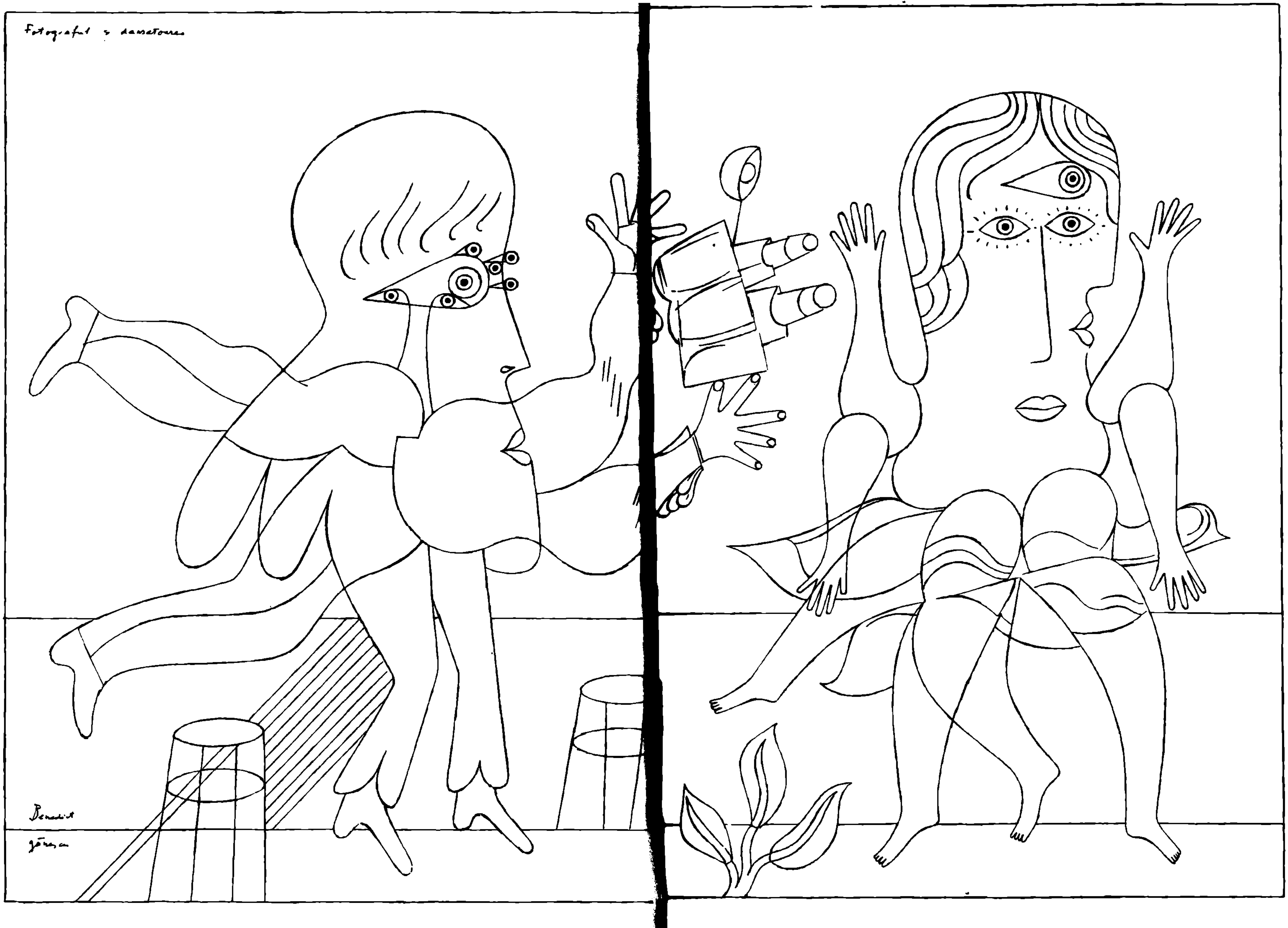
Fotograful şi dansatoarea
Benedict
Gănescu

E Z R A P O U N D

Copacul

Încremenit; copac am fost cîndva în inima pădurii,
Şi lucrurile nevăzute şi-au dat pe faţă adevărul:
Dafné, cu arcul încordat în codrul înverzit de laur,
Străvechiul cuplu, temător de Dumnezeu, ce-a devenit
Ulm şi stejar pe o cîmpie,
Dar nu-nainte de a fi stăruitor rugat să intre
În casa gazdelor, să stea în mijlocul acestei case.
Zeii-au făcut minunea asta !
Dar ce însemnătate are ! Copac am fost în inimă de codru,
Şi sumedenie de lucruri am priceput, ce altădată
Mi se păreau lipsite de-nţeles.

Francesca

Cînd ai ieşit din noapte, tu ai venit spre mine
Cu braţele-ncărcate de violete flori,
Dar ieşi acuma, iată, dintr-o confuză gloată,
Dintr-un vîrtej de vorbe ce te ridică-n slăvi,
Iar eu ce te-am văzut în prima, neprihănita frumuseţe,
M-am ruşinat cînd mi-a fost dat s-aud
Numele tău rostit în locuri triste.
Fie ca proaspetele unde în sufletu-mi să se reverse
Şi lumea să pălească asemeni unei frunze
Sau unui pumn de-achene, de vînt împrăştiate,
Şi să te pot afla-nsfîrşit
Cu tine singură.

Copilă

Copacul mi-a pătruns în mîini
Şi-n braţe seva lui se urcă,
Copacu-n pieptu-mi a crescut
Cu rădăcina răsturnată.
Ies crengile din carnea mea
Şi sînt asemeni unor braţe.
Tu eşti un arbore,
Eşti muşchi,
Eşti violete risipite,
Eşti un copil, copil plăpînd,
Iar pentru lume-i nebunie.
Iar pentru lume-i nebunie.

Ortus

Cît m-am căznit?
Şi cît nu m-am căznit
Ca sufletul să pîlpîie în ea,
Să-i dăruiesc un centru şi un nume
Materiei din care e făcută.
Frumoasă e ca ziua, ca ziua de fluidă.
Şi n-are nici un nume, n-are loc.
Cît m-am căznit să-i răsădesc un suflet,
Să-i dau făptură, nume!
Tu eşti, fără-ndoială, amestecată, prinsă.
Cu elemente şi materii ce n-au fost încă zămislite;
Mi-a fost iubita un torent, o umbră.
Eu te implor să intri-n viaţa ta.
Te rog să-nveţi să spui odată: « Eu ».
« Eu » să-mi răspunzi atunci cînd te întreb:
Tu nu eşti numai parte, eşti întreg,
Tu nu eşti un fragment, eşti o fiinţă.

Aprilie

Mi s-au înfăţişat trei duhuri.
Şi-apoi m-au dus cu ele într-un ţinut al tainei,
Acolo unde, în desfrunzirea lor,
Crengi de măslin adulmecă pămîntul:
Măcel gingaş sub strălucirea brună.

Mansardă

Prietenă, să-l plîngem pe oamenii sătui
Şi mai bogaţi ca noi, sînt demni de plîns.
Bogaţii au valeţi, dar n-au prieteni,
Iar noi avem prieteni, nu valeţi.
Hai, deci să-l plîngem, să-l deplîngem
Pe cei căsătoriţi sau nu,
Căci iată, în manta-i daurită,
Pătrunde aurora cu paşii ei mărunţi,
Şi eu sînt împreună cu tot ce îmi doresc,
Nimic nu are viaţa mai minunat, decît
Această oră-a prospeţimii atît de limpede-n adînc, —
Ceas al trezirii-ngemănate.

Causa

Doar pentru patru dulci ființe m-apuc să-mbin aceste vorbe,
Şi poate alte cîteva le-or auzi din întîmplare.
Mîhnit sînt, lume, pentru tine:
Aceste patru dulci fiinţe n-ai fericirea să le ştii.

Temperamente

Nouă adultere, douăsprezece false soţii, şaizeci şi patru de legături nepermise şi încă ceva care seamănă cu o tentativă de viol,
Iată apăsătorul bilanţ care frămîntă, noaptea, sufletul delicatului nostru prieten Florialis.
Totuşi acest om pare potolit, e atît de rezervat şi la locul lui
Încît l-ai putea crede lipsit de viaţă şi de sex.
Dimpotrivă, Bastidides, oricînd deschide gura vorbeşte de acuplare, ba chiar şi scrie despre ea,
Dar, spre mirarea tuturor, e tată a doi gemeni de toată frumuseţea.
El a plătit pentr-ndrăzneală, e drept, cu vîrf şi îndesat:
A fost de patru ori încornorat.

În româneşte de VIRGIL TEODORESCU

Alabastru

Acestă doamnă-n haină albă de baie, zisă peinoar,
De-un timp este iubita prietenului meu,
Iar labele gingașe, albe, ale cățelului ei alb,
Nu sînt mai delicate decît ea.
Chiar Gautier ar fi privit cu jind contrastele de alb
Atunci cînd doamna se așează în vastul ei fotoliu, și
De cele două luminări, nepăsător e luminată.

N. Y.

Cetatea mea, iubita mea cea albă ! Ascultă,
Tu, care ești atît de sveltă ! Ascultă-mă și îți voi da un suflet.
Ia seama la dulcele fluier și m-ascultă !
Știu doar că sînt nebun,
Și că se află-n fața mea o mare gloată istovită;
Mai știu că fete nici nu sînt pe-aici.
Chiar de-aș avea un fluier, el ar rămîne mut.
Cetatea mea, iubita mea,
Tu semeni cu o fată cu sînii de copil,
Ești sveltă ca o trestie de-argint.
Ascultă-mă ! Privește-mă !
Un suflet voi sădi în tine
Pe care să-l trăiești la nesfîrșit.

Pact

Cu tine fac un pact, Walt Whitman —
Te-am detestat de-ajuns.
Eu vin spre tine ca un prunc matur
Care-a avut drept tată, cîndva, un cap porcin;
Azi, însă, sînt destul de mare ca să legăm prietenie.
Ești cel care-a destelenit pădurea nouă,
Și-acum sosit-a vremea să sculptăm.
Se contopește-aceeași sevă, se-mbină aceeași-rădăcină —
Putem să ne-nțelegem, în sfîrșit.

Într-o stație de metro

Aceste chipuri în mulțime par
Petale luminoase p-un ram scăldat de ploaie.

În românește de **PETRONELA NEGOȘANU**

VIRGIL TEODORESCU

Ezra Pound

Cînd era student la Universitatea din Pennsylvania, tînărul Ezra Pound scria în fiecare zi un sonet.

Un an întreg a scris în fiecare zi un sonet, apoi le-a aruncat în foc pe toate și n-a mai scris niciodată sonete.

S-ar părea că e o toană, o activitate întîmplătoare.

Știm însă din mărturiile lui Williams Carlos Williams, că scriind sonete, preocuparea lui principală era să disloce ritmul și pentametrul iambic. Operă de demolare.

Catrenele și terținele echivalau cu niște gesturi nervoase, întrerupte și impulsive, gesturile orgoliosului, în același timp violente și timide.

În vremea studenției era departe de a se gîndi că va locui vreodată în Italia, în istoricul castel, proprietatea ginerelui său, prințul Boris de Rachewiltz, de altfel distins egiptolog; departe de a se gîndi să-și pregătească alocuția pe care a ținut-o la radio Roma, în timpul ultimului război mondial, împotriva intervenției americane.

Pe vremea studenției, mîncarea lui de bază era un *risotto*, cea mai ieftină mîncare, și vestmîntul lui principal o manta largă, grea și caldă, care-i servea și de plapumă.

Purta, pe atunci, o pălărie cu boruri extravagante, care, adăugată costumului amintit, împlinea o înfățișare burlescă și bizară.

Îi plăcea să producă senzație, să fie în centrul atenției.

Exhibiționismul său e de natură organică. Mereu în căutarea noutății, respingea trecutul aproape prezent.

Erudiția lui, de care s-a făcut atîta caz, l-a ajutat să descopere limitele exactității, dar în același timp să torpileze și să mineze aceste limite.

În acest sens, Erza Pound poate fi socotit unul din copiii teribili ai poeziei moderne.

Dar acest copil teribil n-a încetat să țină seama de experiența înaintașilor, pe care, cu vădită plăcere, o parafrazează pînă la desființare.

Proza sa, mimînd perfect fraza manierată, așa cum Lautréamont mimează perfect fraza elocinței clasice, este în realitate atît de încolăcită și chiar incoerentă, încît Ford Maddox Ford îl suspecta, la un moment dat, că ignoră legile sintactice elementare ale limbii engleze.

Dar bolboroseala și erorile gramaticale, făcute cu bună știință, nu sînt altceva decît o formă de dispreț și un sistem de apărare împotriva unei lumi incapabilă să-l ia în serios.

Neiertător ca bufonii lui Shakespeare, rosteşte crudul adevăr cu emfază, la adăpostul costumului pestriţ şi ridicul.

În preajma şi în timpul primului război mondial, imagismul a dat lovitura de graţie poeţilor post-victorieni, proclamînd, sus şi tare, omnipotenţa versului liber.

În bună măsură Eliot şi discipolii săi n-au făcut altceva decît să ducă mai departe experienţele imagiştilor.

Ca şi dadaismul, mişcarea « mouvemgoul » imagist a luat naştere într-o cafenea· Totala deslănţuire a imaginei avea acelaşi caracter protestatar ca şi cuvintele elaborate în cavitatea bucală pe măsura rostirii lor.

Rolul lui Pound în această mişcare poetică, poate fi asemuit, cred, cu rolul jucat de Tzara în *dadaism*, sau cu rolul jucat de Nezval în *poetism*, care promova « poemul elastic »

În 1914 a văzut lumina tiparului o antologie a poeziei imagiste, sub titlul « Les imagistes ».

Cronicarii literari ai vremii parodiau poemele, sau le însoţeau de observaţii batjocoritoare.

Eliot e de părere că între 1910—1922, perioadă în care au luat fiinţă *Propertius* şi schiţele primelor *Cantos*, Pound a exercitat o influenţă decisivă asupra poeziei engleze şi americane, în deosebi asupra tinerilor poeţi, creînd un climat propice pentru a instaura, în poezie, tendinţa modernistă.

Eliot nu uită să adauge că, dacă această epocă ar fi fost lipsită de aportul adus de Pound, poezia şi poeţii din Statele Unite ar fi rămas, poate, izolaţi încă mult timp.

În sensul celor spuse de Eliot eseurile sale critice pot fi considerate o prelungire a propriilor poeme, căci ele vizează o anumită metodă şi fixează anumite direcţii, pledînd cu vigoare pentru înnoirea limbajului şi a formelor poetice.

Aceste eseuri sînt, totodată, o teorie a criticii şi o critică a criticii.

Pound respinge pretenţia criticii de a precede compoziţia, de a oferi, cu de-a sila, un ghid a cărui utilitate este inexistentă, devreme ce nu posedă forţa demonstraţiei, pe care, în cel mai bun caz, o diluează.

Aşadar demonstraţia trebuie să preceadă enunţarea, şi nu invers, sau în cazuri extreme, să existe între cele două puncte aceleaşi raporturi ca între picioarele unui biped.

Tinerilor poeţi care îşi închipuie că poezia s-a născut odată cu ei, acest iconoclast, li se adresează astfel:

« Acceptaţi influenţa marilor artişti, sau a oricăror altora, dar aveţi măcar decenţa s-o recunoaşteţi ».

Deşi învinuit adesea de obscuritate căutată (în *Cantos*, de pildă) Pound n-a încetat să susţină cu tărie că poezia sa este o artă, o artă care reclamă o trudă înverşunată şi fără răgaz, o artă care a devenit conştientă de sine.

Recunoscînd că sensibilitatea unui poet veritabil se plasează deasupra sensibilităţii obişnuite, el insistă asupra enormului *travaliu conştient* pe care trebuie să-l facă un poet pentru aflarea funcţiei şi sensului primordial specifice poeziei.

Concepţie care-l apropie de afirmaţia lui Lautréamont:

« Ştiinţa pe care o întreprind este o ştiinţă distinctă de poezie; nu o cînt pe aceasta din urmă, ci mă forţez să-i descopăr sursa. »

BENN ESEIST

Eseistica lui Gottfried Benn — o vocaţie consubstanţială liricii sale — exprima cu tăişul reflecţiei spontane, sclipitoare, formula care condensează experienţa mereu nesaturată a medicului dermatolog, a biologului dezabuzat, în apele tari ale unei spiritualităţi avide de a obţine, prin incizii reci în materialul de viaţă, semnificaţia integratoare a « lumii expresiei »: iată o schiţă de portret. Ar fi portretul unui izolat în mediul relativismului psihologic şi al exploziilor verbale expresioniste, ireductibil ca finalitate artistică la parcimoniile « stilului telegrafic » şi la deformările groteşti, modalităţile prin care se circumscrie avangardismul liric contemporan cu debutul său. « Doctorul Benn » oferea toate premizele unei taxări facile: incoerenţă imagistică, tropisme fortuite, ba chiar şi un cinism cvasiprofesional, înclinat către durităţi extraliterare. Dacă totuşi lirica lui s-a impus, înfruntînd toate riscurile unei polisemii incontrolabile prin virtutea sugestivităţii ei absolute, e o biruinţă care se răsfrînge, la scara unei reflexivităţi mai coerente, ba chiar retorice uneori, şi asupra eseisticii sale. Dar funcţia acesteia este, în economia operei, o funcţie integratoare, nu numai în sensul unei sincronizări cu actualitatea, al unor sondaje comparative urmărind să definească poziţiile de avangardă, ci în sens vectorial, încercînd fixarea locurilor geometrice care să adune propriile căutări lirice divergente. Dar şi căutările prozei sale, o proză poematică în necontenită lansare, evadînd mereu din contingent şi periclitată mereu de eşecul unui mers în gol, de eşecul afaziei — cum se întîmplă cu experienţele « doctorului Rönne », alter ego *al poetului, un medic cu simptome schizoide, care sfîrşeşte în alienare. Alienare în sens propriu, medical, clinic, dar care nu se confundă cu paralizia lui Maupassant ajuns în faza finală, nici cu crizele neurotice ale lui Strindberg sau cu diversele narcoze gen* fin de siècle *— doctorul Rönne e departe şi de descompunerea blajină a altui personaj ipostaziat la modul poetic, rilkeanul Malte Laurids Brigge. E dimpotrivă o alienare a stupefacţiei, a unei experienţe plenare spre care evoluează desprinderile succesive din contigent: doctorul Rönne, victimă a propriei sale activităţi clinice, are viziunea obsesivă a creierului său ca materie amorfă, cu care a pierdut orice legătură funcţională. Avem de-a face, sub aspect formal, cu un caz insolit al motivului oglinzii: aici, efectul e paralizant, o involuţie la inerţia vegetativă. Textul, simptomatic pentru « eul modern », reprezintă una dintre fixaţiile timpurii ale lui Benn; el explică în oarecare măsură scepticismul său vitalist, sublimarea « energiilor bionegative » în expresia cerebrală, preocuparea constantă de a distruge realul, asimilat la nivelul infrasenzorial, prin explozii subiective. E o explicaţie, în cele din urmă, a nihilismului lui Benn, din care derivă la el « problematica poeticului », capabil totuşi de o atît de spectaculoasă şi sugestivă expansiune lirică, e o explicaţie şi a durităţii sale autiste şi a concepţiei statice asupra actului poetic în care îşi va găsi echilibrul de mai tîrziu. Deşi nu fără a fi trecut prin eşecul unei integrări de alt ordin, al integrării sale politice, care a pus în discuţie, pentru o vreme, integritatea sa personală şi spirituală. Admiratorul lui Heinrich Mann şi prietenul Elsei Lasker-Schüler nu a ales exilul, împreună cu majoritatea scriitorilor şi artiştilor de avangardă, ci a rămas în Germania, sub egida iluzorie a concepţiilor sale nietzscheene. Opera eseistică a lui Benn consemnează şi experienţa trecerii de la speranţa de a fi atins faza de « după nihilism » pînă la deziluzia definitivă, necruţătoare, că nu există compatibilitate între « artă şi cel de-al treilea Reich». Nu a trebuit decît un an şi ceva pînă ce Benn s-a convins că-l aşteaptă şi pe el exilul — exilul ineficienţei publicistice, al defăimării operei sale ca « artă denaturată », al izo-*

GOTTFRIED BENN

Probleme ale liricii

Doamnelor şi domnilor,

Cînd deschideţi ziarul dvs. duminecă dimineaţa, şi uneori chiar şi în timpul săptămînii, găsiţi într-un supliment, de obicei în dreapta sus sau în stînga jos, ceva care se distinge prin litere spaţiate sau printr-un chenar mai deosebit: e un poem. De cele mai multe ori nu e un poem lung, iar tema sa reia problemele anotimpului: toamna, ceţurile de noiembrie se ţes în versuri: primăvara li se aduce crocuşilor salutul cuvenit vestitorilor de lumină, vara se cîntă lanul împestriţat cu maci din spate, iar în timpul sărbătorilor bisericeşti sînt puse în rime motive de rit şi de legendă — pe scurt, avînd în vedere regularitatea cu care se desfăşoară acest proces, ani şi ani de-a rîndul, previzibil săptămînal şi de o mare punctualitate, trebuie să presupunem că în fiecare clipă o serie întreagă de oameni din patria noastră stau să facă poezii pe care le trimit ziarelor, şi ziarele par convinse că publicul

---

lării şi tăcerii. Anonimatul care a urmat i-a prilejuit lui Benn o revizuire a iraţionalismului său sub imperiul spectacolului degradant al raporturilor dintre « artă şi putere », temă către care converg eseurile din preajma războiului. Nihilism, iraţionalism, fatalism, iată gama minoră în care oscilează jocul ambiguu al paralelelor istorice — cu un acord major: « cele şase sau opt poeme » care vor salva opera, experienţa totală, de degradare. E o concluzie pesimistă şi aceasta, o concluzie « statică », dar destinul operei lui Benn îi confirmă speranţa în cele şase sau opt poeme. Împlinirea acestei speranţe îi aureolează, tîrziu, tonul conferinţei de faţă, şi inflexiunile sarcastice la adresa « mediei » din societatea de consum, aceeaşi «medie» care îi certificase « denaturarea », nu fac decît să-i potenţeze satisfacţia în faţa acelor « contemplatori melancolici ai culturii » că « toată lumea vrea să facă poemul modern » — triumful lui Benn este un triumf al expresiei, care îşi vede primită ofranda lirică în acel « Olimp al aparenţei » care nu e numai al liricii, şi care nu e numai atît.

D. F.

cititor dorește aceste poezii, căci altfel foile respective ar da spațiului lor o altă întrebuințare. Numele acestor producători de poezii nu sînt de obicei nume foarte cunoscute, ele dispar după un timp din foiletoane, și probabil că lucrurile stau întocmai așa cum mi-a scris profesorul Ernst Robert Curtius, cu care sînt într-o corespondență amicală, de cînd i-l recomandasem pe unul dintre studenții săi drept foarte talentat. Mi-a scris: « Ah, tinerii ăștia sînt la fel ca păsările, primăvara cîntă, iar vara au și tăcut. » Cu aceste poezii datorate ocaziei și anotimpurilor nu ne vom ocupa, deși e întru totul posibil ca ocazional să se găsească printre ele cîte un poem drăguț. Dar am pornit de aici, pentru că acest proces are un substrat colectiv, și anume opinia publică e în bună parte pătrunsă de convingerea: iată deci o priveliște cîmpenească sau un apus de soare, și iată un tînăr sau o domnișoară într-o stare melancolică, și acum se naște o poezie. Nu, așa nu se naște nici o poezie. Un poem se naște chiar foarte rar — un poem se face. Dacă scădeți din cele rimate starea sufletească, ceea ce rămîne atunci, dacă atunci mai rămîne ceva, va fi poate un poem.

Tema pe care mi-am propus-o se numește « probleme ale liricii », nu « probleme ale poeticului » de un fel sau altul. Intenționat. Conceptului de lirică i s-au asociat de cîteva decenii anumite idei. De ce fel sînt ele, aș vrea să vă sugerez mai întîi printr-o anecdotă. O doamnă cu care sînt în relații de prietenie, o ziaristă foarte cunoscută prin articolele ei politice, mi-a scris acum cîtva timp: « nu am nici o înclinație pentru poezii, și cu atît mai puțin pentru lirică.» A distins deci între aceste două tipuri. Doamna de care vorbesc a fost, după cîte știam, o mare muziciană, ea cîntă mai ales muzică clasică. I-am răspuns: « Vă înțeleg perfect, mie de exemplu *Tosca* îmi spune mai mult decît *Arta fugii*. » Asta înseamnă că pe de o parte avem stările emoționale, sufletești, melodico-tematice, iar pe de altă parte produsul artistic. Noul poem, lirica e un produs artistic. Acestui fapt i se asociază ideea de activitate conștientă, de control critic și, ca să folosesc de la bun început un termen periculos, asupra căruia am să mai revin de altfel, ideea « artisticii »[1]. În timpul producerii unui poem nu observi numai poemul, ci și pe tine însuți. Producerea poemului este ea însăși o temă, nu singura temă, dar într-un anumit fel se răsfrînge în toate. Deosebit de instructiv e în această privință Valéry, la care concomitența activității poetice și a celei introspectiv-critice atinge acea limită unde amîndouă se întrepătrund. Valéry spune: « De ce producerea unei opere de artă nu s-ar putea concepe și ea ca o operă de artă. »

Ne lovim aici de o particularitate tranșantă a eului liric modern. În literatura modernă întîlnim exemple de echivalență a liricii și a eseului la același autor. Parcă s-ar determina reciproc. În afara lui Valéry îi mai amintesc pe Eliot, Mallarmé, Baudelaire, Ezra Pound, și pe Poe, și apoi pe suprarealiști. Ei au fost și sînt cu toții la fel de interesați de procesul poetic ca și de însăși opera lor. Unul din ei scrie: « Mărturisesc că sînt mult mai interesat de formularea sau fabricarea unor opere decît de operele înseși ». Este, vă rog să rețineți acest fapt, o trăsătură modernă. Despre Platen sau Mörike nu știu că ar fi cunoscut sau cultivat această ambiguitate, nici despre Storm sau Dehmel, nici chiar despre Swinburne sau Keats. Lirícii moderni ne oferă chiar și o filozofie a compoziției și o sistematizare a factorului creator. Și tot acum aș dori să mai relev o altă particularitate, și ea foarte izbitoare: nici unul din marii romancieri ai secolului din urmă nu a fost și liric, abstracție făcînd, bineînțeles, de autorul lui *Werther* și al *Afinităților elective*. Dar nici Tolstoi; nici Flaubert, nici Balzac sau Dostoievski, nici Hamsun sau Joseph Conrad n-au

[1] Păstrez termenul folosit de Benn: « artistică » (Artistik) din motive de coerență terminologică; echivalențele sale ar fi « manierism » sau « modernism » (n.tr.)

scris vreun poem remarcabil. Dintre cei foarte moderni a încercat-o James Joyce, dar, după cum scrie Thornton Wilder: « cînd îi cunoşti neasemuita bogăţie ritmică a prozei eşti consternat de versurile sale, de vaga lor muzicalitate, de tonul lor firav de ventriloc ». Aici trebuie să existe deci deosebiri tipologice principiale. Şi vom constata imediat care sînt ele. Anume, cînd romancierii produc poezii, acestea sînt de regulă balade, desfăşurări de acţiuni, fapte anecdotice ş.a. Romancierul are nevoie şi pentru poemele sale de materiale, de teme. Cuvîntul ca atare nu-i e de ajuns. El caută motive. Cuvîntul nu recepteazâ, ca la liricul originar, mişcarea nemijlocită a existenţei sale, romancierul descrie cu ajutorul cuvîntului. Vom vedea mai departe ce substraturi existenţiale apar sau lipsesc aici.

Lirica nouă a început în Franţa. Pînă acum, drept centru al ei a fost considerat Mallarmé, dar după cum văd din lucrări franţuzeşti recente, Gérard de Nerval trece acum puternic pe primul plan; el a murit în 1855, fiind cunoscut la noi numai ca traducător din Goethe, dar în Franţa, autorul *Himerelor* e numit astăzi izvorul poeziei moderne. Lui i-a urmat Baudelaire, mort în 1867 — amîndoi deci cu o generaţie înainte de Mallarmé şi influenţîndu-l. Cu toate acestea, Mallarmé rămîne primul care a elaborat o teorie şi o definiţie a poemelor sale, inaugurînd astfel acea fenomenologie a compoziţiei despre care am vorbit. Alte nume vă sînt cunoscute, Verlaine, Rimbaud, apoi Valéry, Apollinaire şi suprarealiştii, conduşi de Breton şi Aragon. Iată centrala renaşterii lirice care a iradiat în Germania şi în zona anglo-americană. În Anglia, Swinburne, mort în 1909, şi William Morris, mort în 1896, amîndoi deci contemporanii marilor francezi, încă mai trebuie încadraţi în şcoala idealistă romantică, dar o dată cu Eliot, Auden, Henry Miller, Ezra Pound, noul stil îşi face intrarea în zona anglo-atlantică, şi vreau să amintesc de pe acum că în S.U.A. se desfăşoară o mare mişcare lirică. Aş mai adăuga cîteva nume: O.V. de Milosz, originar din Lituania, mort în 1940 la Paris; Saint-John Perse, un francez stabilit în S.U.A. Din Rusia trebuie amintit Maiakovski, din Cehoslovacia Vitezslav Nezval. Din Germania, ilustrele nume George, Rilke, Hofmannsthal îşi au locul, cel puţin în parte, aici. Cele mai frumoase poeme ale lor sînt expresie pură, articulare artistică conştientă în cadrul formei fixate, cu toate că viaţa lor interioară, sub aspectul ei subiectiv şi al fluxului emoţional, mai adastă în acea nobilă sferă naţională şi religioasă, în sfera legăturilor valabile şi a ideilor integratoare pe care lirica actuală abia dacă le mai cunoaşte.

Le-au urmat apoi Heym, Trakl, Werfel — avangardiştii. Începutul liricii expresioniste din Germania e datat de la apariţia poemului *Dämmerung (Amurg)* de Alfred Lichtenstein, publicat în 1911 în *Simplizissimus*, şi de la poemul *Weltende (Sfîrşitul lumii)* de Jacob van Hoddis, apărut în acelaşi an. Evenimentul constitutiv al artei moderne în Europa a fost editarea manifestului futurist al lui Marinetti, apărut la 20 februarie 1909 la Paris, în *Figaro*. « *Nous allons assister à la naissance du Centaure* — vom lua parte la naşterea Centaurului » — a scris el, şi: « Un automobil care urlă e mai frumos decît Nike din Samotrace. » Aceştia au fost avangardiştii, dar în parte au fost şi împlinitorii.

În ultimul timp se observă la noi încercări editoriale şi redacţionale de a impune un fel de modernism în lirică, un fel de dadaism recidivist, unde într-un poem apare de vreo şaisprezece ori cuvîntul *wirksam* (eficient) la început de vers, căruia însă nu-i urmează chiar nimic impresionant, el fiind combinat cu ultimele sunete ale pigmeilor şi andamanezilor — ceea ce vrea să fie foarte « global », dar cuiva care cuprinde cu ochiul mai bine de patru decenii de lirică i se pare că seamănă cu o reluare a metodei lui August Stramm şi a cenaclului *Der Sturm*, sau cu o repetare a « *Merz* »-poemelor lui Schwitters (« *Anna, du bist von vorne wie von hinten* — Anna, tu eşti din faţă ca şi din spate »). În Franţa se afirmă un curent similar, care se

numeşte letrism. După interpretarea dată acestui nume de către şeful curentului, cuvîntul trebuie purificat de orice valenţă extrapoetică, *literele puse în libertate* urmînd să formeze o unitate muzicală în stare să reproducă şi grohăitul, ecoul, plescăitul limbii, rîgîitul, tuşitul şi rîsul gros. Ce o să iasă de aici, nu se ştie deocamdată. Unele afirmaţii sună desigur ridicol, dar nu e cu totul exclus ca dintr-o nouă mutaţie a sensibilităţii lingvistice, din autoanalize împinse şi mai departe şi din teorii care îşi explorează originalitatea în critica limbajului să se nască o dicţiune lirică nouă, capabilă ca, ajungînd în mîinile acelui ins care o umple cu marea lui subiectivitate, să ducă la creaţii strălucite. Pentru moment va trebui să spunem însă că poemul occidental tot mai e coordonat de o idee formală şi că se configurează din cuvinte, nu din rîgîit şi din tuse.

Celor care se interesează de partea experimentală, dar încă serioasă, a liricii moderne le pot recomanda revista *Das Lot*, din care există pînă în prezent cinci numere, şi excelenta carte despre suprarealism a lui Alain Bosquet — ambele publicaţii apărute la Karl-Henssel-Verlag din Berlin.

Am folosit adineaori pentru caracterizarea poemului modern termenul de « artistică », spunînd că e vorba de un concept controversat — într-adevăr, în Germania nu e auzit cu plăcere. Estetul mediu îi asociază ideea de superficialitate, petrecere, muză uşoară, ca şi pe aceea de joacă şi de lipsă a oricărei transcendenţe. În realitate e un concept deosebit de serios, un concept central. « Artistica » e încercarea artei de a se trăi pe sine, în destrămarea generală a conţinuturilor, ca pe un conţinut, şi de a plăsmui din această trăire un nou stil, e încercarea de a opune nihilismului general al valorilor o nouă transcendenţă: transcendenţa plăcerii creatoare. Privit astfel, conceptul cuprinde întreaga problematică a expresionismului, a tendinţelor abstracţioniste, antiumaniste, ateiste, antiistoriste, a ciclicismului, a omului gol pe dinăuntru — într-un cuvînt, întreaga problematică a universului expresiv.

În conştiinţa noastră pătrunsese acest concept o dată cu Nietzsche, care l-a preluat din Franţa. El a spus: delicateţea în toate cele cinci simţuri artistice, degetele sensibile la nuanţe, morbiditatea psihologică, seriozitatea unei *mise en scène*, această seriozitate pariziană *par excellence* — şi: arta ca problemă propriu-zisă a vieţii, arta ca activitate metafizică a ei. Pe toate acestea, el le-a numit *Artistik*.

Luminozitate, lansare, gaya — aceste concepte ligurice ale sale — în jur numai valuri şi joc, şi la urmă: « *du hättest singen sollen, o meine Seele* » (trebuia doar să cînţi, o suflet al meu) — toate aceste strigăte ale sale de la Nizza şi Portofino — peste toate a făcut el să planeze cele trei cuvinte enigmatice: « Olimp al aparenţei », Olimpul unde sălăşluiseră marii zei, unde Zeus domnise două mii de ani, unde moirele mînuiseră cîrma necesităţii, şi acum — : al aparenţei ! E o cotitură. Nici vorbă de acel estetism care străfulgerase secolul al nouăsprezecelea la Pater, Ruskin, mai genial la Wilde — aici era altceva, şi nu avem pentru asta decît un cuvînt cu sunet antic: fatalitate. A-ţi sfîşia cu cuvinte fiinţa lăuntrică, obsesia de a te exprima, de a formula, a orbi, a sclipi cu orice risc şi fără a ţine cont de rezultate — aici era o nouă existenţă. Ea încolţise la acelaşi Flaubert pe care priveliştea cîtorva coloane ale Acropolei l-a făcut să presimtă cîtă frumuseţe nepieritoare s-ar putea dobîndi prin dispunerea unor propoziţii, cuvinte, vocale — la Novalis, care a vorbit despre artă ca despre antropologia progresivă, ba chiar şi la Schiller, la care întîlnim ciudata revelare a unei aparenţe estetice, care nu numai este, *dar şi vrea să fie*. Şi cei care tot se mai îndoiesc că aici s-a încheiat o evoluţie să-şi amintească o vorbă din *Anii de pribegie ai lui Wilhelm Meister:* « Pe cea mai înaltă culme a ei, poezia pare cu totul exterioară, cu cît se retrage ea înlăuntru e pe cale de a coborî. » Toate acestea erau date, dar necesitatea integrării s-a împlinit abia aici.

E un capitol lung, şi în cărţile mele am încercat adesea să-l pătrund cu lumină. Astăzi mă restrîng la poem, şi pot s-o fac, pentru că înăuntrul poemului toate luptele existenţei se desfăşoară ca într-o arenă, în spatele unui poem modern, problemele timpului, problemele artei, problemele fundamentelor interioare ale existenţei noastre apar într-un mod mult mai dens şi mai radical decît în spatele unui roman sau chiar al unei piese de teatru. Un poem e întotdeauna o întrebare în căutarea eului, şi toţi sfincşii şi toate enigmele de la Sais se amestecă în răspuns. Dar vreau să evit orice cugetare profundă şi să rămîn empiric, şi de aceea pun întrebarea: care sînt aşadar temele specifice ale liricii actuale? Ascultaţi aici, vă rog: cuvînt, formă, rimă, poem lung sau scurt, cui i se adresează poemul, plan semantic, tematică, metaforism — dvs. ştiţi, de unde provin noţiunile pe care le-am înşiruit? Ele provin dintr-un chestionar american la adresa liricilor, în S.U.A se încearcă şi promovarea liricii cu ajutorul chestionarelor. Mi se pare un lucru interesant, el arată că reflecţiile pe care le fac liricii de peste ocean sînt cam aceleaşi ca şi la noi. De exemplu, întrebarea: poem lung sau poem scurt o mai pusese şi Poe, şi acum o reia Eliot, e o problemă cît se poate de personală. Dar mai ales întrebarea: « cui i se adresează poemul » mă fascinează — e într-adevăr un punct de criză, şi remarcabil e şi răspunsul dat de un oarecare Richard Wilbur: « Un poem, spune el, e adresat Muzei, şi aceasta are, între altele, menirea să învăluie faptul că poemul nu e adresat nimănui. » Vedem de aici că şi peste ocean se resimte caracterul monologal al liricii, e, într-adevăr, o artă anahoretă. Dar nu vreau să vă prezint în această conferinţă nimic ce aţi putea citi şi în cărţi, vreau să vă ofer ceva concret, chiar şi cu riscul de a friza banalul în loc de a discuta problema fundamentală — ştiţi doar că se dă la fund acela care coboară mereu la cauzele fundamentale, şi aţi învăţat din Flaubert că în artă nu există nimic exterior. Îmi imaginez aşadar că dvs. mi-aţi adresa acum întrebarea ce e de fapt un poem modern, cum arată el, şi la aceasta am să vă răspund cu exemplificări negative, şi anume, cum *nu* arată un poem modern.

Vă numesc patru simptome diagnostice cu ajutorul cărora veţi putea dvs. înşivă să distingeţi pe viitor dacă un poem din anul 1950 se identifică cu epoca sa ori nu. Exemplele le iau din antologii cunoscute. Cele patru simptome sînt:

întîi: apostrofa. Exemplu: titlul *Das Stoppelfeld (Mirişteа)*

Prima strofă:

« *Pustiu şi gol se-ntinde-un cîmp afară*
pe care nu demult bogate spice
în vîntul verii greu se legănară,
hrănind azi cu-a lor boabe păsărice. »

Şi aşa continuă timp de trei strofe, apoi, în strofa a patra şi ultima, urmează apostrofarea eului; primul vers:

« *Oare nu am în faţă propria-mi viaţă* »

şi aşa mai departe.

Avem deci două obiecte. Mai întîi, natura neînsufleţită căreia i se adresează poetul, şi la sfîrşit întoarcerea către autor, care acum se interiorizează, sau i se pare. Aşadar, un poem care distinge şi confruntă obiectul apostrofat şi eul poetic, decorul exterior şi raportarea lăuntrică. Este, spun eu, la ora actuală, o modalitate primitivă de a-ţi documenta substanţa poetică. Chiar dacă autorul nu e dispus să subscrie la principiul formulat de Marinetti: *détruire le je dans la littérature* (a distruge Eul în literatură), el apare astăzi desuet cu această metodă. Aş vrea însă să adaug îndată că există minunate poeme germane lucrate după acest model, de exemplu *Mondnacht (Noapte cu lună)* de Eichendorff, dar de atunci au trecut mai bine de o sută de ani.

Cel de-al *doilea* simptom e comparativul « ca». Vă invit să observaţi de cîte ori apare într-un poem particula « ca ». « Ca », sau « ca şi cînd », sau « e ca şi cum » — sînt construcţii auxiliare, şi de obicei merg în gol. Se rosteşte cîntecul meu ca aurul soarelui — E soarele ca o salbă de bronz pe ţiglele de aramă — Îmi tremură cîntecul ca un şuvoi îmblînzit — Ca o floare în liniştea nopţii — Palid ca de mătase — Iubirea înfloreşte ca un crin. — Acest « ca » e întotdeauna o fisură înăuntrul viziunii, el apropie, compară, nu e determinare primară. Dar şi aici trebuie să adaug că există poeme magnifice construite pe « ca ». Rilke a fost un mare poet al lui « ca ». Într-unul din cele mai frumoase poeme ale sale, *Archaischer Torso Apollos (Tors arhaic al lui Apollon)*, de-a lungul celor patru strofe apare de trei ori « ca », şi chiar « ca »-uri destul de banale: ca un candelabru, ca piei de prădalnice fiare, ca o stea — şi în poemul său *Blaue Hortensie (Ortensia albastră)* întîlnim în patru strofe de patru ori « ca ». Printre acestea: ca-ntr-un şorţuleţ de mic copil — ca în vechi hîrtii albastre de scrisori — , ei bine, Rilke ştia s-o facă, dar ca principiu puteţi reţine că un « ca » e întotdeauna o intruziune a epicului, a foiletonescului în lirică, o slăbire a tensiunii limbajului, o lacună a metamorfozei creatoare.

Cel de-al *treilea* e mai nevinovat. Observaţi de cîte ori apar în versuri culori: roşu, purpuriu, opal, argintiu, cu varianta argintesc, cafeniu, verde, portocaliu, cenuşiu, auriu — în felul acesta, autorul crede probabil că impresionează prin opulenţă şi fantezie, îi scapă însă că aceste culori sînt simple clişee verbale care şi-ar găsi mai bine locul la optician sau oftalmolog. Şi totuşi, pentru o singură culoare trebuie să mă bat cu pumnii în piept: azur — am să revin şi asupra ei.

Cel de-al *patrulea* e tonul serafic. Cînd se porneşte de-a dreptul sau se ajunge îndată la susurul fîntînilor şi harpe şi noapte blîndă şi linişte şi lanţuri fără de-nceput, rotunjime sferică, împlinire, biruitor avînt către stea, îndumnezeirea cea nouă şi alte sentimente universale, e vorba cel mai adesea de o speculaţie ieftină pe seama moliciunii sentimentale a cititorului. Acest ton serafic nu e o biruinţă asupra pămîntescului, ci o fugă de pămîntesc. Marele poet e însă un mare realist — el se încarcă cu realităţi, e foarte pămîntesc, o cicadă născută, potrivit legendei, din pămînt, insecta ateniană. El va împărţi esotericul şi seraficul cu mare grijă pe suporturi realiste dure. — Şi apoi, luaţi seama, vă rog, la cuvîntul « a înălţa » — vrea cineva să se caţere sus şi nu ajunge.

Aşadar, cînd veţi da în viitor de un poem, vă rog să luaţi creionul în mînă, ca la cuvintele încrucişate, şi să notaţi: apostrofă, « ca », scară cromatică, ton serafic, şi veţi ajunge repede la nişte concluzii proprii.

Îmi este îngăduit oare să adaug aici observaţia că mediocritatea e de-a dreptul nepermisă şi nesuferită în lirică, cîmpul acesteia e îngust, mijloacele ei sînt foarte subtile, substanţa ei e acel *ens realissimum* al substanţelor, prin urmare şi criteriile trebue să fie extreme. Romanele mediocre nu sînt atît de nesuferite, ele pot să amuze, să instruiască, să te ţină încordat, dar lirica trebuie să fie ori exorbitantă, ori să nu fie de loc. Asta ţine de fiinţa ei.

Şi de fiinţa ei mai ţine şi altceva, o experienţă tragică a poeţilor asupra lor înşile: nici unul, chiar dintre marii lirici ai epocii noastre, nu a lăsat mai mult de vreo şase sau opt poeme desăvîrşite, celelalte pot fi interesante sub aspectul biografiei sau al evoluţiei autorului, dar concentrate în sine, luminînd dinăuntrul lor, pline de o lungă fascinaţie sînt doar puţine — aşadar, pentru aceste şase poeme cei treizeci pînă la cincizeci de ani de asceză, suferinţă şi luptă.

În continuare aş vrea să vă descriu un anumit proces într-un mod ceva mai direct decît se face de obicei. E procesul care se petrece la naşterea unui poem. Ce există în autor? Care e situaţia dată? Situaţia e următoarea: Autorul dispune:

Întîi, de un germene creator, opac, o materie psihică.

În al doilea rînd, de cuvinte care îi stau la îndemînă, la cheremul lui, cărora le știe rostul, pe care le poate mișca, își cunoaște cum s-ar spune cuvintele. Și anume, există ceva care se poate numi coordonarea cuvintelor față de un autor. Poate că el a întîlnit chiar în ziua aceea un anumit cuvînt care îl preocupă, îl excită, pe care crede că-l va putea folosi ca leitmotiv.

În al treilea rînd dispune de un fir al Ariadnei care îl scapă din această tensiune bipolară, îl scapă cu absolută siguranță, căci — și acum urmează enigma: poemul e gata înainte de a fi început, atîta doar că el încă nu-i știe textul. Poemul nici n-ar putea suna altfel decît sună întocmai atunci cînd e gata. Dvs. știți foarte precis cînd e gata, aceasta poate dura mult, desigur, săptămîni și ani de zile, dar înainte de a nu fi gata nu-l dați din mînă. Mereu îl pipăiți, cîte un cuvînt, cîte un vers în parte, scoateți separat strofa a doua, vă uitați la ea, la strofa a treia vă întrebați dacă e potrivită ca *missing link* între strofa a doua și a patra, și cu tot controlul, cu toată autoobservarea, cu toată critica veți fi condus dinăuntru de-a lungul tuturor strofelor — un exemplu al acelei libertăți legate de necesitate de care vorbește Schiller. Ați putea să și spuneți, un poem e aidoma corăbiei despre care povestește Homer că se-ndreaptă fără cîrmaci drept în port. De un tînăr autor, pe care nu-l cunosc și despre care nu știu dacă scrie opere lirice, un oarecare Albrecht Fabri, am citit de curînd, în *Das Lot* o remarcă ce descrie întocmai această stare de lucruri, el spune: « întrebarea, cui îi aparține un poem, e în orice caz o întrebare de prisos. Un X care nu poate fi redus în nici un fel participă la auctorialitatea poemului, cu alte cuvinte, orice poem își are problema sa homerică, orice poem aparține mai multora, deci unui autor necunoscut. »

Această stare de lucruri e atît de ciudată, încît aș dori s-o mai formulez încă o dată, cu alte cuvinte. Ceva nelămurit dinăuntrul dvs. face să țîșnească niște versuri sau încearcă orbecăind să aducă niște versuri la lumină, și altceva dinăuntrul dvs. ia aceste versuri imediat în mînă, le așază sub un fel de aparat de observație, un microscop, le verifică, le colorează, caută locurile patologice. Dacă cel dintîi ceva e poate naiv, cel de-al doilea e cu totul altfel: rafinat și sceptic. Dacă cel dintîi e poate subiectiv, cel de al doilea apropie lumea obiectivă, e principiul formal, cel spiritual.

Nu mă aștept la nimic de la o dezbatere profundă și amplă asupra formei. Forma, luată izolat, e un concept dificil. Dar forma este poemul. Conținuturile unui poem, să le spunem tristețe, sentiment panic, curenți finali, le are doar fiecare, e inventarul uman, avuția sa de o întindere mai mult sau mai puțin variată și sublimă, dar lirica se naște de aici numai dacă ele nimeresc într-o formă prin care acest conținut să devină autohton, care să-l poarte, să-l transforme cu ajutorul cuvintelor în fascinație. O formă izolată, o formă în sine doar nici nu există. Ea e ființa, misiunea existențială a artistului, țelul său. În acest sens trebuie înțeleasă probabil și propoziția lui Staiger: forma e conținutul suprem.

Să luăm un exemplu: fiecare s-a plimbat cîndva printr-o grădină, printr-un parc, e toamnă, cer albastru, nori albi, puțină tristețe deasupra pajiștilor, o zi de bun-rămas. Vă face să fiți melancolici, meditativi, dvs. meditați. E frumos, e minunat, dar nu e un poem. Dar acum vine Stefan George și vede și el toate acestea, la fel ca și dvs., dar el e conștient de sentimentele sale, le observă și notează:

Vino în parcul crezut mort și vezi:
Surîsul unor țărmuri depărtate,
Prin albii nori, azurul ce nu-l crezi
Învie iezeri și poteci pictate.

El își cunoaște cuvintele, știe să scoată ceva din ele, cunoaște coordonarea cuvintelor față de el, plăsmuiește cu ele, caută rime, strofe calme, liniștite, strofe expresive, și așa se naște unul din cele mai frumoase poeme ale toamnei și ale grădinilor pe care le-a produs epoca noastră — trei strofe de cîte patru versuri, și prin virtuțile lor formale, ele fascinează un secol întreg.

Poate unora dintre dvs. li se pare că folosesc cam prea des cuvîntul « fascinație ». Trebuie să spun că anumite concepte, ca fascinație, interesant, excitant, mi se par prea puțin luate în seamă de estetica și critica literară germană. Pe meleagurile noastre, totul trebuie să fie din capul locului profund și obscur și cosmic — în sălașul mumelor, această reședință predilectă germană — eu, dimpotrivă, cred că transformările interioare pe care arta, pe care poemul e capabil să le producă, sînt adevăratele transformări și metamorfoze, a căror înrîurire e transmisă mai departe de generații, și că ele se nasc mult mai spontan și mai bogate în consecințe din stările excitante și fascinante decît din cele cumpătate și liniștite.

Încă un cuvînt despre punctul întîi al ultimei teme abordate. Am spus că autorul dispune de un germene creator opac, de o materie psihică. Acesta ar fi deci, altfel exprimat, obiectul care trebuie transformat într-un poem. Și despre artă există dezbateri interesante, mai ales din partea școlii franceze, inclusiv Poe, pe care Eliot le-a reluat într-un articol recent. Unul spune că obiectul nu e decît un mijloc pentru atingerea scopului, scopul fiind poemul. Altul spune: un poem nu trebuie să aibă în vedere nimic altceva decît pe el însuși. Un al treilea: un poem nu exprimă nimic, un poem este. La Hofmannsthal, care, cel puțin în ultima sa perioadă, a reluat conștient legătura cu religia, cultura și națiunea, am întîlnit o formulare foarte radicală: « de la poezie nu duce nici o cale nemijlocită la viață, nici de la viață la poezie » — ceea ce nu poate însemna nimic altceva decît că poezia, adică poemul, are un caracter autonom, e o viață pentru sine, și aceasta ne-o confirmă următoarea sa propoziție: « cuvintele sînt totul ». Cea mai celebră e maxima lui Mallarmé: un poem nu se naște din sentimente, ci din cuvinte. Eliot adoptă remarcabilul punct de vedere că un anumit grad de *impuritate* trebuie să-l păstreze chiar și acea *poésie pure*, că obiectul trebuie apreciat, fie și numai de dragul lui, într-un anumit sens, pentru ca un poem să fie resimțit ca poezie. Eu aș spune că în spatele fiecărui poem stă de fiecare dată, de necuprins cu privirea, autorul, ființa sa, existența sa, situația sa interioară, chiar și obiectele nu apar în poem decît pentru că mai înainte au fost obiectele *sale*, el rămîne deci în orice caz acea impuritate în sensul lui Eliot. În fond sînt așadar de părere că nu există alt obiect al liricii decît liricul însuși.

Abordez acum o a *treia* temă specială, și cu aceasta vă iau probabil o întrebare de la gură. Și anume, veți întreba dvs., ce se întîmplă de fapt cu cuvîntul, teoreticienii liricii și poeții lirici vorbesc tot timpul despre cuvînt, avem doar și noi cuvinte, oare cuvintele dvs. sînt altele — așadar, ce se întîmplă cu cuvîntul? O ntrebare foarte dificilă, dar voi încerca să vă răspund la ea, deși trebuie să recurg a experiențe personale, la experiențe de o natură deosebită.

Culori și sunete există în natură — cuvinte, nu. Citim la Goethe: « din preparatorii de culori au ieșit pictori destoinici », dar trebuie să adăugăm că raportul față de cuvînt e primar, că acest raport nu poate fi învățat. Puteți învăța echilibristica, dansul pe sîrmă, figuri de balans, alergarea pe cuie, dar a aplica fascinant cuvîntul, aceasta ori o știți, ori n-o știți. Cuvîntul e *phallus*-ul spiritului, central înrădăcinat. Tablouri, statui, sonate, simfonii sînt internaționale — poemele, niciodată. Poemul poate fi definit drept intraductibilul ca atare. Conștiința își înfige rădăcinile în cuvinte, conștiința transcende în cuvinte. *Vergessen* (uitare) — ce înseamnă aceste litere? Nimic, de neînțeles. Dar conștiința e legată într-o anumită

direcţie de ele, se declanşează în aceste litere, şi aceste litere, puse una lîngă alta, se declanşează acustic şi emoţional în conştiinţa noastră. De aceea, *oublier* nu e niciodată *Vergessen*. Sau *nevermore*, cu cele două scurte, închise silabe iniţiale, şi apoi gravul, năvalnicul *more*, în care pentru noi consumă *Moor* (mlaştină) şi *la mort*, el nu e *nimmermehr* (niciodată) — *nevermore* e mai frumos. Cuvintele declanşează mai mult decît mesajul şi conţinutul, ele sînt pe de o parte spirit, dar pe de altă parte au caracterul organic şi ambiguu al lucrurilor din natură.

Trebuie să mă transpun într-o altă perioadă a producţiei mele pentru a fi mai clar. Îmi îngădui să vă reproduc cîteva rînduri scrise în 1923 despre raportul eului liric faţă de cuvînt. Vă rog să ascultaţi:

« Există trăind în mare organisme din sistemul zoologic inferior, acoperite cu cili vibratili. Cilul este organul animalic senzorial de dinaintea diferenţierii în energii senzuale izolate, organul universal tactil, raportul ca atare faţă de ambianţa marină. Să ne imaginăm un om acoperit cu asemenea cili vibratili, nu numai pe scoarţa cerebrală, dar şi pe întreg organismul, total. Funcţia lor e una specifică, percepţia lor senzitivă e precis izolată: ea corespunde cuvîntului, mai ales substantivului, mai puţin adjectivului, aproape de loc figurii verbale. Ea corespunde cifrului, imaginii lui tipărite, literei negre, doar ei. »

Întrerup acum pentru o clipă vechile propoziţii şi subliniez: cilii aceştia apropie ceva în mod tactil, şi anume cuvinte, şi aceste cuvinte apropiate tactil se încheagă imediat într-un cifru, o figură stilistică. Aici nu mai avem luna umplînd cu lumina ei codrul şi valea, ca acum două sute de ani, remarcaţi, această literă neagră e şi ea un produs artificial, privim aşadar într-un strat intermediar între natură şi spirit, vedem cum se amestecă în joc ceva configurat abia prin intervenţia spiritului, oferindu-se nouă pe calea tehnicii.

Nu totdeauna aceşti cili sînt activi, ei îşi au ora lor. Eul liric e un eu perforat, un eu-reţea, cu experienţa evadării, hărăzit tristeţii. Mereu îşi aşteaptă ora în care se încălzeşte pentru cîteva clipe, îşi aşteaptă complexele meridionale cu « coeficientul lor de agitaţie » adică un coeficient de beţie, în care să poată avea loc perforarea contingentului, adică sfărîmarea realităţii, care creează libertate pentru poem — prin cuvinte.

Acum e o astfel de oră — să ascultăm mai departe:

« Acum e o astfel de oră, atunci uneori nu e departe. La lectura uneia, nu, a nenumăratelor cărţi de-a valma, confuzii de ere, amestec de materiale şi aspecte, deschidere de largi straturi tipologice: început năvalnic, îndepărtat. Acum o oboseală din nopţi grele, supleţea structuralului adeseori de folos, pentru ora cea mare chiar absolut. Acum poate se şi apropie cuvinte, cuvinte de-a valma, încă neperceptibile clarităţii, dar ciliii le apropie tactil. Aici ar fi poate o afinitate pentru azur, ce har, ce pură trăire ! A gîndi toate preluziunile goale, vlăguite, preambulele nesugestive ale acestui unic colorit, acum doar poţi evoca cerul Zanzibarului deasupra corolelor de bougainville şi Marea Sirtelor în inima ta, gîndeşte acest etern şi frumos cuvînt ! Nu în van spun azur. E cuvîntul meridional prin excelenţă, exponentul complexului liguric cu un coeficient de agitaţie enorm, principalul mijloc de perforare a contingentului după care începe aprinderea de sine, fanalul mortal, de el se apropie năvalnic regnurile depărtate, spre a intra în ordinea acelei hiperemii livide. Feaci, megaliţi, lerneice zone — desigur, nume, desigur, în parte chiar alcătuite de mine, dar apropiindu-se devin mai mult. Astarte, Geta, Heraclit — desigur, note din cărţile mele, dar cînd li se apropie ora, e ora auleţilor de-a curmezişul codrilor, aripile lor, luntrele lor, coroanele lor pe care le poartă ei, le depun drept anateme şi drept elemente pentru poem.

Cuvinte, cuvinte — substantive! Ele nu au decît să-şi desfacă aripile, şi mileniile se desprind din zborul lor. Luaţi de pildă «'pădure de anemone'», adică printre trunchiuri o buruiană fragedă, măruntă, ba mai presus de ele 'cîmpii de narcise', fumul şi pîcla tuturor caliciilor, în măslin înfloreşte vîntul şi peste trepte de marmură urcă, înlănţuindu-se, în depărtări împlinirea — sau luaţi 'olivă' 'sau teogonii' — mileniile se desprind din zborul lor. Nume botanice şi geografice, popoare şi ţări, toate acele lumi istoric şi sistematic atît de pierdute, aici înflorirea lor, aici visul lor — toată nepăsarea, toată melancolia, toată exasperarea spiritului devin sensibile din straturile unei secţiuni de concept. »

Şi închei această exprimare din 1923 cu următoarele propoziţii:

« Greu explicabilă putere a cuvîntului ce separă şi leagă. Stranie putere a orei din care năvălesc configuraţii sub imperioasa exigenţă de formă a neantului. Transcendentă realitate a strofei plină de declin şi plină de revenire: debilitatea individualului şi existenţa cosmologică, în ea se transfigurează antiteza lor, ea poartă mările şi înălţimea nopţii şi face din creaţiune visul stigian: 'Nicicînd şi mereu'.»

Mai mult nu aş vrea să spun despre cuvînt. Nu ştiu dacă am reuşit să vă sugerez că aici avem de-a face cu ceva deosebit. Va trebui să ne împăcăm cu faptul că cuvintele au o existenţă latentă care acţionează asupra celor orientaţi adecvat ca un farmec şi îi face capabili să transmită acest farmec la rîndul lor. Acesta mi se pare a fi ultimul mister în faţa căruia conştiinţa noastră mereu trează, paraanalizată, perforată doar de transe ocazionale, îşi simte limita ei.

Să privim o clipă înapoi. V-am prezentat în cele de pînă acum trei teme deosebite din domeniul liricii, şi anume: întîi, cum nu arată un poem modern, în al doilea rînd, procesul de geneză al unui poem, iar în al treilea rînd am încercat să mă pronunţ asupra cuvîntului. Mai există multe asemenea teme speciale în domeniul nostru, prea multe — una importantă ar fi de exemplu rima. Homer, Sappho, Horaţiu, Virgiliu n-au cunoscut-o, ea există apoi la Walther von der Vogelweide şi la trubaduri. Cine se interesează de istoria rimei găseşte un material captivant la Curtius, în opera sa: *Literatura europeană şi Evul mediu latin*. La Goethe am întîlnit observaţia surprinzătoare: « de cînd Klopstock ne-a eliberat de rimă » — azi am spune că versurile albe pe care ni le-au întipărit Klopstock şi Hölderlin sînt şi mai nesuferite în mîna unor mediocrităţi decît rima. Rima e în tot cazul un principiu de ordine şi un control în cadrul poemului. Faptul că Verlaine şi Rilke, care amîndoi au folosit din principiu rima, au fost ultimii care au reuşit să dea expresie întregului ei farmec mi se pare evident, aici, rafinamentul şi sacralitatea rimei sînt încă o dată puse în valoare. De atunci se observă poate o anumită epuizare a rimei, sînt prea cunoscute, din toate acele mii de poeme, rima şi răspunsul rimei următoare; unii autori încearcă să o reîmprospăteze prin includerea de nume proprii şi neologisme, dar aceasta nu-i redă poziţia ei dinainte. Reţin din Curtius că asta nu s-a întîmplat pentru prima oară în literatură, el spune de exemplu: « provensalii au suprasolicitat rima —, prin virtuozitatea etalării de rime rare se evaporă muzica şi se pierde sensul. Autorul liric însuşi va resimţi rima probabil întotdeauna ca pe un principiu care nu e el însuşi, ci care îi e propus de limbaj, o va privi întotdeauna cu ochi critic şi va ezita adeseori în faţa ei. În chestionarul american despre lirică de care am amintit, o întrebare se referă şi la rimă, şi aş dori să vă comunic unul din răspunsuri.

Un oarecare Randall Jarrell răspunde: « Rima ca un auxiliar structural automat are pentru mine un anumit farmec cînd e tratată automat, dar cel mai mult îmi place cînd e neregulată, vie şi imperceptibilă. »

Acestea au fost cîteva teme speciale din domeniul liricii. Acum trebuie să-l privim în ochi pe iniţiatorul acestor lucruri, pe eul liric, direct, *en face* şi în condiţii înăs-

prite. De ce natură sînt aceşti lirici din punct de vedere psihologic, sociologic, ca fenomen? În primul rînd, contrar opiniei generale, ei nu sînt nişte visători, ceilalţi au voie să viseze, ei sînt valorificatori de vise, chiar şi visele trebuie să le slujească pentru ca ei să ajungă în posesia cuvintelor. Ei nici nu sînt de fapt oameni care trăiesc în lumea spiritului, nu sînt nici esteţi, ei doar fac artă, adică au nevoie de un creier dur, masiv, un creier cu colţi care sfarmă rezistenţele, şi pe ale lor proprii. Sînt micburghezi cu o pornire instinctuală deosebită, născută pe jumătate din vulcanism şi pe jumătate din apatie. În ambianţă socială sînt cu totul neinteresanţi — Tasso la Ferrara — cu asta s-a terminat, cu Leonorele, cu cununile de lauri care îşi schimbă fruntea. Dar nu sînt nici cuceritori ai cerului, nu sînt titanizi, sînt cel mai adesea destul de liniştiţi, în sinea lor liniştiţi, nici nu le e îngăduit ca ei să vrea să termine totul dintr-o dată, trebuie să porţi în tine temele mai departe, ani de zile, trebuie să ştii să taci. Valéry a tăcut timp de douăzeci de ani, Rilke nu a scris poezii timp de paisprezece ani, apoi au apărut *Elegiile duineze*. Gîndiţi-vă la o paralelă din muzică: mai întîi a fost liedul *Träume (Vise)* pentru Mathilde Wesendonk, apoi, după ani de zile, el a devenit actul al doilea din *Tristan*. Şi numai din motive locale, pentru că tocmai stau în faţa dvs. şi vorbesc despre asta, adaug o amintire personală, numai ca să vă dau o idee despre încetineala producţiei: în volumul meu de versuri *Statische Gedichte (Poeme statice)* se află un poem compus din numai două strofe, dar aceste două strofe sînt despărţite în timp de două decenii, am avut prima strofă, mi-a plăcut, dar nu am găsit o a doua, apoi, în sfîrşit, după două decenii de experimentări, exerciţii, verificări şi respingeri, mi-a reuşit a doua, e poemul *Welle der Nacht (Talaz nocturn)* — atîta timp trebuie să porţi ceva în tine, un arc atît de vast înconjoară uneori un mic poem. Aşadar, ce sînt ei? Nişte inşi ciudaţi, locuind într-o singură cameră, renunţînd la existenţă pentru a exista, indiferent dacă alţii califică un poem drept o istorie a ceva care nu s-a întîmplat şi măiestria drept egoism. De fapt, ei nu sînt decît nişte fenomene, şi cînd apoi aceste fenomene au murit şi sînt coborîte de pe cruce, trebuie recunoscut din onestitate că ei înşişi s-au fixat în această cruce — ce i-a silit oare? Ceva trebuie totuşi să-i fi silit.

Pentru a vă apropia acest tip şi dintr-o altă latură aş vrea să vă mai pun în vedere următoarele: Amintiţi-vă ce deosebire fundamentală există între gînditor şi poet, între savant şi artist, care doar sînt numiţi în public mereu împreună, vîrîţi în aceeaşi oală, ca şi cum aici ar fi vorba de cine ştie ce mare identitate. Nici pe departe ! Redus întru totul la sine însuşi, artistul. Un docent studiază aliajele de cupru folosite acum două mii de ani în Europa, îi stau la dispoziţie analizele făcute între anii 1860 şi 1948, numărul lor se ridică la patru mii şapte sute douăzeci şi nouă, îi stă la dispoziţie o literatură de specialitate scrisă numai de profesori universitari cu renume, în care poate avea încredere, în total vreo trei mii de pagini. El se interesează prin serviciul internaţional al bibliotecilor ce se crede astăzi la Cambridge despre variantele bronzului; din fişele cu apariţie trimestrială ale informaţiei internaţionale universitare află unde şi cine lucrează în alte ţări despre aceeaşi temă. Schimb de opinii, corespondenţă — el se informează, se asigură, poate face apoi o jumătate de pas mai departe, îşi documentează această jumătate de pas cu trimiteri, nu apare niciodată singur şi neacoperit. Nimic din toate acestea în cazul artistului. El stă singur, pradă muţeniei şi ridicolului. El răspunde singur de sine. El îşi începe lucrurile, şi el le termină. El urmează o voce lăuntrică neauzită de nimeni. El nu ştie de unde vine această voce, nici ce vrea să spună în cele din urmă. El lucrează singur, liricul lucrează deosebit de singur, pentru că în fiecare deceniu nu trăiesc decît puţini lirici mari, răspîndiţi peste naţiuni, scriind în limbi diferite, de obicei necunoscîndu-se unii pe alţii — acele « faruri », cum îi numesc francezii, acele chipuri care luminează pentru multă vreme imensa mare creatoare, dar care rămîn ei înşişi în întuneric.

Iată deci un asemenea eu, el îşi spune: aşa sînt eu astăzi. Această atmosferă există în mine. Această limbă a mea, să zicem, limba mea germană, îmi stă la dispoziţie. Această limbă cu tradiţia ei seculară, cu cuvintele ei pecetluite de predecesorii mei lirici, grele de sens şi de atmosferă, încărcate în mod ciudat. Dar şi expresiile de slang, argou, Rotwelsch proiectate de rafalele a două războaie mondiale în conştiinţa limbii, completate de neologisme, citate, jargon sportiv, reminiscenţe antice, se află în posesia mea. Eu cel de astăzi, care învăţ mai multe din ziare decît din filozofii, care sînt mai aproape de ziaristică decît de *Biblie*, pentru care o melodie rasată de muzică uşoară conţine mai mult secol decît un motet, care cred mai mult într-o anumită desfăşurare fizicală a lucrurilor decît în Nain şi Lourdes, care am cunoscut pe propria mea piele că aşa cum îţi aşterni, aşa vei dormi, şi nu te acoperă nimeni, — acest eu lucrează la un fel de miracol, o mică strofă, cuprinderea a două poluri, eul şi inventarul său lingvistic, lucrează la o elipsă ale cărei curbe mai întîi sînt divergente, dar apoi coboară una într-alta, liniştite.

Dar toate acestea sînt încă prea exterioare, trebuie să întrebăm mai departe: Ce se află în spate, ce realităţi şi suprarealităţi se ascund în eul acesta liric? Pornind-o aşa, dăm de probleme. Eul acesta liric stă cu spatele la zidul făcut din apărare şi agresiune. El se apără de media care atacă. Sînteţi bolnav, spune această medie, asta nu e o viaţă interioară sănătoasă. Sînteţi un *dégénéré* — care e de fapt originea dvs.?

Marii poeţi din ultimii o sută de ani provin din păturile burgheze, răspunde eul liric, nici unul nu a fost morbid, criminal sau a sfîrşit prin sinucidere, fac o excepţie pentru acei *poètes maudits* francezi. Dar ceea ce numiţi dvs. sănătos şi bolnav mi se pare că seamănă cu noţiuni din zoologie, formulate de veterinari. Stările de conştiinţă nici măcar nu ajung să fie exprimate în ele. Diferitele feluri de oboseală, schimbările nemotivate ale dispoziţiei, alternările diurne, setea optică de verde deodată, îmbătarea cu melodii, insomniile, repulsiile, greţurile, sentimentele înalte ca şi distrugerile — toate aceste crize ale conştiinţei, aceste stigmatizări din cvaternarul tîrziu, toată această interioritate suferindă nu e sezisată de ele.

Bine, răspunde media. Dar cu ce se ocupă clica dvs. e cerebralism steril, formalism găunos, e dezumanizare, nu e eternul în om, sînt alterări în măduva vitală. Înapoi la economia forestieră, la cultura pămîntului! Atenţie la apa freatică, regularizaţi iezerii de păstrăvi! Cum a spus Ruskin? « Toate artele se întemeiază pe cultura manuală a pămîntului ».

Eu din partea mea, spune eul liric, am să ajung în cazul maxim la şaptezeci de ani, sînt redus la mine însumi, nu-mi trag nici un venit de la medie, nici nu ştiu să însămînţez, trăiesc într-o *city*, lumina de neon mă animă, sînt legat de mine însumi, adică legat de un om, sînt legat de ora sa actuală.

Cum, strigă media, nu vreţi să vă autodepăşiţi? Nu scrieţi pentru umanitate? Asta înseamnă transcendere inferioară a omului, vă bateţi joc de imaginea umană totală. Ce-i cu această veşnică pălăvrăgeală despre cuvînt, e primatul materialului, înjosirea spiritului în anorganic, e cea de-a patra eră, faza suicidală — problema care ni se impune e însăşi perpetuarea celor superioare.

Să lăsăm cele superioare, răspunde eul liric, să rămînem empirici. Aţi auzit desigur cîndva cuvîntul moira: e partea hărăzită mie, e Parca spunînd, aceasta ţi-e ora, măsoară-i hotarele cu pasul, verifică-i conţinutul, nu-ţi răspîndi flacăra în univers-sal, nu te deda la acel farmec al focului cu perpetuarea celor superioare, — eşti înalt, căci vorbesc cu tine. Fireşte că nu vei fi îndreptăţit să pătrunzi în alte regnuri, moirele sînt multe, le vorbesc şi altora, să vadă fiecare cum îmi tălmăceşte vorba — dar acesta e cercul hărăzit ţie: caută-ţi cuvintele, desemnează-ţi morfolo-

logia, exprimă-te. Acceptă liniştit sarcina unei funcţii parţiale, dar de asta îngrijeşte-te cu seriozitate, am să ţi-o spun în şoaptă, o voluminoasă totalitate e un vis arhac şi fără legătură cu ora actuală.

Moira dvs. ! O figură dinaintea hotărîrii morale a Occidentului, spune media. Mai ales Parcele — e foarte comod ! Scorniţi toate astea pentru că nu mai puteţi. Nici nu mai sînteţi capabili să daţi o imagine profundă şi veridică a omului, cu arta dvs. izolată, producători de deformări şi pustiiri ale spiritualului — de cunoaşterea intuitivă, universală, fiziognomică şi simbolică, de asta trebuie să vă ocupaţi.

Bine, spune eul liric, cunosc seriile dvs. literare — «Tot ce e abstract e inuman» — m-aţi fecundat, m-aţi făcut să văd cît se poate de clar, şi anume că nu noi distrugem sau periclităm această medie, ci această medie ne periclitează pe noi, şi prin noi tocmai ceea ce ar dori ea să perpetueze. Pe noi, ultimele resturi dintr-un om care mai crede în absolut şi trăieşte în el. Aceşti analişti ai mediei vor să ni-l ia. În ochii lor nu sîntem decît o maladie, se recurge la imaginile clinice ale melancoliei şi schizofreniei pentru a ne escamota, sîntem străini de cultul pămîntului şi de cultul morţilor, sîntem femeia fără abdomen la un fel de bîlci de toamnă (Oktoberfest), sîntem nişte schime, existenţe precare şi falite, orice discreditare pe care ne-o poate pricinui această medie îi e binevenită.

De aceea trebuie să ne uităm şi noi o dată la această medie, trebuie să luăm la ochi, cu permisiunea dvs., această medie care le ştie pe toate de atîtea ori mai bine, toate cele dinainte şi toate cele de mîine, această medie aşa-zis organică, firească, pămînteană, cea mai minunată medie a lui Dumnezeu, să ne potrivim o dată lentilele la această medie, această medie e Occidentul, el nu mai vrea să se apere, dar vrea să tremure de spaimă, vrea să fie aruncat. La micul dejun, un pic de Şarpe-Midgard şi seara o felie de Okeanos, neţărmuritul. A nu suferi de spaimă e de ajuns ca să treci drept ireligios şi antiumanitar. Şi cu această spaimă gonesc ei prin timp, trăgîndu-ne cu toţii după ei, sînt atît de grăbiţi : povestea începe cu testul pe broaşte, după numai opt zile vor să ştie dacă sînt gravide, şi în luna a doua, prediagnoza Galli-Maimoni, băiat sau fată. La teatru vor să vadă spre stupefacţia lor piese unde în prima scenă intră un oaspete şi e *surprins* la vederea unei tinere fete, în a doua trebuie să cadă în capul unui comesean friptura, pentru că servitorul se împiedică, — acesta e umorul lor salutar, pămîntean. Acasă îşi aduc apoi din nou aminte de aruncarea lor, şi pentru a se linişti iau Phanodorm. Această medie vrea să vă prescrie ce aveţi voie să scrieţi şi să gîndiţi, din ce punct de vedere să scrieţi şi să gîndiţi, şi vrea chiar să vă vină în ajutor, vă furnizează psihoterapia, psihosomatica, aceasta ca să vă pună în stare de funcţionare, să vă saneze, să vă armonizeze cu lumea înconjurătoare, cu lumea mare a cerului şi cu lumea interlopă a infernului, ei vă asaltează cu experienţe asociative, sisteme de meditare, hipnoză activă fracţionată, exerciţii colective, exerciţii individuale, eliminarea complexelor ca printr-o suflare, în schimb vă oferă restabilirea recticonstituţională a personalităţii neurotice, şi după ce aţi trecut prin toate acestea pe contul caselor de ajutor medical, atunci poate veţi fi din nou în stare de funcţionare, să zicem patruzeci de zile în industria textilă. Aceasta deci e media, cauzal-analitică, sau final-sintetică —, nu, de la această medie nu primesc nici un sfat, propria mea medie, centrul meu e intact. Căci ori omul are şi astăzi un centru, la fel de bine cum a avut vreodată, adică ori omul e şi astăzi profund, — ori n-a fost profund niciodată. Ori aptitudinea metamorfozei, şi uneori şi aptitudinea declinului, e legea lui, ori nu are nici o lege. Ori îi e hărăzit ceva pe care în orice caz şi cu tot riscul trebuie să-l exprime, ori nu-i e hărăzit chiar nimic. Aceste criterii milenare ale unui singur ciclu de cultură nu sînt încă maximele întregii legi antropologice, aceasta e mai largă, e mai mult. Sub această lege au stat şi celelalte cicluri de cultură, cele antiumanitare, cele pre-

monoteiste, cel egiptean, cel minoic, cel al culturii Chimu, sub această lege vor sta şi se vor constitui altele noi, cele tehnice, culturile de roboţi, culturile radar. De altfel, această spaimă a mediei e o spaimă cu totul deosebită, am citit mai deunăzi într-un cotidian foarte răspîndit un inserat cu chenar larg: MAREA SPAIMĂ VITALĂ remediabilă cu lixirul vital dr. Schieffer, 3,50 DM flaconul.

Eul liric continuă: mie situaţia mi se pare paradoxală! Această medie înghite în ştiinţă orice, în artă nimic. Ea înghite cibernetica, noua ştiinţă a creaţiei care-l creează pe robot. V-a mai trecut prin minte vreodată că ceea ce mai gîndeşte omenirea în zilele noastre, ceea ce mai numeşte ea a gîndi, poate fi gîndit acum şi de maşini, şi că aceste maşini au şi început să-l întreacă pe om, ventilele sînt mai precise, siguranţele mai stabile decît în epavele noastre trupeşti delabrate, ele transpun literele în sunete şi furnizează capacităţi mnemotice pentru opt ore, părţile bolnave sînt operate şi înlocuite cu altele noi — deci raţionalul se duce la roboţi — şi ce mai rămîne, unde se duce oare? S-ar mai putea spune şi că ceea ce omenirea a numit în ultimele secole a gîndi nici nu a fost gîndire, ci cu totul altceva, — acum, în orice caz, o preia cibernetica ce prezice că va putea să-i restituie omului prin montaj şi aparatură animismul deficitar, însuşirile magice, vizualitatea adecvată naturii şi simţurile pierdute —, şi în jurul roboţilor ţopăie iepuraşii triploizi, şaizeci şi şase de cromozomi, ei personal încă sterili, dar cu optzeci şi opt de cromozomi situaţia se ameliorează — Goesta Haegquist şi dr. A. Bane din Stockholm deschid noul sezon: elefantiasis, acromegalism, titanism genital — o nouă lume animală e pe cale de a se naşte — şi atunci pictorii să continuie cu aurul de pe icoane şi poeţii cu ardoarea pentecostală a lui Paul Gerhardt — nu, asta mi se pare absurd!

Dar ce au de-a face toate astea cu lirica, veţi spune dvs. Ele au foarte mult de-a face cu lirica, au Totul de-a face cu ea! Liricul nu poate şti niciodată destul, el nu poate munci destul, el trebuie să fie foarte aproape de toate, trebuie să se orienteze unde a ajuns lumea azi, ce oră planează deasupra pămîntului în această amiază. Trebuie să lupţi aproape de taur, spun marii matadori, atunci vine, poate, victoria. Nu trebuie să fie nimic întîmplător într-un poem. Ce a scris Valéry despre Moltke: « pentru acest erou rece, inamicul adevărat e întîmplarea », e valabil şi pentru liric, el trebuie să-şi izoleze poemul împotriva incursiunilor, contracarărilor posibile, să-l izoleze lingvistic, şi trebuie să-şi asigure el însuşi fronturile. Trebuie să aibă fler — geniul meu stă în nări, a spus Nietzsche— fler pentru toate locurile de start şi de pregătire a curselor, pentru cel intelectual, acolo unde dialectica materială şi cea ideală se îndepărtează una de cealaltă ca doi monştri marini, împroşcîndu-se cu spirit şi venin, cu cărţi şi greve — şi acolo unde ultima creaţie a lui Schiaparelli indică o schimbare în cursul modei, cu modelul de linon cenuşiu şi cu organdy galben-ananas. Din toate acestea vin culorile, nuanţele imponderabile, valorile — din toate vine poemul.

Din toate acestea vine poemul, care poate o să adune una din aceste ore sfîşiate —: poemul absolut, poemul fără credinţă, poemul fără speranţă, poemul adresat nimănui, poemul din cuvinte pe care le montaţi în chip fascinant. Şi, pentru a o spune încă o dată, cine vrea să vadă şi în spatele acestei formulări numai nihilism şi lascivitate, acela ignoră faptul că şi în spatele fascinaţiei şi al cuvîntului se mai află destule obscurităţi şi abisuri existenţiale pentru a-l satisface pe cel mai profund cugetător, că în fiecare formă care fascinează trăiesc destule substanţe ce ţin de pasiune, natură şi de experienţă tragică. Dar, fireşte, aceasta cere o hotărîre, dvs. părăsiţi religia, părăsiţi colectivul şi înaintaţi în cîmpii de necuprins cu vederea. Ce rost are însă veşnica vorbărie despre criza fundamentală şi catastrofa ciclului de cultură, pe care trebuie s-o înghiţim pînă la saţiu, dacă nu vreţi să vedeţi despre ce e vorba de fapt, şi dacă nu luaţi nici o hotărîre!

Căci oricum dvs. trebuie să luaţi această hotărîre! Speciile care nu se adaptează legii lor şi ordinei lor interioare îşi pierd tensiunea formală şi involuează. Ordinea noastră e spiritul, legea sa se numeşte expresie, tipar, stil. Tot restul e declin. Fie abstractă, fie atonală, fie suprarealistă — e legea formei, *ananké* a creaţiei expresive care ne domină. Aceasta nu e o părere privată, un *hobby* al eului liric, aşa au spus toţi cei care au activat în aceste domenii — « un cuvînt cîntăreşte mai greu decît o victorie! » Şi acest poem fără credinţă, şi acest poem fără speranţă, şi acest poem adresat nimănui e transcendent, este, pentru a-l cita pe un gînditor francez asupra acestor probleme, « complinirea unei deveniri necesitîndu-l pe om, dar exaltîndu-l dincolo de sine. »

Mi-e cunoscut faptul că din chiar rîndurile liricilor moderni se ridică voci care cheamă la o repliere. E Eliot care, într-un eseu apărut în *Merkur*, susţine părerea că această orientare trebuie să ajungă într-un punct mort, adică progresul conştiinţei de sine, această extremă potenţare a cunoaşterii limbajului şi a eforturilor consacrate acestuia ar fi exaltate — dar Eliot combate şi televiziunea şi doreşte s-o împiedice. Cred că nu are dreptate în ambele cazuri. Cred că el se înşală în principiu. Sînt de părere că fenomenele despre care vorbim sînt ireversibile şi prevestesc mai degrabă începutul unei evoluţii. Îmi permit aşadar încă o scurtă divagaţie într-un alt domeniu, ea va arunca o nouă lumină asupra tezei noastre. Este vorba de genetică, ştiinţa despre originea omului. Putem avea, desigur, o părere foarte sceptică despre teoriile ei atît de schimbătoare legate de firea şi originea omului, despre interpretările ei atît de variabile şi labile ale fosilelor şi ale constatărilor referitoare la treptele intermediare, dar punctul în care a ajuns ea în momentul de faţă e că omul nu a apărut prin descendenţă, că dimpotrivă a fost de la început şi că reprezintă o nouă situaţie a creaţiunii. Esenţa acestei situaţii e conştiinţă şi spirit. Lucrările lui Gehlen, Portmann şi Carrel sistematizează această idee. Omul, spune Gehlen, este animalul încă nefixat, deschis impresiilor, capabil de evoluţie, aflat abia la începutul determinării sale ca specie. Constituirea trupului e terminată în cea mai mare parte, acum are loc ramificarea caracterelor imateriale, transmiterea şi păstrarea lor. Plasticitatea devenirii se îndreaptă către o nouă dimensiune, emanciparea spiritului orbecăieşte într-un spaţiu nou care se deschide. Despre o pierdere a centrului nici nu e vorba, deducem de aici în legătură cu tema noastră, centrul e de o inepuizabilă nedeterminare, abia unele indicii ale acesteia s-au manifestat în marile culturi. Dar orientarea acestui centru devine limpede, ea tinde către sferele de tensiune conştiinţă şi spirit, nu în direcţia instinct, căldură a simţirii, cultivare a idilei lăuntrice botanice-zoologice, ci în direcţia unei înlănţuiri de noţiuni mai tranşante, a suprapotenţării animalicului prin construcţii intelectuale, către o deviere productivă a misticismului lăuntric spre forme clare, legate de pămîntesc — este orientarea către o lume care vrea conştiinţa şi expresia şi care se transformă în conştiinţă şi expresie, într-un cuvînt: către abstracţie. Urmările nu le putem prevedea. Dar e probabil că omul nu va sfîrşi în sensul actualilor melancolici interpreţi ai culturii dacă el se va comporta pe măsura acestei imanenţe a speciei sale; el atunci se va comporta potrivit unor legi creatoare care sînt mai presus decît bomba atomică şi decît blocurile de minereu de uraniu. Nici omul occidental nu va pieri, ca urmare a aceloraşi raţionamente, el a suferit, e stabil şi ar putea dezvolta din distrugerea sa parţială nebănuite forţe plăsmuitoare. Nu pentru că ar avea nevoie de îmbărbătare, ci doar stimulat urmăreşte eul liric această teorie. Ea e congruentă substanţelor sale, acestor momentane substanţe de moiră ale sale, şi acestea îl conduc, de vreme ce pentru el nu mai există nici Mecca şi nici grădina Ghetsemani, iar basorelieful templului Khmer din Angkor Vat nu se situează nici el

pe meridianele sale, mai departe pe calea către Olimpul aparenței — peste tot unde sînt oameni vor sălășlui și zeii.

Încă doar cîteva raze de despărțire ale eului liric și, am terminat cu el. O rază directoare indică o cotitură istorică — dar gîndirea în cotituri istorice a devenit și ea un clișeu al științelor spiritului. Nu spuneți apocaliptic, e o replică în *Drei alte Männer (Trei bătrîni)*, nu spuneți apocaliptic, «fiara cu șapte capete din mare și cea cu două coarne din pămînt au fost din totdeauna». Poemul absolut nu are nevoe de nici o cotitură istorică, el e în stare să opereze în afara timpului, ceea ce formulele fizicii moderne o fac de mult. Dar în legătură cu aceasta el mai este și de părere că acel surogat de unitate planetară cu care tehnica împînzește pămîntul e lipsit de semnificație existențială. Tehnica a existat dintotdeauna, numai că cei mai mulți n-au învățat îndeajuns ca s-o știe. În fond, chiar și Cezar a călătorit destul de comod în șase zile de la Roma la Colonia în litiere de dormit, și farul de la Coruña, construit acum două mii de ani, își mai trimite și astăzi semnalele peste Golful Biscaya. Cînd cei din Roma imperială întorceau robinetul, apa Mării Ligurice, de la o depărtare de patruzeci de kilometri, se revărsa în termele lor — noi nici pînă azi nu am reușit această performanță. Prima luntre dintr-un trunchi de copac cu care un ins a trecut cu pielea uscată peste o apă a fost un fapt mult mai senzațional pentru cultură și etnologie decît toate submarinele, și clipa în care pentru prima oară o săgeată trasă printr-o sarbacană a ucis un animal, care astfel nu mai trebuia prins și lovit cu mîna, a însemnat probabil o cotitură mai bruscă a istoriei decît izotopii. De aceea, eul liric nu crede nici măcar că simțul nostru vital e azi mai universal decît în orașele lui Alexandru, cînd elenismul se întindea de la Atena pînă în India, sau pe corăbiile cu care genovezii și spaniolii au traversat pentru prima oară Oceanul Atlantic.

Și încă o altă impresie, cu totul extravagantă, o mai are uneori eul acesta liric. Și-o mărturisește chiar și sie însuși numai cu mare precauție. El uneori nu se poate feri de impresia că parcă pînă și filozofii de astăzi ar vrea în fond să facă poezie. Ei simt că pentru moment s-a isprăvit cu gîndirea sistematică discursivă, pentru moment conștiința suportă numai ceva care gîndește în fragmente, considerațiile de cinci sute de pagini asupra adevărului, oricît de revelatoare ar fi unele propoziții, cîntăresc cam tot atîta cît un poem de trei strofe — acest ușor cutremur îl simt filozofii, dar la ei, raportul față de cuvînt e alterat sau n-a fost viu niciodată, de aceea s-au făcut ei filozofi, dar în fond ar vrea să facă poezie — toți vor să facă poezie.

Toată lumea vrea să facă poezie, să contribuie la poemul modern, al cărui caracter monologal e în afară de orice discuție. Arta monologală, care se detașează de golul de-a dreptul ontologic ce planează deasupra tuturor conversațiilor și sugerează întrebarea dacă oare limba mai are vreun caracter dialogal în sens metafizic. Mai creează ea oare comunicarea, aduce ea depășirea, aduce ea metamorfoza, sau nu mai e decît material pentru convorbiri de afaceri și altminteri simbolul unei tragice decăderi? Convorbiri, discuții — toate acestea nu sînt decît mormăieli de fotoliu, etalare abjectă a unor stări private de excitație, în adînc, neliniștit, e celălalt, care ne-a făcut să fim, dar pe care noi nu-l vedem. Întreaga omenire se hrănește din cîteva întîlniri cu sine, dar cine se întîlnește pe sine? Cîțiva doar, și atunci sînt singuri.

Mă apropii de sfîrșit. Mi-e teamă că nu am reușit să vă spun prea multe lucruri noi. În fața unei Facultăți, care, după cum am reținut din programa analitică, organizează ea însăși cursuri despre lirica germană de la Klopstock la Weinheber, despre abordarea analitică a poemului și despre formarea expresiei, și care patronează exerciții de recitare a unor poeme moderne, în fața unei Facultăți, deci, care în

privința liricii e atît de *up to date* ,nu am de adăugat nimic interesant. Aş putea cel mult să adaug o observație care nu mi se cuvine mie, pe care însă, de dragul completitudinii, nu aş dori să o suprim, şi anume că personal nu consider poemul modern făcut pentru a fi recitat, nici în interesul poemului, nici în interesul auditorului. Poemul se receptează mai bine la lectură. Cel care îl receptează are din capul locului o altă atitudine față de poem cînd vede ce lungime are şi cum sînt construite strofele. Cînd o dată, cu ani în urmă, în fosta Academie Prusiană a Artelor, al cărei membru sînt, am recitat nişte versuri, am spus înaintea fiecărei recitări în parte: acum urmează de pildă un poem de patru strofe, cu cîte opt versuri — imaginea optică stimulează, după părerea mea, receptivitatea. Un poem modern cere să fie imprimat pe hîrtie şi să fie citit, cere litera neagră, el devine mai plastic prin contemplarea structurii sale exterioare, şi devine mai lăuntric dacă ne aplecăm în tăcere asupra sa. Această aplecare asupra poemului va fi necesară, îl citez în acest sens pe un eseist francez care a scris de curînd despre lirica franceză modernă. El spune: « nu găsesc nici o altă formulă pentru a-i caracteriza pe aceşti autori în ansamblul lor decît aceea că toți sînt poeți dificili ».

M-am exprimat în cele de mai înainte poate puțin prea raționalist, prea lămurit asupra anumitor raporturi, poate şi puțin prea dur. Deşi nu fără intenție. Nici nu există, pare-mi-se, nici un domeniu asupra căruia să stăruiască atîta confuzie ca asupra liricii. Am observat cum oameni inteligenți, critici de vază, într-un foileton au consacrat unui liric cu adevărat mare înțelegere şi considerații revelatoare, pentru ca să se dedice în cel următor unui epigon submediocru cu aceeaşi atenție şi receptivitate. E ca şi cum cineva nu ar şti să deosebească porțelanul din epoca Ming de vesela incasabilă care e răspîndită azi, sub denumirea de Mepal, în gospodăriile cu mulți copii. Cauzele nu se datorează unor considerente de ordin exterior, ci carenței criteriilor interioare. Criticul respectiv nu a scăpat încă de ideea că într-un poem e vorba de sentimente şi că trebuie să emane căldură — de parcă o idee nu e un sentiment, de parcă forma nu e căldura fără seamăn. Ține încă prea mult de omul vechi, acest critic, în felul cum tălmăceşte şi răstălmăceşte pe socoteala poemului pur. Pentru autor, un nou poem înseamnă de fiecare dată a îmblînzi un leu, şi pentru critic, a da ochii cu un leu acolo unde i-ar face poate mai multă plăcere să întîlnească un măgar. Dar există şi atîtea scuze pentru aceşti critici, recunosc, un poem e o formație atît de complexă, încît a-l cuprinde în toate reacțiile sale în lanț e într-adevăr extrem de dificil.

Dar şi într-o altă direcție, cuvintele mele au sunat poate prea dur şi prea absolut. Îmi închipui că într-una din aceste bănci stă un tînăr care a început să scrie poezie, şi căruia cuvintele mele i-au aşternut o brumă peste noaptea sa lirică de primăvară. Lui aş dori să-i spun că nu mi-a fost asta intenția. Numai puțini încep prin a fi desăvîrşiți, şi aş dori să mă despart de el consolîndu-l cu o anecdotă a mea personală. Am avut optsprezece ani cînd mi-am început studiile aici, la Marburg. Aceasta s-a întîmplat în primul deceniu al secolului nostru. Am studiat pe atunci filologia şi am urmat un curs la profesorul Ernst Elster, editorul primei mari ediții Heine, iar cursul lui se numea: Poetica şi metodica istoriei literare. A fost un curs interesant şi, după criteriile de atunci, probabil şi un curs modern. Astăzi, într-adevăr, metodele teoriei literare sînt mai sublime, ele sînt chiar extrem de sublime, mai ales cele referitoare la proză, în direcția analizei stilistice şi a exegezei limbajului, şi dacă eşti vizat personal, cum mi se întîmplă tocmai într-o disertație de la Bonn care analizează proza mea timpurie, seamănă chiar cu o vivisecție. Aşadar, audiam la Elster, la profesorul Wrede, cursul de lirică medievală, şi am fost încă la mulți alții înscris, şi recunoştința mea pentru cele două semestre, de o importanță fundamentală, petrecute la această Alma mater Philippina am încercat să mi-o

exprim în conferinţa de faţă. Dar să ne întoarcem la tînărul din banca aceea ! Va să zică, am locuit aici, Wilhelmstrasse 10, şi la Berlin-Lichterfelde apărea o revistă cu titlul *Romanzeitung*. Aceasta avea o rubrică de recenzii pentru poeziile expediate anonim. Îmi trimisesem acolo cîteva poezii, şi acum aşteptam de cîteva săptămîni cu înfrigurare verdictul. Acesta sosi şi suna astfel: « G.B. — Simpatic ca mentalitate, ca expresie slab. Mai trimiteţi. » Aceasta s-a întîmplat de mult, şi acum vedeţi că după zeci de ani de muncă sînt socotit totuşi printre aşa-numiţii poeţi ai expresiei, iar prin contrast, mentalitatea mea e calificată acum adeseori drept antipatică. Un talent se poate extinde prin muncă, şi un talent se poate epuiza. Sfatul meu e: A sosi tîrziu, tîrziu la tine însuţi, tîrziu la glorie, tîrziu la festivaluri. Aşa că ocupaţi-vă şi dvs. liniştit mai departe de poezie, dacă sînteţi convins că trebuie să păşiţi pe calea nouă, neumblată, care duce spre cele şase poeme despre care am vorbit. Ridicaţi lancea acolo unde am lăsat-o noi, pentru a întrebuinţa această metaforă flaubertiană. Insuccesele exterioare, distrugerile lăuntrice vă sînt asigurate, zile în care abia vă mai cunoaşteţi, nopţi în care nu vedeţi mai departe. Dar păşiţi pe această cale, şi luaţi cu dvs., împreună cu toţi cei care au avut amabilitatea de a mă asculta, în semn de rămas bun, o propoziţie magnifică din Hegel, o propoziţie cu adevărat occidentală, care, rostită acum o sută de ani, cuprinde în ea toate complicaţiile destinului nostru la această jumătate de veac. Ea sună: « Nu viaţa care ezită în faţa morţii şi se păstrează curată de pustiire, ci care o îndură şi se perpetuează înăuntrul ei, este viaţa spiritului. »

În româneşte de DIETER FUHRMANN

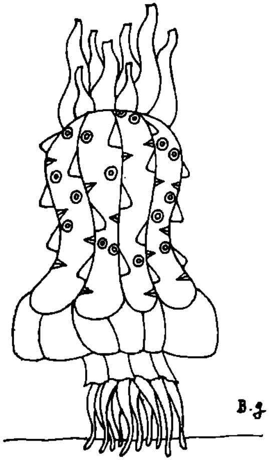

GOTTFRIED BENN

Tinereţe frumoasă

Gura unei fete care a zăcut mult în stuf,
arăta atît de mîncată.
Cînd i-au deschis pieptul, esofagul era tare găunos.
În cele din urmă, într-un umbrar, sub diafragmă
s-a găsit un cuib de tineri şobolani.
O surioară zăcea moartă.
Ceilalţi trăiau din ficat şi rinichi,
beau sîngele rece şi avuseseră parte
aici, de o tinereţe frumoasă.
Şi frumos şi brusc şi ceasul lor bătu:
fură zvîrliţi, cu toţii în apă.
O, cum le chiţăiau boticurile !

Mica mărgărită

Un înecat — în viaţă transporta bere — fu proptit de masă.
Cineva i-a lipit între dinţi
o mărgărită de un violet luminos întunecat.
Cînd, pornind de la piept,
pe sub piele,
i-am tăiat limba şi cerul gurii
cu un cuţit lung,
de bună seamă, l-am apăsat prea tare, fiindcă el
a lunecat în creierul învecinat.
Cînd îl cusură la loc
le-am împachetat în cavitatea toracică
pe pat de talaş.
Stinge-ţi setea sorbind din vasul tău !
Dormi în pace,
mică mărgărită !

Barul de noapte

824: dragostea şi viaţa femeilor.
Violoncelul soarbe pripit o dată. Flautul
rîgîie gros trei tacte în şir: minunată cină.
Toba citeşte romanul poliţist pînă la capăt.

Dinţi verzi, Pistrui pe mutră
face semn lui alde Pleoape bobotite.

Păr năclăit
îi turuie Gurii căscate cu polipi
vorbe de credinţă iubire speranţă în jurul gîtului.

Guşe tînără e amabil cu Nas cîrn.
Îi plăteşte trei halbe.

Cur de găină cumpără garoafe
s-o îmbuneze pe Bărbie dublă.

Si bemol-minor: sonata opus 35
Doi ochi rag:
Nu împroşcaţi sîngele lui Chopin în sală
pentru ca puşlamalele să liorpăie prin el !
Basta ! Hei, Gigi ! —

Uşa undeşte: O femeie.
Deşert. Brun Kanaanic.
Castă. Doldora cu iaduri. Un parfum o-nsoţeşte. O părere.
E doar o dulce îmboltire de aer.
pe creierul meu.

O trupşenie osînzită tipăie după ea.

Icar

I

O, amiază, care-mi înmoi creierul cu fîn cald
de-l prefaci în pajişte, cîmpie netedă şi păstori,
încît eu curg şi, cu mîna în rîu,
aduc macul lîngă tîmpla mea —
O, tu boltitule-n sus, departe,
sburînd liniştit peste blestemul şi chinul

devenirii şi a petrecerii
despovărează-mi de creier
ochiul.
Prin bolovănişul coastelor, prin fineţe,
colbuindu-se, prin ferăstruirea austeră
a stîncilor — încă pretutindeni
adîncul sînge matern undita,
desconstelata,
vlăguita
matcă.

Animalul trăieşte zi după zi
şi nu-şi mai aminteşte de uger,
povîrnişul îşi tace florile în lumină
şi e turburat.

Doar eu, cu paznici între sînge şi ghiare,
un stîrv împuţit de la cap, cu blesteme
nimicindu-se-n hău, scuipat cu vorbe,
batjocorit de lumină —
o, tu, boltitule-ndeparte,
picură ochilor mei un ceas
de bună, străveche, de dinaintea ochiului lumină —
topeşte minciuna culorilor, avîntă
orbitele dospind cu scursori în vuietul
sorilor învolburaţi, prăbuşirea sorilor sorilor,
a tuturor sorilor veşnică prăbuşire.

II

Creierul înfulecă praf. Picioarele înfulecă praf.
Dacă ochiul ar fi închis jur împrejur,
prin pleoape ar răzbi dulce noapte,
tufiş şi iubire.
Din tine, tu dulce sălbăticie,
din umbrele, somnul şi părul tău,
trebuie să-mi escaladez creierul,
toate circumvoluţiunile,
ultimul dialog. —

III

Atît de mult pe ţărm, de pe acum şi-n barcă,
în haina purpurie a celui uns de sus
şi-n jurul trupului fulgire lină-adie —
reverşi tu vultor, din cute-ascunse, soare,
în fiecare noapte, în spaţii, lumi în şir —
o una dintr-acele iradiate-n beznă
cu proaspătă văpaie topindu-mi tîmpla dură
şi sîngele meu blîndu-l, de stele pustiit.

Privire-n sus

Undirea spre mume țîșnește către sete și sex.
O, fericirea morii ! O, povîrniș ! Jerbe de pară
mai zvîrle încă bătrînul soare; de pe acum
Foc-Nou le batjocorește
și-n jurul Andromedei
ceața începutului se-arată,
o Lume-Schimbare !
Prostituare lucrurilor: Iubire nocturnă, goliciune pe pajiște:
eu: zăcînd, uzat, cu ochiul, fața, năpădite de stele,
din țîșnetul ghiarelor, groaza sfîrtecării,
sîngele îmi albăstrește, ca un golf, țărmurind,
grapa, pumnalul și coarnele.
Un drum se-ntemeiază încă gloduros printre casele
golănimii imanente, grimasînd
spațiul, amenințînd,
Infinitul.
Mie însă, în jurul genunchilor, îmi văpăiază,
lumina de zori a cuprinsurilor necuprinse,
un colind de păstor veverițînd în frunziș,
Euklid lîngă mare cîntă din flautul aulic:
O, lemn al trandafirului ! Trecere ! Violoncelul Amati !

Chopin

Reținut în conversație,
opiniile n-au fost punctul lui forte,
opiniile flecăresc cîte-n lună și-n soare,
cînd Delacroix își dezvolta teoriile
se neliniștea, în ce-l privește, nu-și putea
justifica nocturnele.

Amant clorotic;
Umbră la Nohant,
unde copiii lui George Sand
n-au primit din partea lui
nici o povață educativă.

Ofticos la modul acela
hemoftizic și cicatrizant
care o-ntinde mult:
moarte liniștită
în contrast cu una
de chinuri paroxistice
sau prin salve de pușcă;
pianul (Erard) fu împins lîngă ușă
și Delphine Potocka
îi cîntă în ceasul din urmă
un cîntec despre violete.

În Anglia a călătorit cu trei piane:
Pleyel, Erard, Broadwood,
a cîntat pentru douăzeci de guinea, seara,
un sfert de oră
la Rotschilzi, Wellingtoni, în casa Strafford
și dinaintea a numeroși purtători ai Ordinului Jartierei;
întunecat de epuizare și pragul morții
s-a întors el acasă
în Square d'Orleans.

Acolo își arse schițele,
și manuscrisele,
să nu rămînă resturi, fragmente, notițe,
aceste indiscreții trădătoare —
spuse la capăt:
« Încercările mele le-am desăvîrșit după măsura a ceea ce mi-a fost cu putință să realizez. »

Fiecare deget trebuie să cînte
cu tăria inerentă conformației sale,
al patrulea este cel mai slab
(doar fratele siamez al mijlociului).
Cînd el începea, ele erau așezate
pe mi, fa diez, sol diez, si, do.

Cine a ascultat anumite preludii
ale sale,
fie în conace de țară sau
în munți,
sau răsunînd prin uși deschise de terase,
de pildă dintr-un sanatoriu,
greu va uita.

N-a compus nici o operă,
nici o simfonie,
numai aceste tragice progresii
din convingerea lui de artist
și cu o mînă mică.

Mărgărite

Mărgărite — spumoase zile,
vechi incantații, vechi drum,
zeii opresc cumpănirea
orei-zăbavă de-acum.

Din nou auritele turme
Ceru,-nflorirea, lumina,
bătrîna Schimbare ce naşte
sub aripi ce-şi caută hodina ?

Încă o dată tot dorul,
beția, a rozelor Tu —
vara culcată-ntr-o rînă
rîndunicile-n zbor petrecu,

Încă o dat' presimțire
unde-i de mult nevisare:
ating rîndunicile unda,
beau noapte, plecare.

Zi de sfîrşit de vară

Zi de sfîrşit de vară,
inimii semnalul s-a dat:
văpăile-s stinse în larguri,
undele, jocu-avîntat.

Icoanele-s tot mai şterse,
din vreme se trag la o parte,
încă se-oglindă-ntr-o apă,
dar şi apa asta-i departe.

O luptă-ai cercat şi îi porți
încă asaltul, reversul,
în timp ce puhoiul, potopul,
oştile-n zări îşi sting mersul.

Roze şi trăgători,
flăcări, săgeți — depărtate:
stindardele, semnele cad —:
ireversibilitate.

Țărm

Cu fiecare val te-asvîrli în praf,
în spinul eului, pe toate dunele
vadului sterp, și nu-i de ispășit
prin vreun spațiu cert, prin vreun jaf —

la far, în jur, mereu, la Kattegatt,
la Finister de ultime uscaturi,
plîng geamanduri, în urmă estuarul,
ciclopic moarte ne-ncetaturi —

o, dulce dialecticul lor ton
de pescăruși, înmănunchiat și rupt —
identitate, — astralic monoton,
ce nu se trece și mereu sfîrșește —

prin noapte, tu, ca spuma turnuri vuie,
prin stîncile amiezii, pe faleză —
doar val surd bubuind, doar loc pustiu,
din fiecare jaf, din spații suie.

Eul pierdut

Eul pierdut, dinamitat de stratosfere,
jertfă a Ion-ului — : mielul-raze-gamma —
particulă și cîmp — : a infinitului himere
pe piatra ta cea sură de la Nôtre-Dame.

Zilele-ți trec fără de noapte, zori,
anii rezistă fără nea și rod
amenințînd ascunsul infinit —
lumea ca evadare.

Unde sfîrșești, te-așezi, se desfășor
sferele tale — pierdere, cîștig — :
un joc de bestii: eternități;
grilajul lor: de-a lungu-i gonești Tu.

Privirea fiarei: stelele — potroace,
moartea de junglă: temei a ființei, creației,
om, măcel de popoare, catalanii,
în josul gîtlejului fiarei.

Lumea — gîtlej de balaur. Spaţiu, vremi
şi ce omenirea-a urzit, cumpănit,
functie doar a infinităţilor —
mitul minţi.

De unde,-ncotro — noapte nu, nici zori,
nu Evoé, nu recviem,
ai vrea să-ţi împrumuţi o lozincă —
dar, de la cine ?

Ah, cînd toţi au convers spre un centru
şi chiar gînditorii doar pe Domnu-au gîndit,
s-au rămurit păstorilor şi mielului,
cînd din potir, sîngele i-a purificat.

şi toţi din unica rană fugit-au
şi pîinea au frînt-o ce fiecare-a gustat —
o ceas plinit, constrîngător, îndepărtat,
care o dată-ai cuprins şi eul pierdut.

În româneşte de DAN CONSTANTINESCU

T. S. ELIOT

East Coker

I

În început îmi e sfîrşitul. Rînd pe rînd
Casele cresc şi decad, se năruie, sînt mărite,
Mutate, distruse, refăcute sau în locu-le
Apare un cîmp ori o fabrică ori o uliţă dosnică.
Piatră veche la nouă clădire, lemn vechi în focuri noi.
Focuri vechi în cenuşă, iar cenuşa-n pămîntul
Ce de pe-acum e carne, blană şi scîrnă,
Os de om şi animal, pai de grîu şi frunză.
Casele trăiesc şi mor: vreme este pentru clădit
Şi vreme pentru vieţuit şi zămislire
Şi vreme ca vîntul să spargă geamul ce se clatină
Şi să zgîlţîie lambriul sub care şoarecii aleargă
Şi să zgîlţîie goblenul zdrenţuit ornat cu o maximă tăcută.

În început îmi e sfîrşitul. Acum lumina cade
Peste cîmp, drumul adînc, îngropat sub ramuri,
Întunecat lăsîndu-l la ceasul după amiezii,
Şi tu te tragi lîngă mal în vreme ce trece un camion,
Şi drumul adînc stăruie să se-ndrepte
Spre sat, sub arşiţa electrică
Hipnotizat. Într-o piclă caldă, lumina înăbuşitoare
E absorbită nu răsfrîntă de piatra cenuşie.
Daliile dorm în liniştea vidă.
Aşteaptă prima bufniţă.
Aici, pe cîmpul acesta,
Dacă nu vii prea aproape, dacă nu vii prea aproape,
Într-un miez de noapte, vara, poţi s-auzi cum cîntă
Firavul fluier şi toba mică
Şi să-i vezi în jurul focului jucînd,
Însoţirea dintre bărbat şi femeie
În danţ, însemnînd căsătorie —
Preamărită şi cuprinzătoare taină.
Doi cîte doi, trebuincioasă unire,

Prinzîndu-se de mînă sau de braț unul pe celălalt
Şi într-aceasta prevestind bună-nțelegere. Jur-împrejurul focului,
Sărind prin flăcări sau prinşi în hore,
Cu țărănească solemnitate ori țărăneşte rîzînd
Saltă picioare grele în încălțări butucănoase,
Picioare de pămînt, picioare de humă, săltate-n cîmpenească voioşie
Voioşie a celor de mult sub pămînt
Grîul hrănindu-l. Ascultînd de măsura,
De tactul dansului în care s-au prins
La fel ca-n vremea viețuirii în anotimpurile vii
Vremea anotimpurilor şi a constelațiilor
Vremea mulsului şi vremea secerişului
Vremea împreunării bărbatului cu femeia
Şi-a-mpreunării animalelor. Picioare săltînd şi căzînd.
Hrană şi băutură. Bălegar şi moarte.

Zorii mijesc şi încă o zi
Se pregăteşte de vipie şi tăcere. În larg briza matinală
Se-ncrețeşte şi lunecă. Sunt aici
Sau acolo sau altundeva. În începutul meu.

II

Ce-are de gînd tîrzia toamnă
Cu tulburarea primăverii
Şi-odraslele dogoarei verii,
Şi ghioceii storşi sub talpă
Şi-n timpul sur frumoasa nalbă
Preacutezînd la roşu-aprins
Frîntă de-omătul proaspăt nins?
Prin stele prăvălitul tunet
Car de triumf imită-n sunet
În vaste războiri stelare
Se luptă Scorpion cu Soare
Pînă ce cad Soare şi Lună
Comete plîng curg Leonide
Cîmpii şi ceruri împresoră
Într-un vîrtej ce lumii iar dă
Pustiitorul foc mai vechi
Decît calota glaciară.

Iată un fost mod de exprimare — nu prea satisfăcător:
Un studiu perifrastic într-o manieră poetică sleită,
Lăsîndu-te în aceeaşi încăierare insuportabilă
Cu vorbe şi-nțelesuri. Poezia n-are importanță
Nu asta aşteptam — s-o luăm iar de la cap.
Ce însemnătate avea să aibă îndelung căutatul,
Mult nădăjduitul calm, autumnala seninătate
Şi-nțelepciunea vîrstei? Oare pe noi ne amăgiseră
Sau pe ei înşişi, bătrînii cu glas potolit
Lăsîndu-ne moştenitori doar pe-o formulă de amăgire?

Seninătatea — doar o abrutizare deliberată,
Înțelepciunea — numai cunoaştere a secretelor moarte
Inutile-n bezna pe care-au scrutat-o
Sau de la care şi-au întors ochii. După noi,
Cunoaşterea izvorîtă din experiență nu are,
În cel mai bun caz, decît o valoare mărginită.
Cunoaşterea impune un tipar, şi falsifică,
Deoarece tiparul se-nnoieşte-n fiece clipă
Iar fiece clipă e o nouă şi violentă
Prețuire a tot ce am fost. Rămînem nedezamăgiți
Numai de ceea ce, dezamăgind, n-ar mai putea dăuna.
La jumătatea drumului, şi nu numai la jumătate,
Ci tot drumul, printr-o pădure-ntunecată, prin hăţişuri,
Pe buza unei rîpe, unde piciorul n-are nici un reazem sigur,
Şi-amenințat de monştri, de năluci,
Pîndit de farmece. Să nu-mi mai fie dat s-aud
De-nțelepciunea bătrînilor, ci mai curînd de nebunia lor,
De frica lor de frică şi de frenezie, de frica lor de posesie,
De-a fi ai altuia, sau ai altora, sau ai lui Dumnezeu.
Singura înțelepciune pe care putem spera s-o dobîndim
E înțelepciunea smereniei; smerenia e nesfîrşită.

Casele toate sub mare s-au dus.

Toți sub gorgan s-au dus dănțuitorii.

III

O, beznă beznă beznă. Cu toții în beznă se duc,
Videle spații interstelare, golul întru gol,
Căpitanii, bancherii, eminenții oameni de litere,
Generoşii patroni ai artelor, oamenii de stat şi cîrmuitorii,
Distinşii înalți funcționari, preşedinții multor comitete,
Magnații industriei şi furnizorii mărunți, cu toții în beznă se duc
Şi în beznă Soarele şi Luna şi Almanahul Gotha
Şi Monitorul Bursei şi Anuarul Directorilor,
Şi înghețate simțurile şi rostul faptei pierdut.
Şi îi urmăm cu toții, în funeraliile tăcute,
Funeralii ale nimănui, căci nimeni nu-i îngropat.
Spus-am sufletului meu, fii liniştit şi lasă bezna să vină-asupră-ți
Şi va fi întunecimea Domnului. La fel cînd la teatru
Se sting luminile pentru schimbarea decorului
Cu bufnet surd în culise, cu o lunecare de-ntuneric pe-ntuneric,
Şi ştim că dealurile şi pomii, panorama din depărtare
Şi impunătoarea fațadă, toate sunt rostogolite afară —
Sau ca în tunel, cînd metroul opreşte prea mult între stații
Şi conversația se-ncheagă şi treptat se stinge-n tăcere
Şi vezi îndărătul fiecărui chip adîncindu-se vidul mintal,
Lăsînd numai groaza crescîndă că nu-i nimic de gîndit;
Sau cînd, sub eter, mintea e conştientă dar de nimic anume—
Spus-am sufletului meu, fii liniştit şi aşteaptă fără nădejde,

Căci nădejdea ar fi nădejde întru cele greşite; aşteaptă fără iubire
Căci iubirea ar fi iubire de cele greşite: mai e credinţa
Dar credinţa şi iubirea şi nădejdea sunt cuprinse toate-n aşteptare.
Aşteaptă fără gînd, că nu eşti gata de gînd.
Aşa va fi întunericul lumină, şi nemişcarea dans.
Şopot de şuvoaie repezi, şi tunete iarna,
Cimbrul sălbatic nezărit şi fragii sălbatici,
Rîsul din grădină, extazul răsfrînt în ecouri
Nu sunt pierdute, ci cheamă, arată spre agonia
Morţii şi naşterii.
Spui că repet
Ceva ce-am mai spus. Voi spune-o din nou.
Oare voi spune-o din nou? Ca să ajungi acolo,
Ca să ajungi unde eşti, ca să vii de unde eşti,
Trebuie să mergi pe-un drum pe care nu-i extaz.
Ca să ajungi la ceea ce nu ştii,
Trebuie să mergi pe un drum care e drumul ignoranţei.
Ca să stăpîneşti ceea ce nu stăpîneşti
Trebuie să mergi pe drumul lepădării.
Ca să ajungi la ceea ce nu eşti,
Trebuie să mergi de-a lungul drumului pe care nu eşti.
Şi ceea ce nu ştii e singurul lucru pe care-l ştii
Şi ceea ce ai e ceea ce nu ai
Şi unde eşti e acolo unde nu eşti.

IV

Rănit chirurgul lama strînge
Din mădularul putred încă:
Simţim sub mîna lui în sînge
Mila vindecătorului adîncă,
Enigma febrei vrînd cu arta lui s-o-nfrîngă.

Doar boala este sănătate
Afirmă sora muribundă
A cărei grijă-i doar s-arate
Că bléstemul adamic tot ne-afundă,
Iar singura-ntremare e boala, tot mai cruntă.

Pămîntu-ntreg ne e spital
De un nabab falit donat,
Şi-n el, purtîndu-ne leal,
Avem oricînd sfîrşitu-asigurat
De-atîta grijă trează de tată devotat.

Genunchii-s prinşi de frig curînd,
Pe struna minţii febra cîntă.
Mă încălzesc doar degerînd
În purgator, în rece foc de-osîndă
Cu flacăra de roze, iar fumul — spini la pîndă.

Doar picături de sînge bem,
Mîncăm doar carne-n sîngerare:
Şi totuşi ne mai mîngîiem
Că-n trup şi sînge-avem esenţe clare:
Şi, totuşi, iar, numim această Vineri — Mare.

V

Iată-mă deci, la jumătatea drumului, după ce douăzeci de ani —
Douăzeci de ani am irosit fără grijă, anii din l'entre-deux-guerres,
Încercînd să-nvăţ folosirea cuvintelor, şi fiecare-ncercare
E un debut absolut nou şi un soi diferit de eşec
Deoarece am învăţat să domesticim cuvintele
Doar pentru ceea ce nu mai trebuie rostit sau într-un fel în care
Nu mai dorim să-l spunem. Şi astfel fiecare aventurare
E un nou început, un raid contra inarticulatului,
Cu echipament ponosit care veşnic se strică
În debandada generală a impreciziei simţirii,
Nedisciplinate căprării de emoţii. Iar ceea ce trebuie cucerit
Prin forţă şi supunere, a mai fost descoperit
O dată sau de două sau de mai multe ori, de bărbaţi cu care nu poţi visa
Să te măsori — dar nu e vorba de nici o întrecere
E numai lupta de-a recîştiga ce s-a pierdut
Şi s-a găsit şi iar s-a pierdut: şi acum, în împrejurări
Ce par neprielnice. Poate însă cîştig nu există, nici pierdere.
Pentru noi, e doar încercarea. Restul nu ne priveşte.

Casa e locul de unde porneşti. Pe măsură ce-mbătrînim
Lumea devine mai străină, tabloul mai încîlcit
Cu morţii şi cu vii. Nu intensa clipă
Izolată, fără nimic înainte şi după,
Ci o întreagă viaţă arzînd în fiecare clipă
Şi nu doar viaţa unui singur om
Ci a vechilor pietre indescifrabile.
Este o vreme pentru înserare sub lumina stelelor
O vreme pentru înserare la lumina lămpii
(Seara în tovărăşia albumului cu fotografii).
Iubirea-i cel mai mult ea însăşi
Cînd aici şi acum nu mai contează.
Bătrînii-ar trebui să fie exploratori
Aici şi acum nu contează
Trebuie să-naintăm încă şi încă
Într-o altă intensitate
Către o nouă împărtăşire, o comuniune mai profundă
Prin gerul negru şi dezolarea vidă,
Ţipătul valurilor, ţipătul vîntului, vastele ape
Ale fulmarului şi marsuinului. În sfîrşit îmi e începutul.

Din FOUR QUARTETS

În româneşte de SORIN MĂRCULESCU

Animula

«Sufletul simplu e din mîna Domnului»,
Spre-o plată lume cu lumini şi zvon fugarnic,
Zi, beznă, frig sau cald, uscat sau umed,
Printre picioarele de scaune şi mese,
Suind, căzînd, înspre sărut şi jucării,
Călcînd vîrtos şi-apoi, de-odată, speriat,
Retras, spre colţul braţului, genunchiului,
Dorind din nou răgaz, găsind plăcere
În pomul de Crăciun cu iz strălucitor,
Plăcere-n vînt, lumina soarelui şi mare;
Scrutînd modelul însorit de pe podea,
Mistreţii ce gonesc în jurul unei farfurii
De-argint; confundă ce-i real cu ce-a visat,
E mulţumit cu cărţi de joc, regi şi regine,
Cu fapta zînelor şi spusa slugilor.
Povara grea a sufletului care creşte
Încurcă, supără, zi după zi, și tot mai mult,
Lună de lună-ncurcă, supără din ce în ce,
Cu-ncremenitele imperative «este», «pare».
El poate şi nu poate, vrea şi se sfieşte;
Durerea vieţii şi balsamul viselor
Chirceşte micul suflet în fotoliu, lîngă
Fereastră, sub Enciclopeadia Britannica.

Sufletul simplu e din mîna timpului,
Nehotărît şi egoist, olog şi strîmb,
Neputincios să-meargă, să revină,
De realitatea caldă temător, de binele
Ce i se dă, negînd obsesiile sîngelui.
Umbră a umbrei sale, spectru-al beznei
Din sine, risipind hîrtii în colburi,
Trăind întîia dată în tăcere abia
După împărtăşania cea de pe urmă.

Pentru Guiterez, lacom de viteză şi putere,
Rugaţi-vă, pentru Boudin, făcut bucăţi,
Pentru acesta care-a cîştigat o mare-avere
Şi pentru cel ce şi-a văzut de drumul său.
Rugaţi-vă pentru Floret, ucis de un dulău sub crengi de tisă,
Şi pentru noi, acum, şi-n ceasul cînd ne naştem.

În româneşte de ŞTEFAN AUG. DOINAŞ şi VIRGIL NEMOIANU

T. S. ELIOT

Cele trei voci ale poeziei

Prima voce este a poetului care-şi vorbeşte lui însuşi — sau nu vorbeşte nimănui. A doua este a poetului care se adresează unui auditoriu, numeros sau restrîns. A treia este a poetului care încearcă să creeze un personaj dramatic, ce se exprimă în versuri cînd spune nu ceea ce ar spune personal, ci doar ce poate spune în limitele unui personaj imaginar vorbind unui alt personaj imaginar. Deosebirea între prima şi a doua voce, între poetul care-şi vorbeşte lui însuşi şi acela care vorbeşte altora, atinge problema comunicării poetice; deosebirea între poetul care vorbeşte celorlalţi, cu propria lui voce sau cu o voce de împrumut, şi poetul născocitor al unui limbaj cu care personaje imaginare discută între ele, atinge problema diferenţei între versul dramatic, aproape dramatic şi cel nedramatic.

. . . Evident poemul liric în sensul poemului « exprimînd direct gîndurile şi sentimentele poetului » şi nu în înţelesul necunoscut de poem scurt menit să fie pus pe muzică, se referă la prima mea voce — vocea poetului care-şi vorbeşte lui însuşi, sau nu vorbeşte nimănui. În acest sens poetul german, Gottfried Benn, într-o conferinţă foarte interesantă, intitulată *Probleme ale liricii*, crede că poezia lirică este aceea a primei voci; include aici, sînt sigur, poeme ca *Elegiile duineze*, de Rilke, şi *Tînăra Parcă* de Valéry. Cînd vorbeşte de poezie lirică, aş prefera atunci să spună poezie meditativă.

Prin ce, se întreabă domnul Benn în această conferinţă, începe autorul unei poeme « care nu se adresează nimănui »? Există mai întîi, afirmă el, un embrion inert, sau « germene creator » (ein dumpfer schöpferischer Kern), şi, pe de altă parte, limbajul, resursele cuvîntului în slujba poetului. Există ceva care germinează în el şi îi trebuie să găsească cuvinte pentru a o exprima; dar nu ştie de care cuvinte are nevoie pînă să le fi găsit: nu se poate identifica acest embrion pînă nu se va fi transformat într-o îmbinare de cuvinte potrivite, aşezate în ordinea necesară. Cînd veţi fi găsit cuvintele, « lucrul » pentru care trebuia să le găsească a dispărut şi un poem l-a înlocuit. Punctul de plecare n-are nici măcar precizia unei

* Fragmente din a unsprezecea conferinţă anuală ţinută la « Liga naţională a cărţii », în 1953.

ecuaţii, în sensul obişnuit al termenului; este încă mai puţin decît o idee; are — pentru a folosi două versuri de Beddoes — un sens diferit, un: « bodiless childfull of life in the gloom / Crying with froy voice » « what shall I be »[1]

Sînt de aceeaşi părere cu Gotfried Benn, şi voi merge chiar puţin mai departe. Într-un poem ce nu-i nici didactic, nici narativ şi care nu este însufleţit de vreun ţel social, poetul poate să n-aibă altă intenţie decît să exprime în vers această obscură impulsie — făcînd apel la toate resursele sale de cuvinte, cu istoria, conotaţiile, muzica lor. Nu ştie ce are să spună pînă cînd n-o va fi spus; şi în strădania sa pentru a se exprima, nu se sinchiseşte să-i facă să înţeleagă pe alţii orice-ar fi. Atunci, nu se preocupă de loc de alţii, ci doar să găsească cuvintele potrivite, sau măcar cuvintele ce vor fi cele mai puţin improprii. Nu ţine să ştie dacă cineva le va asculta sau nu, nici dacă cineva le va înţelege vreodată, dacă el le înţelege. Este copleşit de povara lui de care trebuie să scape pentru a obţine o oarecare uşurare. Sau pentru a folosi o altă imagine, îl dă tîrcoale un demon, demon împotriva căruia este nevolnic, deoarece în prima sa ipostază este fără chip, fără nume, fără nimic; şi cuvintele, poemul ce-l făureşte, sînt ca o formă de exorcism pentru a alunga acest demon. Sau, în alţi termeni, se străduieşte atît de mult, nu pentru a comunica cu oricine ar fi, ci ca să se elibereze de o nelinişte acută, şi cînd cuvintele sînt pînă la urmă rînduite în ordinea potrivită — sau în ordinea pe care o socoteşte a fi cea mai bună — poate să resimtă un moment de istovire, de uşurare, de izbăvire, şi ceva ce seamănă cu descurajarea, care în sine e de nedescris. Şi atunci poate să spună poemei: « Du-te ! găseşte-ţi un loc într-o carte ! — şi să nu te bizui că am să mă interesez mult timp de tine !»

Nu cred că raportul unui poem cu obîrşiile lui să fi putut fi mai clar schiţat. Puteţi să citiţi eseurile lui Paul Valéry, care a studiat funcţionarea spiritului său cu mai multă stăruinţă decît orice alt poet. Dar dacă, fie bazîndu-vă pe ceea ce un poem încearcă să vă transmită, fie pe cercetări biografice, cu sau fără uneltele psihologului, veţi încerca să explicaţi un poem, o să vă depărtaţi din ce în ce mai mult de poem, fără să ajungeţi la nici o altă destinaţie. Încercarea de a explica poemul urcînd la originile lui vă abate atenţia de la poem, pentru a o îndrepta spre altceva, ce sub forma în care critica şi cititorii ei o vor înţelege, nu va avea nici o legătură cu poemul şi nu-l va explica de loc. Mi-ar place să nu credeţi că încerc să prezint făurirea unei poeme mai misterioasă decît este în realitate. Ceea ce susţin este că prima strădanie a poetului trebuie să fie să ajungă la claritate pentru el însuşi, să se asigure că poemul este produsul exact al procesului ce a avut loc. Forma cea mai stîngace de obscuritate este aceea a poetului care n-a putut să exprime ce-a avut să-şi spună lui însuşi: şi forma cea mai inutilă este desigur a poetului care încearcă să se convingă că are ceva de spus cînd n-are nimic.

Pînă acum, pentru a simplifica, am vorbit despre cele trei voci ca şi cum s-ar exclude reciproc; ca şi cum dacă poetul, într-un anume poem, îşi vorbeşte fie lui însuşi, fie altora, şi ca şi cum nici una nici cealaltă din aceste prime două voci nu sînt perceptibile în poezia dramatică bună. Şi aceasta-i, într-adevăr, concluzia la care argumentaţia domnului Benn pare să conducă; el vorbeşte ca şi cum poezia primei voci — pe care o consideră, în plus, că nu-i, în definitiv, decît un produs al propriei noastre epoci — este un fel de poezie cu totul diferită de aceea a poetului care se adresează unui public. Dar, pentru mine, vocile sînt adeseori învălmăşite — vreau să spun prima şi a doua, în poezia nedramatică; şi învălmăşite cu a treia şi în poezia dramatică. Chiar, dacă aşa cum am afirmat, autorul unei poeme poate s-o fi scris mai întîi fără să se fi gîndit la un public, va vrea de asemenea să ştie dacă ceea ce poemul care l-a mulţumit pe el, va spune ceva şi altora.

---

[1] *Copil fără corp, aspirînd la viaţă-n tenebre,*
Strigînd cu o voce ca un orăcăit: « Ce voi fi ? »

. . . Dar nu mă gîndesc în primul rînd la cei cîţiva prieteni pricepuţi a căror părere autorul o apreciază, ci la cititorii mai numeroşi şi necunoscuţi pentru care numele autorului nu înseamnă decît poemul făurit de el pe care l-au citit. « Livrarea» finală — dacă se poate afirma aşa — a poemului unui public necunoscut, orice acest public ar face din poem, mi se pare că este consumarea procesului început în singurătate, şi fără a se gîndi la public, a acestui îndelung proces de gestaţie a poemului, deoarece el marchează despărţirea finală a poemului de autor. Autorul, acum, odihnească-se-n pace !

Am terminat cu poemul care este înainte de orice un poem al primei voci. Cred că în fiecare poem, de la meditaţia intimă pînă la epopee sau dramă, ne este îngăduit să auzim mai mult de o voce. Dacă autorul nu şi-ar vorbi niciodată lui însuşi, rezultatul n-ar fi niciodată poezie, chiar dacă poate fi o retorică măreaţă; şi o parte din plăcerea pe care o simţim citind marea poezie este aceea pe care ne-o procură faptul de a surprinde cuvinte ce nu ne sînt destinate. Dar dacă poemul era scris exclusiv pentru autor va fi un poem într-o limbă secretă şi necunoscută; şi un poem ce ar fi rezervat autorului său n-ar fi un poem.

În ce priveşte drama poetică, înclin să cred că cele trei voci sînt perceptibile. Mai întîi, vocea fiecărui personaj — vocea individuală, diferită de a oricărui alt personaj : atît de bine încît putem afirma că fiecare cuvînt rostit nu poate să aparţină decît unui anume personaj. Putem uneori avea aici, şi poate cînd ne aşteptăm să le auzim mai puţin, vocile autorului şi ale personajului vorbind la unison, spunînd ceva însuşit de personaj, dar pe care autorul l-ar putea la fel de bine să-l spună pentru el însuşi, deşi cuvintele ar putea să n-aibă întru totul acelaşi înţeles pentru amîndoi. Aceasta poate să fie un lucru foarte diferit de ventrilocismul care nu face nimic altceva din personaj decît purtătorul de cuvînt al ideilor sau sentimentelor autorului : *To-morrow and to-morrow and to-morrow . . .*[1]

Şocul şi surpriza pe care aceste versuri repetate într-una le produc totdeauna nu sînt oare o dovadă că Macbeth şi Shakespeare rostesc aceste vorbe la unison, deşi poate cu un sens puţin diferit? Şi, în sfîrşit, există versuri, în piesele celui mai mare din poeţii dramatici, în care auzim o voce mai impersonală decît a personajului sau a autorului : *Ripeness is all*[2]; sau mai bine : «*Simply the thing I am/ Shall make me live*»[3].

Şi acum mi-ar place să revin puţin la Gottfried Benn şi la *materia sa psihică*, mohorîtă şi necunoscută — caracatiţă sau înger, s-ar putea spune — cu care luptă poetul. Sugerez că între cele trei feluri de poezie cărora le corespund cele trei voci ale mele, există o oarecare deosebire de evoluţie. În poemul unde domină prima voce — aceea a poetului care-şi vorbeşte lui însuşi, « materia psihică» tinde să-şi creeze propria sa formă — forma eventuală, va fi la un grad mai mult sau mai puţin ridicat, aceea care se potriveşte numai acestui poem nu altuia. Este greşit fireşte, să afirmi că «materia psihică» făureşte sau impune forma sa : ceea ce se petrece este o dezvoltare simultană a formei şi materiei, căci forma prejudiciază materia la toate gradele şi, poate, tot ce face materia este să repete : « nu asta ! nu asta !» în prezenţa oricărei tentative nefericite pentru o orînduire formală; şi, pînă la urmă, materia se identifică cu forma. Dar în poezia celei de a doua şi a treia voci, forma este pregătită dinainte pînă la un anumit punct. Orice transformare o să sufere înainte ca poema să fie terminată, ea poate fi reprezentată de la început printr-o schemă sau un scenariu.

---

[1] *Mîine şi mîine şi mîine . . .* (Macbeth, V.19)

[2] «*Să fii matur, asta-i totul* », aforism adresat de Edgar tatălui său Gloucester *(Regele Lear*, V, II, 2), care înseamnă că murim « cînd ne bate ceasul şi nu înainte »

[3] « *Doar ceea ce sînt mă va face să trăiesc* » — hotărîrea lăudărosului demascat, Parrolles, care renunţă la minciuni şi fanfaronade pentru a intra în ordinea firească a « naturii umane » *(Totu-i bine care sfîrşeşte bine* IV, III, 330)

Dacă mă hotărăsc să povestesc o istorie, trebuie firește să am oarecare idee despre intriga istoriei pe care îmi propun s-o povestesc; dacă mă arunc în satiră, morală sau invectivă, există dinainte ceva care este dat, pe care pot să-l recunosc și există pentru alții ca și pentru mine. Și dacă vreau să scriu o piesă încep prin a face o alegere: mă hotărăsc pentru o situație emoțională specifică, pe care personajele și intriga o vor soluționa și pot face dinainte un plan sumar în proză al piesei — oricare vor fi schimbările pe care le va suferi înainte ca piesa să fie terminată, după cum vor evolua personajele. E posibil, firește, ca la început să se execute presiunea vreunei *materii psihice*, grosolane și necunoscute, care îndeamnă poetul să povestească o anume istorie, să dezvolte o anume situație. Și, pe de altă parte, o dată ales, cadrul în care autorul a hotărît să lucreze, poate la rîndul lui să evoce o oarecare altă « materie psihică» și atunci se pot făuri versuri, nu dintr-o impulsie originală, ci dintr-un stimul secundar, provenit din inconștient. Important este, ca pînă la urmă vocile să se armonizeze, și, după cum am spus, mă îndoiesc foarte mult ca într-un poem adevărat numai una din ele să fie perceptibilă.

Acum cititorul poate foarte bine să se întrebe, unde am vrut să ajung cu toate aceste speculații. Mi-am dat atîta osteneală numai ca să țes o pînză savantă de o ingeniozitate inutilă? Pe legea mea, am încercat să vorbesc — nu mie însumi — cum ați fi poate tentați s-o credeți, ci amatorului de poezie. Mi-ar place să cred că pe acest amator l-ar interesa să verifice afirmațiile mele cu prilejul lecturilor lui. Puteți să deosebiți aceste voci în poezia pe care o citiți, sau cînd auziți recitîndu-se, sau îi ascultați pe actori la teatru? Dacă vă plîngeți că un poet este obscur, și că în aparență nu ține seama de loc de dumneata, cititor, sau că nu se adresează decît unui cerc restrîns de inițiați din care sînteți exclus — amintiți-vă că ceea ce încearcă să facă este să tălmăcească în cuvinte ceva care nu poate fi exprimat altfel, și deci într-un limbaj care merită poate să-ți dai osteneală să-l înveți. Dacă vă plîngeți că un poet e prea retoric, că vi se adresează ca și cum ar fi vorba de o reuniune publică, încercați să-l ascultați în momentele cînd nu vi se adresează dumneavoastră, ci se lasă să fie auzit ca printr-o indiscreție — și poate fi un Dryser, un Pope sau un Byron. Sau dacă trebuie să ascultați o piesă în versuri; apreciați-o ca divertisment, mai întîi pentru ceea ce valorează, prin personajele sale vorbind fiecare pentru sine, la gradul de realitate pe care autorul său a putut să i-l dea. Poate dacă e o piesă de valoare, și nu vă străduiți prea mult să le auziți, ați putea să deosebiți și celelalte voci. Căci opera unui mare poet dramatic, ca Ilia Respeare, alcătuiește o lume în sine. Fiecare personaj vorbește pentru sine, dar nici un alt poet n-ar fi putut găsi aceleași cuvinte ca să-l facă să le spună. Dacă-l căutați pe Shakespeare, nu-l veți găsi decît în personajele pe care le-a creat, căci singurul lucru aidoma la aceste personaje, este că nimeni altul n-ar fi putut să-l făurească pe cel mai neînsemnat dintre ei. Universul unui mare poet dramatic este o lume unde creatorul este pretutindeni prezent, și pretutindeni ascuns.

În românește de ALEXANDRU BACIU

OSSIP MANDELSTAM

1 Ianuarie 1924

*Cel sărutat pe creştet, de timp, odinioară,
cu gingăşie-şi va aduce-aminte mai tîrziu
cum l-a văzut culcîndu-se-n nămeţii de secară,
sub geamul credinciosului său fiu.*

*Cel ce, ca nişte mere rotunde, somnoroase,
i-a ridicat pleoapele firave puţin,
mereu aude mugetele scoase
de fluviile anilor ce vin.*

*Veacul stăpîn mai are, pe lingă-acele mere,
şi-o prea frumoasă gură de pămînt,
dar el agoniza-va chircit, fără putere,
la pieptul fiului bătrîn şi-nfrînt.*

*Pe zi ce trece, viaţa devine mai fragilă —
încă puţin şi va tăcea
modestul cîntec despre jignirile de-argilă
şi cositor pe buze, topit, se va vărsa.*

*O, viaţă de argilă ! O, veac în agonie !
Te va-nţelege doar acela ce-a ştiut
să mai păstreze-un zîmbet smerit de omenie,
acela ce pe sine s-a pierdut.*

*Să cauţi, ah ! cuvîntul pierdut, ce trudă oarbă,
bolnavele pleoape să le-nalţi,
să-aduni, cu var în sînge, înrourata iarbă
a nopţii pentru ginta celorlalţi. . .*

Fiul bolnav cu varu-ngroşindu-i-se-n singe.
Moscova-n somn e-o ladă de lemn. Şi nu ai cum
scăpa de veacul care din patru părţi te strînge. . .
Zăpada are-un miros de mere vechi pe drum.

Să fug de pragul meu. Dar încotro? Afară
e noapte, şi zăresc prin bezna grea
cum licăreşte ca o ploaie rară
de sare conştiinţa-n faţa mea.

Pe uliţi, pe sub cuiburi de grauri, printre case
apropiate parcă-ntr-un mănunchi,
client de rînd c-o blană cu mînecile roase,
mă lupt mereu cu pledul ce nu-mi stă pe genunchi.

O altă stradă-n faţă. De măr în muşcătură
e scîrţîitul saniei pe-omăt.
Şi cheotoarea-ntinsă o trag şi nu se-ndură:
mereu o scap din mînă şi fuge îndărăt.

Ce fierării mărunte, de dugheană,
zdrăngăne noaptea Moscovei pe străzi, neîncetat?
Cînd ţiuie ca aburul din ceainice, ca solzul de ocheană,
cînd scoate-un pocnet sec de peşte îngheţat.

Şi iarăşi Moscova. Tot ea. «Fii salutată!
Iertare, răul a slăbit
şi-accept să-mi fie fraţi, ca altădată
verdictul ştiucii şi-acest ger cumplit».

Din farmacie curge-o lumină zmeurie
pe jos. Un Underwood cu ţăcănitul stins.
Ceafa birjarului şi-omătul vecin ţi-s date ţie:
ce alta vrei? N-ai fost ucis şi nici atins.

Iarna e-o zînă. Cerul în risipă
pîlpîie-n stele lactescent şi şters,
iar pledu-şi lasă părul de cal şi parcă ţipă
frecat de talpa saniei în mers.

Şi zmeura, şi neaua se termină.
Ca nişte lămpi filează aceste uliţi reci
şi totul se jupoaie, precum o sonatină
sovietică din anul 'douăzeci.

Lăsa-voi deci — cînd gerul a măr încă miroase —
în prada ruşinoasei defăimări
acele jurăminte generoase,
cuvîntul dat cu lacrimi celei de-a patra stări?

Pe cine-ai să mai lauzi? Şi suprima — pe cine?
Ce noi minciuni ai să scorneşti?
Atunci ia Underwoodul cu zgîrciul lui mai bine:
zmulgi clapa şi osciorul de ştiucă-ai să-l găseşti.

Şi rîsul va ţîşni în libertate,
şi varul o să piară din sînge ca un vis...
Ci numai umbra-acelor puternice sonate
e biata sonatină-a maşinilor de scris.

•

Ah, mi se-ngroaşe auzul, vederea mi-e tot mai puţină.
Două culori: chinovarul şi ocrul mi-ajung pe retină.

Visul mă poartă spre sud: iată zorii scăldînd Erevanul.
Haide să văd, mă gîndesc, ce mai face pe-acolo ţiglanul.

Cum se apleacă brutarul spre pîinile lui ca-ntr-o vrajă,
cum de pe vatra cuptorului ia cîte-o rumenă coajă...

Hei, Erevan, Erevan! De o pasăre-ai fost desenat pe hîrtie,
ori, ştrengăreşte, un leu te-a vopsit cu culori din cutie?

Hei, Erevan, Erevan! Eşti oraş ori alună prăjită?
Dragă mi-e forfota străzilor tale ce stau să mă-nghită.

Eu mi-am cruţat, precum hogea coranul, viaţa lipsită de minte;
timpul l-am pus la păstrare şi n-am vărsat sînge fierbinte.

Ah, Erevan, Erevan! Nu e-n tine nimic să mă-mbie.
Nu am ce face cu strugurii tăi stafidiţi pe vecie.

21 octombrie 1930

•

Homer. Şi insomnia. Şi pînze fluturînd.
Pomelnicul de nave-ntrerupt la jumătate.
Cîrd lung, prăsilă deasă de aripi mînecate
din vatra lor pe cerul Heladei oarecînd.

Stol de cocori cu unghiul înfipt în ţărmuri noi —
pe tîmple suverane divin belşug de spume —
unde-aţi pornit? Elena, de nu era pe lume,
v-ar mai atrage Troia, bărbaţi ahei, pe voi?

Şi lui Homer şi mării iubirea li-i temei.
De cine asculta-voi ? Homer acuma tace,
iar marea elocinţa şi-o năpusteşte-ncoace
şi-mi linge căpătîiul cu toată bezna ei.

•

Iată-mă iar în oraşul meu. Recunoscu-mi-l
nervii, lacrima, gîlcile de copil.

Înghite mai iute, dacă tot eşti aici,
untura de peşte a felinarelor mici.

Petersburg, nu vreau încă să pier:
carneţelul cu telefoanele am să ţi-l cer.

Petersburg, mai am adresele porţilor
unde-am să pot auzi vocile morţilor.

1932

În româneşte de IOANICHIE OLTEANU

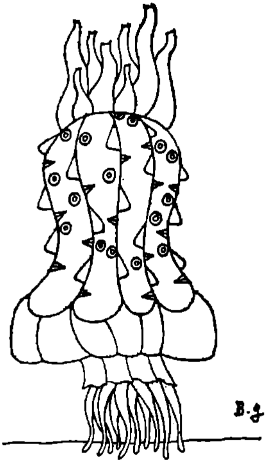

Ossip Mandelstam

PAGINI DE JURNAL

. . . Moartea lui Lozinski[1] mi-a rupt în oarecare măsură firul amintirilor. Nu mai cutez să-mi amintesc ceea ce el nu mai poate confirma (mă refer la Corporaţia Poeţilor, la akmeism, la revista *Hiperboreu* etc.). În aceşti ani, din pricina bolii sale, ne-am întîlnit rar şi n-am avut timp să-i vorbesc despre lucruri importante şi nici să-i citesc poemele scrise în anii '30 (adică *Requiemul*). Aşadar, pentru el rămăsesem aşa cum mă cunoscuse odinioară la Ţarskoie-Selo. Am înţeles asta cînd în 1940 ne uitam împreună prin ciornele culegerii mele *Extras din şase cărţi* . . .

Ceva aproape similar s-a produs cu Mandelştam (care, bineînţeles, îmi cunoştea toate poeziile), dar într-un alt chip. Acesta nu ştia să-şi aducă aminte. Mai exact, în el se petrecea un alt proces căruia nu pot acum să-i găsesc numele, dar care se află fără nici o îndoială aproape de creaţie (de pildă: Petersburg în *Vuietul timpului*, văzut prin ochii fermecaţi ai unui copil de cinci ani).

Mandelştam era un interlocutor scăpărător. El nu se asculta pe sine şi nu-şi răspundea sieşi, cum face aproape toată lumea astăzi. În conversaţie se arăta prevenitor, avea replici rapide şi extrem de variate. Nu l-am auzit niciodată repetîndu-se şi nu l-am văzut niciodată punînd să cînte discuri uzate . . .

Era uluitor cînd vorbea despre poezie şi, adesea, de-o nedreptate monstruoasă, de pildă faţă de Blok. Despre Pasternak spunea: « M-am gîndit aşa de mult la el încît sînt obosit », şi « Sînt sigur că n-a citit niciodată un singur vers de-al meu ».

Cititorii îl dezolau. I se părea întotdeauna că este iubit de alţii decît cei care ar fi trebuit să-l iubească.

Ştia pe dinafară poemele celorlalţi. Se îndrăgostea de anumite versuri şi reţinea cu uşurinţă ceea ce i se recita . . .

Am făcut cunoştinţă cu Ossip Mandelştam în Turnul lui Viaceslav Ivanov[2], în primăvara lui 1911. Era un om foarte tînăr, slab, cu un fir de mărgăritar la butonieră,

---

[1] *Mihail Lozinski* (1886—1955), poet, scriitor şi renumit traducător din Dante, Shakespeare, Cervantes, Molière, Corneille etc., cu care A. Ahmatova era bună prietenă şi căruia i-a dedicat mai multe din poeziile sale.

[2] Salonul literar al lui Viaceslav Ivanov («Miercurile lui Ivanov»), i-a atras timp de mai mulţi ani pe simbolişti şi pe akmeişti.

cu capul dat pe spate şi cu gene ajungîndu-i pînă la jumătatea obrajilor. L-am văzut pentru a doua oară la familia Tolstoi, la Staronievski ; nu m-a recunoscut şi Alexei Nikolaevici l-a întrebat cum e nevasta lui Gumiliov: Mandelştam şi-a ridicat braţele deasupra capului ca să-i arate dimensiunile pălăriei mele. Mi-a fost teamă să nu se producă ceva ireparabil şi m-am recomandat.

Era primul meu « Mandelştam », autorul « *Pietrei* » verzi (ed. « Akme »), pe care mi l-a oferit cu această dedicaţie: « Pentru Anna Ahmatova, aceste scîntei de conştiinţă ale zilelor. Cu respect — autorul ».

Cu fermecătoarea sa ironie, lui Ossip îi plăcea să povestească cum bătrînul evreu, proprietar al imprimeriei unde a fost tipărită *Piatra*, i-a spus vrînd să-l felicite: « Tinere, dumneata vei scrie din ce în ce mai bine ! »

În cursul anului 1910, ne întîlneam fireşte pretutindeni: în birourile redacţiei, la cunoştinţe, vinerea la *Hiperboreu*, adică la Lozinski, la *Cîinele rătăcitor*, unde mi-a prezentat printre alţii pe Maiakovski. Acolo, în timpul cinei, în zgomot de vase, i-a venit lui Maiakovski ideea să-şi citească versurile. Ossip Emilievici s-a apropiat şi i-a spus: « Maiakovski, opreşte-te. Nu eşti o orchestră românească ». Maiakovski, renumit pentru duhul său, n-a găsit nimic să-i răspundă.

Ossip Emilievici venea la Ţarskoie. Cînd se îndrăgostea, ceea ce i se întîmpla adeseori, mă făcea aproape întotdeauna confidenta lui . . .

L-am văzut mai ales în 1917 şi 1918. Venea să mă ia şi plecam în trăsură pe pavajul neverosimil din iarna Revoluţiei, prin mijlocul faimoaselor ruguri care au ars aproape pînă în luna mai. Ascultam focurile de armă trase nu ştiu de unde. Mergeam la Academia de Arte, la seratele pentru răniţi şi ne citeam versurile. În epoca aceasta mi-a dedicat cîteva poeme...

După un strop de ezitare mă hotărăsc să însemn în aceste memorii c-a trebuit să-i explic lui Ossip necesitatea de-a ne rări întîlnirile pentru a nu da prilej oamenilor să interpreteze greşit relaţiile noastre. Puţin mai tîrziu, cam prin martie, Mandelştam dispăru. În epoca aceea, toată lumea dispărea şi reapărea şi nimeni nu se mira de asta . . .

În vara lui 1924, Ossip Mandelştam mi-a adus-o pe tînăra sa soţie (la Fontanka). Nadiuşa era ceea ce francezii numesc « *laide, mais charmante* ». Prietenia noastră a început chiar din ziua aceea. Ea durează şi astăzi. Ossip o iubea pe Nadia nebuneşte, incredibil. Cînd a fost operată de apendicită la Kiev, s-a instalat în loja portarului ca să nu părăsească spitalul. Nu o lăsa să se depărteze un pas, nu-i îngăduia să lucreze, era de-o gelozie turbată şi-i cerea părerea la fiecare cuvînt pe care-l scria. N-am văzut aşa ceva niciodată în viaţa mea. Scrisorile lui Mandelştam către soţia sa îmi confirmă impresia.

În 1928, soţii Mandelştami se aflau în Crimeea. Iată scrisoarea pe care mi-a trimis-ola 25 august, la aniversarea morţii lui Nikolai Stepanovici:

« Dragă Anna Andreevna,

Îți scrim din Ialta, unde ducem o viață de muncă cruntă.

Mi-e dor să mă întorc, mi-e dor să te văd pe dumneata. Vreau să știi că nu sînt în stare să întrețin o conversație în imaginație decît cu două persoane: Nikolai Stepanovici și dumneata. Conversația mea cu Kolea nu s-a întrerupt și n-o să se întrerupă niciodată. Ne înapoiem la Petersburg în octombrie pentru cîtăva vreme. Nadiei i s-a interzis să-și petreacă iarna acolo . . . Scrie-ne.

Al dumitale O. MANDELSTAM ».

Sudul și marea îi erau la fel de necesare ca și Nadia. Original? Era cu siguranță. A dat o dată pe ușă afară pe un tînăr poet care venise să i se plîngă că nu este publicat. Tînărul cobora fîstîcit scara, în timp ce Ossip, rămas pe palier, striga după el: « Dar André Chénier, pe el îl publicau? Dar pe Sapho? Dar pe Isus Cristos? »

....

În fond, n-avea mijloace de existență. Vagi traduceri, vagi articole de critică, vagi promisiuni. Cu toată interdicția cenzurii, Ossip și-a publicat în *Zvezda* sfîrșitul cărții sale *Călătorie în Armenia*. Pensia de abia îi ajungea să plătească chiria și să cumpere alimente. În epoca aceea, Mandelștam se schimbase mult! Devenise greoi, părul îi albise, avea dificultăți de respirație și-ți făcea impresia unui bătrîn (avea patruzeci și doi de ani), dar ochii săi scînteiau la fel ca altădată. Poemele lui deveneau din ce în ce mai frumoase și proza de asemeni. Această proză nemaipomenită, uitată, de-abia acum începe să-l capteze pe cititor. În schimb, însă, aud spunîndu-se mereu, mai ales de către cei tineri care sînt nebuni după el, că în tot secolul XX nu există o proză ca aceasta. Este ceea ce se cheamă « a patra proză ».

În românește de MADELEINE FORTUNESCU

La pp. 3, 4, 28, 29, 54 și 80, desene de BENEDICT GĂNESCU

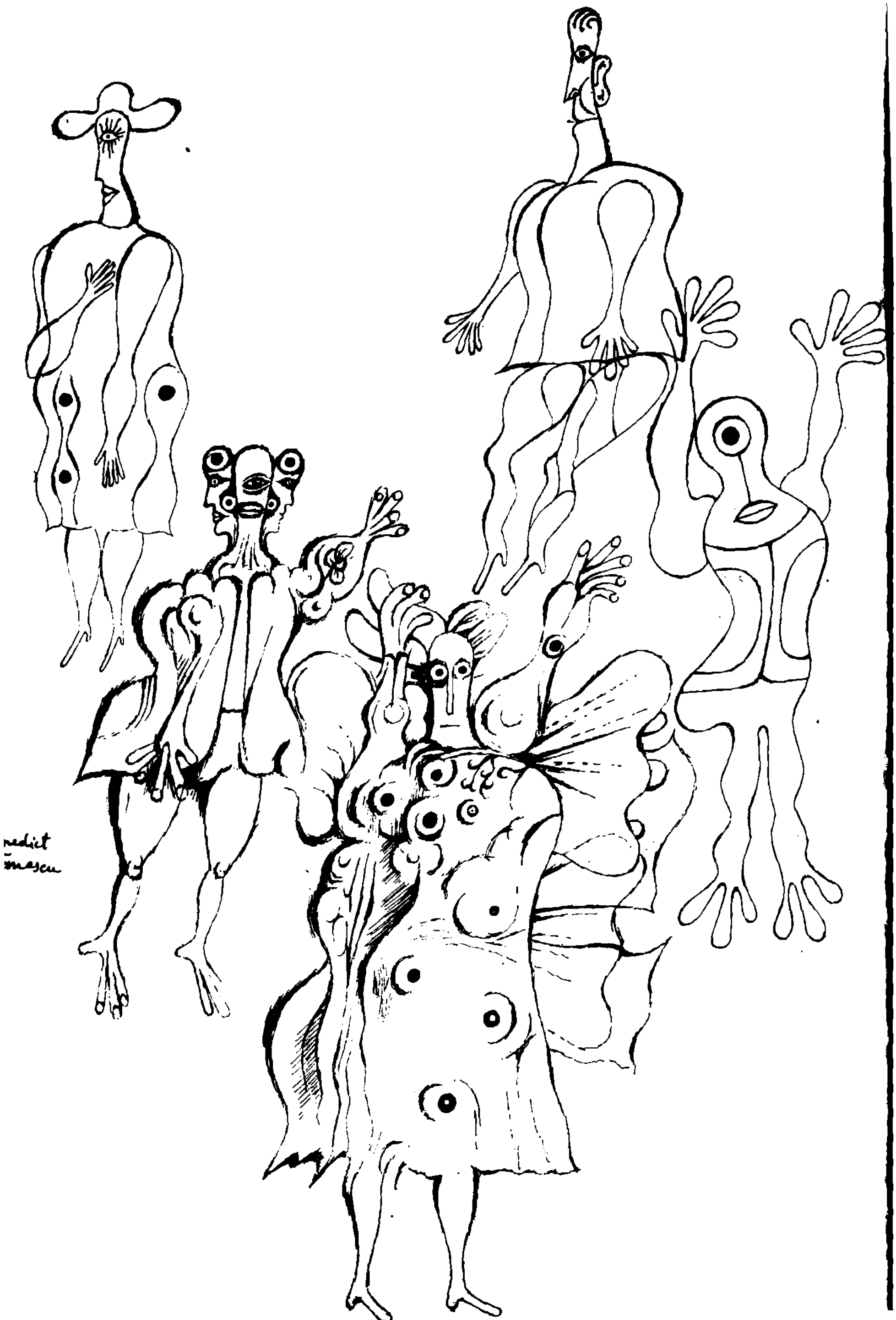
nedict
ămascu

UMBERTO SABA

Singur

Sînt singur. Nimeni nu ascultă unde
orice chemare spre amicii risipiţi
e în zadar.
Luceşte ura ca un ţurţure, şi mă gîndesc
că te-oi vedea, iubito, în seara asta iar.

Cuget la tot ce-n soarele fierbinte
ce dezvăluie,în umbra ce ascunde,
am făptuit, am rătăcit, spre-a-mi spune-n pace cîteva cuvinte

Turma

Turmă ce seara traversezi în pace
prăfoasa mahala; şi-un damf ce-mi place.

în urmă laşi; cu clopot de tramvaie
şi birje calea ta se întretaie

pe unde viaţa mai grăbit se-aţine
ce lentă-naintezi închisă-n tine !

Turmă, iubită din copilărie
mai aprigă mîhnirea-n piept învie;

şi-mi vine, nu ştiu cum, să-ngenunchiez;
nu ştiu, îmi pare că doar eu scrutez

în mulţimea-ţi lînoasă ceva sfînt mult,
ceva străvechi şi destinat spre cult.

Te mînă un bătrîn pe tălpi incert;
un Dumnezeu al tău, neam în deşert.

După-amiaza

În spectacolul acestei după-amieze,
prea frumoasă, am suferit primele splendori
ale toamnei; glasul prevestitor
al anotimpului ce-aduce remuşcările
şi măsoară părerile de rău.

Cerul e albastru, ca întîiul cer
boltit de Dumnezeu peste noul pămînt,
şi marea, abia binecuvîntată, este o netedă
oglindă pentru azurul cerului de-atunci.
Puţine foi în arbori mai au verdele
din acuarelele vii ale copiilor,
altele arată un roşu de patimă.
Casă şi cîmpie, lumea întreagă, par a fi
create acum o clipă; şi te întristează
multul frumos
care întrece puterea ochilor, şi nu durează.

Cine de lîncezeli se odihneşte, şi ascultă,
aude grava dojană, glasul
venind din lucruri şi din adîncime;
din primele speranţe înşelate, din
frumosul început care umbreşte
cu-atît mai mult sfîrşitul.

Insomnie într-o noapte de vară

M-am lungit să zac
sub stele
într-una din acele
nopţi ce fac
din insomnia — mohorîtă mai întîi —
o religioasă desfătare.
O piatră îmi e căpătîi.

Stă la doi paşi un cîine.
Stă nemişcat şi priveşte
mereu într-un punct, de departe.
Ai crede că gîndeşte,
că e demn de un rit,
că prin trup îi trec tăcerile
din infinit.

Sub un cer tot atît de albastru,
într-o noapte la fel înstelată

Iacob visa coborîrea înceată
a îngerilor între cer și perna lui
care era o piatră.
În stele fără număr un copil
își număra tot neamul viitor
în țara unde fugea de mînia
mai puternicului Esau;

o împărăție trainică înflorea în somnul
lui, cu averi pentru copiii săi, la fel;
iar coșmarul visului era chiar Domnul
ce se lupta cu el.

Fericire

Tinerețea lacomă de poveri
oferă sarcinii spontan spinarea.
Nu poate. Plînge de melancolie.

Vagabondaj, evaziune; poezie,
dragi minuni de tîrziu. Tîrziu
se curăță văzduhul și se fac
pașii ușori.
Ziua de azi decît ziua de ieri.
e mai bună, de nu-i încă fericirea.

Vom primi într-o zi bunătatea
chipului său, pe cineva îl vom vedea
cum își dezleagă, ca pe-un fum, durerea inutilă.

Fantezie

Precum spuma pe mare plutești
prin viață, ții piept oricărui val,
orice val îți dă viață, încîntătoare
fantezie a unei dimineți în roz-auriu.
Obscurele tale cauze le știu.
nu le ascund; cu drag te strîng la piept,
cum muma tînără un prunc zglobiu,
înfășat în blîndețe rotund,

eu care m-am privit în inimă pînă la fund,
în trista mea inimă omenească.

Desprindere

Se schimbă lent destinul, la un ceas anume
se prăvăleşte.
Pentru el va trebui să te las
oraş al meu, atît de aspru şi fermecător,
unde la cotul unei străzi cenuşli este cereasca
mare.

Ursuzul
tău farmec îl voi saluta, voi săruta
prieteni bătrîni acum, şi pietre
inimă credincioasă —;
cum plinge copilul aplecat pe sînul
amar, cînd se desprinde de el pe totdeauna.

Zăpadă

Zăpadă care te-nvîrteşti în sus şi înfăşori
lucrurile în mantii mute, senine
o fiinţă de plîns pentru tine
o văd surîzînd; o lucire
de bucurie îi luminează chipul blînd,
şi ochilor mei o comoară le descoperi.

Zăpadă ce vii din înalt şi ne acoperi,
acoperă-ne încă, la infinit. Albeşte
oraşul cu biserici şi cu case,
portul cu nave; pajiştile-ntinse,
îngheaţă mările; fă din pămînt
— augustă şi pudică — un astru stins,
omare pace de moarte. Şi aşa
să şi rămînă o vreme nesfîrşită
o lungă rotire de evi.

Trezirea
gîndeşte-te la trezirea, în atîta
jale, doar noi doi.
În cer
îngeri cu trîmbiţe, în inimă tăioase,
sfîşietoare nostalgli trezeşti
dragi amintiri, şi plînsul de iubire.

În româneşte de ILIE CONSTANTIN

WILLIAM FAULKNER

ZGOMOTUL ȘI FURIA

ROMANUL SECOLULUI XX

«Tii, ce chestie», zice. «Vrei să spui că le iau bani ca să-i lase să dea spectacolul aici? Păi eu aş da oricînd zece dolari să-l văd pe-ăla cum cîntă la fierăstrău, dac-ar fi la o adică. Şi atunci, mîine dimineaţă ar însemna că le mai datorez nouă dolari şi şaptezeci şi cinci de cenţi.»

Şi cînd te gîndeşti că-ţi vine un cretin de yankeu să-ţi împuieze capul că negrii ar putea s-ajungă departe. S-ajungă cît mai departe, zic eu. S-ajungă atît de departe ca să nu mai apuci să găseşti nici unul la sud de Louisville, nici cu cîinii poliţişti. Pentru că atunci cînd îi explic că şi-au ales dinadins sîmbătă seara şi c-au să scoată pe puţin o mie de dolari de-aici, el zice,

« Nici nu le-o iau în nume de rău. Eu pot să-mi permit douăşcinci de cenţi.»

«Douăşcinci de cenţi pe naiba», zic. «Asta-i nu-i nici măcar începutul. Ce te faci cu ăia zece sau cinşpe cenţi pe care-i dai acolo pe-o cutie de zahăr candel de doi cenţi, sau pe mai ştiu eu ce. Ce te faci cu timpul pe care-l pierzi acuma, de pildă, cînd stai s-asculţi la fanfara aia nenorocită?»

«Asta-i adevărat», zice. «Oricum, dacă-mi ajută Dumnezeu să mai trăiesc pînă diseară, ăştia au să mai scoată de-aici douăşcinci de cenţi şi de la mine. Asta-i sigur.»

«Atunci eşti un tîmpit», zic.

«De,» zice, «n-o să mă cert cu dumneata din cauza asta. Dacă şi asta ar fi o crimă, atunci pot să-ţi spun că nu toţi oamenii sînt negri.»

Or, tocmai atunci s-a întîmplat să-mi arunc ochii pe alee şi s-o văd. Cînd m-am tras înapoi şi m-am uitat la ceas n-am văzut atunci cine era bărbatul pentru că mă uitam la ceas. Era exact două şi jumătate, cu trei sferturi de oră mai devreme decît oricine altcineva în afară de mine s-ar fi putut aştepta s-o vadă pe stradă. Aşa că pe urmă cînd m-am uitat iar de după uşă primul lucru care l-am văzut la el a fost cravata roşie şi m-am şi gîndit că ce fel de bărbat o mai fi şi ăsta dracului să poarte cravată roşie. Doar că ea se furişa pe alee cu ochii la uşă, aşa că nici nu m-am gîndit la el pînă au trecut. Mă gîndeam ce neruşinată că nu numai că chiuleşte de la şcoală cînd i-am atras atenţia să nu se mai întîmple, dar mai şi trece pe lîngă prăvălie, parcă sfidîndu-mă să n-o văd. Numai că nu putea să vadă înăuntru pentru că soarele bătea chiar în uşă şi ar fi fost ca şi cum ai fi vrut să vezi ceva în maşină cînd îţi bat farurile în faţă, aşa că am stat locului acolo să mă uit la ea cum se tot duce, cu faţa boită toată ca un clovn şi părul uns şi frizat şi c-o rochie pe ea că dacă ar fi ieşit vreo femeie pe vreo stradă ca Gayoso sau Beale Street cînd eram şi eu tînăr cu nimic mai mult decît aşa să-i acopere picioarele sau fundul, le-ar fi şi aruncat la închisoare. Să mă ia dracu' dacă astea nu se îmbracă aşa parcă dinadins să-i facă pe toţi tipii care trec pe lîngă ele pe stradă să le vină să pună mîna. Şi mă gîndeam tocmai că ce fel de bărbat o fi ăsta să poarte cravată roşie cînd mi-am şi dat seama că e de la porcăria asta de circ, am ştiut-o de parcă mi-ar fi spus-o ea. Adevărul e că pot să suport multe; dacă n-aş putea aş fi fost pînă acuma în tot felul de încurcături ale dracului, aşa că atunci cînd au dat colţul m-am repezit după ei. Şi uite-mă, fără pălărie, ziua-n amiaza mare, furişîndu-mă în sus şi-n jos pe străzi dosnice pentru că ţin la bunul renume al maică-mii. Cum am spus întotdeauna, cu una ca asta nu poţi să mai faci nimic, din moment ce-o are în sînge. O are în sînge, ce poţi să mai faci. Tot ce ţi-ar mai rămîne de făcut e să te descotoroseşti de ea, s-o laşi să se ducă la dracu' să trăiască laolaltă cu alea de teapa ei.

Am luat-o pe stradă, dar nu se mai vedeau. În schimb eu eram dracului în mijlocul străzii, şi fără pălărie, de parc-aş fi fost şi eu nebun de legat. Cum ar

fi spus orişicine, unul din ei e tîmpit din naştere şi altul s-a aruncat în apă şi p-ailaltă a dat-o bărbatu-su afară din casă, de ce n-ar fi şi restul nebuni de legat. Tot timpul îi şi vedeam pîndindu-mă pe furiş, şi de-abea aşteptînd să spună, Păi ce v-am spus eu, nici nu mă miră am ştiut toată vremea că-s o familie de nebuni. Îşi vînd pămîntul ca să-l trimită la Harvard şi plătesc impozite să întreţină o universitate de stat pe care eu toată vremea n-am văzut-o cu ochii mei decît de două ori la nişte meciuri de baseball şi nici nu permite ca numele fii-sei să fie pronunţat în casa ei pînă cînd după o vreme Tata nici nu mai ieşea în oraş sta toată ziua acolo cu carafa îi vedeam poalele cămăşii de noapte şi picioarele goale şi auzeam carafa ciocnindu-se de gura paharului şi în cele din urmă T.P. trebuia să-i toarne şi ea care zice N-ai nici un respect pentru memoria Tatălui tău şi eu zic nu ştiu de ce nu e doar destul de bine conservată ca să dureze numai că dacă şi eu sînt nebun Dumnezeu ştie ce-o să mai fac cînd doar cînd văd apa îmi vine să vărs şi mai de grabă aş bea gaz decît un pahar de whisky şi Lorraine care le spune nu poate să bea dar dacă nu credeţi că-i bărbat v-aş putea eu spune cum să vă convingeţi zice dacă te prind vreodată că umbli cu vreuna din tîrfele alea ştii ce-am să fac o bat o zgîrii o bat de-o nenorocesc oriunde aş găsi-o şi eu zic dacă nu beau asta-i treaba mea dar m-ai văzut vreodată că nu-s în stare zic pot să-ţi iau bere să te scalzi în ea dacă vrei pentru că eu respect o tîrfă cumsecade cinstită pentru că şi cu Mama care-i bolnavă şi cu situaţia pe care încerc să mi-o apăr s-o văd că n-are nici un respect pentru ce încerc să fac pentru ea decît să facă numele ei şi numele meu şi numele Mamii de rîsul tîrgului.

Se pitise pe undeva. Mă văzuse venind şi atunci a luat-o pe cine ştie ce stradă dosnică alergînd în sus şi-n jos pe străzi dosnice cu un nenorocit de saltimbanc cu cravată roşie care oricine-l vede se şi miră ce nenorocit o mai fi şi ăsta să poarte cravată roşie. Or, băiatul tot mă striga şi i-am luat telegrama din mînă fără să-mi dau seama ce fac Nici n-am înţeles despre ce-i vorba pînă ce semnasem de primire, şi am şi deschis-o fără să mă prea întreb ce-o fi. Dar în sinea mea cred c-am ştiut de la început ce spunea. Asta era exact ultimul lucru care mai lipsea, mai ales că au şi ţinut-o pînă cînd înregistrasem cecul în cont.

Chiar că nu-nţeleg cum un oraş doar cît New Yorkul, poate să-i încapă pe toţi escrocii care ne fură banii nouă ăstora fraerii de la ţară. Munceşti de te speteşti toată ziua zi după zi le trimiţi lor banii şi ai înapoi dela ei un petec de hîrtie, Contul dvs s-a închis la 20,62. Te duc de nas, te lasă la început să strîngi acolo un cîştig doar pe hîrtie, şi pe urmă bang! Contul dvs s-a închis la 20,62. Şi ca şi cum asta n-ar fi destul, mai plăteşti şi zece dolari pe lună cuiva care să te-nveţe cum să-ţi pierzi mai repede banii, unuia care sau nu se pricepe la nimic sau e de conivenţă cu ăia de la telegraf. Oricum, eu am terminat cu ăştia. M-au fraerit pentru ultima oară. Orice idiot afară de vreunul care n-are destul cap ca să creadă ce-i spune un ovrei ar fi văzut că piaţa era în creştere tot timpul şi toată blestemata de deltă de-abea aşteptînd să fie iar inundată şi tot bumbacul să fie scos de-a dreptul din pămînt de ape exact cum s-a întîmplat anul trecut. N-au decît să le distrugă recolta oamenilor an după an şi în vremea asta ăia de-acolo de la Washington aruncă cincizeci de mii de dolari pe zi ca să-n treţină armata în Nicaragua sau mai ştiu eu unde. Sigur c-au să mai fie iar inundaţii şi atunci bumbacul tocmai bine are s-ajungă să valoreze treizeci de cenţi pfundul. N-aş vrea altceva decît s-ajung să-i pocnesc şi eu bine odată şi să-mi iau banii îndărăt. Eu nu vreau să mă-nbogăţesc din chestia asta; doar prăpădiţii ăştia de speculatori din oraşele astea de provincie visează la aşa ceva vreau îndărăt doar banii mei pe care blestemaţii ăştia de ovrei mi i-au furat cu vorbăria lor despre informaţiile lor garantate de la faţa locului. Şi cu asta am terminat; pot

să-mi sărute picioarele pentru orice cent pe care au să-l mai vadă vreodată de la mine.

M-am întors la prăvălie. Era aproape trei şi jumătate. Ce dracu' să mai faci în timpu' care-a mai rămas, dar în fond sînt obişnuit cu de-al de astea. N-a fost nevoie să mă duc la Harvard ca să-nvăţ aşa ceva. Fanfara tăcuse. Îi momiseră pe toţi înăuntru şi nu mai făcea să-şi mai bată buzele acuma. Earl zice,

« Te-a găsit, nu? A venit adineaori cu telegrama. Mi-am închipuit eu că eşti undeva prin spate. »

« Da », zic, « mi-a dat-o. N-au putut să mi-o ascundă chiar toată după masa. E prea mic oraşul. Trebuie să mă duc pîn-acasă un moment », zic. « Poţi să mă dai şi-afară dacă asta te mai încălzeşte cu ceva. »

« Du-te », zice. « Mă descurc eu acuma. Sper că nu-i vreo ştire proastă. »

« O să trebuiască să te duci pînă la poştă dacă vrei să afli », zic. « Poate ăia s-aibe vreme să stea să-ţi povestească. Eu n-am. »

« Te-am întrebat doar », zice. « Maică-ta ştie că poate să conteze pe mine. »

« Are să fie foarte emoţionată să afle asta », zic. « Nu stau decît exact cît are să fie nevoie. »

« Nu te grăbi », zice. « De-acuma mă descurc singur. Du-te. »

Am luat maşina şi m-am dus acasă. O dată dimineaţa, de două ori la prînz, şi acuma iar, şi cu ea obligat s-o vînez prin tot oraşul şi să mai trebuiască şi să mă milogesc pe lîngă ei să mă lase şi pe mine să mănînc niţel din mîncarea pentru care eu dau banii. Stau cîteodată şi mă-ntreb la ce bun. Cu experienţa pe care-am avut-o pînă acuma ar trebui să fiu chiar tîmpit de-a binelea să-i mai dau înainte. Şi acuma sigur c-am s-ajung acasă tocmai bine la timp să dau fuga după un coş de roşii sau mai ştiu eu ce şi pe urmă să trebuiască să mă-ntorc în oraş puţind tot ca o fabrică de camfor dacă vreau să nu-mi plesnească capul pe umeri. Îi tot spun că nu-i nici o scofală cu aspirina asta decît nişte făină şi apă pentru bolnavii închipuiţi. Zic dumneata habar n-ai ce-nseamnă să te doară cu adevărat capul. Zic crezi că dac-ar fi după mine m-aş mai sui în maşina asta blestemată. Vreau să spun că m-aş lipsi cu plăcere de ea am învăţat să mă lipsesc de o grămadă de lucruri dar dacă dumneata vrei să-ţi rişti viaţa în trăsura asta veche şi hodorogită cu un băiat de negru care nici n-a ajuns să-şi şteargă nasul ca lumea foarte bine pentru că zic Dumnezeu are grijă de de-al de Ben, Dumnezeu ştie că ar fi cazul să facă ceva pentru el, dar dacă-ţi închipui c-am să dau un mecanism delicat în valoare de o mie de dolari pe mîna unui negru care nici nu ştie să se şteargă la nas sau chiar a unuia care ştie, atunci n-ai decît să-i cumperi dumneata o maşină pentru că zic altfel îţi place să te plimbi cu maşina şi ştii foarte bine că-i aşa.

Dilsey mi-a spus că Mama-i în casă. Am intrat în hall şi am ascultat, dar nu se auzea nimic. M-am dus sus, dar tocmai cînd treceam pe lîngă uşa ei m-a strigat.

« Am vrut doar să ştiu cine era », zice. « Stau aici atîta timp singură c-am ajuns să aud orice zgomot. »

« N-ai nevoie să stai aici », zic. « Ai putea foarte bine să-ţi petreci şi dumneata timpul ducîndu-te în vizită, de pildă, ca alte cucoane. » A venit pînă la uşă.

« Mi-era frică să nu te fi îmbolnăvit, » zice. « A trebuit să mănînci tot într-o fugă. »

« Poate ai să ghiceşti mai bine data viitoare », zic. « Ce doreşti? »

« S-a întîmplat ceva? » zice.

« Ce să se întîmple? » zic. « N-am şi eu voie să mă-ntorc o dată acasă după masă fără să se alarmeze toţi? »

« Ai văzut-o pe Quentin? » zice.

« E la şcoală », zic.

« E trei trecute. », zice. « Am auzit bătînd trei de cel puţin o jumătate de oră. Ar fi trebuit să fie acasă la ora asta. »

« Zău? » zic. « Da' cînd ai mai văzut-o acasă înainte de se face noapte? »

« Ar trebui să mai stea pe-acasă », zice. « Cînd eram eu fată tînără . . . »

« Dumneata ai avut pe cineva care să te facă să te porţi cum trebuie », zic. « Ea n-are. »

« Nu pot să fac nimic cu fata asta », zice. « Şi cît am încercat ».

« Şi pe mine nu vrei să mă laşi, din nu ştiu ce motive », zic. « Aşa că nu văd de ce nu eşti mulţumită ». Am intrat în camera mea. Am întors cheia pe tăcute şi m-am oprit lîngă uşă pînă ce-a încercat clanţa. Zice,

« Jason ».

« Ce? » zic.

« Mă gîndeam să nu se fi întîmplat ceva, » zice.

« Aici nu s-a întîmplat nimic », zic. « Ai greşit adresa. »

« Nu vreau să te supăr cu nimic », zice.

« Îmi pare bine că aflu », zic. « Că nu eram sigur. Mă gîndeam că poate n-am înţeles eu bine. Doreşti ceva? »

După o vreme zice, « Nu. Nimic. » Pe urmă s-a dus. Am scos cutia şi am numărat banii şi am ascuns cutia la loc şi am descuiat uşa să plec. Mi-am adus aminte de camfor, dar oricum acuma prea era tîrziu. Şi mai trebuia să mai fac un drum. Şedea în uşa camerei ei, şi mă aştepta.

« Ai nevoie de ceva din oraş? » zic.

« Nu », zice. « Nu vreau să mă amestec în treburile tale. Dar nu ştiu ce m-aş face dacă ţi s-ar întîmpla ceva, Jason. »

« N-am nimic », zic. « Mă doare doar capul. »

« De ce nu iei o aspirină », zice. « Ştiu că nu vrei să renunţi la maşină. »

« Ce-are a face maşina cu asta » zic. « Cum poate o maşină să-l facă pe cineva să-l doară capul? »

« Ştii că mirosul de benzină ţi-a făcut rău totdeauna », zice. « Încă de cînd erai mic. Aş vrea să te văd eu că iei o aspirină. »

« Poţi să vrei mai departe », zic. « Asta n-are ce să-ţi strice. »

M-am suit în maşină şi am luat-o înapoi spre oraş. Tocmai ieşisem în drum cînd am văzut un Ford venind spre mine ca toţi dracii. S-a oprit dintr-o dată. I-am auzit roţile scrîşnind şi a tras într-o parte şi a întors, şi tocmai cînd mă întrebam ce dracu' o fi cu ăştia am văzut iar cravata aia roşie. Atunci am văzut şi faţa ei cum se zgîia la mine prin fereastra din spate. Fordul a dat buzna într-o stradă dosnică. L-am văzut cum întoarce, dar cînd am ajuns şi eu la colţ l-am zărit cum se duce, gonind ca dracu'.

Am văzut roşu. Cînd i-am recunoscut cravata aia roşie, după tot ce-i spusesem ei, am uitat de toate. Nu m-am mai gîndit nici măcar la capul meu, pînă cînd am ajuns la prima răspîntie şi a trebuit să opresc. Tot scoatem şi dăm la bani pentru drumurile publice şi al dracului să fiu dacă parcă n-ai impresia că trebuie să conduci pe tablă ondulată de acoperiş. Aş vrea să ştiu cum se poate aştepta cineva să se mai descurce chiar şi cu o roabă. Eu personal ţin la maşina mea; n-am de gînd să-mi bat joc de ea şi să mi-o nenorocesc ca şi cum ar fi un Ford ordinar. Mai mult ca sigur c-o fi şi de furat, aşa că ce le pasă lor. Cum spun eu din totdeauna, sîngele apă nu se face. Dacă-ţi curge un sînge ca ăsta în vine eşti în stare de orice. Zic orice pretenţie îţi închipui dumneata c-ar avea ea dreptul să-ţi pună-n faţă nu mai are nici o valoare; de-acum înainte zic n-o să mai poţi condamna pe nimeni decît pe dumneata singură pentru că ştii foarte bine ce-ar face orice om cu scaun la cap. Vreau să spun dacă trebuie să-mi petrec jumătate din timpul

meu făcînd pe detectivul, cel puţin să mă duc undeva unde să mă şi plătească pentru asta.

Aşa c-a trebuit să opresc la răspîntie. Şi pe urmă a trebuit să-mi aduc aminte. Ca şi cum ar fi fost cineva înăuntru bătînd pe dinăuntru cu ciocanul. Zic am încercat să te apăr să nu-ţi mai faci sînge rău din cauza ei; zic în ce mă priveşte pe mine n-are decît să se ducă dracului cît de repede pofteşte şi cu cît o face mai curînd cu-atît mai bine. Zic la ce te mai poţi aştepta decît la oricare comis voiajor şi saltimbanc de două parale care mai trece prin oraş pentru că nici chiar golanii ăştia cu părul uns de-aici din oraş nu mai au ce vedea la ea acuma. Dumneata nu ştii cum stau lucrurile, zic, nu auzi ce-mi aud mie urechile şi poţi să fii sigură că ştiu să le-o tai scurt. Zic familia mea avea sclavi aici pe vremea cînd voi cu toţii n-aveaţi decît nişte nenorocite de dughene de două parale şi munceaţi pămînturi pe care nu le-ar fi luat în arendă nici negrii.

Măcar dacă le-ar fi muncit, adică. Noroc că mai face Dumnezeu cîte ceva pentru pămînturile astea, că oamenii care trăiesc pe ele n-au fost în stare niciodată să facă ei ceva. Vineri după masă şi puteam să văd de aici trei mile de pămînt care nu fuseseră nici măcar arate, şi toţi bărbaţii în stare să muncească din toată regiunea la oraş la circ. Dacă aş fi fost străin aş fi murit mult şi bine de foame, că nici ţipenie să pot să-ntreb de pildă cum s-ajunge în oraş. Şi ea mă tot pisează să iau aspirină. Zic cînd vreau să mănînc făină o mănînc făcută pîine la masă. Vreau să spun tot îi dai zor la cîte renunţi dumneata pentru noi cînd ţi-ai putea cumpăra zece rochii noi pe an din banii pe care-i arunci pentru doctoriile astea şarlataneşti. N-am nevoie de ceva să mă vindece îmi trebuie doar un răgaz să respir şi n-o să mai trebuiască să mă doară dar cîtă vreme trebuie să muncesc zece ore pe zi ca să întreţin o bucătărie plină de negri în felul în care au fost obişnuiţi şi să-i mai şi trimit la circ laolaltă cu toţi ăilalţi negri din regiune, doar că ăsta întîrziase. Pînă avea s-ajungă acolo sigur c-au şi terminat.

După un timp a ajuns lîngă maşină şi cînd în cele din urmă am reuşit să-i bag în cap că-l întreb dacă trecuse pe lîngă el un Ford cu două persoane înăuntru mi-a spus că da. Aşa că am mers înainte şi cînd am ajuns la locul de unde se bifurca drumul am văzut urmele cauciucurilor. Ab Russell era pe pămîntul lui, dar nu mi-am mai bătut capul să-l mai întreb şi nici n-am apucat să trec bine de hambarul lui c-am şi văzut Fordul. Încercaseră să-l ascundă. O făcuseră cam tot aşa de bine cum face ea orice lucru încearcă să-l facă. Cum spuneam n-o condamn atîta pentru asta, dracu' ştie poate că nu se poate stăpîni, dar pentru că n-are atîta respect pentru familia ei s-o facă mai discret. Mi-e groază tot timpul c-am să dau peste ei în mijlocul străzii sau sub vreo căruţă în piaţă, exact ca nişte cîini.

Am oprit şi m-am dat jos. Şi acuma trebuia să fac un ocol, şi să trec peste un cîmp arat, singurul pe care-l văzusem de cînd am ieşit din oraş, şi la fiecare pas de parcă mi-ar fi mers cineva în urmă tot pocnindu-mă în cap cu o măciucă. Mă forţam să mă gîndesc că cel puţin cînd o să termin de traversat cîmpu-ăsta, o să am pămînt drept sub picioare, să nu mă mai zdruncin tot la fiecare pas, dar cînd am ajuns în pădure a trebuit să-mi croiesc drum prin hăţişuri, şi pe urmă am ajuns la un şanţ plin de mărăcini. Am mers un timp pe lîngă el, dar se făcea tot mai des, şi în vremea asta Earl telefona acasă să vadă unde sînt şi s-o facă pe Mama să înceapă iar.

Cînd am reuşit să trec pînă la urmă ocolisem atît de mult că a trebuit să mă opresc să-mi fac socotelile cam pe unde ar fi trebuit să fie maşina lor. Ştiam că ei nu puteau să fie prea departe, doar în tufişul cel mai apropiat, aşa că m-am întors şi am luat-o iarăşi spre drum. Pe urmă nu mi-am mai dat seama cît de

departe ajunsesem, aşa c-a trebuit să mă opresc iar să ascult, şi atunci cînd sîngele nu mi se mai mişca atîta în picioare mi s-a suit tot la cap de credeam c-are să-mi explodeze dintr-o clipă într-alta, şi soarele care coborîse tocmai bine ca să-mi bată-n ochi şi urechile vîjîindu-mi, că nu mai auzeam chiar nimic. Am mers înainte, încercînd să nu fac zgomot, şi pe urmă am auzit un cîine şi puteai să fii sigur că dacă m-ar fi mirosit ar fi dat buzna spre mine, şi-atunci avea să se ducă totul dracului.

Eram plin cu tot felul de buruieni şi crenguţe şi chestii, peste tot, şi prin haine, şi în pantofi, şi tocmai atunci s-a întîmplat să mă uit în altă parte şi-am dat cu mîna peste o tufă de stejar veninos. Tot ce n-am înţeles era că de ce fusese doar un stejar veninos şi nu vreun şarpe sau mai ştiu eu ce. Aşa că nici nu m-am mai ostenit să-mi mişc mîna. Am rămas doar acolo locului pînă s-a dus cîinele. Pe urmă am mers mai departe.

Acuma nu mai aveam nici o idee unde-ar fi putut să fie maşina. Nu mă mai gîndeam la nimic decît la capul meu, şi-am rămas locului şi-ntr-un fel mă-ntrebam dacă măcar văzusem cu adevărat vreun Ford, şi nici nu-mi mai prea păsa dacă-l văzusem sau nu. Cum spuneam, n-are decît să stea toată ziua şi toată noaptea cu oricine din oraşul ăsta care poartă pantaloni, ce-mi pasă mie. Nu-i datorez nimic uneia care n-are mai multă consideraţie faţă de mine decît să-şi planteze Fordul acolo şi să mă facă să-mi pierd o după masă întreagă şi Earl care arde de nerăbdare s-o aducă să-i arate registrele numai pentru că el e un tip prea virtuos pentru lumea asta în care trăim. Zic o să duci o viaţă a dracului de plicticoasă în cer fără treburile cuiva în care să te amesteci numai că vezi să nu te prind eu o dată zic, închid ochii din cauza bunică-tii, dar numai să te prind eu o dată că faci asta aici în casa asta în care trăieşte Mama. Golanii ăştia blestemaţi cu părul gominat, care îşi închipuie că sînt grozavi, am să le arăt eu cît ai dracului de grozavi sînt, şi-am să-ţi arăt şi ţie. Am să-l fac să creadă că cravata asta roşie e laţul de la soneria iadului, dacă-şi închipuie că poate să bată pădurile cu nepoată-mea.

Şi tot aşa cu soarele-n ochi şi cu sîngele zvîcnindu-mi pînă cînd am ajuns să cred că are să-mi pocnească o dată dracului capul şi să termin o dată, şi cu buruieni, şi mărăcini peste tot pe mine, şi pe urmă am ajuns la şanţul cu nisip unde fuseseră şi am recunoscut pomul unde era maşina, şi tocmai cînd am ieşit din şanţ şi am început să fug am auzit maşina pornind. S-a depărtat repede, sunînd din claxon. Claxonau ca şi cum ar fi spus Yah. Yahhhhhhhhhhhhh, depărtîndu-se. Am ieşit în drum tocmai la timp ca să-l văd cum dispare.

Pîn-am ajuns în locul unde-mi lăsasem maşina, ei nici nu se mai vedeau, cu claxonul sunînd într-una. Nici nu m-am mai gîndit la ceva decît că-mi spuneam Fugi. Fugi înapoi în oraş. Fugi acasă şi caută s-o convingi pe Mama că nici nu te-am văzut în maşina aia. Încearcă s-o faci să creadă că nu ştiu cine-a fost. Încearcă s-o faci să creadă că n-a fost cît p-aci să vă prind aici în şanţul ăsta. Şi încearcă s-o faci să creadă că în vremea asta stăteai în picioare chiar.

Suna mereu Yahhhhh, Yahhhhh, Yaaaahhhhhhhh, tot mai slab. Pe urmă nu s-a mai auzit şi-am auzit în schimb o vacă mugind în grajdul lui Russell. Şi încă nici nu mă gîndeam. M-am dus pînă la portieră şi am deschis-o şi-mi ridicasem tocmai piciorul. Mi-am spus atunci că parcă maşina e mai într-o parte decît ar fi trebuit cu înclinaţia drumului, dar nu mi-am dat seama pînă cînd m-am urcat şi-am pornit motorul.

Ei, un timp am stat acolo. Soarele era spre apus şi pînă la oraş erau vreo cinci mile. Nici măcar n-avuseseră curaj să-l spargă, să-l taie. Au dat pur şi simplu drumul la aer. Am stat acolo o vreme gîndindu-mă la toţi negrii de care-i plină bucătăria mea şi nici unul din ei sigur că n-avusese timp să ridice un cauciuc

pe roata de rezervă şi să învîrtească două şuruburi. Ce era mai nostim e că nu m-aş fi aşteptat nici măcar din partea ei să se gîndească atît de departe ca să ia pompa dinadins afară poate doar de cazul că s-o fi gîndit la asta în timp ce el lăsa aerul să iasă din cauciuc. Doar că probabil ceea ce se întîmplase e că cineva a luat-o şi i-a dat-o lui Ben să se joace cu ea în loc de pistol cu apă pentru că ar fi gata să facă tot automobilul bucăţele dacă ar vrea el şi Dilsey mai are tupeul să zică Nimeni nu s-a atins de maşina ta. Ce interes avem noi să punem mîna pe maşina ta? Şi eu zic. Tu eşti o negresă. Nici nu ştii ce noroc ai. Zic aş schimba bucuros cu tine oricînd pentru că numai un alb poate să fie destul de tîmpit ca să-şi mai bată capul ce face o putoare cu muci la nas.

M-am dus pînă la ferma lui Russell. El avea pompă. Asta chiar c-a fost o greşeală din partea lor că nu se gîndiseră să i-o fure. Doar că parcă tot nu-mi vine să cred că ar fi avut chiar atîta curaj. Tot nu prea-mi vine să cred unele lucruri. Nu ştiu de ce de pildă nu-mi vine să cred că o femeie ar fi în stare să facă chiar orice. Mă gîndeam în vremea asta, Să nu mai vorbim acuma despre ce simt eu faţă de tine şi de ce simţi tu faţă de mine: pur şi simplu eu nu ţi-aş fi făcut o figură ca asta. Nu ţi-aş fi făcut o figură ca asta, ori ce mi-ai fi făcut tu mie. Pentru că cum zic eu sîngele apă nu se face şi asta e. Nu pentru că mi-ai jucat o festă la care s-ar fi gîndit orice mucos de opt ani, e pentru că l-ai lăsat pe propriul tău unchi de rîsul unuia care poartă o cravată roşie. De-al de-ăştiă vin aici în oraşul nostru şi ne consideră pe noi toţi nişte cretini şi li se pare că oraşul ăsta e prea mic pentru ei. Ei, nici nu ştie ce dreptate are. Şi prea mic şi pentru ea. Dacă aşa crede ea, atunci mai bine să-i dea drumul de-aici şi călătorie sprîncenată.

M-am oprit şi i-am dat înapoi pompa lui Russell şi pe urmă m-am dus mai departe în oraş. M-am dus întîi la cofetărie şi am băut o coca-cola şi pe urmă m-am dus la poştă. Cursul se închisese la 21,21, adică scăzuse cu patruzeci de puncte. De patruzeci de ori cîte cinci dolari; cumpără-ţi ceva cu banii ăştia dacă mai poţi şi ea care spune, Îmi trebuie neapărat îmi trebuie şi eu i-aş spune păcat o să trebuiască să-ncerci la altul, eu nu mai am bani; am fost prea ocupat ca să mai pot să şi cîştig bani.

M-am uitat, doar, la el.

« Să-ţi spun o noutate », zic. « Ai să fii probabil surprins să afli că am interese să urmăresc piaţa bumbacului », zic. « La aşa ceva nu te-ai fi gîndit, nu? »

« Am făcut tot ce-am putut ca să ţi-o predau », zice. « Am încercat de două ori la prăvălie şi am sunat şi la dumneata acasă, dar nu ştiau unde eşti », zice, căutînd nu ştiu ce în sertar.

« Ce să-mi predai? » zic. Mi-a dat o telegramă. « Cînd a sosit asta? » zic.

« Pe la vreo trei şi jumătate », zice.

« Şi acuma e cinci şi zece minute », zic.

« Am tot încercat să ţi-o predau », zice. « Nu te-am găsit nicăieri ».

« O fi vina mea, nu? » zic. Am deschis-o, doar ca să văd ce fel de minciună aveau să-mi mai spună de data asta. Trebuie s-o ducă al dracului de prost dacă sînt obligaţi acuma să vină pînă în fundul Mississippiului să mai fure zece dolari pe lună. Vinde, zice. Piaţa are să fie nestabilă, cu tendinţe generale de scădere. Să nu te îngrijoreze comunicatele guvernamentale.

« Cît costă o telegramă ca asta? » zic. Mi-a spus.

« E plătit de-acolo », zice.

« Ca să ştiu cît le datorez », zic. « Ştiam şi eu ce scriu ei aici. Trimite asta cu taxa inversă. », zic luînd un formular. Cumpăraţi, am scris. Piaţa e pe cale să sară în aer. Mici ezitări doar ca să se mai găsească nişte găgăuţi de la ţară

care nu ştiu cum stau lucrurile cu telegraful. Nu vă pierdeţi firea. « Trimite asta cu taxă inversă », zic.

S-a uitat la ce scrisesem eu pe telegramă şi pe urmă la ceas. « Piaţa s-a închis acum o oră », zice.

« Ei şi », zic. « Nici asta nu-i vina mea. N-am inventat-o eu. Am mai cumpărat şi eu cîte puţin pentru că aveam impresia că societatea asta telegrafică avea să mă ţină la curent cu ce se întîmplă. »

« Rapoartele sînt afişate îndată ce ne parvin », zice.

« Da », zic. « Şi la Memphis le scriu pe tablă la fiecare zece secunde », zic. « Am fost la mai puţin de şaizeci şi şapte de mile de Memphis în după masa asta. »

A mai citit o dată mesajul. « Vrei s-o trimiţi asta? » zice.

« Încă nu m-am răzgîndit », zic. Am scris-o şi pe cealaltă, şi am numărat banii. « Şi pe-asta, dacă eşti sigur că ştii cum se scrie c-u-m-p-ă-r-a-ţ-i. »

M-am întors la prăvălie. Auzeam fanfara din josul străzii. Adevărul este că prohibiţia e un lucru cît se poate de bun. Altă dată veneau cu o singură pereche de ghete pentru toată familia şi pe care-o purta el şi se duceau pînă la coletărie ca să-şi ia pachetul; acuma se duc cu toţii la circ şi în picioarele goale, şi negustorii stau în praguri ca un şir de tigrii sau de mai ştiu eu ce în cuşti,privindu-i cum trec. Şi Earl zice,

« Nădăjduiesc că n-a fost nimic grav. »

« Ce? » zic. S-a uitat la ceas. Pe urmă s-a dus pînă-n uşă să se uite la ceasul din turnul tribunalului. « Ar trebui să-ţi cumperi un ceas din astea de-un dolar », zic. « Ţi-ar ieşi mai ieftin decît să tot bănuieşti că nu-ţi merge exact de fiecare dată. »

« Ce spui? » zice.

« Nimic », zic. « Sper că nu te-a incomodat lipsa mea. »

« N-am avut prea multă treabă », zice. « S-au dus cu toţii la circ. E-n regulă. »

« Dacă nu-i în regulă », zic, » ştii ce poţi să faci ca să-ndrepţi lucrurile. »

« Da' ţi-am spus că-i în regulă », zice.

« Am auzit », zic. « Şi dacă nu-i în regulă, ştii ce poţi să faci ca să-ndrepţi lucrurile. »

« Vrei să pleci de-aici? » zice.

« Asta nu-i prăvălia mea », zic. « Ce vreau eu n-are nici o importanţă, Numai ca să nu-ţi intre în cap că mi-ai face vreun servici dacă mă ţii aici mai departe. »

« Tu ai putea să fii un negustor bun, Jason, dacă ţi-ai da cît de cît osteneala », zice.

« Cel puţin pot să-mi văd de treaba mea şi să-i las pe-ăilalţi în pace », zic.

« Nu-nţeleg de ce tot vrei să mă faci să te dau afară », zice. « Ştii foarte bine că poţi să pleci din afacerea asta oricînd vrei şi că n-are să fie nici o supărare ».

« Poate că tocmai din cauza asta nu plec », zic. « Atîta timp cît îmi văd de treaba mea, dumneata mă plăteşti pentru asta. » M-am dus în spate şi am băut puţină apă şi am ieşit pînă-n uşa din dos. Job terminase în sfîrşit să aranjeze prăşitoarele alea. Aici în dos era liniştit şi îndată capul m-a mai lăsat parcă. I-am auzit cîntînd acuma, şi după un timp a început iarăşi fanfara. Din partea mea, n-au decît să culeagă toate băncuţele de cîte o para din regiune, nu-mi iau mie pielea de pe spinare. Eu am făcut tot ce-am putut; unul care s-a hîrşit prin viaţă cît mine şi care nu ştie unde să pună punct înseamnă că nu-i altceva decît un tîmpit. Mai ales că nici nu-i treaba mea. Dac-ar fi fost fata mea, atunci mai zic şi eu, ar fi fost altceva, pentru că atunci nici n-ar mai fi avut vreme să-şi facă aşa de cap; ar trebui să muncească şi ea ceva ca să putem da de mîncare la nişte paralitici şi idioţi şi negri, şi pe-urmă ce obraz aş avea eu s-aduc pe cineva

aici. Eu respect prea mult oamenii ca să fac aşa ceva. Eu sînt bărbat; pot să suport chestii din astea, dar aici — ruda mea de sînge şi atunci numai să-l văd eu pe-ăla care-ar îndrăzni să zică ceva şi-aş vrea şi eu s-o văd pe cucoana aia cinstită cu frica de Dumnezeu care-i măcar pe jumătate atît de onestă cît Lorraine, tîrfă sau netîrfă. Cum spuneam dacă m-aş însura ai sări în sus nu ştiu cîţi coţi şi ştii foarte bine că-i aşa şi ea zice aş vrea să fii fericit să ai şi tu o familie a ta nu să munceşti toată viaţa ca un sclav pentru noi. Dar eu mă duc curînd şi-atunci ai să poţi să-ţi iei o nevastă numai că n-ai să găseşti niciodată o femeie demnă de tine şi eu zic ba da o găsesc. Ai să te zvîrcoleşti în groapă, ştii foarte bine. Nu mersi zic îmi găsesc toate femeile de care-am nevoie acuma dacă mi-aş lua o nevastă ar fi probabil vreo morfinomană sau mai ştiu eu ce. Că asta-ar fi singurul articol de care ducem lipsă în familia noastră, zic.

Soarele coborîse acuma dincolo de biserica metodistă, şi porumbeii zburau încoace şi-ncolo pe lîngă clopotniţă, şi cînd s-a oprit fanfara i-am auzit uguind. N-au trecut nici patru luni de la Crăciun şi uite-i acuma la fel de mulţi ca oricînd. Mi-nchipui că pastorul Walthal şi-a îndopat burta cu ei. Ai fi crezut că vrem să-mpuşcăm oameni dacă-l auzeai tot ţinînd predici şi chiar apucîndu-le puşca oamenilor cînd ieşeau în piaţă. Tot îi dădea zor cu pace pe pămînt şi-ntre oameni bună învoire şi că nici o vrabie s-ajungă să cadă pe pămînt. Doar că ce-i pasă lui cît se-nmulţesc, el n-are nici o treabă; parcă are el nevoie vreodată să ştie cît e ceasul. Aş. Ăsta nu plăteşte impozite, n-are nevoie să vadă cum i se duc banii lui în fiecare an ca să se cureţe ceasul tribunalului aşa ca să se poată vedea cît e ceasul. Au trebuit să angajeze un om cu patruzeci şi cinci de dolari ca să-l cureţe. Am numărat peste o sută de porumbei pe jumătate clociţi pe care-i aruncase jos. Ai fi crezut c-au să aibe atîta cap să plece de-aici din oraş. Aş putea şi eu să zic că ăsta ar fi un noroc dacă eu n-aş avea mai multe obligaţii aici decît un porumbel.

Fanfara reîncepuse să cînte; o melodie zgomotoasă grăbită, ca şi cum s-ar fi spart tîrgul. Probabil că erau mulţumiţi acuma. Poate c-aveau să se gîndească şi c-au destulă muzică să-i distreze cît aveau să meargă paisprezece sau cincisprezece mile pînă acasă şi pîn-aveau să deshame pe-ntuneric şi să mai dea şi de mîncare la vite şi să le mai şi mulgă. N-aveau altceva de făcut decît să fluiere melodia şi să le spună glumele de la circ vitelor din grajd, şi pe-urmă mai puteau să-şi mai facă şi socoteala cît au economisit că nu şi-au dus şi vitele la circ. Ar putea de pildă să calculeze că dacă unul are cinci copii şi şapte catîri, a şi făcut o economie de douăzeşicinci de cenţi cînd s-a dus cu toată familia la circ. Aşa. Earl a venit şi el în spate cu nişte pachete în mînă.

« Uite-aici nişte chestii care trebuie expediate », zice. « Unde-i moş Job? »

« S-o fi dus şi el la circ », zic. « Decît dacă n-ai stat dumneata cu ochii pe el. »

« Nu-i el ăla care s-o şteargă aşa », zice. « Pot să mă bizui pe el. »

« Cu asta adică vrei să spui că eu », zic.

S-a dus pînă la uşă şi s-a oprit în prag, s-asculte.

« Bună fanfară », zice. « Cred că s-a făcut ceasul să se termine spectacolul. »

« Decît dacă nu vor să-şi petreacă noaptea aici », zic. Începuseră rîndunelele, şi auzeam şi vrăbiile care se strîngeau deja în curtea tribunalului. La intervale mici ieşeau cîte un stol să se învîrtească pe deasupra acoperişului, şi pe urmă dispăreau iarăşi. După părerea mea şi astea-s o pacoste la fel de mare ca şi porumbeii. Nici nu poţi să stai în curtea tribunalului din cauza lor. Cînd nici nu te-aştepţi, o dată bang! Drept în mijlocul pălăriei. Numai c-ar trebui să fii milionar să poţi să-ţi permiţi să le împuşti, la cinci cenţi glontele. Dac-ar vrea să pună niţică otravă acolo în piaţă, ar scăpa de toată nenorocirea asta într-o

singură zi, pentru că la urma urmei dacă un precupeţ nu-i în stare să-şi ţină animalele să nu se mai tot învîrtească prin piaţă, atunci ar trebui să se-apuce de vîndut altceva nu pui de găină, ceva care să n-aibă nevoie să şi mănînce, pluguri sau ceapă de pildă. Şi dacă unul nu-i în stare să-şi ţină cîinii la un loc, atunci înseamnă că nici nu vrea să aibe cîini sau că n-are ce face cu un cîine, Cum spuneam dacă toate treburile şi afacerile dintr-un oraş sînt puse la cale ca şi cum ar fi vorba de afaceri ţărăneşti, atunci ajungi doar la un biet nenorocit de tîrg de ţară.

« Şi chiar dac-au terminat, tot n-o să ai nici un folos din asta », zic. « N-au să aibă timp decît să înhame şi s-o ia din loc ca s-ajungă acasă la ei la miezul nopţii. »

« Lasă », zice, « se mai distrează şi ei. Lasă-i să mai dea ceva bani pe-o distracţie din cînd în cînd. Fermierii ăştia de pe coline muncesc din greu şi scot al dracului de puţin din munca lor. »

« Nu-i nici o lege care să-i oblige să-şi facă fermele pe dealuri », zic. « Sau oriunde altundeva. »

« Dar unde-am fi noi, tu şi cu mine, dacă n-ar fi fermierii ăştia? » zice.

« Acuma eu aş fi acasă la mine, întins pe pat şi cu o pungă de gheaţă pe cap », zic.

« Tu suferi prea des de durerile astea de cap », zice. « De ce nu-ţi faci un examen ca lumea la dinţi? Ţi i-a văzut pe toţi astăzi dimineaţă? »

« Cine să-i vadă? » zic.

« Ai spus că te-ai dus la dentist astăzi dimineaţă. »

« Ai vreo obiecţie că mă doare capul pe timpul dumitale? » zic. « Asta-i problema? » Începuseră acuma să traverseze aleea, ieşind de la circ.

« Uite-i că vin », zice. « Cred c-ar fi mai bine să mă duc în faţă ». S-a dus. Curios, cum orice ţi s-ar întîmpla, bărbaţii-ţi spun să te duci să-ţi vadă dinţii şi femeile-ţi spun să te însori. Se găseşte întotdeauna un tip care nu s-a priceput în viaţa lui la ceva care să te înveţe el cum să-ţi vezi de treaba ta. Cum e şi cu profesorii ăia universitari care nici n-au ciorapi în picioare da' sînt gata să-ţi spună cum să cîştigi un milion de dolari în zece ani, sau o femeie care nu-i în stare să-şi găsească un bărbat şi care e gata întotdeauna să-ţi dea sfaturi cum să-ţi creşti copiii.

A venit şi babalîcul de Job cu căruţa. După o vreme a şi terminat chiar să-şi înoade hăţurile în jurul tocului de la bici.

« Ei », zic. « A fost frumos? »

« Nici n-am fost », zice. « Da'n seara asta, pe cuvîntul meu, ar putea să mă găsească să m-aresteze în cortul ăla de circ. »

« Pe dracu' n-ai fost », zic. « N-ai mai dat pe-aici de la ora trei. Mr Earl a fost pe-aici să-ntrebe de tine. »

« Eu mi-am văzut de treaba mea », zice. « Mr Earl ştie unde-am fost. »

« Poate că pe el poţi să-l duci », zic. « Eu în orice caz nu te torn. »

« El e singurul om aici pe care-aş vrea să-l duc », zice. « La ce să-mi pierd timpul să-ncerc să-l duc de nas pe unul căruia nici nu-i pasă dacă dau sau nu ochii cu el sîmbătă seara? Pe dumneata n-am să-ncerc să te duc », zice. « Dumneata eşti prea deştept pentru mine. Da, domnule, » zice, prefăcîndu-se că-i al dracului de ocupat să-şi pună cinci sau şase pacheţele în căruţă. « Dumneata eşti prea deştept pentru mine. Nu-i nimeni în oraşul ăsta care să se pună cu dumneata în ce priveşte deşteptăciunea. Dumneata poţi să-l duci de nas chiar de omu' ăla care-i aşa de şmecher că nu poate nici măcar să se ţină după el însuşi », zice, urcînd în căruţă şi deslegîndu-şi frînele.

« Şi omu'ăsta cine-o mai fi? » zic.

« Ăsta e Mr Jason Compson », zice. « Hai, dă-i drumu', Dan! »

Una din roţi era gata-gata să cadă. Am stat să mă uit după el numai ca să văd dacă i se desprinde şi cade înainte de a ieşi din alee. Asta e dacă daţi o căruţă sau o trăsură pe mîna unui negru, zic. Vreau să spun că hodoroaga aia de trăsură e doar o ruină, şi cu toate astea o ţii acolo în grajd şi o sută de ani numai ca prăpăditul ăla de băiat să se ducă la cimitir o dată pe săptămînă. Vreau să spun că n-are să fie singurul care să fie obligat să facă ceva ce nu-i e pe plac. Eu aş putea să-l fac să meargă cu maşina asta, sau dacă nu, n-are decît să stea acasă. Parcă-şi dă seama unde se duce sau cu ce merge, şi noi stăm aici şi ţinem o trăsură şi un cal cu care să poată el să facă o plimbare duminica după masă.

Parcă mult îi păsa lui Job dacă-i cădea roata sau nu, atîta timp cît n-avea să trebuiască să umble pe jos prea mult ca să se-ntoarcă acasă. Cum tot spun eu singurul loc potrivit pentru el e pe cîmp, unde să trebuiască să muncească de la răsăritul la apusul soarelui. Prosperitatea sau munca uşoară nu-i pur şi simplu de nasul lor. Ia să stea unul din ei mai mult pe lîngă albi şi-ajunge să nu mai facă nici osteneala să-l linşezi. Ajung aşa de şmecheri că pot să te prostească din ochi, cum era Roskus şi singura greşeală pe care a făcut-o ăsta a fost că n-a avut grijă într-o zi şi a murit. Tot trăgînd chiulul şi tot furîndu-te de la obraz şi tot dîndu-ţi cu gura tot aşa şi aşa pînă cînd într-o zi nu mai ai încotro şi le dai una-n cap sau mai ştiu eu ce. Mă rog, asta-i treaba lui Earl. Numai că mie nu mi-ar conveni ca prăvălioarei mele să i se facă reclamă în oraşul ăsta de-un prăpădit de negru zaharisit şi cu-n picior în groapă într-o căruţă care ori de de cîte ori dă colţul te-aştepţi s-o vezi cum se face fărîme.

Soarele nu mai rămăsese acuma decît doar ca o lumină în aer, şi înăuntrul aerului începea să se facă întuneric. M-am dus în faţă. Piaţa se golise. Earl era în spate, încuind casa de bani, şi tot atunci a-nceput să bată ceasul.

« Să-ncui tu în spate », zice. M-am dus în spate şi-am încuiat şi m-am întors. « Te duci probabil la circ diseară », zice. « Ţi-am dat ieri biletele alea de favoare, nu? »

« Da », zic. « Le vrei cumva înapoi? »

« Nu, nu », zice. « Uitasem dacă ţi le-am dat sau nu. N-ar avea rost să le pierdem. »

A încuiat uşa şi mi-a spus Bună seara şi s-a dus. Vrăbiile mai făceau scandal încă prin copaci, însă acuma piaţa era pustie în afară de cîteva maşini. În faţa cofetăriei era un Ford, dar nici măcar nu m-am mai uitat la el. Eu ştiu cînd mi-ajunge un lucru. Nu că mi-ar păsa prea mult să-ncerc s-o ajut, dar oricum cînd mi-e deajuns ştiu să mă opresc. Poate că pîn-la urmă îl învăţ pe Luster să conducă şi-atunci n-au decît să umble după ea de dimineaţa pînă seara dacă au chef, şi eu aş putea să stau acasă să mă joc cu Ben.

M-am dus să-mi cumpăr vreo două ţigări. Pe urmă m-am gîndit să mai iau una pentru durerea asta de cap, la noroc, aşa c-am mai stat niţel de vorbă cu ei.

« Şi-aşa », zice Mac. « Pariez că anu' ăsta ţi-ai pus banii pe yankei. »

« Adică de ce? » zic.

« În campionat », zice. « Nu-i nici o echipă-n divizie care să-i bată. »

« Pe dracu' nu-i », zic. « Sînt pe drojdie », zic. « Crezi că există vreo echipă care să aibe un noroc ca ăsta, aşa, la infinit? »

« Eu n-aş zice că-i noroc », zice Mac.

« Eu n-aş paria niciodată pe o echipă în care joacă tipu' ăsta Ruth », zic. « Chiar dac-aş şti că are să cîştige. »

« Zău? » zice Mac.

« Aş putea să-ţi spun pe din afară o duzină de tipi care-s mai buni decît el», zic.

« Da' ce-ai cu Ruth? » zice Mac.

« Nimic », zic. « N-am nimic cu el. Nici măcar nu-mi place să mă uit la poza lui. » M-am dus. Luminile începeau să se-aprindă, şi oamenii o luaseră agale pe străzi către case. Se aprindeau luminile şi oamenii o luaseră agale pe stradă spre casă.

Uneori vrăbiile nu se opreau pînă nu se făcea întuneric de-a binelea. Noaptea se-nvîrteau în jurul felinarelor ăstora noi de pe lîngă tribunal le excitau şi zburau de colo pînă colo tot izbindu-se de felinare cît era noaptea de lungă. O ţineau aşa două sau trei nopţi, şi pe-urmă într-o dimineaţă dispăreau cu toatele. Pe urmă după vreo două luni răsăreau iar.

M-am dus acasă. Nu se aprinseseră încă luminile în casă, dar ştiam că stau cu toţii să se uite pe fereastră, şi Dilsey cu gura în bucătărie ca şi cum ar fi fost mîncarea ei pe care trebuia s-o ţină caldă pîn-ajung eu. Dacă-ai fi stat s-o asculţi ai fi crezut că în toată lumea asta nu-i decît o singură masă de seară şi tocmai aia pe care ea trebuia s-o mai ţină pe foc cîteva minute din cauza mea. Cel puţin să pot şi eu ajunge o dată acasă fără să-i mai găsesc pe Ben şi pe negrul ăla atîrnaţi de gard ca un urs cu o maimuţă în aceeaşi cuşcă. Numai ce se lasă soarele spre apus şi-o şi ia din loc spre portiţă ca o vacă spre staul, şi se agaţă de ea şi-ncepe să bîţîie din cap şi să mugească. Pedeapsa lui Dumnezeu. Dacă ce i s-a întîmplat lui pentru că şi-a luat-o în cap cînd a văzut portiţa deschisă mi s-ar fi întîmplat mie, eu n-aş mai vrea să văd altă portiţă cît trăiesc. Mă întreb uneori ce dracu' i-o fi trecînd prin cap acolo la portiţă, privind cum se-ntorc fetele de la şcoală, încercînd să vrea ceva pe care nici măcar nu-şi mai aduce aminte că nu vrea şi nici nu poate să-l mai vrea. Şi ce dracu' i-o mai fi trecînd prin cap cînd îl dezbracă şi se-ntîmplă să se vadă şi-ncepe să zbiere cum face uneori. Dar cum tot spun eu n-au făcut deajuns în direcţia asta. Vreau să spun că ştiu eu ce-ţi trebuie ţie, ţie îţi trebuie exact ce i-au făcut lui Ben şi-atunci ai să-ţi bagi minţile-n cap. Şi dacă nu ştii ce-i asta, zic, atunci n-ai decît s-o întrebi pe Dilsey şi-o să-ţi spună.

În camera Mamii era lumină. Am băgat maşina înăuntru şi m-am dus la bucătărie. Erau Luster şi Ben.

« Unde-i Dilsey? » zic. « E gata masa? »

« E sus cu Miss Cahline », zice Luster. « Au făcut-o lată. Încă de cînd s-antors acasă Miss Quentin. Mammy-i acolo sus să le ţină să nu se-ncaiere. A venit circu' ăla, Mr. Jason? »

« Da », zic.

« Mi s-a părut mie c-am auzit fanfara », zice. « Ce n-aş da să pot să mă duc şi eu », zice. « Şi-aş putea, numai dac-aş avea douăşcinci de cenţi. »

A intrat Dilsey. « A, ai venit? » zice. « Ce ai mai făcut şi-n seara asta? Ştii ce-i pe capul meu; de ce nu vii acasă la vreme? »

« Poate că m-am dus şi eu la circ », zic. « Gata masa? »

« Ce n-aş da să mă duc şi eu », zice Luster. « Şi-aş putea, numai dac-aş avea şi eu douăşcinci de cenţi. »

« Tu n-ai ce căuta la circu' ăsta, zice Dilsey. « Du-te în casă şi stai şi-aşteaptă acolo », zice. « Nu mai urca sus să le faci să-nceapă iar. »

« Da' ce s-a mai întîmplat? » zic.

« Quentin a venit adineaori şi zice că te-ai ţinut după ea toată după masa şi-atunci Miss Cahline a-nceput să-i dea cu gura. De ce n-o laşi în pace? Nu poţi să stai în aceeaşi casă cu nepoata ta bună fără să vă certaţi ca cîinele cu pisica? »

« Eu nici nu pot să mă cert cu ea », zic « pentru simplul motiv că nici n-am văzut-o de azi dimineaţă. Ce spune c-am mai făcut acuma? C-am obligat-o să se ducă la şcoală? Păcat », zic.

« Ei, tu vezi-ţi de treabă şi las-o în pace », zice Dilsey. « Eu aş putea foarte bine să am grijă de ea dacă tu şi cu Miss Cahline m-aţi lăsa liniştită. Du-te acuma în casă şi stai la un loc pînă-i gata masa. »

« Dac-aş avea şi eu douăşcinci de cenţi », zice Luster, « m-aş duce şi eu la circu' ăsta. »

« Şi dac-ai avea şi tu aripi ai zbura pîn-la cer », zice Dilsey. « Să nu mai aud nici un cuvînt despre circu' ăsta. »

« Asta-mi aduce aminte », zic. « Am două bilete pe care mi le-au dat în oraş ». Le-am scos din buzunar.

« Te duci dumneata? » zice Luster.

« Eu nu », zic. « Nu m-aş duce nici dacă mi-ar da zece dolari. »

« Dă-mi mie unul, Mr Jason, » zice.

« Îţi vînd unul », zic. « Cît dai? »

« Da' n-am bani », zice.

« Păcat », zic. M-am îndreptat spre uşă.

« Dă-mi mie unu' Mr. Jasom », zice. « Dumneata n-ai nevoie de amîndouă. »

« Tu taci din gură », zice Dilsey. « Parcă nu ştii că nu dă nimic pe gratis? »

« Cît ceri pe el? » zice.

« Cinci cenţi », zic.

« Da' n-am atîta », zice.

« Cît ai? » zic.

« N-am nimic », zice el.

« Bine », zic. M-am dus.

« Mr, Jason », zice el.

« Ce nu taci o dată din gură? » zice Dilsey. « Vrea să te necăjească. Se duce el cu biletele astea. Du-te Jason, şi lasă-l în pace. »

« Eu n-am nevoie de ele », zic. M-am întors la sobă. « Am venit aici să le-arunc în foc. Poate vrei tu să cumperi unul cu cinci cenţi? » zic, uitîndu-mă la el şi deschizînd uşiţa la sobă.

« Da' n-am atîţia bani », zice el.

« Mă rog », zic. Am aruncat unul dintre ele în sobă.

« Mă Jason », zice Dilsey. « Cum nu ţi-o fi ruşine. »

« Mr. Jason », zice el. « Te rog eu frumos. Îţi aranjez cauciucurile în fiecare zi o lună de-acuma încolo. »

« Eu am nevoie de bani peşin », zic. « Ţi-l dau pe cinci cenţi. »

« Taci, Luster », zice Dilsey. L-a zmucit înapoi. « Haide », zice. « Aruncă-l în foc », zice. « Aruncă-l. Haide. Să terminăm o dată. »

« Ţi-l dau dacă-mi dai cinci cenţi pe el », zic.

« Haide o dată », zice Dilsey. « Ştii bine că n-are cinci cenţi. Dă-i drumu'. Aruncă-l în foc. »

« Foarte bine », zic. L-am aruncat şi Dilsey a închis uşiţa sobei.

« Om în toată firea », zice ea. « Ieşi afară din bucătăria mea. Taci acuma », zice către Luster. « Vezi că începe şi Benjy. Îţi dau eu douăzeci şi cinci de cenţi de la Frony diseară şi te duci mîine seară. Taci acuma. »

M-am dus în salon. N-auzeam nimic de sus. Mi-am deschis ziarul. După un timp au venit Luster şi Ben. Ben s-a dus glonţ la locul din perete unde fusese oglinda, şi-a început să-şi frece mîinile în sus şi-n jos pe zid gîngăvind şi zmiorcăindu-se. Luster a început să dea cu vătraiu-n foc.

« Ce faci acolo? » zic. « N-avem nevoie de foc în seara asta. »

« Vreau să-l fac să stea liniştit », zice. « E-ntotdeauna frig de Paşti », zice.

« Numai că acuma nu-i Paştele », zic. « Lasă focu-n pace. »

A pus vătraiul la loc şi-a luat perna de pe scaunul Mamii şi i-a dat-o lui Ben, şi atunci el s-a chircit pe jos în faţa căminului şi s-a liniştit.

Am citit ziarul. Nu se auzise nici un sunet din susul scărilor cînd a venit Dilsey şi i-a trimis pe Ben şi pe Luster la bucătărie şi a spus că-i gata masa.

« Bine », zic. S-a dus. Am stat mai departe acolo, citind ziarul. După un timp am simţit-o pe Dilsey privind pe uşă.

« Ce nu vii să mănînci? » zice.

« Aştept masa », zic.

« E pusă », zice. « Ţi-am spus. »

« Zău? » zic. « Iartă-mă. N-am auzit pe nimeni coborînd. »

« Ele nu vin », zice. « Du-te tu şi mănîncă, să pot să le duc şi lor ceva sus. »

« Ce, sînt bolnave? » zic. « Ce-a spus doctorul că au? Sper că nu vărsat de vînt. »

« Hai odată, Jason », zice. « Să termin şi eu odată. »

« Foarte bine », zic, şi mi-am ridicat iar ziarul în mîini. « Eu ce fac decît c-aştept masa. »

O simţeam cum mă priveşte din uşă. Am citit ziarul mai departe.

« De ce te porţi aşa », zice. « Cînd ştii foarte bine cîte am pe cap. »

« Dacă Mama se simte acuma mai rău decît atunci cînd a mai coborît la masă, foarte bine », zic. « Dar atîta timp cît plătesc pentru mîncarea unora care-s mai tineri decît mine, ăştia or să trebuiască să vină la masă s-o mănînce. Să-mi spui cînd e gata masa », zic, şi am citit mai departe din ziar. Am auzit-o tîrîndu-se în sus pe scări, trăgîndu-şi picioarele bombănind şi gemînd ca şi cum ar fi fost tăiate în stîncă şi la cîte trei picioare una de alta. Am auzit-o la uşa Mamii şi pe urmă am auzit-o strigînd-o pe Quentin, de parc-ar fi fost încuiată uşa, şi pe urmă s-a dus iar la uşa Mamii şi pe urmă s-a dus Mama şi a vorbit cu Quentin. Pe urmă au coborît pe scară. Eu îmi citeam ziarul.

Dilsey a venit iar pînă la uşă. « Haide acuma », zice. « Pînă nu-ţi mai trece prin cap altă blestemăţie. Te-ntreci cu firea în seara asta. »

M-am dus în sufragerie. Quentin şedea la locul ei, cu capul plecat. Se boise iar pe faţă. Nasul parcă-i era un clopoţel de porţelan de la firele de telegraf.

« Îmi pare bine că te simţi destul de bine să cobori la masă », i-am spus Mamii.

« Şi-aşa e puţin ce pot face eu, să vin la masă », zice ea. « Oricît mi-ar fi de rău. Înţeleg foarte bine că atunci cînd un bărbat trudeşte de dimineaţa pînă seara îi place să-şi vadă familia în jurul lui seara la masă. Eu vreau să-ţi fiu pe plac. Aş vrea doar ca tu şi cu Quentin să vă înţelegeţi mai bine. Ar fi mai uşor pentru mine. »

« O ducem foarte bine unul cu altul », zic. « Nu-mi pasă dacă ea stă toată ziua încuiată la ea în cameră dacă aşa are ea chef. Dar nu pot să tolerez toate fiţele astea şi s-o văd posomorîtă la masă. Ştiu că-i cer foarte mult, dar aşa sînt eu în casa mea. În casa dumitale, vreau să spun. »

« E casa ta », zice Mama. « Tu eşti capul familiei acuma. »

Quentin nici nu ridicase capul. Am servit în farfurii şi ea a început să mănînce.

« Ai o bucată bună de carne? » zic. « Că dacă nu îţi dau una mai bună. »

N-a spus nimic.

« Zic, ai o bucată bună de carne? » zic.

« Ce, » zice. « A, da. E foarte bine. »

« Mai vrei orez? » zic.

« Nu », zice.

« Hai să-ţi mai dau », zic.

« Nu mai vreau, » zice.
« Nu face nimic », zic. « N-ai pentru ce. »
« Ţi-a trecut capul? » zice Mama.
« Capul? » zic.
« Mi-era tare teamă că iar te-apucă o migrenă de-ale tale », zice. « Cînd ai venit acasă astăzi după masă. »
« A », zic. « Nu, n-a ajuns chiar să fie o migrenă. Am fost atît de ocupaţi toată după masa că nici n-am mai avut vreme să mă doară capul. »
« De asta ai întîrziat? » zice Mama. O simţeam pe Quentin ascultînd. M-am uitat la ea. Cuţitul şi furculiţa i se mişcau, dar am prins-o pîndindu-mă, pe urmă şi-a lăsat iar ochii în farfurie. Zic,
« Nu. Am împrumutat maşina unui tip pe la vreo trei şi a trebuit s-aştept pînă mi-a adus-o înapoi. » Am mîncat mai departe o vreme.
« Cui? » zice Mama.
« Unul din ăştia de la circ », zic. « Se pare că cumnatu-său se învîrtea cu o fufă de aici din oraş, şi a vrut să-i prindă. »
Quentin tăcea, mestecînd înainte.
« N-ar trebui să le împrumuţi maşina la oameni din ăştia », zice Mama. « Prea eşti şi tu generos. De-asta eu nu ţi-o cer niciodată dacă pot să mă lipsesc de ea cît de puţin. »
« Tocmai că eu m-am gîndit la asta, de la o vreme », zic. « Dar mi-a adus-o îndărăt. E-n regulă. A spus c-a văzut ce voia să vadă. »
« Şi cine era femeia asta? » zice Mama.
« Îţi spun eu mai tîrziu », zic. « Nu vreau să vorbesc despre lucruri de felul ăsta cînd e Quentin de faţă. »
Quentin se oprise din mîncat. Din cînd în cînd sorbea o gură de apă, pe urmă rămînea pleoştită acolo fărămiţîndu-şi o bucată de pîine, cu faţa-nfundată în farfurie.
« Da », zice Mama. « Chiar că-mi vine să cred că femeile ca mine care stau toată ziua închise în casă habar nu mai au de se se petrece prin oraş. »
« Păi da », zic. « Chiar că habar n-au. »
« Viaţa pe care am dus-o eu a fost atît de diferită », zice Mama. « Mulţumesc lui Dumnezeu că nici nu ştiu de asemenea blestemăţii. Nici măcar nu vreau să ştiu. Eu nu sînt ca alţii. »
N-am mai spus nimic. Quentin şedea acolo fărămiţîndu-şi pîinea pînă cînd m-am oprit şi eu din mîncare. Atunci zice,
« Acuma pot să mă duc? » fără să se uite la nimeni.
« Ce? » zic. « Sigur că poţi să te duci. Ce, ne-ai aşteptat pe noi? »
S-a uitat la mine. Îşi fărămiţase pîinea de tot, dar mîinile îi lucrau mai departe ca şi cum ar mai fi avut ceva de fărîmiţat şi ochii îi fugeau încoace şi-ncolo ca ai unui animal încolţit şi pe urmă a început să-şi muşte buzele de parcă ar fi vrut să se otrăvească, din tot sulimanul pe care şi-l întinsese pe gură.
« Bunico », zice. « Bunico . . . »
« Mai vrei ceva de mîncare? » zic.
« De ce se poartă aşa cu mine, bunico? » zice. « Eu nu i-am făcut nimic niciodată. »
« Eu aş vrea să vă văd că vă înţelegeţi », zice Mama. « Voi sînteţi tot ce mi-a mai rămas, şi-aş vrea să vă văd că vă-nţelegeţi mai bine. »
« E vina lui », zice ea. « Nu vrea de loc să mă lase-n pace, şi am şi eu nevoie să fiu liniştită. Dacă nu mă mai vrea aici, de ce nu mă lasă să mă duc la . . . »
« Gata », zic. « Nu vreau să mai aud nici un cuvînt. »

« Atunci de ce nu mă laşi în pace? » zice. « Mă . . . mă tot . . . »

« Ţi-e omul cel mai apropiat, singurul care ar putea să-ţi ţină loc de tată », zice Mama. « Tu şi cu mine mîncăm pîinea lui. E normal ca el să se-aştepte în schimb să-l asculţi. »

« El e de vină », zice ea. A sărit în sus de pe scaun. « El mă face aşa. Dacă m-ar . . . » se uita la noi, cu ochii ei încolţiţi, şi braţele care-i rămăseseră lipite de trup îi zvîcneau.

« Dacă ce? » zic.

« E vina ta, tu mă faci să fac de-astea », zice ea. « Dacă sînt rea e pentru că a trebuit să fiu rea. Tu m-ai silit. Ce n-aş da să mor o dată. De-am muri o dată cu toţii. » Pe urmă a luat-o din loc. Am auzit-o fugind în sus pe scări. Pe urmă s-a trîntit o uşă.

« Asta-i primul lucru mai cu cap pe care l-a spus vreodată », zic.

« Nu s-a dus la şcoală astăzi », zice Mama.

« De unde ştii? » zic. « Ai fost în oraş? »

« Ştiu eu », zice. « Caută şi tu să fii mai înţelegător cu ea. »

« Pentru asta ar trebui să facem în aşa fel încît să pot şi eu s-o văd mai des decît o dată pe zi », zic. « Ar trebui s-o faci să vină la masă la fiecare masă. Atunci aş putea să-i dau cîte o bucăţică de carne în plus de fiecare dată. »

« Sînt lucruri din astea mici pe care-ai putea să le faci pentru ea, » zice.

« Cum ar fi să mă fac că n-aud cînd dumneata îmi ceri s-o fac să se ducă la şcoală? » zic.

« Nu s-a dus la şcoală astăzi », zice. « Ştiu eu că nu s-a dus. Zice că s-a dus să se plimbe cu maşina cu un băiat astăzi după masă şi că tu te-ai ţinut după ei. »

« Cum puteam să fac aşa ceva? » zic. « Cînd ţi-am spus că i-am dat maşina cuiva toată după masa? Oricum, dacă s-a dus sau nu azi la şcoală, e tot una acuma », zic. « Dacă vrei să-ţi faci sînge rău pentru asta, mai aşteaptă şi dumneata pînă luni. »

« Atîta am vrut ca tu şi cu ea să vă-nţelegeţi », zice. « Dar ea a moştenit toate încăpăţînările ei. Şi pe-ale lui Quentin. Am spus eu de la început, cu antecedentele astea pe care le are, să-i mai dăm şi numele ăsta. Cîte odată mă gîndesc că ea e blestemul lui Quentin şi al lui Caddy pe capul meu. »

« Doamne Dumnezeule », zic. « Ce-ţi mai trece şi dumitale prin cap. Nici nu-i de mirare că eşti bolnavă tot timpul. »

« Ce? » zice. « Nu-nţeleg. »

« Sper că nu », zic. « O femeie cinstită nu înţelege o grămadă de lucruri pe care mai bine că nu le înţelege. »

« Aşa au fost amîndoi », zice. « Se aliau cu taică-tău de fiecare dată cînd încercam să-i fac să m-asculte. El spunea totdeauna că n-au nevoie să fie controlaţi, că ştiu şi singuri ce-i cinstit şi curat, şi că asta-i tot ce trebuie învăţat cineva să ştie. Acuma, să fie mulţumit »

« Îl ai pe Ben pe care poţi să te bizui », zic. « Ţine-ţi firea. »

« M-au exclus de la început cu bună ştiinţă din viaţa lor », zice. « Întotdeauna era ea şi cu Quentin. Totdeauna au complotat împotriva mea. Şi împotriva ta, deşi tu erai atunci prea mic ca să-ţi dai seama. Întotdeauna ne-au considerat pe mine şi pe tine nişte intruşi, ca şi pe Unchiul Maury. Mereu îi spuneam lui taică-tău că le dă prea multă libertate, că prea-i lasă să stea unul cu altul prea mult. Cînd Quentin a început să se ducă la şcoală, a trebuit s-o lăsăm şi pe ea în anul următor, ca să fie cu el. Ea n-a suportat niciodată ca vreunul din voi să facă ceva ce nu era şi ea în stare să facă. Vanitate, asta a fost cu ea, îngîmfare şi falsă mîndrie.

Şi pe urmă cînd au început necazurile cu ea, am ştiut de la început că şi Quentin are să se simtă silit să facă ceva la fel de rău. Dar n-aş fi crezut că are să fie aşa de egoist ca să . . . Nici n-aş fi visat că . . . »

« Poate c-a ştiut c-are să fie o fată », zic. « Şi că o singură femeie din astea e exact cît poate el să suporte. »

« Ar fi putut s-o strunească el », zice. « El mi se părea că-i singurul pentru care ea mai avea puţină consideraţie. Dar şi asta a fost o parte din blestem, cred eu. »

« Da », zic. « Păcat că n-am făcut-o eu în locul lui. Acuma ar fi dus-o cu mult mai bine. »

« Vorbeşti aşa ca să mă faci să sufăr », zice. « Dar şi merit. Cînd au început să vîndă pămîntul ca să-l trimită pe Quentin la Harvard, i-am spus lui taică-tău că trebuie să se îngrijească să-ţi ofere şi ţie aceleaşi avantaje. Pe urmă cînd Herbert s-a oferit să-ţi dea o slujbă la bancă, mi-am spus, Jason s-a asigurat acuma, şi cînd au început cheltuielile şi a trebuit să vînd mobila şi restul pajiştei, i-am scris ei imediat pentru că am zis că ea o să înţeleagă că ea şi cu Quentin şi-au avut partea lor şi chiar şi o parte din partea lui Jason şi că acuma depinde de ea ca să-i dea o compensaţie. Mi-am spus c-o să facă asta din respect pentru tatăl ei. Am şi crezut aşa atunci. Dar în fond eu nu-s decît o biată femeie bătrînă, eu am fost crescută să cred că oamenii se sacrifică pentru cei din sîngele lor. E vina mea. Ai avut dreptate să mi-o reproşezi. »

« Crezi c-am nevoie de ajutorul cuiva să stau pe propriile mele picioare? » zic. « Şi cu atît mai puţin din partea unei femei care nu poate să spună cine-i tatăl copilului ei. »

« Jason », zice.

« Bine, bine », zic. « N-am vrut să spun asta. N-am spus nimic. »

« Dac-aş fi crezut că se poate întîmpla aşa ceva, după toate ce-am pătimit. »

« Sigur că nu », zic. « N-am spus nimic. »

« Sper că asta cel puţin să-mi fie cruţat », zice.

« Sigur că e », zic. « Seamănă prea mult cu ei amîndoi ca să mai fie vreo îndoială. »

« N-aş putea să suport aşa ceva », zice.

« Atunci nu te mai gîndi la asta », zic. « Te-a mai bătut la cap că vrea să iasă seara? »

« Nu. Am făcut-o să înţeleagă că e spre binele ei şi că mai tîrziu are să-mi mulţumească. Îşi ia cărţile cu ea şi învaţă după ce o încui în camera ei. Văd uneori lumină la ea în cameră pînă la unsprezece noaptea. »

« De unde ştii că învaţă? » zic.

« Păi ce-ar putea să facă altceva acolo sus, singură? » zice. « Ei nu i-a plăcut niciodată să citească. »

« Nu », zic. Dumneata n-ai de unde să ştii. Şi poţi să-i mulţumeşti lui Dumnezeu că nu », zic. Doar că la ce-ar fi servit să spun asta tare. Ar fi făcut-o cel mult să înceapă iar.

Am auzit-o ducîndu-se sus pe scări. Pe urmă a strigat-o pe Quentin şi Quentin zice Ce? prin uşă. « Noapte bună », zice Mama. Pe urmă am auzit cheia în broască şi Mama s-a dus în camera ei.

Cînd mi-am terminat ţigara şi m-am dus şi eu sus, lumina mai ardea încă. Vedeam gaura cheii goală dar nu se auzea nici un sunet. Învăţa liniştită. Poate că învăţase chiar la şcoală să facă aşa ceva. I-am spus Mamii Noapte bună şi m-am dus în camera mea şi am scos cutia şi i-am mai numărat o dată. Îl auzeam pe Marele Scopit American sforăind ca un fierăstrău de pădure. Am citit undeva

că-i aranjează așa pe bărbați ca să le dea voci de femei. Dar poate că el nu știa ce-i făcuseră. La drept vorbind nu-mi închipui nici măcar că știa ce avusese de gînd să facă el însuși, sau de ce Mr Burgess i-a dat în cap cu stîlpul de la gard. Și dacă l-ar fi trimis la Jackson cît mai era încă sub anestezie nici nu și-ar fi dat seama de deosebire. Numai că asta ar fi fost o chestie prea simplă ca un Compson să se gîndească la așa ceva. Nici pe jumătate de ajuns de complicată. A trebuit s-aștepte să facă și asta pînă cînd a scăpat o dată și-a încercat să violeze o fetiță în plină stradă și cu tatăl fetei stînd acolo și uitîndu-se la el. Cum spun eu, n-au început destul de devreme cu tăiatul, și s-au și oprit prea repede. Mai știu cel puțin de două persoane care-ar avea nevoie de ceva în genul ăsta, și una din ele nici măcar la o milă depărtare de aici. Dar la urma urmei nu-mi vine să cred nici măcar că așa ceva ar mai avea vreun efect. Cum zic eu, o dată ce-ai fost putoare, rămîi putoare. Și măcar dacă aș putea să răsuflu o dată douăzeci și patru de ore la rînd fără vreun blestemat de ovrei din New York care să mă învețe cum merg lucrurile. Nu vreau să mă îmbogățesc din asta; decît cel mult să-i pot și eu fraeri o dată pe toți deștepții ăștia. Nu cer decît o șansă cinstită să-mi iau banii îndărăt. Și o dată ce-am realizat asta n-au decît s-aducă aici toată strada Beale și tot balamucul și două din ele n-au decît să și doarmă în patul meu și unul din ăilalți n-are decît să stea pe locul meu la masă.

PARTEA IV

8 aprilie, 1928

Lumina zorilor se ridica posomorîtă și rece, un zid mișcător de luminiscență cenușie dinspre nord-est, și care, în loc să se dizolve în umezeală, părea să se dezintegreze în particule minuscule și veninoase,ca un praf, și atunci cînd Dilsey deschise ușa colibei și ieși, năpădiră împungînd-o ca niște ace, pătrunzîndu-i dintr-o parte în carne precipitîndu-se nu atît într-o umezeală, cît într-o substanță de calitatea uleiului subțiat, nu pe de-a întregul congelat. Avea pe cap o pălărie de paie neagră tare, așezată pe deasupra turbanului, și o capă de catifea castanie cu margini dintr-o blană anonimă, mîncată,pe deasupra unei rochii de mătase purpurii, și se opri în prag, cu fața ei brăzdată de milioane de ticuri, cu pielea lăsată, înălțată acum spre vremea de-afară, și cu o mînă descărnată, plată și flască asemenea pîntecului unui pește, și apoi își dădu la o parte o clipă capa și-și examină corsajul rochiei.

Rochia îi cădea moale de pe umeri, peste sînii lăsați, pe urmă i se întindea peste pîntec și cădea iarăși, balonîndu-se nițel peste veșmintele de dedesubt pe care avea să și le scoată strat după strat pe măsură ce primăvara și zilele calde aveau să se împlinească, în culori regale, muribunde. Odinioară fusese o femeie masivă, însă acum scheletul i se înălța, drapat larg în pielea găunoasă care se întindea iarăși peste un pîntec aproape hidropic, ca și cum mușchii și țesuturile fuseseră odată curaj și îndrumare dar zilele sau anii le mistuiseră pînă cînd rămăsese doar scheletul neîmblînzit înălțîndu-se ca o ruină sau ca un turn de colț de hotar deasupra măruntaielor somnolente, dăinuitoare, și, încă și mai sus, fața prăbușită care mai lăsa impresia că oasele înseși au ieșit pe dinafara pielei, ridicată spre ziua vîntoasă cu o expresie și resemnată și ca cea a dezamăgirii unui copil uluit, pînă cînd apoi se întoarse și intră iarăși în casă închizînd ușa.

Chiar în fața ușii pămîntul era golaș. Avea o patină, ca și cum de generații ar fi fost frecat de tălpi goale, semănînd acum cu argintul vechi sau cu zidurile caselor mexicane tencuite cu mîna. Alături de casă umbrind-o vara, erau trei duzi, ale căror

frunze pufoase aveau să fie mai tîrziu lăbărțate și placide ca și palmele unor mîini unduind alunecătoare și strivite prin aerul mereu mișcător. Două ciori veniră de nicăieri, se rotiră în zbucnirea vîntului ca niște zdrențe colorate de cîrpă sau hîrtie și se așezară apoi în duzi, unde se legănau într-o sporovăitoare alunecare și zvîcnire, țipînd în vîntul care le sfîșia țipetele aspre ducîndu-le mai departe, pe rînd ca pe niște zdrențe de cîrpă sau de hîrtie. Apoi li se alăturară alte trei și se legănară nesigure o vreme în crengile răsucite cîrîind. Ușa colibei se deschise și Dilsey ieși iarăși, de data aceasta purtînd o pălărie de fetru bărbătească și o manta militară, pe sub poalele zdrențuite ale căreia cădea în volane neregulate rochia ei albastră, revărsîndu-se mai departe în jurul ei și pe cînd traversară curtea și urcă treptele spre ușa bucătăriei.

O clipă mai tîrziu ieși, acum cu o umbrelă deschisă, pe care o ținea oblică în vînt, și parcurse iarăși curtea spre grămada de lemne unde lăsă jos umbrela, încă deschisă. Îndată după aceea o prinse și o opri, și o mai ținu în mînă o vreme, privind în jur. Pe urmă o închise și o lăsă jos pe pămînt și-și strînse lemne peste brațul pe care și-l îndoise spre piept, ridică umbrela și o deschise în cele din urmă, întorcîndu-se către trepte, ținînd lemnele într-un echilibru precar în timp ce izbutea să închidă umbrela, pe care o propti într-un colț chiar lîngă ușă, înăuntru. Lasă lemnele să cadă în ladă în spatele sobei. Apoi își scoase mantaua și pălăria și desprinse dintr-un cui din perete un șorț pătat, și-l puse și aprinse focul în sobă. Pe cînd făcea asta, ridicînd grătarul și trîntind capacele oalelor, Doamna Compson începu s-o strige din capul scărilor.

Era îmbrăcată într-un capot de mătase neagră matlasat, ținîndu-și-l strîns sub bărbie. În cealaltă mînă avea o sticlă de apă caldă din cauciuc roșu și se oprise în capul scărilor din spate strigînd « Dilsey» la intervale regulate, fără inflexiuni spre casa liniștită a scării care cobora într-un întuneric complet, deschizîndu-se apoi iarăși acolo unde o fereastră cenușie își lăsa lumina pe ea. « Dilsey » striga, fără inflexiuni sau vreo emfază sau grabă, ca și cum nici n-ar fi așteptat vreun răspuns. « Dilsey ».

Dilsey răspunse și se opri din clănțănitul sobei, însă înainte de a fi putut traversa bucătăria Doamna Compson o strigă iar, și, înainte de a fi traversat sufrageria și de a-și fi scos în relief capul pe balta cenușie a ferestrei, încă o dată.

« Bine, bine», spuse Dilsey, « Gata. Uite-mă. Ți-o aranjez cum am niște apă caldă ». Își strînse fustele în jurul ei urcînd scările, întunecînd cu totul lumina cea cenușie. « Las-o jos și du-te la loc în pat».

« Nu știam ce s-a întîmplat», spuse Doamna Compson. « Stau așa trează de cel puțin o oră, și n-am auzit un sunet din bucătărie.»

« Las-o jos și du-te la loc în pat», spuse Dilsey. Se chinuia să urce treptele, diformă, gîfîind. « Într-o clipă s-a pornit focul și după aia ai imediat apa caldă».

« De cel puțin un ceas stau așa, trează», spuse Doamna Compson. « Mă gîndeam că poate așteptați să cobor eu să fac focul».

Dilsey ajunse în capul scărilor și luă sticla de apă caldă. « Într-o clipă ți-o aranjez», spuse. « Luster a dormit mai tîrziu în dimineața asta, c-a stat jum'ate de noapte la circu' ăla. Am făcut eu focul. Du-te acuma, să nu-i trezești pe ăilalți pînă nu-s gata eu.»

« Dacă-i dai voie lui Luster să facă mai știu eu ce și să nu-și vadă de treaba lui, tu tragi ponoasele», spuse doamna Compson. « Lui Jason n-o să-i placă de loc chestia asta, dacă află. Știi foarte bine.»

« Nici nu s-a dus pe banii lui Jason», spuse Dilsey. « Asta-i sigur». Coborî treptele. Doamna Compson se întoarse în camera ei. Pe cînd se suia iar în pat o auzea încă pe Dilsey coborînd pe trepte cu un fel de încetineală dureroasă, înfricoșătoare, care ar fi ajuns înnebunitoare dacă n-ar fi încetat curînd dincolo de legănarea tot mai înceată a ușii batante dinspre bucătărie.

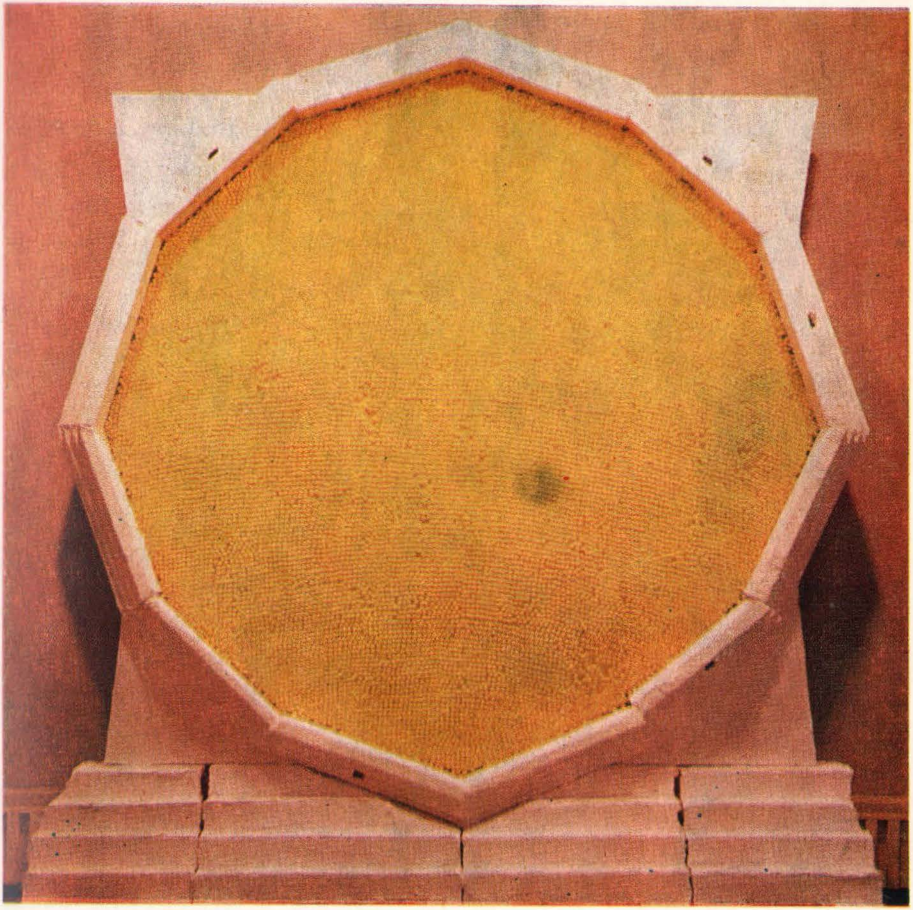

HORIA DAMIAN

Imagine din atelier

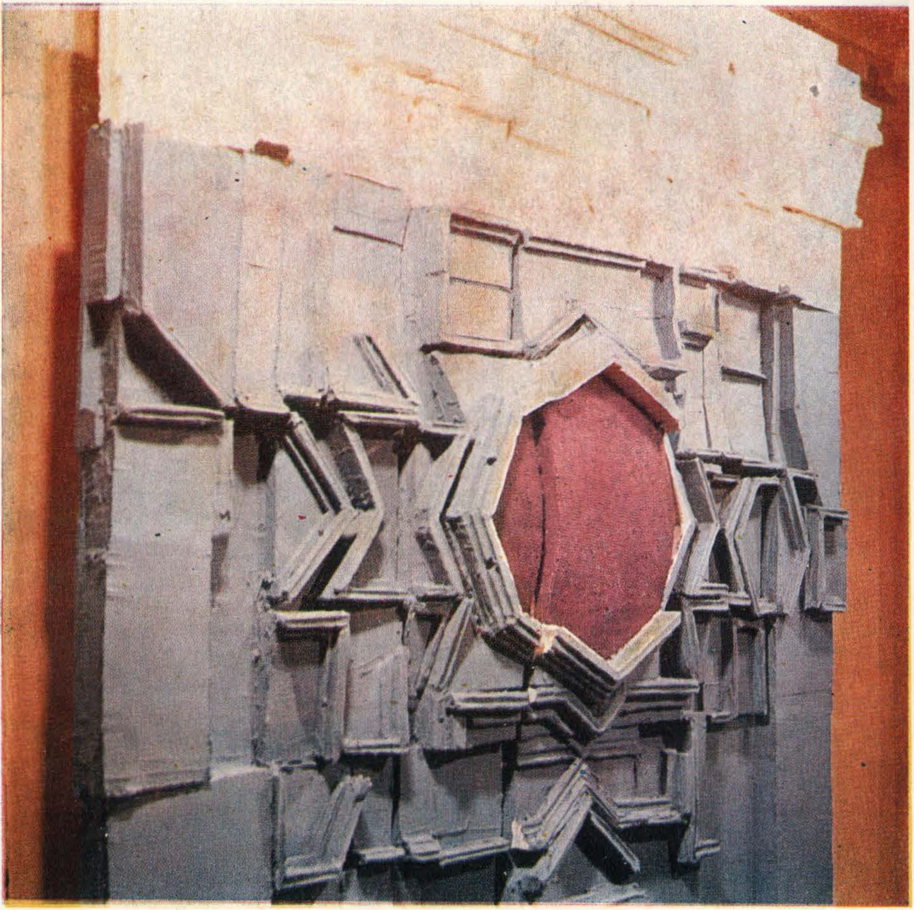

,,Retablu alb''

Foto color: DAN ER. GRIGORESCU
Foto alb negru: AUGUSTIN DUMAGE

Intră în bucătărie, făcu focul şi începu să pregătească micul dejun. În toiul preparativelor se opri, se duse pînă la fereastră să privească spre coliba ei, pe urmă merse pînă la uşă, o deschise şi strigă în vremea vîntoasă.

« Luster», strigă, oprindu-se să asculte, aplecîndu-şi faţa într-o parte din faţa vîntului. « Mă, Luster?» Ascultă, şi apoi tocmai cînd se pregătea să strige iarăşi, Luster apăru de după colţul bucătăriei.

« Da, vă rog?» spuse cu nevinovăţie, atît de nevinovat încît Dilsey privi o clipă în jos spre el, nemişcată cu ceva mai mult decît surpriză.

« Unde-ai fost?» spuse.

« Nicăieri », spuse el. « Doar în pivniţă ».

« Ce faci tu în pivniţă» spuse ea. « Nu mai sta afară în ploaie, prostule», spuse.

« N-am făcut nimic», spuse el. Urcă treptele spre bucătărie.

«Să nu-ndrăzneşti să intri aici fără un braţ de lemne», spuse ea. « Uite, a trebuit s-aduc eu lemnele pentru tine şi să-ţi aprind focul tău. Nu ţi-am spus aseară să nu pleci pînă nu-i lada de lemne plină pînă-n vîrf?»

« Da' am umplut-o», spuse Luster. « Am umplut-o.»

« Şi-atunci unde-s lemnele?»

« Eu nu ştiu. Nici nu le-am atins.»

« Haide, haide, umple-o acuma», spuse ea. « Şi după aia du-te sus să vezi de Banjy.»

Închise uşa. Luster se îndreptă spre grămada de lemne. Cele cinci ciori se învîrteau deasupra casei, cîrîind, intrînd apoi iarăşi în duzi. El le privi. Ridică o piatră şi-aruncă în ele. « Huo», zise. « Duceţi-vă la dracu' de unde-aţi venit. Nu-i încă luni.»

Se încărcă din greu cu surcele. Nu mai putea să vadă pe deasupra grămezii pe care o ridicase în braţe, şi se clătină pînă la trepte, şi apoi în sus pe ele, împleticindu-se în uşă cu zgomot, răspîndind vreascuri în jur. Apoi veni Dilsey şi-i deschise uşa şi el se clătină împleticindu-se prin bucătărie. « Luster !» strigă ea, însă el lăsase lemnele să cadă în ladă cu un bubuit de tunet. « Uf !» spuse.

« Vrei să scoli toată casa?» spuse Dilsey, Il pocni peste ceafă cu dosul palmei. « Acum du-te sus şi-l îmbracă pe Benjy».

« Da vă rog», spuse el. Se îndreptă spre uşa de afară.

« Un-te duci?» spuse Dilsey.

« M-am gîndit să mă duc mai bine prin dos şi să ocolesc spre faţă, ca să n-o trezesc pe Miss Cahline.»

« Du-te pe scările din dos, cum ţi-am spus eu şi îmbracă-l pe Benjy», spuse Dilsey. «Haide odată.»

« Da vă rog», spuse Luster. Se întoarse şi ieşi pe uşa spre sufragerie. După un timp uşa se opri din legănarea ei. Dilsey se pregătea să facă aluatul. Pe cînd legăna sita deasupra fundului de cocă, cînta, la început numai pentru sine, ceva fără melodie sau cuvinte, ceva repetitoriu, plîngăreţ, auster, şi în timpul acesta lăsa să se cearnă o ninsoare uşoară, continuă, de făină. Soba începuse să încălzească încăperea umplînd-o cu sunetele mărunte, murmurătoare ale focului, şi curînd ea ajunse să cînte mai tare, ca şi cum şi vocea i s-ar fi desgheţat la căldura tot mai mare, şi apoi Doamna Compson o strigă iarăşi pe nume din casă. Dilsey îşi ridică faţa ca şi cum ochii i-ar fi putut străbate, şi chiar i-ar fi şi străbătut prin ziduri şi tavan şi ar fi văzut-o pe bătrîna în capotul ei matlasat în capul scărilor, strigînd-o pe nume cu o regularitate de mecanism.

« Uf, Doamne», spuse Dilsey. Lăsă jos sita, îşi culese poalele şorţului, ştergîndu-şi mîinile, şi ridică sticla de pe scaunul unde-o pusese şi strînse şorţul în jurul cozii ibricului din care începuseră acum să iasă aburi vagi. « Un minut», strigă. « Apa s-a încălzit chiar în momentul ăsta.»

Însă Doamna Compson nu voia sticla, şi, ţinînd-o de gît ca pe o găină moartă, Dilsey, ajunsă în josul scărilor, se opri să se uite în sus, spre ea.

« Nu-i Luster sus cu el?» spuse

« Luster nu-i în casă. Am tot aşteptat din pat să-l aud. Ştiam c-are să-ntîrzie, dar tot credeam că are să vie la timp să nu-l lase pe Benjamin să-l trezească pe Jason în singura zi din săptămînă cînd poate şi Jason să doarmă mai mult dimineaţă.»

« Nu ştiu cum crezi că mai poate să doarmă cineva, cînd stai aici pe palier şi ţipi la oameni de cînd se crapă de ziuă», spuse Dilsey. Incepu să urce treptele, muncindu-se din greu. « L-am trimis sus pe băiatu'ăla de o jum'ate de oră.»

Doamna Compson o privea ţinîndu-şi capotul strîns sub bărbie. « Ce-ai de gînd să faci?» spuse.

« Mă duc să-l îmbrac pe Benjy şi-l duc jos în bucătărie, să nu-i trezească pe Jason sau pe Quentin», spuse Dilsey.

« N-ai început încă să pregăteşti micul dejun? »

« Văd eu şi de asta», spuse Dilsey. « Dumneata du-te la loc în pat pînă-ţi face Luster focul. E frig în dimineaţa asta.»

« Ştiu», spuse Doamna Compson. « Mi-s gheaţă picioarele. Mi-au îngheţat aşa de tare că d-asta m-am şi trezit.» O privea pe Dilsey urcînd scările. « Ştii cum se supără Jason cînd întîrzie micul dejun», spuse Doamna Compson.

« Nu pot să fac decît un singur lucru de-odată», spuse Dilsey. « Du-te la loc în pat, pînă n-ajung să te am şi pe dumneata pe capul meu în dimineaţa asta.»

« Dacă ai de gînd să laşi totul baltă ca să vezi de Benjamin, atunci mai bine să mă duc eu jos să pregătesc micul dejun. Ştii tot atît de bine ca şi mine cum face Jason cînd întîrzii.»

« Şi cine crezi c-o să mănînce terciul pe care-l faci dumneata?» spuse Dilsey. « Vrei să-mi spui? Hai du-te», spuse, muncindu-se să urce treptele. Doamna Compson şedea locului privind-o cum urca sprijinindu-se cu o mînă de perete, ţinîndu-şi în sus fustele cu cealaltă.

« Ai de gînd să-l trezeşti ca să-l îmbraci?» spuse.

Dilsey se opri. Rămase acolo, cu piciorul ridicat spre treapta următoare, cu o mînă pe perete şi cu pata cenuşie a ferestrei în spate, ea însăşi o pată diformă, nemişcată.

« Păi nu s-a trezit?» spuse.

« Nu se trezise cînd m-am uitat eu în camera lui», spuse Doamna Compson. « Dar a trecut de ora cînd se scoală el. Nu doarme niciodată mai tîrziu de şapte şi jumătate. Ştii foarte bine.»

Dilsey nu spuse nimic. Nu mai făcu nici o mişcare, dar deşi nu o putea vedea decît ca o formă indistinctă fără adîncime, Doamna Compson ştiu că îşi lăsase puţin faţa în jos şi că stătea acum ca o vacă în ploaie, ţinînd mai departe de gît sticla goală de apă.

« Nu eşti tu singura care trebuie să înduri», spuse Doamna Compson. « Nu eşti tu chemată să răspunzi. Tu poţi să pleci. Nu trebuie să suferi zi de zi. Tu nu le datorezi nimic lor, amintirii lui Mr Compson. Ştiu bine că tu n-ai simţit niciodată nici un pic de iubire pentru Jason. Nici n-ai încercat s-ascunzi asta.»

Dilsey nu spuse nimic. Se întoarse încet şi coborî, lăsîndu-şi trupul din treaptă în treaptă, aşa cum fac copii, cu o mînă pe perete. « Du-te şi lasă-l în pace»,spuse. « Nu te mai duce la el. Il trimit eu sus pe Luster cum îl găsesc. Dumneata lasă-l în pace.»

Se reîntoarse în bucătărie. Privi în sobă, apoi îşi trase şorţul peste cap, îşi puse mantaua pe umeri şi deschise uşa de afară să se uite în sus şi în jos prin curte. Vremea de afară îi intră în carne, aspră şi meticuloasă, cu acele ei, însă altceva nu se vedea mişcîndu-se. Coborî treptele cu precauţie, ca şi cum n-ar fi vrut să facă zgomot, şi

dădu colţul lîngă bucătărie. Si exact atunci Luster ieşi cu grabă şi nevinovăţie pe uşa pivniţei.

Dilsey se opri locului. « Ce faci aici?» spuse.

« Nimic», spuse Luster. «Mr Jason zicea că să văd de unde curge apa aşa în pivniţă.»

« Şi cînd ţi-a spus să vezi de asta? » spuse Dilsey. « De anu' nou anu' trecut, nu? »

« Mă gîndeam să mă duc să mă uit acuma că tot dorm ei », spuse Luster. Dilsey merse pînă la uşa pivniţei. El se dădu la o parte şi ea privi aplecîndu-se în obscuritatea mirosind a pămînt umed şi a mucegai şi a cauciuc.

« Hm » spuse Dilsey. Îl privi iarăşi pe Luster. El îi susţinu privirea absent, nevinovat şi naiv. « Nu ştiu ce făceai dar ştiu că nu era treaba ta să faci ceva aici. Mă necăjeşti şi tu în dimineaţa asta pentru că vezi că toţi ăilalţi se ţin de capul meu, nu? Du-te acuma sus şi vezi de Benjy, auzi ce-ţi spun? »

« Da vă rog », spuse Luster. Se îndreptă spre uşa bucătăriei, repede.

« Stai », spuse Dilsey. « Mai adu-mi un braţ de lemne cît mai sînt acuma cu ochii pe tine. »

« Da vă rog », spuse el. Trecu pe lîngă ea pe trepte şi se duse la grămada de lemne. Cînd o clipă mai tîrziu se pocni iar pe bîjbîite de uşă, şi de data aceasta invizibil şi orb înăuntrul şi dincolo de avatarul lui de vreascuri, Dilsey îi deschise uşa şi-l conduse prin bucătărie cu o mînă fermă.

« Aruncă-le tu în ladă iar, » spuse ea. « Aruncă-le tu numai. »

« Păi ce pot eu să fac? » spuse Luster gîfîind. « Cum să le dau drumu' altfel? »

« Atunci stai şi mai ţine-le-n braţe niţel », spuse Dilsey. Îl descărca, surcică după surcică. « Ce-i cu tine în dimineaţa asta? De cînd te tot trimit după lemne şi niciodată pînă acum nu mi-ai adus mai mult de şase surcele deodată. Ce mai ai de gînd să-mi ceri azi? N-a plecat încă circu' ăla? »

« Ba da. A plecat. »

Ea lăsa ultima surcică în ladă. « Acuma du-te sus şi vezi de Benjy cum ţi-am spus », spuse. « Şi să nu-i mai aud pe niciunu' că să ţipă la mine de sus pînă nu-i gata masa şi sun clopoţelul. Auzi ce-ţi spun eu? »

« Da vă rog », spuse Luster. Dispăru prin uşa batantă. Dilsey mai puse lemne în sobă şi se reîntoarse spre fundul cu aluatul. Curînd începu să cînte iarăşi.

Camera se încălzi. Pielea lui Dilsey începuse să capete un luciu bogat faţă de aspectul mat ca suflat cu cenuşă pe care o avuseseră înainte atît pielea ei cît şi a lui Luster, şi se mişca prin bucătărie adunînd în jurul ei ingredientele necesare pentru gătitul micului dejun, pregătind masa. Pe perete, deasupra dulapului, invizibilă pînă nu se făcea noapte la lumina lămpii, şi chiar şi atunci păstrînd o profunzime enigmatică din cauză că nu avea decît o singură limbă, o pendulă îşi făcea auzit tic-tacul şi apoi, cu un sunet pregătitor, ca şi cum şi-ar fi dres glasul, bătu de cinci ori.

« Ceasul opt », spuse Dilsey. Se opri şi-şi înălţă capul spre susul scărilor, ascultînd. Dar nu se auzea nimic în afară de pendulă şi de foc. Deschise soba şi se uită la forma cu aluatul de pîine, apoi aplecată încă rămase nemişcată în timp ce cineva începu să coboare scările. Auzi paşii traversînd sufrageria, apoi uşa batantă se deschise şi intră Luster, urmat de un bărbat masiv care părea să fi fost cioplit dintr-o substanţă ale cărei particule nu vroiau sau nu puteau să se coaguleze una într-alta sau cu scheletul care le susţinea. Pielea lui spînă avea un aspect mort; hidropic parcă, se mişca cu un mers împleticit ca un urs dresat. Părul îi era blond palid şi rar. Îi fusese pieptănat lins în jos pe frunte ca al copiilor din deghe-rotipii. Ochii îi erau limpezi, de un albastru palid, dulceag, ca albăstreaua, gura cu buze groase îi atîrna deschisă, lăsînd să se prelingă puţină salivă.

« Îi e frig » spuse Dilsey. Își șterse mîinile de șorț și-i atinse mîna bărbatului.
« Chiar dacă lui nu-i e, mie mi-e », spuse Luster. « Întotdeauna-i frig de Paști. Niciodată n-am văzut să nu fie. Miss Cahline zice că dacă n-ai timp să-i pregătești sticla cu apă caldă n-are nimic. »
« Uh, Doamne, » spuse Dilsey. Trase un scaun în colțul dintre lada cu lemne și sobă. Bărbatul se duse ascultător și se așeză pe el. « Uită-te prin sufragerie și vezi unde-am lăsat sticla aia », spuse Dilsey. Luster aduse sticla din sufragerie și Dilsey o umplu și i-o dădu în mînă. « Du-te repede », spuse ea. « Vezi dacă s-a trezit Jason. Spune-le că-i gata masa. »
Luster ieși. Ben ședea lîngă sobă. Ședea prăbușit în scaun, complet nemișcat, în afară de cap care i se clătina într-o moțăială continuă pe cînd o urmărea pe Dilsey cu privirea lui vagă, blîndă, cum ea se mișca prin cameră. Luster se întoarse.
« S-a sculat », spuse. « Miss Cahline zice că să pui masa. » Merse pînă la sobă și-și întinse mîinile cu palmele în jos deasupra grătarului. « Or că s-a sculat », spuse. « Cu dosu-n sus ».
« Ce mai ai acuma? » spuse Dilsey. « Dă-te la o parte de-aici. Cum pot să mai văd de masă dacă-mi stai aici, în fața focului? »
« Mi-e frig », spuse Luster.
« Ar fi trebuit să te gîndești la asta adineaori cînd tot dădeai fuga jos în pivniță », spuse Dilsey. « Ce-are Jason? »
« Zice că nu i-a spart Benjy geamu'n camera lui? »
« Da' ce, i s-a spart vreun geam? » spuse Dilsey.
« Așa zice », spuse Luster. « Zice că i l-am spart eu. »
« Cum puteai să i-l spargi cînd își ține ușa încuiată la cameră și ziua și noaptea? »
« Zice că i l-am spart c-am dat cu pietre », spuse Luster.
« Și-ai dat? »
« Da' de loc », spuse Luster.
« Pe mine să nu mă minți, mă băiatule », spuse Dilsey.
« Da' nu l-am spart eu », spuse Luster. « Întreabă-l pe Benjy. Eu nici nu mă uit la fereastra lui. »
« Atunci cine i l-o fi spart? » spuse Dilsey. « Face și el scandal s-o scoale pe Quentin », spuse, scoțînd forma cu aluat din sobă.
« Așa zic și eu » spuse Luster. « Ăștia-s oamenii dracului. Îmi pare mai bine că nu-s și eu din familia lor. »
« Că nu ești din ce familie? » spuse Dilsey. « Să-ți spun eu, negrule, tu ai tot atît de multă blestemăție de Compson în tine cît oricare din ei. Spui drept-drept că n-ai spart tu fereastra aia? »
« Ce treabă aveam eu să i-o sparg? »
« Ce treabă ai tu să faci toate drăciile pe care le faci? » spuse Dilsey. « Vezi de el acuma să nu se mai ardă iar la mînă pînă mă duc eu să pun masa. »
Se duse în sufragerie și o auziră umblînd pe acolo, apoi se întoarse, puse o tavă pe masa de bucătărie și așeză mîncarea pe ea. Ben o urmărea cu ochii, cu balele prelingîndu-i-se pe bărbie, scoțînd un sunet mic, pofticios.
« Acuma dragule », spuse ea. « Uite mîncarea ta. Adu-i scaunu', Luster ». Luster trase scaunul lîngă masă și Ben se așeză gemînd și cu balele prelingîndu-i-se. Dilsey îi legă o cîrpă de gît și-i șterse gura cu un colț. « Și ai grijă și tu o dată să nu-i mai curgă pe haine », spuse ea întinzîndu-i lui Luster o lingură.
Ben nu mai gemea. Privea cum i se ridică lingura spre gură. Ca și cum și pofta i-ar fi fost paralizată, și chiar foamea nearticulată, fără să-și dea seama că-i e foame. Luster îl hrănea cu îndemînare și absent. Din cînd în cînd îi revenea atenția destul

de mult timp ca să-l facă să-şi tragă lingura într-o parte aşa ca Ben să-şi clămpăne gura în gol, dar era evident că lui Luster îi umbla gîndul în altă parte, cealaltă mînă îi rămăsese pe spătarul scaunului şi pe suprafaţa moartă a lemnului se mişca delicat, parcă pipăind, ca şi cum ar fi vrut să scoată o melodie inaudibilă din golul fără viaţă, şi o dată chiar şi uită să-l mai necăjească pe Ben cu lingura în vreme ce degetele îi mîngîiau lemnul lustruit într-un arpegiu complicat şi tăcut pînă cînd Ben îl readuse la realitate începînd iarăşi să geamă.

În sufragerie, Dilsey se mişca încoace şi încolo. Curînd sună dintr-un clopoţel limpede, apoi din bucătărie Luster îi auzi coborînd pe Doamna Compson şi pe Jason, pe urmă vocea lui Jason, şi ochii i se rostogoliră albi în orbite ascultînd cu atenţie.

« Sigur, ştiu că nu l-au spart ei », spuse Jason. « Sigur, ştiu. Poate că s-a spart cînd s-a schimbat vremea. »

« Nu-nţeleg cum de s-a spart », spuse Doamna Compson. « Camera ta e toată vremea încuiată, aşa cum o laşi tu cînd pleci în oraş. Nu intră acolo nimeni dintre noi, decît duminica, cînd se face curăţenie. N-aş vrea să crezi că umblu unde nu-i treaba mea, sau că i-aş permite cuiva s-o facă. »

« N-am spus c-ai spart-o dumneata nu? » spuse Jason.

« Nici nu vreau să intru în camera ta », spuse Doamna Compson. « Eu respect viaţa personală a oricui. N-aş trece pragul camerei tale nici dac-aş avea cheie. »

« Da », spuse Jason. « Ştiu că cheile dumitale nu se potrivesc. De asta am şi schimbat broasca. Ce vreau eu să ştiu e cum de s-a spart geamul ăla. »

« Luster zice că nu l-a spart el », spuse Dilsey.

« Ştiu eu asta şi fără să-l întreb », spuse Jason. « Quentin unde e? » spuse.

« E-acolo unde e în fiecare duminică dimineaţă », spuse Dilsey. « Da' ce-i cu tine de cîteva zile încoace? »

« Aha, ei, o să schimbăm noi chestiile astea », spuse Jason. « Du-te sus şi spune-i că-i gata micul dejun. »

« Las-o în pace acuma, Jason », spuse Dilsey. « Se scoală pentru micul dejun toată săptămîna, şi duminica Cahline o lasă să mai stea în pat. Parcă tu nu ştii. »

« Nu pot să-mi permit să hrănesc o bucătărie plină de negri numai ca s-o servească pe ea cînd are ea chef, oricît de mult aş vrea », spuse Jason. « Du-te şi spune-i să coboare pentru micul dejun. »

« N-are nevoie s-o servească nimeni », spuse Dilsey. « Îi ţin mîncarea la cald, şi cînd . . . »

« M-ai auzit ce ţi-am spus? » spuse Jason.

« Te-am auzit », spuse Dilsey. « E tot ce-aud cînd eşti tu acasă. Cînd nu-i Quentin sau maică-ta, e Luster sau Ben, De ce-l laşi să se poarte aşa, Miss Cahline? »

« Fă cum spune el », spuse Doamna Compson. « El e capul familiei acum. E dreptul lui să ne ceară să-i respectăm dorinţele. Eu încerc să fac asta, şi dacă pot eu, poţi foarte bine şi tu. »

« N-are nici un rost să fie aşa rău şi s-o aducă pe Quentin jos la masă numai pentru că aşa are el chef », spuse Dilsey. « Poate ăi fi crezînd că ea ţi-a spart fereastra aia? »

« Ar fi spart-o dacă i-ar fi venit în minte s-o facă », spuse Jason. « Du-te şi fă cum ţi-am spus. »

« Şi nici nu i-aş lua-o în nume de rău dac-ar fi făcut-o », spuse Dilsey îndreptîndu-se către scară. « Cu tine care o tot cicăleşti toată vremea cît eşti acasă. »

« Ssss, Dilsey », spuse Doamna Compson. « Nu-i treaba ta şi nici a mea să-i spunem lui Jason ce să facă. Uneori şi eu cred că n-are dreptate, dar încerc să-i respect

dorințele, ca să fie mai bine pentru noi toți. Dacă eu am destulă putere să cobor la masă, și Quentin are. »

Dilsey ieși. O auziră urcînd pe scară. O auziră multă vreme pe scară.

« Ai niște servitori tot unul și unul », spuse Jason. O servi pe maică-sa și-și puse și lui în farfurie. « Ai avut vreodată unul care să facă osteneala să-l omori în bătaie? Trebuia să fi avut vreunul pe vremea cînd eram prea mic ca să-mi mai aduc aminte ».

« Trebuie să le fac gusturile », spuse Doamna Compson. « Depind în așa mare măsură de ei. Nu mai am putere. Ce n-aș da să mai fiu ca altă dată. Ce n-aș da să pot face eu toată treaba în casă. Măcar cu atîta să-ți mai ușurez viața. »

« Și atunci în ce cocină de porci am trăi », spuse Jason. « Dilsey, grăbește-te o dată » strigă.

« Știu că mă condamni », spuse Doamna Compson, « că le dau voie să se ducă la biserică astăzi. »

« Să se ducă unde? » spuse Jason. « Ce, n-a mai plecat dracului odată circu' ăla? »

« La biserică », spuse Doamna Compson. « E o slujbă specială de Paști pentru negri. I-am promis lui Dilsey de-acum două săptămîni că-i las să se ducă. »

« Asta înseamnă c-o să avem mîncare rece la masă », spuse Jason. « Dac-om avea-o și pe-aia. »

« Știu că-i vina mea », spuse Doamna Compson. « Știu că mă condamni. »

« Pentru ce să te condamn? » spuse Jason. « Doar nu dumneata l-ai înviat pe Cristos, nu? »

O auziră pe Dilsey urcînd ultima treaptă, apoi pașii ei sus pe palier.

« Quentin », spuse ea. Cînd strigă prima dată Jason își lăsă pe masă cuțitul și furculița, și el și cu maică-sa păreau amîndoi că așteaptă, despărțiți de lungimea mesei, în atitudini identice; unul viclean și rece, cu părul castaniu frizat în două bucle încăpățînate, cîte una pe marginea frunții, ca o caricatură de barman, și cu ochii căprui cu irișii cercuiți cu negru, ca niște bile, cealaltă certăreață și rece, cu părul perfect alb și ochii umflați și pungiți și atît de întunecați încît păreau să fie numai iris sau numai pupilă.

« Quentin », spuse Dilsey. « Scoală-te drăguțo. Te așteaptă jos cu masa. »

« Nu pot să-nțeleg cum de s-a spart geamul ăla », spuse Doamna Compson. « Ești sigur că ieri s-a întîmplat? Poate c-o fi așa de mult, cu vremea asta caldă. Geamul de sus, din spatele storului. »

« Ți-am spus pentru ultima oară că s-a spart ieri », spuse Jason. « Crezi că nu-mi cunosc camera în care stau? Crezi c-aș fi stat așa, o săptămînă cu o gaură în geam destul de mare să-ți bagi mîna prin . . . » vocea îi încetă, pieri, îl lăsă privind-o pe maică-sa cu ochi care o clipă fură goi de orice expresie. Era ca și cum ochii lui și-ar fi ținut respirația în timp ce maică-sa îl privea, cu fața ei căzută și certăreață, veșnică, clarvăzătoare și totuși obtuză. Pe cînd ședeau așa Dilsey spuse:

« Quentin. Nu te mai juca cu mine fetițo. Vino la masă, dragă. Te-așteaptă ei jos. »

« Nu pot să-nțeleg », spuse Doamna Compson. « Ca și cum ar fi vrut cineva să intre în casă . . . » Jason sări în picioare. Scaunul îi căzu pe spate cu zgomot. « Ce . . . » spuse Doamna Compson, privindu-l în timp ce el fugi pe lîngă ea, sărind mai multe trepte odată în sus pe scări, pînă ajunse lîngă Dilsey. Fața lui era acum în umbră, și Dilsey spuse:

« E supărată. Maică-ta nu i-a descuiat . . . » Însă Jason alergă pe lîngă ea, în josul coridorului pînă la o ușă. Nu strigă. Apucă clanța și o încercă, apoi se opri cu mîna pe clanță și capul aplecat puțin, ca și cum ar fi ascultat ceva mult mai îndepărtat

decît spaţiul dimensionat de dincolo de uşă, şi ceva pe care şi începuse să-l audă. Avea aerul cuiva care face mişcările celui care ascultă pentru a se înşela singur că n-a auzit încă nimic. În spatele lui Doamna Compson urca scările strigîndu-l pe nume. Apoi o văzu pe Dilsey şi nu-l mai strigă pe el şi începu s-o strige pe Dilsey în schimb.

« Dacă-ţi spun că nu i-a descuiat încă uşa », spuse Dilsey.

Cînd o auzi vorbind el se întoarse şi fugi către ea, însă glasul îi era liniştit, indiferent. « Are cheia la ea? », spuse, « o are la ea în buzunar acuma sau . . . »

« Dilsey », strigă Doamna Compson de pe scară.

« Ce să aibă? » spuse Dilsey. « De ce n-aştepţi . . . »

« Cheia », spuse Jason. « De la uşa asta. O are la ea toată vremea? Mama ». Apoi o văzu pe Doamna Compson şi coborî treptele pînă la ea. « Dă-mi cheia ». spuse. Începu să-i pipăie buzunarele rochiei negre uzate în care era îmbrăcată. Ea se împotrivi.

« Jason », spuse ea. « Jason ! Tu şi cu Dilsey vreţi iar să mă faceţi să cad la pat? spuse, încercînd să-l împingă la o parte. « Nu puteţi să mă lăsaţi liniştită nici măcar duminica? »

« Cheia », spuse Jason. pipăind-o. « Dă-o-ncoace. » Se uită peste umăr spre uşă ca şi cum s-ar fi aşteptat s-o vadă deschizîndu-se înainte de a fi putut ajunge pînă la ea cu cheia pe care n-o avea.

« Dilsey ! » spuse Doamna Compson, strîngîndu-şi rochia în jurul trupului.

« Dă-mi cheia, băbătie ! » strigă deodată Jason. Îi smulse din buzunar un ghem uriaş de chei prinse de un inel de fier ca al unui temnicer din Evul mediu şi alergă înapoi pe palier cu cele două femei după el.

« Jason ! » spuse Doamna Compson. « N-are s-o găsească pe-aia bună », spuse. « Ştii că nu las niciodată pe nimeni să umble cu cheile mele. Dilsey », spuse ea. Începu să plîngă cu zgomot.

« Şşşş » spuse Dilsey. « Nu-i face nimic. Nu-l las eu. »

« Dar duminică, în casa mea », spuse Doamna Compson. « Cînd m-am străduit atîta să-i cresc creştineşte. Lasă-mă pe mine să găsesc cheia, Jason », spuse. Îi puse mîna pe braţ. Apoi încercă să se lupte cu el, însă el o împinse la o parte, cu o mişcare din cot, şi o privi o clipă, cu ochii reci şi hăituiţi apoi se întoarse iarăşi spre uşă şi spre cheile care i se împotriveau.

« Şşşşş » spuse Dilsey. « Mă, Jason ! »

« S-a întîmplat ceva îngrozitor », spuse Doamna Compson, gemînd iarăşi. « Simt eu, Jason », spuse, agăţîndu-se din nou de el. « Nu mă lasă nici să caut cheia de la o cameră din casa mea ! »

« Hai taci », spuse Dilsey. « Ce vrei să se întîmple? Sînt eu aici. Nu-l las eu să-i facă nimic, Quentin », spuse, ridicîndu-şi glasul. « Nu te speria fetiţo. Sînt eu aici ».

Uşa cedă, deschizîndu-se înăuntru. El se opri o clipă în cadrul ei, ascunzînd camera, apoi se dădu la o parte. « Intraţi », spuse cu o voce năclăită, stinsă. Ele intrară. Nu era camera unei fete. Nu era camera nimănui, şi mirosul vag de cosmetice ieftine şi cele cîteva obiecte feminine şi celelalte urme ale eforturilor grosolane şi neconvinse de a-i imprima un aer feminin nu făcuseră decît să-i accentueze aspectul anonim, atmosfera moartă, stereotipă, provizorie a camerelor mobilate. Patul nu fusese făcut pentru noapte. Pe duşumea căzuse un veşmînt intim, murdar, de mătase ieftină de o nuanţă cam prea roză; din sertarul pe jumătate deschis al biroului atîrna un singur ciorap. Fereastra era deschisă. Afară, foarte aproape de casă, creştea un păr. Era înflorit şi ramurile îi mîngîiau, îi zgîrîiau peretele casei şi aerul mărunţit, intrînd prin fereastră, aducînd în cameră mireazma deznădăjduită a florilor.

« Ei, vezi », spuse Dilsey. « Nu ţi-am spus eu că nu-i nimic? »

« Nu-i nimic? » spuse Doamna Compson. Dilsey o urmă în cameră şi îi puse mîna pe braţ.

« Hai cu mine, să te-ntinzi în pat », spuse. « Ţi-o găsesc eu în zece minute. » Doamna Compson o scutură la o parte. « Găseşte biletul », spuse ea « Quentin a lăsat un bilet cînd s-a . . . »

« Bine, bine », spuse Dilsey. « Îl găsesc eu. Hai acuma în camera dumitale. »

« Am ştiut eu c-o să se întîmple asta, din clipa cînd au botezat-o Quentin », spuse Doamna Compson. Merse pînă la birou şi începu să caute printre obiectele împrăştiate acolo — sticluţe cu colonie, o cutie de pudră, un creion cu capătul mîncat, o foarfecă cu o lamă ruptă trîntită pe o basma cîrpită şi murdară de pudră şi pătată de ruj de buze. « Caută biletul », spuse.

« Îl caut » spuse Dilsey. « Haide acuma. Îl găsim noi, eu şi Jason. Du-te în camera dumitale. »

« Jason » spuse Doamna Compson. « Unde-i? » Se duse pînă la uşă. Dilsey o urmă pe palier, pînă la altă uşă. Era închisă. « Jason », strigă ea prin uşă. Nu veni nici un răspuns. Incercă clanţa, apoi îl strigă iarăşi. Insă nu veni nici acum vreun răspuns, pentru că el arunca peste umăr claie peste grămadă tot felul de lucruri din dulap: haine, pantofi, o valiză. Apoi apăru în mînă cu o bucată de scîndură tăiată cu fierăstrăul ca se se îmbuce într-alta, o puse jos, intră iarăşi în dulap şi ieşi cu o cutie de metal. O puse pe pat şi rămase în picioare uitîndu-se la încuietoarea sfărîmată a cutiei în timp ce-şi scotea un inel de chei din buzunar şi alese o cheie, şi încă o clipă rămase în picioare cu cheia aleasă în mînă, privind încuietoarea sfărîmată, apoi puse cheile la loc în buzunar şi scoase cu grijă pe pat conţinutul cutiei. Tot cu grijă trie hîrtiile, luîndu-le în mînă una cîte una şi scuturîndu-le. Apoi răsturnă cutia şi o scutură şi puse încet la loc hîrtiile, şi rămase iarăşi nemişcat în picioare, privind încuietoarea sfărîmată, ţinînd cutia în mîini, cu capul puţin aplecat. Afară prin fereastră auzea nişte ciori rotindu-se ţipînd, trecînd pe lîngă fereastră şi mai departe, croncănitul lor dus de vînt, şi undeva trecu un automobil şi zgomotul lui muri şi el. Dincolo de uşă maică-sa îi strigă iarăşi numele, însă el nu se clinti. O auzi pe Dilsey cum o duce în jos pe palier, şi apoi se închise o uşă. Atunci puse cutia la loc în dulap şi aruncă lucrurile la loc înăuntru şi coborî pe scară spre telefon. În timp ce stătea acolo cu receptorul la ureche, aşteptînd, Dilsey coborî şi ea pe scară. Îl privi fără să se oprească şi trecu mai departe.

Firul se deschise. « Aici e Jason Compson », spuse şi glasul îi era atît de năclăit şi aspru încît trebui să repete. « Jason Compson » spuse, controlîndu-şi glasul. « Pregăteşte o maşină, cu un adjunct, dacă dumneata nu poţi să mergi, în zece minute. Vin eu . . . Ce? — Furt. Acasă la mine. Ştiu cine a — Furt, îţi spun. Pregăteşte o maşină. — Ce? Nu eşti plătit să faci legea — Da, sînt acolo în cinci minute. Pregăteşte maşina gata de plecare imediat. Dacă nu vrei, te reclam la guvernator. »

Trînti receptorul la loc şi traversă sufrageria, unde mîncarea de abea începută mai era încă pe masă, şi intră în bucătărie. Dilsey umplea sticla cu apă caldă. Ben şedea pe scaun, liniştit, gol de orice expresie. Lîngă el, Luster părea un căţel, desgheţat, la pîndă. Mînca ceva. Jason trecu prin bucătărie.

« Nu mânînci? » spuse Dilsey. El nu-i dădu nici o atenţie. « Du-te şi mânîncă-ţi micul dejun, Jason. » El trecu mai departe. Uşa de afară se trînti în urma lui. Luster se ridică de pe scaun, se duse la fereastră şi privi afară.

« Hopa », spuse. « Ce s-a-ntîmplat? A bătut-o pe Miss Quentin? »

« Tu ţine-ţi ᵒᵒura », spuse Dilsey. « Dacă-l faci pe Benjy să-nceapă, îţi sucesc gîtul cu mîna mea. Ţine-l liniştit aici, pînă mă-ntorc eu. » Puse dopul la sticlă

şi ieşi din bucătărie. O auziră urcînd scările şi pe urmă îl auziră pe Jason trecînd în maşină pe lîngă casă. Pe urmă în bucătărie nu se mai auzi nici un zgomot, în afară de murmurul şuierător al ibricului, şi de ceas.

« Ştii ce cred eu? » spuse Luster. « Pe cît c-a bătut-o măr. Pe cît c-a bătut-o peste cap şi acuma se duce s-aducă doctorul. Eu aşa zic ». Pendula îşi continua tic-tacul, solemnă şi profundă. Ar fi putut fi însuşi pulsul uscat al acestei case în ruină; după o vreme hîrîi şi drese glasul şi bătu de şase ori. Ben se uită în sus la ea, apoi privi silueta de ghiulea a capului lui Luster profilîndu-se pe fereastră şi începu să moţăie iar din cap lăsînd să i se scurgă saliva peste bărbie. Gemu.

« Taci, mă tîmpitule », spuse Luster fără să se întoarcă spre el. « Cred că azi nu mai mergem la biserică ». Însă Ben şedea mai departe pe scaun, cu mîinile lui mari şi moi atîrnîndu-i între genunchi, văicărindu-se încetişor. Deodată începu să plîngă, un urlet lent, fără înţeles, dar susţinut. « Sşşş », spuse Luster. Se întoarse şi-şi ridică mîna. « Vrei să te pocnesc? » Însă Ben îl privea, scoţînd cîte un muget încet cu fiecare expiraţie. Luster se duse pînă la el şi-l scutură de umăr. « Să taci în minutu' ăsta », strigă. « Uite », spuse. Îl trase pe Ben din scaun şi întoarse scaunul cu faţa spre sobă, deschise uşa sobei şi-l împinse pe Ben la loc pe scaun. Arătau ca un remorcher împingînd un petrolier greoi într-o radă îngustă. Ben şedea iarăşi pe scaun, cu faţa spre uşa colorată în roz. Tăcu. Apoi auziră iarăşi pendula, şi pe Dilsey, înceată pe scări. Cînd intră ea, el începu din nou să scîncească. Pe urmă îşi ridică glasul.

« Ce i-ai mai făcut? » spuse Dilsey. « De ce nu poţi să-l laşi liniştit, măcar în dimineaţa asta? »

« Eu nu-i fac nimic, spuse Luster. « L-a speriat Mr Jason. Asta e. N-o fi omorît-o pe Miss Quentin, sau ce? »

« Sşşş, Benjy », spuse Dilsey. El tăcu. Ea se duse la fereastră şi privi afară. « A stat ploaia? » spuse.

« Da vă rog, » spuse Luster. « A stat de mult. »

« Atunci duceţi-vă afară niţel », spuse ea, « Deabia am liniştit-o pe Miss Cahline. »

« Mergem la biserică? » spuse Luster.

« Îţi spun eu cînd o fi vremea. Ţine-l mai departe de casă pînă vă chem eu. »

« Putem să mergem pe pajişte? » spuse Luster.

« Duceţi-vă. Numai ţine-l departe de casă. Mi-ajunge pentru dimineaţa asta. »

« Da vă rog, » spuse Luster. « Unde s-a dus Mr Jason, mammy? »

« Poate că-i treaba ta unde s-a dus? » spuse Dilsey. Începu să strîngă de pe masă. « Taci, Benjy. Luster te duce afară să vă jucaţi. »

« Ce i-a făcut lui Miss Quentin, mammy? » spuse Luster.

« Nu i-a făcut nimic. Haide, duceţi-vă afară. »

« Eu cred că ea nici nu-i sus », spuse Luster.

Dilsey îl privi. « De unde ştii tu că nu-i aici? »

« Eu şi cu Benjy am văzut-o cum se dădea jos pe fereastră astă noapte. N-am văzut-o, Benjy? »

« Aţi văzut-o voi? » spuse Dilsey privindu-l.

« O vedem aşa în fiecare noapte », spuse Luster. « Se dă jos pe părul ăla. »

« Mie să nu-mi spui minciuni, negrule, » spuse Dilsey.

« Nu mint. Întreabă-l pe Benjy dacă mint. »

« Şi-atunci de ce n-ai spus nimic pîn-acuma? »

« N-a fost treaba mea », spuse Luster. « Eu nu m-amestec în treburile albilor. Haide, Benjy, hai să mergem afară. »

ieşiră. Dilsey rămase un timp în picioare lîngă masă, pe urmă se duse şi strînse mîncarea de pe masa din sufragerie, mîncă şi ea, şi făcu curat în bucătărie. Pe urmă îşi scoase şorţul, îl atîrnă în cui, se duse în josul scărilor şi ascultă o vreme. Nu se auzea nici un sunet. Îşi îmbrăcă mantaua, îşi puse pălăria pe cap şi se duse prin curte în coliba ei.

Nu mai ploua. Vîntul bătea acum dinspre sud-est prin cerul spart deasupra în pete albe. Pe creasta unui deal dincolo de copaci şi de turnurile oraşului lumina soarelui se întindea ca o zdreanţă decolorată de stofă, apoi se şterse. Prin văzduh veni un sunet de clopot, şi apoi, ca la un semnal, alte clopote preluară sunetul şi-l repetară.

Uşa colibei se deschise şi Dilsey ieşi, din nou cu capa castanie şi rochia purpurie, şi purtînd nişte mănuşi albe murdare, lungi pînă la cot, dar de data asta fără turban. Ieşi în curte şi-l strigă pe Luster. Aşteptă un timp apoi se duse spre casă, o ocoli pînă la uşa pivniţei şi privi din uşă. Ben şedea pe trepte. În faţa lui, Luster şedea pe vine pe duşumeaua umedă. În mîna stîngă ţinea un fierăstrău, cu lama puţin încovoiată sub apăsarea mîinii lui, şi izbea lama cu făcăleţul uzat de lemn cu care ea întindea aluatul de mai bine de treizeci de ani. Fierăstrăul scoase o singură tînguire leneşă care se stinse cu o grabă vlăguită, lăsînd lama într-o curbă subţiratică, limpede, între mîna lui Luster şi duşumea. Rămăsese bombată, tăcută, indescifrabilă.

« Uite aşa făcea », spuse Luster. « Numai că eu n-am găsit încă lucru' cu care să-l lovesc. »

« Asta făceai? » spuse Dilsey. « Adu-ncoace făcăleţul », spuse.

« Da' nu i-am făcut nimic », spuse Luster.

« Dă-l încoace », spuse Dilsey. « Şi-ntîi pune fierăstrăul ăla de unde l-ai luat. »

El puse fierăstrăul de-o parte şi-i aduse făcăleţul. Atunci Ben gemu iarăşi, deznădăjduit, prelung. Nu însemna nimic. Doar un zgomot. Ar fi putut fi timpul întreg şi nedreptatea şi suferinţa căpătînd glas o clipă prin conjuncţia unor planete.

« Îl auzi », spuse Luster. « Uite-aşa face mereu de cînd ne-ai trimis matale afară. Nu ştiu ce-i cu el în dimineaţa asta. »

« Adu-l aici », spuse Dilsey.

« Haide, Benjy », spuse Luster. Coborî iar treptele şi-l apucă de braţ pe Ben. El veni ascultător, gemînd, cu sunetul răguşit şi lent pe care-l scot vapoarele, care pare să înceapă chiar înainte de a începe sunetul însuşi, şi pare că s-a oprit înainte ca sunetul însuşi să se fi oprit.

« Fugi şi adu-i şapca », spuse Dilsey. « Şi vezi să nu faci gălăgie să te-audă Miss Cahline. Hai o dată. Am şi-ntîrziat. »

« Are să-l audă oricum dacă nu-l faci să tacă », spuse Luster.

« Tace el cînd ieşim de-aici », spuse Dilsey. « Simte mirosul. De asta plînge. »

« Ce miros, mammy? » spuse Luster.

« Tu du-te şi adu-i şapca», spuse Dilsey. Luster se duse. Ei rămaseră în uşa pivniţei, Ben cu o treaptă mai jos decît ea. Cerul se sfîşiase acum în pete lunecătoare care-şi tîrau umbrele grăbite deasupra grădinii părăginite, peste gardul spart şi mai departe peste curte. Dilsey îl mîngîia pe Ben pe cap, încet, mereu, netezindu-i părul deasupra frunţii. El gemea liniştit, fără grabă. « Taci», spuse Dilsey. « Taci acuma. Plecăm numaidecît. Taci, taci.» El gemea liniştit, neîntrerupt.

Luster se întoarse purtînd pe cap o pălărie tare de paie, nouă, cu o panglică colorată, şi ţinînd în mînă o şapcă de pînză. Pălăria părea că izolează capul lui Luster în ochii privitorului, aşa cum ar fi făcut-o cercul de lumină al unui reflector, cu toate planurile şi unghiurile lui fiecare în parte. Atît de pronunţat de individuală era forma acestui

cap încît la prima vedere pălăria părea așezată pe capul cuiva stînd imediat în spatele lui Luster. Dilsey privi pălăria.

« De ce nu ți-ai luat pălăria veche?» spuse.

« N-am găsit-o », spuse Luster.

« Te cred că n-ai găsit-o. Sînt sigură c-ai aranjat de astă noapte în așa fel să n-o găsești astăzi. Ai de gînd s-o prăpădești pe-asta nouă.»

« Au, mammy», spuse Luster. « Nu mai plouă.»

« De unde știi tu? Du-te și ia-ți pălăria aia veche și pune-o bine pe-asta.»

« Au, mammy. »

« Atunci du-te și ia-ți umbrela.»

« Au, mammy. »

« Alege», spuse Dilsey. « Ia-ți pălăria veche, sau umbrela. Mie mi-e egal care.»

Luster se duse în colibă. Ben gemea liniștit.

« Haide», spuse Dilsey. « Ne-ajung ei. Să mai prindem imnurile.» Ocoliră casa, îndreptîndu-se spre portiță. « Taci», spunea Dilsey din cînd în cînd pe cînd mergeau pe alee. Ajunseră la poartă. Dilsey o deschise. Luster venea pe alee în urma lor, cu umbrela în mînă. Era cu el o femeie. « Uite-i că vin», spuse Dilsey. Trecură prin poartă. « Acuma, vezi», spuse ea. Ben tăcu. Luster și cu maică-sa îi ajunseră. Frony era îmbrăcată într-o rochie de mătase albastră deschis și avea pe cap o pălărie cu flori Era o femeie slabă, cu o față lată, simpatică.

« Ai munca ta de șase săptămîni pe tine», spuse Dilsey. « Ce te faci dacă plouă?

« Mă ud, probabil » spuse Frony. « Pînă acuma eu n-am oprit niciodată ploaia.»

« Mammy totdeauna zice c-o să plouă», spuse Luster.

« Dacă nu mi-aș face eu griji și pentru asta, atunci cine», spuse Dilsey. « Haideți, am întîrziat.»

« Astăzi predică reverendul Shegog», spuse Luster.

« Da?» spuse Dilsey. « Cine-i ăsta?»

« Vine de la Saint-Lou», spuse Luster. « Mare predicator».

« Hm » spuse Dilsey. « Ar fi nevoie de un om care să bage frica de Dumnezeu în negrii ăștia tineri, fără căpătîi.»

« Reverendul Shegog ține astăzi predica», spuse Luster. « Așa se spune»

Mergeau pe stradă. Pe toată lungimea ei liniștită, albii se îndreptau în grupuri colorate spre biserică, sub sunetele duse de vînt ale clopotelor, pășind din cînd în cînd în soarele întîmplător, nesigur. Vîntul bătea cu izbucniri, dinspre sud-est, rece și aspru după cîteva zile de căldură.

« Mai bine nu l-ai mai lua la biserică, mammy», spuse Frony. « Vorbește lumea.»

« Ce lume?» spuse Dilsey.

« Ii aud eu», spuse Frony.

« Și eu îi știu, știu cine-i lumea asta», spuse Dilsey. « Niște albi buni de nimic. Ăștia vorbesc. Spun că n-ar fi destul de bun pentru biserica albilor, dar că biserica negrilor nu-i destul de bună pentru el»

« Da, da' vezi că vorbesc», spuse Frony.

« Atunci spune-le să vorbească cu mine», spuse Dilsey. « Spune-le că bunului Dumnezeu nu-i pasă dacă băiatul ăsta-i deștept sau nu. Nu-i pasă nimănui de asta, decît la niște derbedei de albi.»

Mai încolo, o stradă se desfăcea în unghi drept, coborînd în pantă, ajungînd un drum de căruțe. De o parte și de alta terenul se lăsa tot mai mult; o cîmpie lată, presărată cu colibe mititele ale căror acoperișuri bătute de vreme se ridicau la același nivel cu drumul. Erau așezate în mici loturi de pămînt fără iarbă, pline de tot felul de resturi, cărămizi, scîndură, oale, lucruri odinioară folositoare. Tot ce creștea acolo erau bălării părăginite și singurii pomi erau duzii și salcîmii și sicomorii — pomi care se împărtă-

şeau şi ei din secătuirea murdară care împrejmuia casele; pomi chiar şi a căror înflorire părea să nu mai fie decît o rămăşiţă tristă şi încăpăţînată a lunii septembrie, ca şi cum însăşi primăvara trecuse pe lîngă ei, lăsîndu-i să se hrănească de mirosul bogat şi neîndoielnic al negrilor în mijlocul cărora crescuseră.

Din praguri, negrii le adresau cuvîntul pe cînd treceau prin faţa lor, de obicei lui Dilsey.

« Soră Gibson ! Cum te simţi în dimineaţa asta?»

« Bine. Şi tu eşti bine?»

« Destul de bine, îţi mulţumesc.»

Ieşeau dintre colibe şi urcau pe panta umbroasă spre drum — bărbaţi îmbrăcaţi în haine grave, cafenii închis, sau negre, cu lanţuri de aur la ceas, şi, cîte unul, cu bastoane; tineri în haine ieftine, de un albastru ţipător sau în dungi, şi cu pălării cochet înclinate pe o parte; femei cam ţepene în rochiile lor foşnitoare, şi copii în hăinuţe cumpărate de ocazie de la albi, şi care-l priveau pe Ben pe furiş, ca nişte animale nocturne.

« Pe cît că n-ai curaj să te duci să pui mîna pe el.»

« Cum adică n-am curaj?»

« Pe cît că n-ai. Ţi-e frică de el.»

« Nu face rău la nimeni. E ţăcănit.»

« De unde ştii că ţăcăniţii nu fac rău la oameni..?»

« Ăsta nu face rău la nimeni. Eu am pus o dată mîna pe el.»

« Pe cît c-acuma nu mai ai curaj.»

« Pentru că acuma se uită Miss Dilsey.»

« Oricum n-ai avea curaj.»

« Nu face rău la nimeni. E ţăcănit.»

Şi toată vremea, cei mai în vîrstă adresîndu-se lui Dilsey, deşi, dacă nu erau chiar foarte bătrîni, Dilsey o lăsa pe Frony să le răspundă.

« Mammy nu se simte bine în dimineaţa asta.»

« Păcat. Dar reverendul Shegog are s-o liniştească. Are să-i aducă mîngîierea şi uşurarea.»

Drumul se ridica iarăşi, către o scenă care semăna cu fundalul unui tablou. Scobit într-o adîncitură de argilă roşie, dominată de nişte stejari, drumul părea să se oprească brusc, ca o panglică tăiată. Alături o biserică dărăpănată îşi ridica clopotniţa exaltată, ca o biserică într-un tablou, şi întreaga scenă era atît de plată si lipsită de perspectivă ca o bucată de carton pictat aşezată la marginea ultimă a pămîntului plan, sprijinită de spaţiul luminat de soare şi de vînt şi de aprilie şi de o dimineaţă bîntuită de clopote. Către această biserică se îngrămădeau acum cu un fel de deliberare înceată, sărbătorească. Femeile şi copii intrară, bărbaţii se opriră afară de vorbă în grupuri liniştite pînă cînd clopotele încetară. Apoi intrară şi ei.

Biserica fusese împodobită cu flori sărăcăcioase luate din grădinile de legume şi de la gardurile vii şi cu bentiţe subţiri de hîrtie creponată, multicoloră. Deasupra amvonului atîrna un clopot de rugăciune, învechit, din cele care se deschid ca un evantai. Amvonul era gol, dar oamenii corului îşi ocupaseră locurile, făcîndu-şi vînt cu evanaiurile, deşi nu era cald.

Cele mai multe dintre femei se strînseseră de-o parte a încăperii. Vorbeau între ele. Apoi cloptul sună o dată şi fiecare se împrăştie spre locul său, şi întreaga adunare rămase o clipă pe scaune, aşteptînd. Clopotul mai sună o dată. Corul se ridică şi începu să cîntte, şic ongregaţia îşi întoarse capul ca un singur om, cînd şase copii — patru fetiţe cu cozi împletite cu bucăţele mici de pînză ca nişte fluturaşi, şi doi băieţaşi cu părul tuns scurt — intrară, parcugînd încet aleea centrală, strînşi laolaltă de un fel de ham de panglici albe şi flori, urmaţi de doi bărbaţi unul în urma celuilalt. Cel de al

doilea era uriaş, cu pielea de culoarea cafelei cu lapte slabe, impunător în fracul său cu cravată albă. Avea un cap magisterial, profund, gîtul coborîndu-i peste guler în cute ample. Însă acesta le era cunoscut, astfel că toate capetele continuau să rămînă întoarse după ce el trecuse, şi de abea cînd corul încetă să mai cînte înţeleseră că predicatorul aşteptat intrase în biserică, şi cînd îl văzură pe bărbatul care-l precedase pe pastorul lor intrînd în amvon, şi atunci înaintea lui, se înălţă un sunet indescriptibil, un suspin, un oftat de uimire şi dezamăgire.

Vizitatorul era de o înălţime sub mijlocie, îmbrăcat într-o haină soioasă de alpaca. Avea o faţă neagră, ridată, ca a unei maimuţe mici, bătrîne. Şi toată vremea în care corul cîntă iarăşi, şi în timp ce şase copii se ridicară şi cîntară în şoapte subţiri, speriate, atone, ei îl priviră pe acest omuleţ neînsemnat, stînd acolo, părînd parcă un pitic de la ţară pe lîngă trupul impunător al pastorului, îl priveau cu ceva care semăna cu consternarea. Îl mai priveau încă, neîncrezători şi consternaţi cînd pastorul se ridică şi-l prezentă în tonuri ample, răsunătoare, a căror onctuozitate chiar, sporea lipsa de însemnătate a vizitatorului.

« Si au adus asta tot drumu' de la Saint Louse pîn-aici», şopti Frony.

« Ştiu că bunul Dumnezeu s-a folosit de unelte şi mai curioase decît ăsta», spuse Dilsey. « Taci, acuma», îi spuse lui Ben. « Uite acuma încep să cînte.»

Cînd vizitatorul se ridică în picioare să vorbească, glasul lui suna ca şi glasul unui alb. Vocea îi era egală şi rece. Părea prea amplă ca să fi putut veni de la el şi asistenţa îl ascultă la început cu curiozitate, ca şi cum ar fi fost de faţă cînd vorbea o maimuţă. Începură să-l pîndească aşa cum l-ar fi urmărit pe un om dansînd pe o sîrmă. Uitară chiar de aspectul lui neînsemnat, asistînd la virtuozitatea cu care el alerga şi se ţinea în echilibru şi sărea pe sîrma rece lipsită de inflexiuni a glasului său, astfel că, atunci cînd cu un fel de alunecare săltăreaţă ajunse să se oprească din nou lîngă pupitrul amvonului cu un braţ rezemat de acesta, la înălţimea umărului, şi cu trupul lui de maimuţă, desgolit parcă de orice mişcare, ca o mumie sau un vas scurs, asistenţa oftă ca şi cum trezită dintr-un vis colectiv şi se foi puţin în scaune. În spatele amvonului, membrii corului îşi făceau vînt fără intrerupere. Dilsey şopti, « Taci, acuma. Uite acuma încep să cînte».

Atunci o voce spuse, « Fraţilor».

Predicatorul nu se clintise. Braţul îi era încă întins peste pupitrul amvonului, şi el îşi menţinu încă această poziţie în timp ce vocea îi murea în ecouri sonore între pereţi. Era tot atît de deosebită cît e ziua de noapte de tonul său de dinainte, cu o calitate tristă, bogată în timbru ca un corn alto, alunecînd în jos în inimile lor şi vorbindu-le acolo iarăşi atunci cînd se stinsese în ecouri muribunde, acumulate.

« Fraţilor şi surorilor», spuse iarăşi. Predicatorul îşi mişcă din nou braţul şi începu să umble încolo şi încoace prin faţa pupitrului, cu mîinile împreunate la spate, o siluetă firavă, încovoiată în ea însăşi ca a unei fiinţe de multă vreme încătuşată în lupta cu pămîntul implacabil, « Eu păstrez amintirea şi sîngele Mielului !» Tropăia fără întrerupere înapoi şi-nainte sub hîrtia tăiată fîşii sub clopotul de Crăciun, cocoşat, cu mîinile împreunate la spate. Era ca o rocă mititică, mîncată de valurile succesive ale glasului său. Părea să-şi hrănească din însuşi trupul său glasul care, asemenea unui sucubus îşi împlîntase dinţii în el însuşi. Şi toţi cei strînşi acolo păreau să-l pîndească cu ochii lor uniţi într-unul singur în timp ce glasul îl mistuia, pînă el nu mai fu nimic şi ei nu mai erau nimic şi nu mai era nici măcar un glas, ci în schimb glasurile lor vorbeau unul cu altul în măsuri melodioase, dincolo de nevoia de vorbă, astfel că atunci cînd el veni să se sprijine de pupitrul de predică, chipul său de maimuţă se înălţă şi întreaga sa atitudine fu cea a unui crucifix senin, torturat, care-şi transcedea lipsa de însemnătate şi sorditatea şi le făcea fără nici o importanţă, şi o respiraţie lungă, jeluitoare se ridică din mijlocul lor, şi o singură voce de soprană « Da, Doamne !»

Pe măsură ce ziua alunecătoare trecea pe deasupra, ferestrele mizere scînteiau şi piereau într-o retractare fantomatică. Un automobil trecu afară pe drum, hîrîind în nisip, se îndepărtă. Dilsey şedea ţeapănă, cu mîna pe genunchiul lui Ben. Două lacrimi alunecau pe obrajii ei căzuţi, intrînd şi ieşind din nenumăratele riduri săpate de jertfe şi de abnegaţie şi de timp.

« Fraţilor», spuse predicatorul într-o şoaptă aspră, fără să se clintească.

« Da Isuse !» spuse vocea femeii încă abea şoptită.

« Fraţilor şi surorilor !» Vocea îi suna iarăşi o dată cu cornii. Îşi mişcă braţul şi, rămas în picioare îşi ridică mîinile. « Eu mai păstrez amintirea sîngelui Mielului !» Ei nici nu-şi dădură seama cînd intonaţia, pronunţia sa, deveniră negroide, şedeau mai departe acolo legănîndu-se puţin în scaunele lor, pe măsură ce vocea îi creştea o dată cu ea.

« Cînd lungul şi îngheţatul — Oh, vă spun, fraţilor, cînd lungile şi îngheţatele —eu văd lumina şi eu văd cuvîntul, eu sărmanul păcătos ! Ei s-au stins în Egipt, căruţele legănătoare; s-au stins generaţiile. A fost o dată un om bogat, ce mai e el acum, o, fraţilor? A fost un om sărac; ce-i acum, surorilor? O, vă spun, vai vouă dacă n-aveţi laptele şi roua mîntuirii, cînd trec tot mai departe anii lungi şi îngheţaţi !»

« Da, Isuse !»

« Vă spun vouă, fraţilor şi vă spun vouă, surorilor, va veni vremea. Sărmanul păcătos care spune, Lasă-mă să mă întind lîngă Domnul, lasă-mă să-mi las jos sarcina. Şi atunci ce va spune Isus, o, fraţilor? o, surorilor? Mai păstrezi tu amintirea Sîngelui Mielului? Că eu nu vreau să încarc prea mult cerul !»

Se căută în haină şi scoase o batistă şi-şi tamponă faţa. Din mijlocul congregaţiei se ridică un murmur lung, în unison: « Mmmmmmmmmmm !» Vocea femeii spuse, « Da, Isuse ! Isuse !»

« Fraţilor ! Priviţi-i pe copiii aceştia care stau aici. Isus a fost odinioară ca şi ei. Mămica lui a suferit durerile şi a cunoscut slava. Uneori poate l-a ţinut în braţe în amurg în timp ce îngerii îi cîntau s-adormă; poate că a privit prin uşă, şi-a văzut poliţiştii romani trecînd pe afară.» Mergea în sus şi în jos tamponîndu-şi mereu faţa. « Ascultaţi-mă, fraţilor ! Eu văd ziua aceea. Maria stînd în prag cu Isus în poala ei, cu pruncul Isus. Ca şi copiii aceştia de aici, micuţul Isus. Îi aud pe îngeri cîntînd cîntecele liniştite şi văd slava; îi văd ochişorii închizîndu-i-se, o văd pe Fecioara sărind în picioare, văd chipul soldatului : Ucidem ! Noi ucidem ! Îl vom ucide pe micul Isus ! Şi aud vaierul şi plînsetul sărmanei mame lipsită de scăpare cînd cuvîntul Domnului nu se face auzit !»

« Mmmmmmmmmmmmmmm ! Isuse ! Micuţul Isus !», şi o altă voce crescînd: « Il văd ! O Isuse ! O, Il văd !» şi apoi încă una, fără cuvinte, asemenea bulelor de aer ridicîndu-se la suprafaţa apei.

« Eu văd, fraţilor ! Văd ! Văd priveliştea aceasta orbitoare, tunătoare ! Văd Calvarul, cu pomii lui sfinţi, îl văd pe tîlhar şi pe ucigaş şi pe cel care e mai puţin decît ei; aud hula şi trufia; Dacă tu eşti Isus ia pomul acela şi umblă ! Aud plînsetul femeilor şi jeluitul în amurg; aud plînsetul şi ţipătul şi simt cum Dumnezeu şi-a întors faţa: l-au ucis pe Isus; l-ai ucis pe Fiul meu !»

« Mmmmmmmmmmmmmm. Isuse ! Văd, O Isuse !»

« O, voi păcătoşilor, o voi orbilor ! Vă spun, surorilor, vă spun vouă, cînd Dumnezeu şi-a întors faţa lui de măreţie, şi a spus, Nu vreau să încerc cerul ! Îl văd pe Dumnezeu văduvit închizînd porţile, văd apele revărsate rostogolindu-se; văd întunecimea şi moartea veşnică apăsînd generaţii după generaţii. Şi apoi, o, Fraţilor ! Da, fraţilor ! Ce mai văd? Ce văd eu, păcătosul? Văd învierea şi lumina; îl văd pe blîndul Isus spunînd M-ai omorît pe Mine ca voi să trăiţi iarăşi; eu am murit pentru cei care văd şi cred să nu moară niciodată. Fraţilor, o, fraţilor ! Văd Ziua Judecăţii şi aud trîmbiţele de aur trîmbiţînd slava Domnului, şi pe morţii înviaţi care au cu ei sîngele şi amintirea Mielului»

Printre glasurile şi mîinile care se ridicau, Ben şedea liniştit, pierdut în privirea lui blîndă albastră. Alături Dilsey şedea ţeapănă, cu spatele drept, plîngînd, încremenită şi tăcută, în căldura şi sîngele Mielului care se trezise iarăşi în amintire.

Pe cînd, în amiaza scînteetoare urcau pe drumul nisipos laolaltă cu credincioşii care începuseră să se risipească discutînd între ei leneş, în grupuri, ea continua să plîngă, fără să dea atenţie vorbelor.

« Ăsta mai zic şi eu predicator, măi ! La început, nu părea cine ştie ce, dar pe-urmă, ai văzut ! »

« Omu' ăsta a văzut cu ochii puterea şi mărirea. »

« Da, domnule. A văzut-o. A văzut-o cu ochii lui. »

Dilsey nu scotea nici un sunet, faţa nu-i tresărea, pe cînd lacrimile-şi urmau drumul adîncit şi întortochiat; mergea doar cu capul sus, fără să facă nici un efort măcar să şi le şteargă.

« Ce nu termini odată, mammy? » spuse Frony. « Cu toată lumea care se uită la noi. Uite acuma o să trecem pe lîngă albi. »

« Am văzut începutul şi sfîrşitul », spuse Dilsey. « Nu te mai uita la mine. »

« Începutul şi sfîrşitul de la ce? » spuse Frony.

« N-are a face », spuse Dilsey. « Am văzut începutul, şi acum văd sfîrşitul. »

Totuşi înainte de a ajunge în stradă, se opri, îşi ridică fusta şi-şi şterse ochii cu poala celei dintîi dintre fustele de dedesubt. Pe urmă merseră mai departe. Ben îşi tîrşia picioarele pe lîngă Dilsey, privindu-l pe Luster care se scălămbăia în faţa lor, cu umbrela într-o mînă şi pălăria lui nouă de paie aplecată şmechereşte într-o parte, ca un cîine mare şi bleg pîndindu-l pe unul mai mic şi isteţ. Ajunseră la poartă şi intrară. Îndată Ben începu să geamă din nou şi o vreme cu toţii rămaseră să privească în susul aleii la casa pătrată, cu tencuiala căzută, cu porticul ei ruinat.

« Ce se întîmplă acolo astăzi? » spuse Frony. « Că ceva se-ntîmplă. »

« Nimic », spuse Dilsey. « Tu vezi-ţi de treaba ta şi lasă-i pe albi să-şi vadă de-a lor. »

« Ceva se-ntîmplă », spuse Frony. « L-am auzit încă de dis-de-dimineaţă. Da' la urma urmelor, nu-i treaba mea. »

« Nu ştiu ce », spuse Luster.

« Tu ştii mai multe lucruri decît ai avea tu ce face cu ele », spuse Dilsey. « N-ai auzit-o chiar acuma pe Frony că zicea că asta nu-i treaba ta? Du-l pe Benjy în spate şi ţine-l liniştit acolo pînă-s gata eu cu masa. »

« Eu ştiu unde-i Miss Quentin », spuse Luster.

« Atunci ţine ştiinţa asta pentru tine», spuse Dilsey. « Cînd o avea Quentin nevoie de sfatul tău, o să-ţi spun. Acuma duceţi-vă să vă jucaţi în spate. »

« Ştii ce-o să se întîmple cum or să-nceapă ăia să se joace cu mingea dincolo », spuse Luster.

« Nu-ncep ei chiar de acuma. Pînă atunci se întoarce T.P. să-l ia la plimbare cu trăsura. Dă-mi încoace pălăria nouă. »

Luster îi dădu pălăria şi el şi cu Ben se îndreptară spre curtea din spate. Ben mai gemea încă, deşi nu prea tare, Dilsey şi Frony intrară în colibă. După un timp Dilsey ieşi, iarăşi în rochia de stambă ieşită de soare şi se duse spre bucătărie. Focul se stinsese. Nu se auzea nici un zgomot în casă. Îşi puse şorţul şi urcă în sus pe scări. Nu se auzea de nicăieri nici un zgomot. Camera lui Quentin era aşa cum o lăsaseră. Intră şi ridică de jos cămăşuţa şi puse ciorapul la loc în sertar şi-l închise. Uşa camerei Doamnei Compson era închisă. Dilsey se opri un moment în faţa ei, ascultînd. Apoi o deschise şi intră; pătrunse într-un miros înţepător de camfor. Storurile erau lăsate, camera era în penumbră, ca şi patul, aşa că în prima clipă crezu că Doamna Compson adormise şi voia tocmai să închidă uşa cînd cealaltă vorbi.

« Da », spuse. « Ce este? »

« Eu eram », spuse Dilsey. « Ai nevoie de ceva? »

Doamna Compson nu răspunse. După o vreme, fără să-şi mişte de loc capul, spuse: « Unde-i Jason? »

« Nu s-a întors încă », spuse Dilsey. « Ce doreşti? »

Doamna Compson nu spuse nimic. Ca atîtea alte fiinţe reci, slabe, pusă în cele din urmă în faţa unui dezastru de neînlăturat extrăgea, nici ea nu ştia de unde, un fel de forţă, de putere. În cazul ei era vorba de o convingere de nezdruncinat în evenimentul încă netrăit. « Ei », spuse ea curînd. « L-ai găsit? »

« Ce să găsesc? » Ce tot spui acolo? »

« Biletul. Cel puţin atîta respect trebuie să fi avut să lase un bilet. Chiar şi Quentin a lăsat unul. »

« Ce tot spui acolo? » spuse Dilsey. « Parcă n-ai şti că-i totul în regulă. Pe cît că se-ntoarce pe uşa asta înainte de a se face noapte. »

« Tu vorbeşti prostii », spuse Doamna Compson. « O are-n sînge. Cum a fost unchiul, şi nepoata. Sau mama. Nici nu ştiu ce-ar fi mai rău. Şi nici nu-mi pasă. »

« Ce tot îi dai zor cu de-astea? » spuse Dilsey. « De ce-ar face ea una ca asta? »

« Nu ştiu. De ce-a făcut-o Quentin? Pentru numele lui Dumnezeu, ce motiv a avut? Că doar n-o fi făcut-o doar ca să mă calce pe mine-n picioare, să mă facă pe mine să sufăr. Oricine-ar fi Dumnezeu. El n-ar permite aşa ceva. Eu sînt o doamnă. Poate că n-ai crede dacă te uiţi la copiii mei, dar sînt o doamnă. »

« Ai puţină răbdare », spuse Dilsey. « La noapte are să fie aici, în patul ei. » Doamna Compson nu spuse nimic. Şervetul îmbibat cu camfor îi era întins pe frunte. Rochia neagră era aruncată la picioarele patului. Dilsey era nemişcată cu mîna pe clanţa uşii.

« Da », spuse Doamna Compson. « Ce vrei? Ai de gînd să pregăteşti ceva de mîncare pentru Jason şi Benjamin, sau nu? »

« Jason nu s-a întors încă », spuse Dilsey. « Am să aranjez eu ceva. Eşti sigură că n-ai avea nevoie de nimic? Sticla mai e caldă încă? »

« Ai putea să-mi dai Biblia. »

« Ţi-am dat-o azi dimineaţă, înainte să plec. »

« Ai pus-o pe marginea patului. Cît timp credeai c-o să stea acolo? »

Dilsey merse spre pat şi pipăi prin umbra de dincolo de marginea lui pînă găsi Biblia, cu faţa în jos. Îi netezi paginile îndoite şi puse cartea la loc pe pat. Doamna Compson nu-şi deschise ochii. Părul ei şi perna erau de aceeaşi culoare, sub coiful pe care-l făcea prosopul cu doctoria părea o călugăriţă bătrînă care se roagă. « N-o mai lăsa aici », spuse, fără să-şi deschidă ochii. » « Tot acolo ai pus-o şi înainte. Vrei să mă dau eu jos din pat s-o ridic?

Dilsey ridică cartea pe deasupra ei şi o puse pe partea cealaltă, mai lată, a patului. « Acum nici nu vezi să citeşti », spuse. « Vrei să-ţi ridic storul puţin? »

« Nu. Lasă-mă-n pace. Du-te şi pregăteşte ceva de mîncare pentru Jason. »

Dilsey ieşi. Închise uşa şi se reîntoarse în bucătărie. Soba se răcise aproape cu totul. Pe cînd stătea acolo, pendula de deasupra dulapului bătu de zece ori. « Ora unu », spusea ea cu voce tare. « Jason nu vine. Am văzut începutul şi sfîrşitul », spuse, privind soba rece. « Am văzut începutul şi sfîrşitul ». Puse nişte mîncare rece pe masă. Pe cînd se mişca încoace şi încolo, fredona un imn. Cîntă primele două versuri, repetîndu-le mereu pînă cînd sfîrşi melodia. Aranjă masa şi merse la uşă să-l strige pe Luster, şi după o vreme Luster şi Ben intrară. Ben mai gemea încă, încetişor, ca pentru sine.

« Nu s-a oprit de loc », spuse Luster.

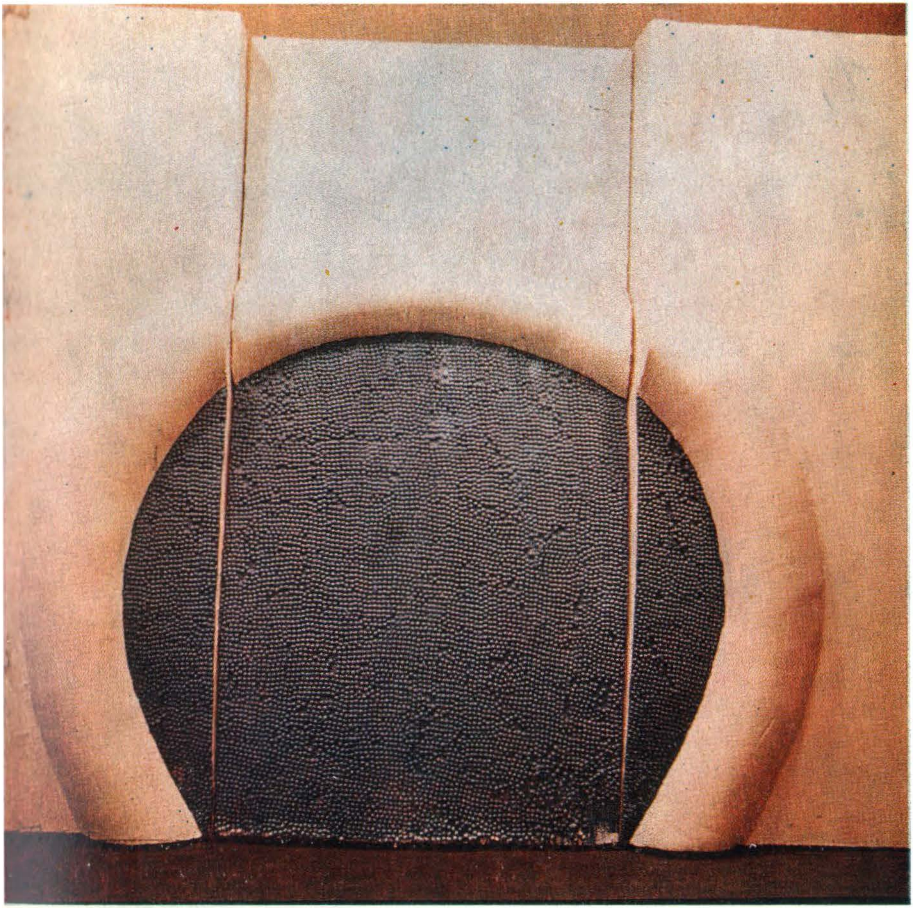

▲
Cer albastru

HORIA DAMIAN

Atelierul cu «Octogonul, albastru nocturn.» ▶

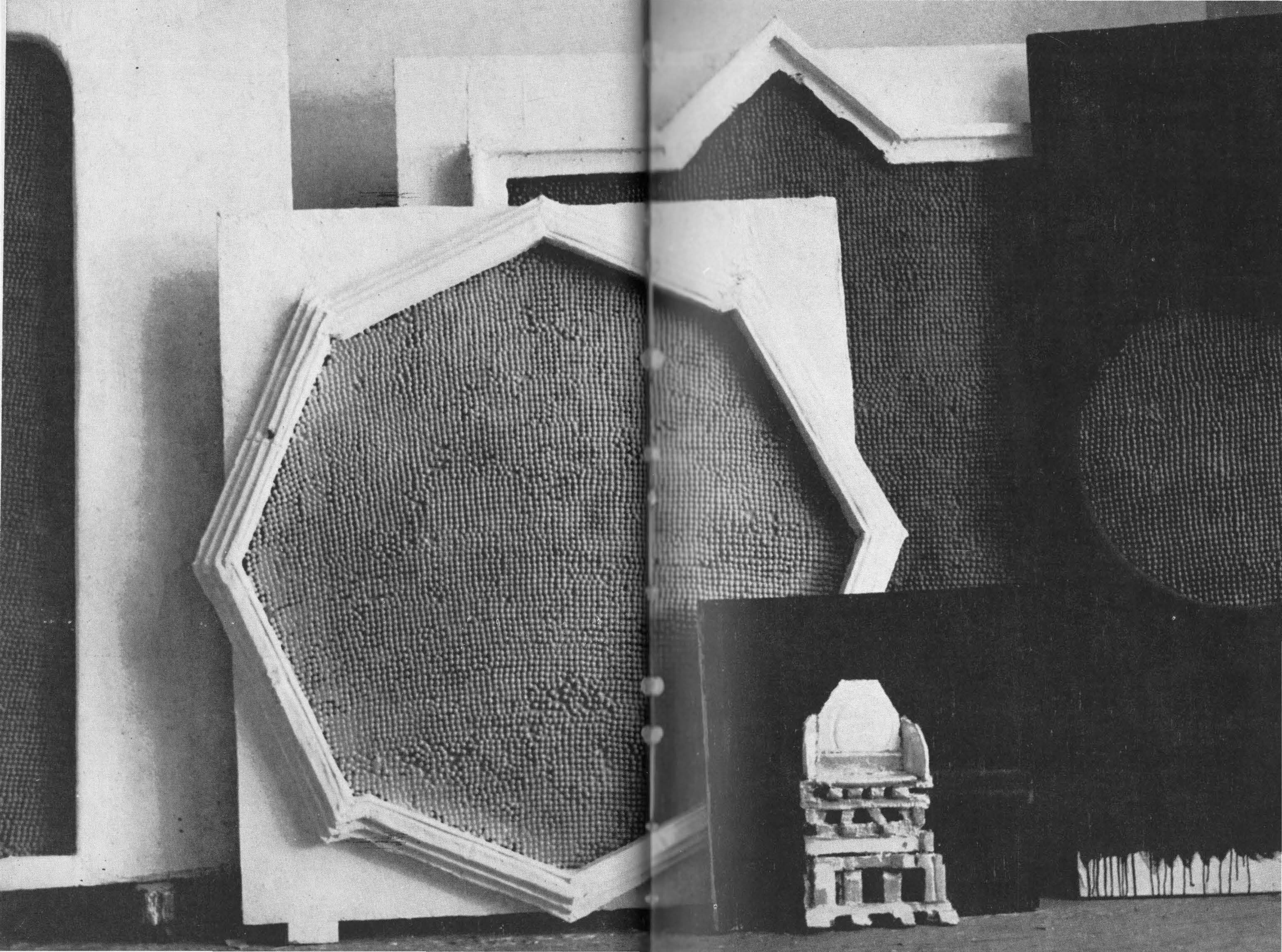

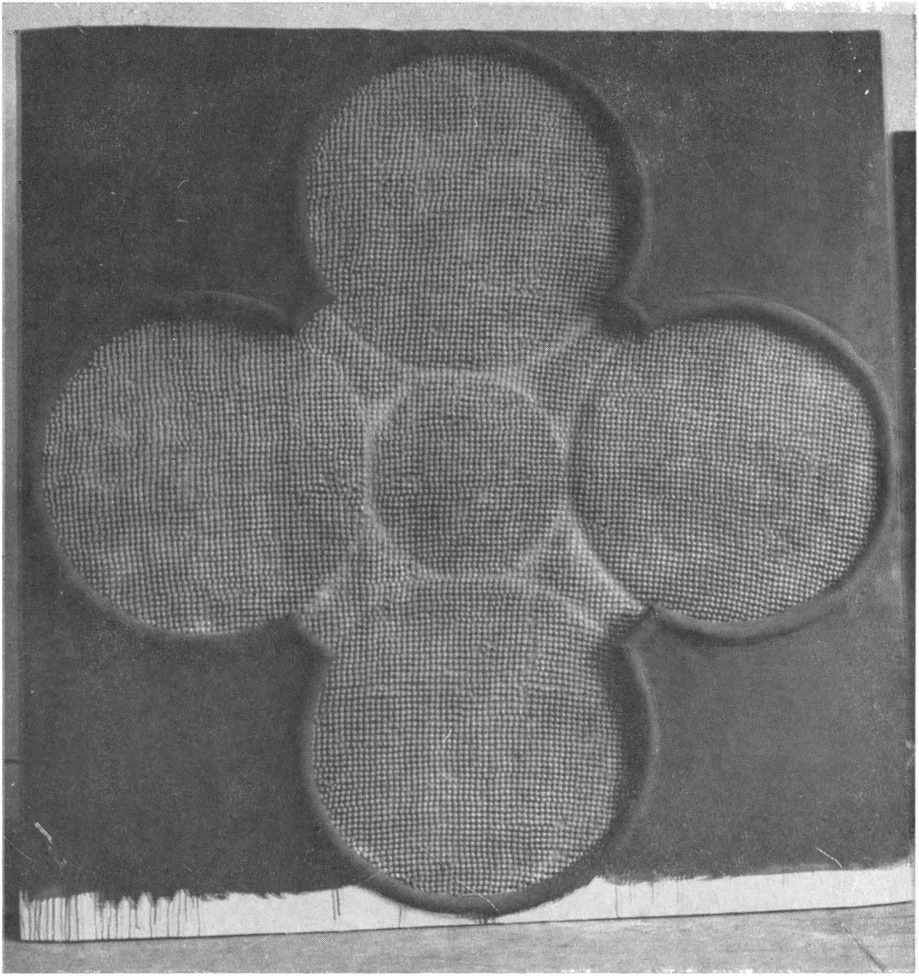

Compoziție în 4 părți

Foto color: DAN ER. GRIGORESCU
Foto alb negru: AUGUSTIN DUMAGE

« Veniți să mîncați », spuse Dilsey. « Jason nu vine la masă. » Se așezară la masă. Mîncarea solidă, Ben putea s-o manevreze destul de bine, deși chiar și acum, cînd nu era decît hrană rece pe masă, Dilsey îi legă un șervet la gît. El și cu Luster mîncau. Dilsey se învîrtea prin bucătărie, cîntînd cele două versuri pe care le mai ținea minte din imn. « Stați și mîncați », spuse, « Jason nu vine la masă. »

La vremea aceea, Jason era la douăzeci de mile depărtare. Cînd plecase de acasă se îndreptase cu toată viteza spre oraș, depășind grupurile încete de credincioși și clopotele îndemnînd prin aerul sfîșiat. Traversase piața pustie și intrase într-o străduță îngustă care brusc se făcuse și mai liniștită și se oprise în fața unei case de lemn, apoi se îndreptase pe aleea mărginită cu flori spre verandă.

Dincolo de ușa de tablă se auzeau oameni vorbind. Cînd ridică mîna să bată, auzi pași, astfel că-și retrase mîna pînă cînd un bărbat masiv în pantaloni de pînză neagră și o cămașă albă cu plastron, dar fără guler, deschise ușa. Avea un păr cenușiu ca oțelul, viguros, răvășit, și ochii cenușii îi erau rotunzi și strălucitori ca ai unui copil. Îi întinse mîna lui Jason și-l trase în casă strîngîndu-i-o.

« Intră », spuse, « intră, te rog. »

« Ești gata să mergem? » spuse Jason.

« Intră puțin », spuse celălalt, împingîndu-l de braț într-o încăpere unde erau așezați un bărbat și o femeie. « Îl cunoști pe bărbatul lui Myrtle, nu? Jason Compson, Vernon. »

« Da », spuse Jason. Nici măcar nu se uită la bărbat, și pe cînd șeriful trase un scaun din colțul camerei, bărbatul spuse,

« Noi ieșim, ca să puteți sta de vorbă. Hai, Myrtle. »

« Nu, nu », spuse șeriful. « Stați la locurile voastre. Bănuiesc că nu-i nimic serios, nu, Jason? la loc. »

« Îți spun pe drum », spuse Jason. « Ia-ți haina și pălăria. »

« Ne ducem noi », spuse bărbatul ridicîndu-se.

« Stați pe loc », spuse șeriful. « Mă duc eu cu Jason pe verandă. »

« Ia-ți haina și pălăria », spuse Jason. « Au deja un avans de douăsprezece ceasuri. » Șeriful îl conduse înapoi pe verandă. Un bărbat și o femeie care treceau pe stradă îi spuseră ceva. El le răspunse cu un gest larg, cordial. Clopotele mai sunau încă din direcția cartierului cunoscut sub denumirea de Groapa Negrului. « Ia-ți pălăria, șerifule », spuse Jason. Șeriful trase două scaune unul lîngă altul.

« Ia loc și spune-mi care-i baiul. »

« Ți-am spus la telefon » spuse Jason, rămînînd în picioare. « Am făcut-o ca să cîștig timp. Trebuie să mă duc la judecător ca să te silesc să-ți faci datoria pentru care ai fost ales? »

« Stai jos și spune-mi despre ce-i vorba », spuse șeriful. « Am eu grijă. »

« Grijă de dracu' », spuse Jason. « Așa înțelegi dumneata să ai grijă? »

« Dumneata ești ăla care ne ții pe loc », spuse șeriful. « Stai jos și spune-mi despre ce-i vorba. »

Jason îi spuse, și sentimentul de nedreptate și senzația de neputință i se amplificau chiar și numai ascultîndu-se, astfel că după o vreme își uită graba în acumularea violentă a autojustificărilor și acuzațiilor. Șeriful îl privea fără să clipească în vremea aceasta cu ochii lui reci, strălucitori.

« Dar nu știi dacă ei au făcut asta », spuse. « Crezi numai. »

« Nu știu? » spuse Jason. « Cînd mi-am pierdut dracului două zile hăituind-o prin străzi dosnice, încercînd s-o țin cît mai departe de el, după ce-i spusesem ce-am să-i fac dacă o prind vreodată cu el, și vii acuma și-mi spui că nu știu dacă ea .... »

« Ușurel », spuse șeriful. « Stai acuma. Ajunge. » Privea în stradă peste drum, cu mîinile în buzunare.

« Şi cînd acuma vin la dumneata, un funcţionar plătit pentru respectarea legii », spuse Jason.

« Circu-i la Mottson săptămîna asta », spuse şeriful.

« Da », spuse Jason. « Şi dac-aş putea să găsesc un funcţionar ales pentru respectarea legii care să se sinchisească măcar atîtica de apărarea intereselor tipilor care l-au ales, aş fi şi eu acuma acolo. » Îşi repetă povestirea, recapitulînd brutal, părînd să resimtă o plăcere reală din nedreptatea care i se făcuse şi din neputinţa proprie. Şeriful părea că nici nu ascultă.

« Jason », spuse el, « ce făceai tu cu trei mii de dolari ascunşi în casă? »

« Ce? » spuse Jason. « Treaba mea unde-mi ţin eu banii. Treaba dumitale e să m-ajuţi să mi-i iau înapoi. »

« Mama dumitale ştia că aveai atîţia bani în casă? »

« Uite ce », spuse Jason. « Casa mea a fost prădată. Ştiu cine a făcut asta şi ştiu şi unde sînt ăia care-au făcut-o. Vin la dumneata ca la funcţionarul ales şi plătit ca să apere legea, şi te mai întreb o dată, vrei să faci efortul să-mi dai înapoi bunul meu, sau nu vrei?»

« Ce vrei să faci cu fata dacă-i prinzi? »

« Nimic », spuse Jason. « Absolut nimic. Nici n-aş pune mîna pe ea. Putoarea asta care m-a făcut să-mi pierd slujba, singura şansă pe care-am avut-o şi eu s-ajung undeva, care l-a omorît pe tata şi-i scurtează zi de zi viaţa mamii şi care-mi face şi mie numele de rîs în oraş. Nu i-aş face nimic », spuse. « Chiar nimic. »

« Tu ai silit-o pe fata asta să fugă, Jason », spuse şeriful.

« Cum îmi conduc eu familia nu-i treaba dumitale », spuse Jason. « Ai de gînd să m-ajuţi, sau nu? »

« Tu ai făcut-o să-şi ia cîmpii », spuse şeriful. « Şi mai am eu bănuielile mele pentru care nu cred c-am să am vreodată vreo certitudine în ce priveşte persoana căreia îi aparţin în realitate banii ăştia. »

Jason rămăsese în picioare frămîntîndu-şi încet borul pălăriei în mîini. Spuse calm: « N-ai de gînd să-ncerci măcar să mi-i prinzi? »

« Asta nu-i treaba mea, Jason. Dac-ai avea vreo probă concretă, aş fi obligat să acţionez. Dar fără aşa ceva nu cred că chestia asta mă priveşte în vreun fel pe mine. »

« Ăsta-i răspunsul dumitale, atunci? » spuse Jason. « Gîndeşte-te bine, acuma cît mai ai timp. »

« Ăsta este, Jason. »

« Bine », spuse Jason. Îşi puse pălăria pe cap. « Are să-ţi pară rău. Nu rămîn eu chiar aşa, neajutorat. Nu sîntem în Rusia, unde numai pentru că poartă pe piept o insignă un fitecine este imun în faţa legilor. » Coborî pe trepte şi intră în maşina sa şi porni motorul.Şeriful îl urmări din ochi cum se îndepărtează, întoarce, şi se grăbeşte prin faţa casei îndreptîndu-se spre oraş.

Clopotele sunau acum iarăşi, în înaltul luminii de soare lunecătoare în potece sonore scînteitoare, dezordonate. Se opri la o pompă de benzină şi puse să i se controleze cauciucurile şi să i se umple rezervorul.

« Vă dueţi în excursie?» îl întrebă negrul. El nu răspunse. « Se arată vreme frumoasă pînă la urmă», spuse negrul.

« Frumoasă, pe dracu'» spuse Jason. « Pe la douăşpce o să plouă cu găleata. « Privi în sus spre cer, gîndindu-se la ploaie, la drumurile cu lutul desfundat, lipicios, se văzu imobilizat undeva la mile întregi departe de oraş. Se gîndea la asta cu un fel de sentiment de triumf, la faptul că n-avea să mănînce nimic la prînz, că plecînd acum ca să-şi satisfacă nevoia aceasta constrîngătoare de grabă, avea să se găsească la punctul cel mai depărtat de ambele oraşe la ora amiezii. I se părea că în privinţa aceasta împrejurările îl serveau, aşa că îi spuse negrului:

« Ce dracu' faci? Te-a plătit cineva să-mi ţii maşina aici cît poţi mai mult?»
« Cauciucu' ăsta n-are de loc aer în el», spuse negrul.
« Atunci du-te dracului la o parte de aici şi dă-mi pompa aia», spuse Jason.
« S-a umflat acuma», spuse negrul, ridicîndu-se. « Puteţi s-o porniţi acuma.»
Jason intră în maşină, porni motorul şi plecă. Mergea în viteza a doua, cu motorul gîfîind şi scuipînd, forţîndu-l, strivind sub talpă acceleratorul şi trăgînd în sus şi în jos maneta de pornire. « Are să plouă», spuse. « S-ajung eu la jumătatea drumului, şi pe-urmă să plouă pînă nu mai poate.» Şi gonea mai departe, afară din sunetul clopotelor şi afară din oraş. Văzîndu-se pe sine însuşi tîrîndu-se prin noroi, căutînd disperat un atelaj de catîri. « Şi sigur că sînt cu toţii dracului la biserică.» Se vedea găsind în cele din urmă o biserică, luînd o căruţă cu catîri şi-l vedea pe proprietar ieşind, strigînd la el şi pe el însuşi cum îl trînteşte pe proprietar dintr-un pumn. « Eu sînt Jason Compson. Ia-ncearcă să mă opreşti. Ia încearcă s-alegi un şerif plătit care să fie în stare să mă oprească », spuse, închipuindu-se pe sine însuşi intrînd în sala tribunalului, cu un grup de soldaţi după el şi scoţîndu-l cu forţa. « Îşi închipuie că poate să stea cu braţele încrucişate şi să se uite la mine cum îmi pierd slujba. I-arăt eu lui slujbă.» La nepoată-sa nu se gîndea de loc, şi nici la evaluările arbitrare ale sumei de bani. Nici una nici alta nu avuseseră în ochii lui vreo entitate sau individualitate de zece ani încoace; laolaltă ele simbolizau doar slujba de la bancă de care fusese lipsit înainte de a o fi căpătat.

Aerul se luminase, zdrenţele de umbre lunecătoare nu mai constituiau esenţa peisajului, şi lui i se părea că faptul că vremea se îndrepta era o altă lovitură murdară din partea duşmanului, în lupta reînnoită spre care el se îndrepta purtîndu-şi rănile vechi. Din cînd în cînd trecea pe lîngă biserici, clădiri de lemn nevopsit cu turnuri de foaie de tablă, înconjurate de căruţe cu catîri înhămaţi şi de automobile hodorogite, şi i se părea că fiecare din ele era cîte un post de observaţie de unde ariergarda împrejurărilor îl spionau pe furiş. « Şi dracu' să vă ia şi pe voi», spuse. « Ia-ncercaţi numai să mă opriţi», văzîndu-se pe sine însuşi, cu şirul de soldaţi şi şeriful cu cătuşe în mîini la urmă, zmulgînd Atotputernicia de pe tronul Ei, dac-ar fi fost necesar s-o facă; gîndindu-se la legiunile învrăjmăşite ale cerului şi infernului printre care el să-şi croiască drum ca să pună pînă la urmă mîna pe nepoata sa fugară.

Vîntul venea dinspre sud-est. Îi bătea cu putere peste obraz. I se părea că-i simte suflul prelungit trecîndu-i prin craniu, şi dintr-odată năpădit de o veche presimţire strînse brutal frînele şi opri şi rămase perfect nemişcat. Apoi îşi ridică mîna spre ceafă şi începu să înjure, stînd acolo şi înjurînd într-o şoaptă şuierătoare. Cînd era obligat să conducă maşina mai multă vreme se înarma cu un fortifiant sub forma unei batiste îmbibate cu camfor, pe care, o dată ieşit din oraş şi-o lega în jurul gîtului, inhalînd prin aceasta aburii de benzină, şi coborî din maşină şi ridică bancheta în speranta că ar mai fi fost acolo una uitată. Se uită sub ambele scaune ale banchetei şi apoi rămase o clipă în picioare înjurînd, văzîndu-se pe sine însuşi înşelat de propriul său triumf. Îşi închise ochii, sprijinit de portiera maşinii. S-ar fi putut întoarce să-şi ia camforul pe care-l uitase, sau ar fi putut merge mai departe. În ambele cazuri avea să-i plesnească de durere capul însă acasă cel puţin putea să fie sigur că avea să găsească astăzi duminică, puţin camfor, pe cînd, dacă avea să meargă înainte, n-avea nici o certitudine. Dar dacă se întorcea avea să mai piardă o oră şi jumătate pînă s-ajungă la Mottson. « Poate c-am să pot să conduc încet», spuse. « Poate c-am să pot să conduc încet, dacă mă gîndesc altceva . . . »

Se urcă şi porni. « Am să mă gîndesc la altceva», spuse, şi aşa se gîndi la Lorraine. Se imagină pe sine însuşi în pat cu ea, doar că era pur şi simplu lungit alături de ea, rugîndu-se de ea să-l ajute, pe urmă se gîndi iarăşi la bani, şi la faptul că fusese păcălit de o femeie, o fetiţă. Dac-ar fi putut crede cel puţin că bărbatul fusese cel care-l jefuise.

Dar să fie prădat de ceea ce ar fi trebuit să-l despăgubească pentru slujba pierdută, pe care o cîştigase cu atîtea eforturi şi riscuri, de către însăşi simbolul slujbei pierdute, şi, încă şi mai rău, de o putoare de fată. Merse mai departe, apărîndu-şi faţa de vîntul continuu cu pulpana hainei.

Vedea acum forţele contradictorii ale destinului şi voinţei sale apropiindu-se grăbite, spre o ciocnire care avea să fie irevocabilă; deveni viclean. Nu pot să-mi permit să fac acuma o greşeală, îşi spuse. Nu putea să fie decît un singur lucru adevărat, fără nici o alternativă: trebuia să facă exact lucrul acela. Bănuia că amîndoi aveau să-l recunoască de cînd aveau să dea ochii cu el, pe cîtă vreme el trebuia să se bazeze pe şansa de a o vedea el întîi, afară de cazul că bărbatul avea să-şi poarte încă faimoasa cravată roşie. Şi amănuntul că el trebui să depindă de acea cravată roşie părea să fiesumumul dezastrului iminent; aproape că putea să-i simtă mirosul, să-l simtă mai presus de zvîcnetul dureros care-i pulsa în cap.

Trecu de creasta dealului. În vale întîrzia fumul; şi acoperişurile, o clopotniţă sau două deasupra copacilor. Conduse în jos pe pantă şi intră în oraş, încetinind, făcîndu-se iarăşi atent la nevoia de precauţie, la necesitatea de a găsi întîi locul unde era cortul. Acum nu mai vedea foarte clar, şi ştia că numai conştiinţa dezastrului era cea care-l îndemna să meargă direct să caute ceva pentru durerea de cap. La o pompă de benzină i se spuse că încă nu se ridicase cortul dar că vagoanele circului se aflau pe o linie moartă în gară. Se îndreptă într-acolo.

Două vagoane pullman vopsite ţipător erau trase pe o linie laterală. Le examină înainte de a coborî din maşină. Încercă să nu respire adînc, astfel ca sîngele să nu-i mai zvîcnească atît de tare în cap. Coborî şi merse de-a lungul zidului gării, pîndind vagoanele. La ferestre atîrnau nişte rufe, moi şi şifonate, ca şi cum ar fi fost spălate de curînd. Pe pămînt, lîngă scara unuia dintre vagoane erau trei scaune de pînză. Dar nu se vedea nici un semn de viaţă pînă cînd un bărbat încins cu un şorţ murdar ieşi la uşa vagonului şi deşertă un lighean cu zoaie de vase dintr-un gest larg, soarele sclipind pe fundul metalic al ligheanului, şi apoi intră la loc în vagon.

Acuma, o să trebuiască să-l iau prin surprindere, pînă n-apucă să-i avertizeze, se gîndi. Nici nu-i trecu prin cap că s-ar fi putut ca ei nici să nu fi fost acolo, în vagon. Eventualitatea ca ei să nu fie acolo, ca rezultatul întregii încleştări să nu depindă de această simplă situaţie, el să-i vadă pe ei întîi sau ei să-l vadă pe el întîi, această eventualitate ar fi fost contrară desfăşurării naturale a evenimentelor şi ritmului în care se succedaseră pînă atunci. Mai mult, el trebuia să-i descopere, primul, trebuia să-şi ia banii îndărăt, şi apoi ce-aveau să mai facă ei nu mai prezenta pentru el nici o importanţă pe cînd, în caz contrar, toată lumea avea să afle că el, Jason Compson, fusese prădat de Quentin, nepoată-sa, o putoare.

Încercă iarăşi să analizeze situaţia. Apoi se îndreptă spre vagon, urcă treptele, repede şi fără zgomot, şi se opri în faţa uşii. Coridorul era întunecos, mirosind a mîncare stătută. Bărbatul de adineaori era o pată albă în întuneric, cîntînd cu o voce de tenor spartă, tremurătoare. E bătrîn, se gîndi, şi nu-i mai solid decît mine. Intră în vagon în clipa în care omul îşi ridică privirea spre el.

« Hei», spuse omul, oprindu-se din cîntat.

« Unde-i?» spuse Jason. « Haide, repede. În vagonul de dormit?»

« Unde-i cine?» spuse omul.

« Pe mine să nu mă minţi», spuse Jason. Se împiedică de ceva în obscuritatea în care erau îngrămădite tot felul de obiecte.

« Ce mai e şi asta?» spuse celălalt. «Pe cine-l faci tu mincinos? Ai?» cînd Jason îl înşfăcă de umăr exclamă, « Hei, bagă de seamă, băiete !»

« Nu minţi», spuse Jason. « Unde sînt?»

« Ce, mă banditule», spuse omul. Braţul îi era slăbănog şi fragil sub mîna lui Jason încercă să se scuture, apoi se întoarse şi începu să cotrobăiască pe masa încărcată din spatele lui.

« Haide, haide», spuse Jason. « Unde sînt?»

« Am să-ţi arăt eu unde sînt», ţipă omul. « Stai numai să-mi găsesc cuţitul de carne.»

« Stai aşa», spuse Jason încercînd să-l imobilizeze. « Te-am întrebat şi eu numai ceva.»

« Banditule», ţipă celălalt, pipăind febril pe masă. Jason încercă să-l apuce de amîndouă mîinile, căutînd să-i stăpînească furia aceasta slăbănoagă. Trupul omului părea atît de îmbătrînit, de fragil, şi totuşi însufleţit de o idee fixă atît de fatală încît pentru prima dată Jason înţelese limpede şi fără ocolişuri dezastrul către care se îndrepta cu capul înainte.

« Stai», spuse. « Stai niţel ! Stai locului ! Plec. Dă-mi timp să ies de aici.»

« Să mă faci tu pe mine mincinos», se văicărea celălalt. « Ia dă-mi drumul. Dă-mi numai tu drumul, că-ţi arăt eu ţie.»

Jason aruncă o privire hăituită în jur, ţinîndu-l încă pe celălalt. Afară era acuma un soare strălucitor, viu, luminos, pustiu, şi se gîndi la oamenii care în curînd aveau să se întoarcă liniştiţi acasă la masa de prînz duminicală, festivă şi împodobită, şi se văzu pe sine însuşi încercînd să-l imobilezeze pe bătrînelul acesta furios, asemenea fatalităţii şi căruia nu îndrăznea să-i dea drumul destul de mult timp ca să aibă vreme să-i întoarcă spatele şi să fugă.

« Stai liniştit pînă plec eu?» spuse. « Vrei?» Dar celălalt se zbătea mai departe, şi Jason îşi liberă o mînă şi-l pocni peste cap. Fu doar o lovitură stîngace, grăbită, şi nu prea puternică, dar celălalt se prăbuşi imediat şi alunecă zgomotos la pămînt printre ligheane, cratiţi şi găleţi. Jason rămase în picioare lîngă el, gîfîind, cu urechile ciulite. Apoi se întoarse şi ieşi în fugă din vagon. La uşă se stăpîni şi coborî mai încet oprindu-se apoi din nou o clipă. Respiraţia îi ieşea cu un sunet gîfîitor şi un timp rămase acolo încercînd să şi-o liniştească, aruncîndu-şi privirile într-o parte şi într-alta, pînă cînd la un zgomot tîrşîit în spatele lui îşi întoarse capul tocmai la timp să-l vadă pe bătrînel care ieşea în salturi stîngace şi furioase din vestibul cu o secure ruginită ridicată deasupra capului.

Sări s-apuce securea, fără să simtă de loc spaimă dar dîndu-şi seama că alunecase, gîndindu-se. Aşadar aşa are să se termine, şi crezînd că acuma avea să moară şi cînd ceva îl izbi violent în ceafă se gîndi Cum de a ajuns să mă lovească acolo? Sau poate m-a lovit de mult, se gîndi, Şi nu simt decît acum, şi se gîndi. Haide, haide o dată. Să terminăm o dată, şi apoi îl cuprinse o dorinţă furioasă să nu moară şi începu să se zbată, auzindu-l pe bătrîn cum ţipă şi înjură cu vocea lui spartă.

Se mai zbătea încă şi atunci cînd îl ridicaseră în picioare, dar îl ţineau bine, aşa că se linişti.

« Îmi curge sînge tare?» spuse. « În ceafă. Sîngerez tare?» Încă mai spunea asta în timp ce simţea cum îl împing repede de-acolo, şi auzea vocea ascuţită şi mînioasă a bătrînului pierzîndu-se în spate. « Vedeţi ce-i cu capul meu», spuse. « Staţi. Nu . . .»

« Să stăm, pe dracu », spuse omul care-l ţinea. « Vipera asta blestemată te omoară cît ai zice peşte. S-o luăm din loc cît mai repede. N-ai nimic. »

« M-a atins », spuse Jason. « Imi curge sînge? »

« Hai să mergem», spuse celălalt. Îl împinse pe Jason pe după colţul gării, pînă la peronul pustiu, unde era o dubă de livrări, şi unde pe un petec de pămînt mărginit cu flori ţepene creştea iarbă ţeapănă sub o reclamă luminoasă. « Fiţi atenţi toţi cu ... pe Mottson, în locul rămas gol aflîndu-se un ochi cu o pupilă electrică. Omul îi dădu drumul.

« Așa», spuse. « Întinde-o de-aici și ține-te cît mai departe de locu-ăsta. Ce vroiai exact să faci? Să te sinucizi?»

« Caut două persoane», spuse Jason. « L-am întrebat doar unde sînt.»

« Pe cine cauți?»

« O fată», spuse Jason. « Și un bărbat. Ieri, la Jefferson, purta o cravată roșie. Era cu circu-ăsta. M-au prădat.»

« O», spuse omul. « Dumneata ești ăla, mda. De, nu-s aici.»

« Așa cred și eu», spuse Jason. Se sprijini de zid, își ridică mîna la ceafă și-și privi apoi palma. « Credeam că-mi curge sînge», spuse. « Am crezut că m-a izbit cu securea aia.».

« Te-ai lovit cu capul de șină», spuse omul. « Ai face mai bine s-o iei din loc de aici. Ăia pe care-i cauți nu-s aici.»

« Da. Mi-a spus și el că nu-s aici. Am crezut că mă minte».

« Crezi că eu te mint? « spuse omul.

« Nu», spuse Jason. « Știu că nu-s aici.»

« I-am spus să se care dracului de aici, amîndoi», spuse omul. « N-am poftă de pramatii de-astea în circul meu. Eu conduc o trupă respectabilă, cu un spectacol respectabil.»

« Da», spuse Jason. « Nu știi încotro au luat-o?»

« Nu. Și nici nu vreau să știu. Oamenii din trupa mea n-au voie să facă chestii d-astea. Dumneata ești . . . fratele ei?»

« Nu», spuse Jason. « N-are nici o importanță. Vroiam doar să-i văd. Ești sigur că nu m-a atins? Adică, nu-mi curge sînge? »

« Ar fi curs sînge dacă n-aș fi ajuns acolo atunci cînd am ajuns. Acuma, vezi de ține-te cît mai la distanță. Omulețu' ăsta e-n stare să te dea gata. Aia de-acolo-i mașina dumitale?»

« Da.»

« Foarte bine, urcă-te în ea și du-te înapoi la Jefferson. Dac-ai să-i găsești, să știi că n-o să fie la circul meu. Eu am un circ respectabil. Zici că te-au prădat?»

« Nu», spuse Jason. « Nu mai are nici o importanță.» Se duse la automobilul lui și urcă. Ce să fac acuma? se gîndi. Apoi își aduse aminte. Porni motorul și merse încet în susul străzii pînă găsi o prăvălie. Ușa era încuiată. Rămase o vreme cu mîna pe clanță și capul puțin aplecat. Apoi se întoarse de la ușă și cînd trecu cineva pe stradă după un timp îl întrebă dacă era pe undeva vreo farmacie deschisă, dar nu era. Apoi întrebă cînd avea să plece trenul spre nord, și omul îi spuse că la două și jumătate. Traversă strada, intră iarăși în mașină și stătu acolo. După o vreme trecură doi negri tineri. Îi strigă.

« Vreunul din voi știe să conducă mașina, băieți?»

« Da, dom'le.»

« Cît îmi luați să mă duceți chiar acuma pînă la Jefferson?»

Se priviră unul pe altul, murmurînd între ei.

« Vă dau un dolar», spuse Jason.

Sușotiră iarăși. « Nu pot pentru atîta» spuse unul din ei.

« Cît să-ți dau ca să mergi?»

« Tu poți să te duci?» întrebă unul.

« Nu pot să plec», spuse celălalt. « De ce nu-l duci tu? N-ai nici o treabă.»

« Ba da, am.»

« Ce treabă ai?»

Sușotiră iarăși între ei, rîzînd.

« Vă dau doi dolari», spuse Jason. « La oricare din voi ».

« Nici eu nu pot să merg», spuse primul.

« Foarte bine», spuse Jason. «Luaţi-o din loc.»
Stătu acolo o vreme. Auzi un ceas bătînd jumătatea, apoi începură să treacă oameni, în haine de duminică şi de sărbătoare. Unii îl priveau pe cînd treceau pe alături, pe bărbatul care şedea liniştit la volanul unui automobil micuţ, cu viaţa lui invizibilă desfăşurată în faţa lui ca un ciorap vechi, purtat. După o vreme veni un negru în salopetă.
« Dumneata eşti omul care vrea să meargă la Jefferson?» spuse.
« Da», spuse Jason. « Cît îmi iei?»
« Patru dolari.»
« Îţi dau doi.»
« Nu pot să merg pentru mai puţin de patru.» Omul din maşină şedea mai departe liniştit. Nici măcar nu se uita la el. Negrul spuse, « Ai nevoie de mine sau nu?»
« Bine», spuse Jason. « Urcă».
Se trase pe scaunul de alături şi negrul se instală la volan. Jason închise ochii. Găsesc ceva pentru asta la Jefferson, îşi spuse, aşezîndu-se mai bine, să suporte zgîlţîiturile. Acolo găsesc eu ceva. Trecură cu maşina pe străzile unde oamenii intrau paşnici în case, la mesele lor de duminică, şi apoi afară din oraş.Se gîndea la asta. Nu se gîndea la acasă, unde Ben şi Luster mîncau mîncare rece la masa din bucătărie. Ceva — absenţa dezastrului, ameninţării, în toiul unui rău constant — îi permitea să uite de Jefferson ca de orice alt loc pe care-l mai văzuse pînă atunci, şi unde viaţa lui trebuia s-o ia de la capăt.
Cînd Ben şi Luster terminară, Dilsey îi trimise afară. « Şi vezi dacă poţi să-l ţii liniştit pînă la patru. Atunci are să fie T.P. aici.»
« Da vă rog», spuse Luster. Ieşiră. Dilsey mîncă şi ea şi strînse în bucătărie. Apoi se duse pînă-n josul scărilor şi ascultă, dar nu se auzea nici un zgomot. Se întoarse prin bucătărie, şi ieşi pe uşa dinspre afară, oprindu-se pe trepte. Ben şi cu Luster nu se vedeau, dar în timp ce stătea acolo auzi din nou o vibraţie leneşă din direcţia uşii pivniţei şi se duse pînă la uşă, şi privi în jos la o scenă care o repeta pe cea de dimineaţă.
« Uite-aşa făcea», spuse Luster. Privea fierăstrăul imobil cu un fel de disperare plină de speranţă. « Numai că eu n-am ce-mi trebuie să-l izbesc», spuse.
« Şi nici n-ai să găseşti aici», spuse Dilsey. « Scoate-l la soare. O să căpătaţi amîndoi pneumonie aici, pe pămîntul ăsta ud.»
Aşteptă, privindu-i cum traversează curtea către un pîlc de cedri de lîngă gard. Apoi se duse în coliba ei.
« Acuma, să nu-mi începi iar», spuse Luster. « Mi-ajunge ce-am păţit cu tine astăzi.» Era acolo un hamac făcut din doage de butoi prinse într-o împletitură de sîrme. Luster se lungi în hamac, dar Ben se învîrtea de colo pînă colo, fără rost. Începu să scîncească iarăşi. « Taci, acuma», spuse Luster. « Stai numai, că te iau eu la bătaie.» Se lasă pe spate în hamac. Ben se oprise locului, dar Luster îl auzea zmiorcăindu-se. « Ai de gînd să taci sau nu?» spuse Luster. Coborî din hamac şi merse după sunete şi ajunse pînă la Ben care şedea pe vine în faţa unei grămăjoare de pămînt. La un capăt şi la altul al moviliţei erau înfipte în pămînt cîte o sticlă goală de sticlă albastră care conţinuse pe vremuri otravă. Într-una fusese pusă o crenguţă ofilită de datura. Ben şedea chincit în faţa ei, gemînd, cu un sunet lent, nearticulat. Gemînd mereu, căuta prosteşte în jur, găsi o crenguţă şi o puse în sticla cealaltă. « Ce nu taci o dată din gură?» spuse Luster. « Vrei să-ţi dau eu una ca să ai cu adevărat de ce să zbieri? Dac-aş face aşa?» Se aşeză în genunchi şi dintr-o singură mişcare înhăţă sticla şi-o ascunse la spate. Ben tăcu. Rămăsese pe vine, privind mica depresiune unde fusese înfiptă sticla, pe urmă, cînd îşi umflă plămînii, Luster aduse sticla din noula vedere. « Taci », şuieră el. « Să nu îndrăzneşti să mai ragi ! Să nu-ndrăzneşti. Uite-ţi-o. Vezi? Uite. Iar te-apucă dacă mai stai aici. Haide să vedem dac-au început să dea iar în mingea aia. Îl luă pe Ben

de braţ, trăgîndu-l după el, şi se duseră pînă la gard, oprindu-se acolo unul lîngă altul, privind printre tufele de caprifoi crescute în păragină, încă neînflorite.

« Uite», spuse Luster. « Uite că vin unii. Îi vezi?»

Îi priviră pe cei patru care împingeau mingea jucînd pe pajişte, apropiindu-se. Ben îi urmărea din ochi, gemînd, lăsînd să i se scurgă saliva pe bărbie. Cînd cei patru trecură mai departe, îi urmări de-a lungul gardului, moţăind din cap şi zmiorcăindu-se. Unul dintre ei spuse.

« Aici, Caddie. Adu sacul.»

« Sşşş, Benjy», spuse Luster, dar Ben fugea în trapul său dezordonat tîrşîindu-şi picioarele, agăţîndu-se de gard, gemînd cu vocea lui răguşită, văicăreaţă. Omul îşi jucă mişcarea şi trecu mai departe. Ben ţinînd pasul cu el pînă cînd gardul făcu un unghi drept şi el rămase agăţat de scînduri privindu-i pe jucători cum trec mai departe.

« Acuma ai de gînd să taci?» spuse Luster. « Vrei să taci acuma?» Îl zgîlţîi pe Ben de braţ. Ben se agăţase de gard, văicărindu-se cu vocea răguşită, fără nici o pauză. « N-ai de gînd să taci?» spuse Luster. « Sau taci?» Ben privea fix prin gard. « Bine, atunci», spuse Luster. « Vrei chiar să ai pentru ce să zbieri?» Privi peste umăr înapoi spre casă. Apoi şopti : « Caddy ! Na, zbiară acuma cît pofteşti. Caddy ! Caddy ! Caddy !»

O clipă mai tîrziu, în intervalele rare din vocea lui Ben, Luster o auzi pe Dilsey strigînd. Îl apucă de braţ şi traversară curtea spre ea.

« Ţi-am spus că nu vrea să stea liniştit», spuse Luster.

« Măi tîlharule !» spuse Dilsey. « Ce i-ai mai făcut?»

« Eu nu i-am făcut nimic. Ţi-am spus c-atunci cînd încep ăia să joace îi dă drumul şi el.»

« Veniţi încoace», spuse Dilsey. «Taci, Benjy. Taci acuma.» Însă el nu vroia să tacă. Trecură repede prin curte pînă la colibă şi intrară acolo. « Fugi şi adu-i pantoful », spuse Dilsey. « Şi vezi să n-o trezeşti pe Miss Cahline. Dacă-ţi spune ea ceva, spune-i că am eu grijă de el. Du-te acuma, atîta lucru cred că eşti în stare şi tu să faci». Luster se duse. Dilsey îl împinse pe Ben pînă la pat, îl întinse alături de ea, şi-l strînse lîngă ea legănîndu-l, ştergîndu-l la gura pe unde i se prelingeau balele, cu pulpana rochiei. « Taci acuma», spuse, mîngîindu-l pe cap, « taci, uite eşti cu Dilsey.» Însă el urla lent, animalic, fără lacrimi; expresia sonoră, gravă, lipsită de speranţă, a întregii mizerii mute de sub soare. Luster se întoarse ţinînd în mînă un papuc de satin alb. Era acum îngălbenit, rupt şi murdar, şi cînd i-l puseră în mîna lui Ben el tăcu o vreme. Însă se zmiorcăia încă şi curînd îşi ridică iarăşi glasul.

« Crezi că poţi să-l găseşti pe T.P.?» spuse Dilsey.

« Zicea ieri că azi se duce la St. John. Zicea că se-ntoarce pînă la patru.»

Dilsey se legăna pe pat mîngîindu-l pe Ben pe creştet.

« Multă vreme mai ţine, o Isuse», spuse. « Ce multă vreme.»

« Şi eu pot să mîn trăsura, mammy», spuse Luster.

« Vă frîngeţi gîtul la amîndoi», spuse Dilsey. « Numai de-al dracului ai face-o. Ştiu că poţi foarte bine să mîni. Da' nu pot să am încredere în tine. Taci acuma», spuse. « Taci. Haide, taci.»

« Ba de loc», spuse Luster. « Cînd sînt cu T.P. conduc eu.» Dilsey se legăna mai departe, ţinîndu-l strîns lîngă ea pe Ben. « Miss Cahline zice că dacă nu poţi să-l linişteşti, se scoală ea şi vine ea să-l facă să tacă.»

« Taci, iubitule», spuse Dilsey, mîngîindu-l pe Ben pe creştet. « Luster, dragă», spuse, « ai să te gîndeşti la mammy şi ai să mîi cum trebuie trăsura?»

« Da vă rog», spuse Luster. « O mîn la fel de bine ca T.P.»

Dilsey îl mîngîie pe Ben pe cap, legănîndu-l. «Fac tot ce pot», spuse. « Dumnezeu ştie. Du-te şi scoate-o, atunci», spuse, ridicîndu-se. Luster ieşi repede. Ben ţinea

papucul în brațe, plîngînd. « Taci, acuma. Luster s-a dus să scoată trăsura și te duce la cimitir. Nu mai putem să încercăm să-ți luăm și șapca», spuse. Se duse pînă la un fel de dulap alcătuit dintr-o perdea de pînză întinsă într-un colț al camerei și scoase pălăria de fetru pe care o purtase ea mai devreme. « Am ajuns chiar mai rău decît asta, dac-ar ști lumea», spuse. «Tu oricum ești copilul Domnului. Și-am să fiu și eu curînd-curînd, slavă Domnului. Așa.» Îi puse pe cap pălăria ei și-i încheie haina. El gemea fără întrerupere. Îi luă papucul din mînă și-l puse deoparte, și ieșiră din colibă. Luster se apropia, cu un cal alb, bătrîn, înhămat la o trăsurică cu vopseaua decolorată de vreme și aplecată într-o parte.

« Ai să ai grijă, Luster?» spuse ea.

« Da vă rog», spuse Luster. Ea îl urcă pe Ben pe bancheta din spate. Nu mai plîngea, dar acum începu să scîncească iarăși.

« Plînge după floarea lui», spuse Luster. « Stai nițel, că-i găsesc eu una».

« Tu stai liniștit acolo», spuse Dilsey. Se duse și apucă calul de căpăstru. « Acuma du-te fuga și caută-i o floare. « Luster alergă pe lîngă casă, către grădină. Se întoarse cu un fir de narcisă.

« Asta-i ruptă», spuse Dilsey. « De ce n-ai adus una bună?

« E singura pe care-am găsit-o», spuse Luster. « Le-ai luat matale pe toate vineri, să le duci la biserică. Stai că i-o aranjez eu.» În timp ce Dilsey ținea calul mai departe, Luster prinse tija florii cu un bețișor și două capete de sfoară, și i-o dădu lui Ben. Apoi se urcă pe capră și apucă hățurile. Dilsey ținea căpăstrul încă.

« Știi drumul?» spuse ea. « În sus pe stradă, ocolești piața, pînă la cimitir, și pe urmă direct acasă.»

« Da vă rog», spuse Luster. « Prrr Queenie.»

« Ai să ai grijă, auzi?»

« Da vă rog.» Dilsey lăsă căpăstrul din mîini.

« Dii, Queenie», spuse Luster.

« Stai», spuse Dilsey. « Dă-mi încoace biciu' ăla.»

« Au, mammy», spuse Luster.

« Dă-mi-l încoace», spuse Dilsey apropiindu-se de trăsură. Luster i-l întinse fără nici un entuziasm.

« Acuma nici nu mai pot s-o pornesc pe Queenie»

« N-ai tu grijă de asta», spuse Dilsey. « Queenie știe mai bine decît tine în orice caz unde trebuie să meargă. Ce-ai tu de făcut e să stai acolo și să ții bine frîul. Știi drumu', sigur?»

« Da vă rog. Pe același drum pe care merge T.P. în fiecare duminică.»

« Atunci fă și tu tot așa în duminica asta.»

« Sigur că da. N-am mînat eu caii în locul lui T.P. de-o sută de ori?»

« Mai mînă-i și acuma tot așa», spuse Dilsey. « Haide, duceți-vă. Și dacă pățește Benjy ceva din vina ta, mă negrule, nu știu ce-ți fac. Ajungi la ocnă sigur-sigur, da' te trimit eu acolo chiar mai înainte de-i ocna pregătită să te primească.»

« Da vă rog», spuse Luster. « Diii, Queenie.»

O izbi cu hățurile pe Queenie peste crupa ei lată și trăsurica se puse în mișcare cu o zmucitură.

« Luster !» spuse Dilsey.

« Dii Queenie !» spuse Luster. Zmuci iară hățurile. Cu un fel de ghiorăieli lăuntrice, Queenie tropăi încet în josul aleii și ieși în stradă unde Luster o exhortă într-un mers care semăna cu-o prăbușire prelungită și mereu suspendată cu botul înainte.

Ben nu mai scîncea. Ședea în mijlocul banchetei, ținîndu-și floarea dreasă cu bețigașul ridicată în sus în pumnul strîns, cu ochii senini și inefabili. Exact în fața lui, capul în formă de ghiulea al lui Luster se tot întorcea peste umăr pînă cînd ieșiră din raza de

vedere a casei, şi atunci trase la marginea străzii şi sub privirile lui Ben aţintite asupra lui coborî şi rupse o nuia dintr-un gard viu. Queenie îşi plecase capul şi începuse să pască iarba pînă cînd Luster se urcă iar pe capră şi-i trase capul în sus de hăţuri şi-o împinse în mişcare, apoi, cu coatele strînse şi cu nuiaua şi hăţurile ridicate în sus, îşi luă o poză complet nepotrivită cu tropăitul aşezat al copitelor lui Queenie si cu basul ca de orgă al acompaniamentului ei lăuntric. Pe lîngă ei treceau automobile, şi pietoni; şi o dată un grup de băieţandri negri:

« Uite, Luster. Un-te duci, Luster? La cimitir?»

« Salut», spuse Luster. « Parcă şi voi pîn-la urmă n-o s-ajungeţi tot la cimitir. Hai, elefantule.»

Se apropiau de piaţa unde soldatul confederat privea cu ochi goi pe sub mîna sa de marmoră, în vînt şi în intemperii. Luster îşi îndreptă iarăşi spatele şi o atinse pe impenetrabila Queenie cu o sfichiuire de nuia aruncîndu-şi totodată privirea prin piaţă. « Uite maşina lui Mr. Jason», spuse şi apoi remarcă alt grup de negri. « Hai să le-arătăm negrilor ăstora ce înseamnă distincţie, Benjy », spuse el. « Ce spui, hm? » Privi peste umăr. Benjy şedea liniştit, ţinînd floarea în pumnul strîns, cu privirea golită şi netulburată. Luster o lovi iarăşi cu nuiaua pe Queenie şi o zmuci pe la stînga monumentului.

O clipă, Ben rămase într-un gol desăvîrşit. Apoi începu să zbiere. Urlet după urlet, glasul îi creştea, cu rare pauze pentru respiraţie. Era în urletele acestea mai mult decît o uimire, era oroare; şoc: o agonie oarbă, nearticulată; sunet pur, şi ochii lui Luster i se rostogoliră în cap timp de o clipă albă. « Sfinte Dumnezeule», spuse. « Sşşş ! Sşşş ! Sfinte Dumnezeule !» Se întoarse iarăşi dintr-o mişcare cu faţa spre cal şi o lovi pe Queenie cu nuiaua. Băţul se rupse şi el îl aruncă şi cu glasul lui Ben urcînd într-un crescendo de necrezut. Luster strînse în mîini capătul hăţurilor şi se aplecă înainte pe capră în timp ce Jason venea în salturi prin piaţă şi sări pe scara trăsurii.

Dintr-o lovitură cu dosul palmei îl repezi pe Luster la o parte şi apucă hăţurile şi o făcu pe Queenie să se întoarcă şi îndoind hăţurile o lovi peste crupă. O izbi iarăşi şi iarăşi, împingînd-o într-un galop zmucit, în timp ce spaima răguşită a lui Ben răsuna în jurul şi deasupra lor, şi o zmuci în cele din urmă la dreapta statuii. Apoi îl pocni pe Luster cu pumnul în cap.

« Nu ştii foarte bine că nu trebuie să-l duci pe la stînga? » spuse. Se întinse înapoi şi-l izbi pe Ben, rupîndu-i iarăşi tulpina florii. « Taci ! » spuse. « Taci ! » Zmuci încă o dată de hăţuri şi sări jos de pe capră. « Du-te dracului acasă cu el. Dacă mai ieşi vreodată, pe poartă cu el, te omor cu mîna mea ! »

« Da vă rog ! » spuse Luster. Apucă hăţurile şi o lovi pe Queenie cu capătul lor îndoit. « Dii ! Dii ! Benjy, pentru Dumnezeu ! »

Glasul lui Benjy urla fără întrerupere. Queenie se puse iarăşi în mişcare şi copitel îşi reluară trop-trap-ul liniştit, şi îndată Ben încetă. Luster aruncă repede o privire înapoi peste umăr, apoi mînă mai departe. Tulpina ruptă îşi plecă floarea peste pumnul lui Ben şi ochii lui erau iarăşi goi şi albaştri şi senini pe cînd cornişele şi faţadele alunecau încă o dată lin de la stînga spre dreapta; stîlpi şi copaci, ferestre şi portaluri şi reclame, fiecare la locul lor.

(SFÎRŞIT)

În româneşte de MIRCEA IVĂNESCU

POSTFAŢĂ

(Scrisă de autor pentru ediţia din 1946 « Portable Faulkner »)

COMPSON: 1699—1945

IKKEMOTUBE. Un rege american deposedat de bunurile sale. Denumit « L'Homme » (şi uneori « de l'homme ») de către fratele său vitreg, un Chevalier de France, care dacă nu s-ar fi născut prea tîrziu ar fi putut figura printre cele mai strălucitoare figuri în acea scînteietoare galaxie de guarzi cavalereşti care au fost mareşalii lui Napoleon, şi care traducea astfel titlul de nobleţe din dialectul Chickasaw însemnînd « Omul »; pe care traducere, Ikkemotube, el însuşi un om de spirit şi de imaginaţie cît şi un subtil judecător de caractere, inclusiv propriul său caracter, a făcut-o să evolueze cu un pas mai departe anglicizînd-o în *Doom* *. Care şi-a cedat din vastul său domeniu pierdut o solidă milă patrată din noroaiele virgine din nordul statului Mississippi tot atît de precis delimitată ca şi cele patru muchii ale tăbliei unei mese de joc de cărţi (pe atunci împădurită, deoarece acelea erau vremurile vechi dinainte de 1833 cînd începuseră să pogoare stelele pe drapelul american şi oraşul Jefferson, capitala statului Mississippi, era doar o colibă de buşteni lungă dărăpănată cu un singur etaj adăpostindu-l pe şeful agenţiei Chickasaw şi magazinul său universal) nepotului unui refugiat scoţian care-şi pierduse drepturile ce i s-ar fi cuvenit prin naştere întrucît îşi jucase soarta alături de un rege, el însuşi deposedat de stăpînirea sa. Aceasta ca o răsplată parţială pentru dreptul de a purcede în linişte, folosind orice mijloace el şi oamenii săi ar fi socotit bine, cu piciorul sau călare, cu condiţia doar să fie cai Chickasaw, către pămînturile vestului sălbatec curînd urmînd să fie denumite Oklahoma; pe vremea aceea neştiindu-se încă nimic despre petrolul de acolo.

JACKSON. Un Mare Tată Alb cu o sabie. (Un bătrîn duelist, un leu bătrîn cu răget puternic, un om uscăţiv fioros acum decăzut bănuitor nepieritor care punea bunăstarea naţiunii mai presus decît Casa Albă şi viabilitatea noului său partid politic mai presus decît acestea două şi mai presus de orice

---

* Se pronunţă Dum = soartă, destin. Totdeauna cînd se vorbeşte de familia Compson înţelegîndu-se prin aceasta destin ineluctabil = damnare (n.tr.)

punea nu onoarea soţiei sale, ci principiul că onoarea trebuie apărată fie că avea să fie sau nu apărată pentru că a fost apărată fie că a fost sau nu onoare.) Care a întocmit, sigilat şi contrasemnat donaţia cu mîna sa în studioul său aurit la Wassi Town, neştiind nici el despre petrol; astfel că într-o zi descendenţii rămaşi fără adăpost ai regelui deposedat aveau să treacă doborîţi de băutură şi într-o superbă stupoare peste pămîntul prăfuit ce le fusese acordat ca adăpost pentru oasele lor în dricuri şi locomotive special fabricate şi vopsite în stacojiu.

Aceştia au fost Compsonii:

QUENTIN MACLACHAN. Fiul unui tipograf din Glasgow, rămas orfan şi crescut de rudele maică-sii în ţinuturile muntoase de pe lîngă Perth. Fugit de pe landele din Culloden pînă în statul Carolina cu o spadă greoaie şi tartanul pe care-l purta ziua şi sub care dormea noaptea şi cu prea puţine alte bunuri pe lîngă aceasta. La vîrsta de optzeci de ani, după ce se bătuse o dată împotriva unui rege englez şi fusese înfrînt, nu mai dorea să facă a doua oară această greşeală şi astfel a fugit din nou într-o noapte a anului 1779, împreună cu nepotul său pe atunci copil încă şi acelaşi tartan (spada cea grea dispăruse odată cu fiul său, tatăl nepotului, dintr-unul din regimentele Tarleton pe un cîmp de bătaie din Georgia cu vreun an mai devreme) spre Kentucky, unde un vecin numit Boon sau Boone îşi şi stabilise o fermă.

CHARLES STUART. Radiat şi proscris cu nume şi grad din regimentul său britanic. Părăsit fiind crezut mort într-o mlaştină din Georgia de propria sa armată în retragere şi apoi şi de armata americană în înaintare, care, amîndouă, se înşelaseră. Mai avea încă paloşul atunci cînd sprijinindu-se pe piciorul de lemn pe care şi-l fabricase singur i-a ajuns pe taică-su şi pe fiu-su patru ani mai tîrziu la Harrodsburg, Kentucky, tocmai la timp să-şi îngroape tatăl şi să intre într-o îndelungată perioadă de scindare a personalităţii încercînd încă să fie mai departe institutorul care credea el că ar dori să fie, pînă ce a renunţat în cele din urmă şi a devenit cartoforul care era în realitate şi care nici unul dintre Compsoni nu păreau să-şi dea seama că fiecare dintre ei este cu condiţia ca riscul să fie disperat şi jocul să poată ţine deajuns. Reuşind pînă la urmă să-şi rişte nu numai propria sa viaţă ci şi securitatea familiei sale şi însăşi integritatea numelui pe care avea să-l lase după sine, intrînd în confederaţia condusă de o cunoştinţă cu numele de Wilkinson (un om de foarte mare talent şi inteligenţă şi influenţă şi putere) într-un complot urmărind să separe întreaga vale a Mississippi-ului de Statele Unite şi s-o alipească Spaniei. Fugind la rîndul său cînd acest balon de săpun a plesnit (aşa cum oricine cu excepţia unui institutor Compson ar fi trebuit să ştie că va plesni), el însuşi unic pentru că singurul dintre complotişti silit să-şi părăsească ţara; aceasta nu pentru a scăpa de răzbunarea şi retribuţia justă a guvernului pe care încercase să-l ştirbească, ci de schimbarea furibundă de atitudine a foştilor săi complici, acum căutîndu-şi disperaţi fiecare propria salvare. Nu a fost expulzat din Statele Unite, el însuşi vorbind despre sine ca despre un om rămas fără ţară, expulzarea sa datorîndu-se nu trădării ci faptului că el singur fusese atît de explicit şi de zgomotos în traducerea ei în fapt, arzîndu-şi cu vorbele lui fiecare din punţi în urma sa, înainte de a fi apucat să ajungă pînă la locul în care să-şi construiască următoarea; astfel încît nu un şerif districtual şi nici măcar un agent al forţei civice ci chiar foştii săi părtaşi la complot au pus la cale acţiunea de a-l proiecta din statul Kentucky şi din Statele Unite şi, dacă l-ar fi prins, probabil şi din această lume. Fugind noaptea, credincios tradiţiei familiei sale, împreună cu fiul său şi cu vechiul paloş, şi cu tartanul.

JASON LYCURGUS. Care, împins poate de forţa constrîngătoare a numelui flamboiant dat lui de către sarcasticul, cinicul, neîmblînzitul său tată cu picior de

lemn care poate încă credea în adîncul inimii sale că el însuşi ar fi vrut să fie profesor cu înclinaţii spre studiile clasice, a călărit în susul Natchez Trace-ului într-o zi a anului 1811 cu o pereche de pistoale splendide şi un singur sac mai degrabă gol atîrnat de oblîncul şeii, călare pe o iapă scundă, cu crupa subţiratecă dar cu glesne puternice, în stare să alerge primele două furlonguri cu siguranţă în mai puţin de jumătate de minut şi următoarele două în nu cu mult mai mult timp, deşi asta era tot. Însă a fost destul; care a ajuns la Agenţia Chickasaw la Okatoba (care în 1860 se numea încă Old Jefferson) şi nu a mers mai departe. Care în şase luni a devenit ajutorul şefului agenţiei şi în douăsprezece partenerul său, oficial încă ajutor deşi în realitate proprietarul a jumătate din ceea ce acum constituia o prăvălie imensă îmbogăţită din cîştigurile iepei sale la curse împotriva cailor tinerilor din tribul lui Ikkemotube, şi pe care, el, Compson, avea întotdeauna grijă să le limiteze la două sau cel mult trei furlonguri; iar în anul următor, Ikkemotube era stăpînul iepei iar Compson stăpînea acea solidă milă pătrată de pămînt care într-o zi avea să se găsească aproape în plin centrul oraşului Jefferson, împădurită pe atunci şi încă împădurită douăzeci de ani mai tîrziu, deşi mai mult un parc decît o pădure pe atunci, cu colibele sclavilor şi grajdurile şi grădinile de zarzavat şi pajiştile şi promenadele şi pavilioanele sale elegante create de acelaşi arhitect care construise şi casa cu coloane şi portic mobilată cu cele aduse cu steamerul din Franţa şi de la New Orleans şi această milă patrată încă intactă în 1840 (nu numai cu orăşelul de albi numit Jefferson începînd s-o înconjoare ci şi un întreg district alb pe cale s-o înconjoare deoarece în cîţiva ani de acum încolo descendenţii şi oamenii lui Ikkemotube aveau să fie plecaţi, cei rămaşi trăind atunci nu ca războinici şi vînători ci ca albii — ca fermieri rătăcitori sau, ici şi colo stăpîni a ceea ce şi ei numeau plantaţii şi stăpînii unor sclavi rătăcitori, puţin mai murdari decît albii, puţin mai leneşi, puţin mai cruzi — pînă cînd în cele din urmă însuşi sîngele lor sălbatec avea să dispară, arătîndu-se doar întîmplător în forma nasului vreunui negru cocoţat pe vreo căruţă de bumbac sau a vreunui muncitor alb de la fierăstraie sau a vreunui trapper sau mecanic de locomotivă), cunoscută pe atunci sub denumirea de Domeniul Compson, întru cît acum se cuvenea să se ridice prinţi, oameni de stat şi generali şi episcopi, pentru a-i răzbuna pe Compsonii deposedaţi din Culloden şi Carolina şi Kentucky, apoi cunoscută sub denumirea de Casa Guvernatorului pentru că de sigur cu timpul a produs sau cel puţin a conceput un guvernator — iarăşi un Quentin Maclachan, botezat astfel după bunicul din Culloden — şi încă numită Vechea Casă a Guvernatorului, chiar după ce concepuse (1861) un general — (numită astfel printr-un acord şi o înţelegere prealabilă de către întregul oraş şi toată regiunea, ca şi cum ar fi ştiut chiar atunci şi dinainte că bătrînul guvernator era ultimul Compson care nu avea să dea greş în nimic din ce încerca în afară de longevitate şi sinucidere) — generalul de brigadă Jason Lycurgus II înfrînt la Shiloh în '62 şi înfrînt din nou deşi nu atît de dezastruos la Resaca în '64, care a ipotecat pentru prima dată mila patrată încă intactă unui carpetbagger în '66, după ce oraşul vechi fusese ars de generalul federal Smith, şi noul orăşel, cu timpul urmînd să fie populat mai ales de descendenţi nu ai Compsonilor ci ai Snopesilor, începuse să încalce şi apoi să ciugulească din margini şi din însăşi inima acestei mile patrate în timp ce generalul înfrînt şi-a petrecut următorii patru zeci de ani vînzînd fragmente din ea pentru a se ţine la curent cu ratele ipotecii asupra restului; pînă cînd într-o zi din anul 1900 a murit liniştit pe o pătură militară la campamentul de vînătoare şi pescuit din valea rîului Tallahatchie unde şi-a petrecut aproape fără întrerupere sfîrşitul zilelor sale.

Însuşi bătrînul guvernator era uitat acum; ce mai rămăsese din vechea milă patrată era cunoscută acum doar ca rezidenţa Compson — urmele înecate de ier-

buri ale vechilor pajişti şi promenada ruinate, casa care deja de prea multă vreme avea nevoie să fie iarăşi zugrăvită, coloanele jupuite ale porticului unde Jason III (pregătit să ajungă avocat şi într-adevăr a ocupat un birou la etaj deasupra Pieţei, unde a înmormîntat în fişiere prăfuite unele din cele mai vechi nume ale regiunii — Holston şi Sutpen, Grenier şi Beauchamp şi Colfield — stingîndu-se an după an prin labirinturile nesfîrşite ale avocaţiei; şi cine ştie ce vis în inima perenă a tatălui său, acum desăvîrşindu-şi cel de al treilea dintre cele trei avataruri — primul ca fiu al unui strălucitor şi neînfricat om de stat, al doilea ca o căpetenie a unor soldaţi neînfricaţi şi glorioşi, al treilea ca un fel de pseudo-Daniel Boone-Robinson Crusoe privilegiat, care nu se reîntorsese la vîrsta tinereţei pentru că n-o părăsise niciodată în realitate — ca biroul acesta de avocat ce putea redeveni anticamera guvernatorului îmbrăcat în vechea-i splendoare) stătea cît e ziua de lungă cu o carafă de whisky și un teanc de volume terfelite din Horaţiu şi Tit Liviu şi Catul, compunînd (se spunea) eulogii satirice şi caustice la adresa concetăţenilor săi atît vii cît şi morţi, care a vîndut ultima parte a proprietăţii, cu excepţia fragmentului pe care se aflau casa şi grădina de zarzavaturi şi grajdurile intrate în ruină şi o colibă de servitori în care locuia familia lui Dilsey, unui club de golf pe bani peşin cu care fiica sa Candance să-şi poată face o nuntă superbă în aprilie, iar fiul său Quentin să-şi poată încheia un an la Harvard şi să se sinucidă în iunie 1910; deja cunoscută ca vechea rezidenţă Compson chiar pe cînd Compsonii mai locuiau încă în ea în acel amurg de primăvară din 1928 cînd stră-stră-nepoata damnată pierdută lipsită de nume şi pe atunci în vîrstă de 17 ani a bătrînului guvernator şi-a jefuit ultima rudă bărbătească rămas în viaţă şi cu scaun la cap (unchiul ei Jason IV) de toţi banii pe care-i strînsese în taină şi şi-a dat drumul pe un burlan şi a fugit cu un saltimbanc de circ ambulant; cunoscută încă sub denumirea de vechea rezidenţă Compson multă vreme după ce orice urmă de Compsoni dispăruse de pe ea; după ce mama văduvă murise şi Jason IV, ne mai trebuind acum să se teamă de Dilsey, îl internase pe fratele său idiot, Benjamin, în Azilul de Stat din Jackson şi vînduse casa unui ţăran care o transformase într-un han pentru juraţi şi negustorii de cai şi catîri, cunoscută încă sub denumirea de Vechiul Compson chiar şi după ce hanul (şi curînd şi terenul de golf) dispăruse şi fosta milă patrată era iarăşi intactă în şir după şir de vile micuţe înghesuite de periferie, construite la întîmplare, fiecare proprietate personală.

Şi aceştia:

QUENTIN III. Care iubea nu trupul surorii sale ci o anumită noţiune a onoarei Compsonilor precar şi (ştia bine) doar temporar întruchipată de membrana minusculă fragilă a fecioriei ei aşa cum un model în miniatură al întregului vast glob pămîntesc poate sta în echilibru pe nasul unei foci dresate. Care iubea nu ideea incestului pe care nu avea să-l săvîrşească, ci o anumită noţiune presbiteriană a pedepsei veşnice a acestuia; el, şi nu Dumnezeu, putînd astfel să se arunce pe sine însuşi şi pe soră-sa în iad, unde putea s-o păzească veşnic şi s-o menţină pentru veşnicie neatinsă în mijlocul flăcărilor veşnice. Dar care mai presus de orice iubea moartea, care iubea numai moartea, iubea şi trăia într-o anticipare deliberată şi aproape perversă a morţii aşa cum un îndrăgostit iubeşte şi se abţine cu bună ştiinţă în faţa trupului aşteptîndu-l consimţîndu-i dăruit tandru incredibil al iubitei sale, pînă cînd nu mai poate suporta nu abţinerea ci constrîngerea şi astfel se precipită, se aruncă, rostogolindu-se, înecîndu-se. Sinucis la Cambridge, Massachusetts, în iunie 1910, două luni după nunta surorii sale, aşteptînd întîi să se încheie anul universitar în curs şi astfel să beneficieze de întreaga valoare a frecvenţei sale dinainte plătite, nu deoarece avea în vinele sale sîngele bătrînilor strămoşi din Culloden şi Carolina şi Kentucky ci pentru că ultima bucăţică din vechea milă patrată

a Compsonilor care fusese vîndută pentru a plăti nunta soră-sii şi anul său la Harvard fusese singurul lucru, în afară de aceeaşi soră şi de vederea unui foc aprins în cămin, pe care fratele său cel mai tînăr, născut idiot, îl iubise în viaţa lui.

CANDANCE (CADDY). Damnată şi ea ştiind asta, şi-a acceptat damnarea fără să încerce s-o caute sau să fugă de ea. Şi-a iubit fratele fără voia lui, l-a iubit nu numai pe el ci l-a iubit în el pe acel profet amar şi pe judecătorul inflexibil nepătat de corupţie al acelei calităţi pe care el o considera onoarea şi damnarea familiei, tot aşa cum el credea că iubea dar în realitate ura în ea ceea ce el considera vasul fragil damnat dinainte al mîndriei acestei familii şi instrumentul murdar al nefericirii acestei familii; nu numai atît, ea l-a iubit nu numai în ciuda ci şi din cauza faptului că el însuşi era încapabil să iubească, acceptînd faptul că el trebuia s-o preţuiască mai presus de orice nu pe ea ci virginitatea căreia ea îi era custode şi căreia ea nu-i atribuia nici un fel de preţ; acea fragilă îngustare trupească, de loc mai de preţ pentru ea decît un cîrlig de care să-ţi agăţi hainele. Ştia că fratele ei iubea moartea mai presus de orice şi nu era geloasă, ar fi acceptat (şi poate că în calculul şi deliberarea căsătoriei ei a şi făcut aceasta) să-i înmîneze cupa ipotetică de cucută. Era de două luni însărcinată cu copilul altui bărbat, pe care fără să se întrebe de ce sex avea să fie îl şi botezase Quentin după fratele ei despre care ei amîndoi (ea şi fratele ei) ştiau că e ca şi mort, cînd ea s-a căsătorit (1910) cu un extrem de eligibil tînăr expert în indianistică pe care ea şi cu maică-sa îl cunoscuseră în timp ce-şi petreceau vacanţa la French Lick în vara precedentă. Divorţată în 1911. Căsătorită în 1920 cu un mărunt magnat din lumea filmului, Hollywood, California. Divorţul pronunţat de comun acord în Mexico City 1925. Dispărută la Paris o dată cu ocupaţia germană, 1940, încă frumoasă şi probabil încă bogată căci arăta cu cel puţin cincisprezece ani mai tînără decît cei patruzeci şi opt pe care-i avea într-adevăr, şi nu s-a mai auzit nimic despre ea. Decît că era o femeie la Jefferson, custode la biblioteca districtuală, o femeie de proporţiile şi de culoarea şoarecelui, care nu se măritase, care trecuse prin şcolile oraşului, colegă de clasă cu Candance Compson şi care apoi şi-a petrecut restul vieţii încercînd să ţină în ordine *Forever Amber* în ipostazele ei puse la rînd dar revărsîndu-se una peste alta şi *Jurgen* şi *Tom Jones* cît mai departe din mîinile elevilor, colegienilor din primii şi ultimii ani care puteau să ajungă la ele fără măcar să trebuiască să se ridice pe vîrful picioarelor spre rafturile din spate pînă la care ea în ce o priveşte ar fi trebuit să se înalţe pe o ladă ca să le ascundă. Într-o zi în 1943, după o săptămînă de disperare vecină aproape cu nebunia, în timpul căreia cei care intrau în bibliotecă o surprindeau invariabil trîntindu-şi grăbită sertarul biroului şi învîrtind cheia (astfel încît matroanele, soţiile bancherilor şi medicilor şi avocaţilor, dintre care unele fuseseră şi ele în aceeaşi clasă la vechea şcoală, care intrau şi ieşeau după amiezile cu exemplare din *Forever Amber* şi volume de Thorne Smith, cu grijă ascunse privirilor în ziare din Memphis şi Jackson, îşi spuneau că e pe cale să se îmbolnăvească sau poate chiar să-şi piardă minţile) a închis şi încuiat sala bibliotecii în plină după amiază şi cu poşeta strînsă sub braţ şi două pete de febră exprimînd hotărîre pe obrajii ei de obicei lipsiţi de culoare, a intrat în magazinul universal unde Jason IV începuse ca vînzător şi unde acuma era proprietarul propriei sale firme de achiziţie şi desfacere a bumbacului, străbătînd acea cavernă posomorîtă în care nu intrau niciodată decît bărbaţii — o cavernă plină şi căptuşită şi dominată ca de nişte stalactite de pluguri şi role şi chingi de hamuri şi oişti şi hamuri de catîri şi ghete ieftine şi unsori de hamuri şi saci de făină şi butoaie de melasă, posomorîtă din cauză că mărfurile aici adăpostite nu erau expuse ci mai degrabă ascunse întrucît cei care-i aprovizionau pe fermierii din Mississippi sau cel puţin pe fermi-

erii negri din Mississippi în schimbul unei părți din recoltă nu vroiau, înainte ca aceasta să fi fost strînsă și valoarea ei să fi fost apreciată măcar aproximativ, să le arate ceea ce ar fi putut începe să dorească ci doar să le livreze la cerere concretă lucrurile de care nu se puteau lipsi — și a trecut mai departe în spate spre domeniul particular al lui Jason: o îngrăditură apărată cu bare de fier încărcată de rafturi și nișe doldora de facturi aromate unde se strînseseră praful și pînzele de paianjen, și registre și eșantioane de bumbac și grea de mirosul de brînză și gaz și unsoare de hamuri și al sobei de fier zgomotoase pe care de aproape o sută de ani se tot scuipaseră bucăți de tutun mestecat și a mers pînă la tejgheaua lungă înaltă aplecată într-o parte în spatele căreia Jason sta în picioare și fără să mai arunce vreo privire bărbaților în salopetă care treptat tăcuseră și chiar se opriseră din mestecat cînd ea intrase, cu un fel de disperare tremurătoare își deschisese poșeta și scosese fără să se uite ceva de acolo și-l lăsase la vedere pe tejghea și rămăsese acolo tremurînd și gîfîind în timp ce Jason își aplecase privirile spre obiectul acela — o poză, o fotografie în culori, desigur tăiată dintr-o revistă cu filele lucioase — o fotografie cu atmosferă de lux și bani mulți și lumină de soare — cu un fundal de munți Cannebière și palmieri și chiparoși și marea, și un automobil, deschis puternic costisitor cu barele strălucitoare, și chipul femeii fără pălărie luminos între fișiul scump și o haină de blană scumpă, fără vîrstă și frumos, rece senin și damnat; alături de ea un bărbat frumos uscățiv de vîrstă mijlocie purtînd insignele și decorațiile unui general german de Stat major — și fata aceasta bătrînă cu aer de șoarece cu părul de șoarece, tremurătoare și îngrozită de propriul ei curaj, fixîndu-l deasupra fotografiei pe celibatarul fără copii în care se stingea lungul șir de bărbați care păstraseră în ei ceva decent și mîndru chiar și după ce începuseră să-și vadă integritatea știrbită și din mîndria lor nu mai rămăsese aproape nimic decît vanitate și milă față de ei înșiși; de la expatriatul silit să fugă din patrie aproape cu mîinile goale dar care refuzase să accepte înfrîngerea, și omul care-și jucase viața și bunul renume al familiei sale de două ori și pierduse de două ori și care și el refuzase de fiecare dată să se resemneze la asta și cel care cu un căluț mic și pipernicit drept singură unealtă își răzbunase tatăl și bunicul deposedați de bunurile lor și cîștigase un adevărat principat și guvernatorul strălucitor și neînfricat și generalul care deși fusese înfrînt cînd îi condusese la luptă pe oamenii săi bravi și glorioși cel puțin își riscase și propria sa viață în această înfrîngere, pînă la alcoolicul cult care-și vînduse ultima rămășiță a patrimoniului nu ca să-și cumpere băutură ci ca să-i ofere unuia dintre descendenții săi cel puțin ceea ce el se pricepuse să considere cea mai bună șansă în viață.

— E Caddy, șoptise bibliotecara. Trebuie s-o salvăm.

— Caddy, pe dracu, spusese Jason. Și a început să rîdă. Stătea acolo rîzînd deasupra fotografiei, peste fața aceea frumoasă acum crăpată și îndoită după o săptămînă petrecută împăturită în sertarul biroului și în poșetă. Și bibliotecara știa de ce rîde el, bibliotecara care nu-i mai adresase cuvîntul altfel decît spunîndu-i Mr Jason de treizeci și doi de ani împliniți, din ziua aceea, din 1911, cînd Candance, alungată de bărbatu-său își adusese copilașul, o fetiță, acasă și plecase cu primul tren ca să nu se mai întoarcă niciodată, și nu numai bucătăreasa negresă, Dilsey, ci și ea bibliotecara ghiciseră pur și simplu din instinct că Jason se folosea într-un fel sau altul de viața copilului și de nașterea sa nelegitimă ca s-o șantajeze pe mamă nu numai să se țină departe de Jefferson tot restul vieții ci și ca s-o determine să-l numească pe el singurul custode irevocabil al banilor pe care avea să-i trimită pentru întreținerea copilului, și refuzase să-i mai adreseze lui, lui Jason, cuvîntul, din acea zi din 1928 cînd fata se lăsase pe burlan și fugise cu saltimbancul.

— Jason, strigase ea. Trebuie s-o salvăm ! Jason ! Jason ! — şi mai plîngea încă atunci cînd el ridicase fotografia între degetul cel mare şi arătător şi o aruncase îndărăt peste tejghea înspre ea.

— Asta Candance? spusese el. Nu mă face să rîd. Putoarea asta nici n-are treizeci de ani. Ailaltă trebuie să aibă cincizeci acuma.

Şi biblioteca era încă închisă a doua zi toată ziua cînd spre orele trei după amiază, epuizată şi trasă la faţă de oboseală dar încă neînfrîntă şi încă strîngîndu-şi poşeta sub braţ, apăruse într-o curticică curată din cartierul de locuinţe de culoare din Memphis urcînd treptele spre căsuţa bine îngrijită, sunînd la uşă şi uşa se deschisese şi o negresă cam de vîrsta ei ieşise s-o privească liniştită. — Eşti Frony, nu? spusese bibliotecara. Nu-ţi aminteşti de mine — Melissa Meek, din Jefferson.

— Da, spusese negresa. Intră. Vrei s-o vezi pe Mama. Şi intrase în cameră, dormitorul curat dar încărcat de mobile şi obiecte al unei negrese bătrîne, mirosind greu a bătrîni, bătrîne, negri bătrîni, şi unde bătrîna însăşi şedea într-un balansoar în faţa căminului în care deşi era iunie pîlpîia focul — o femeie masivă pe vremuri, într-o rochie de stambă decolorată curată şi cu un turban curat înfăşurîndu-i capul pe deasupra ochilor ei înceţoşaţi acuma după toate aparenţele aproape orbi şi lăsase tăietura de revistă acum îndoită la colţuri în mîinile întunecoase care, ca la toate femeile de rasa ei, erau încă suple şi delicate aşa cum fuseseră cînd femeia avusese treizeci sau douăzeci sau chiar şaptesprezece ani.

— E Caddy, spusese bibliotecara. Ea este, Dilsey ! Dilsey !

— Ce-a spus el? spusese bătrîna negresă. Şi bibliotecara înţelesese cui îi spunea ea *el*, şi nici nu se mirase nu numai de faptul că bătrîna negresă ştiuse că ea (bibliotecara) avea să înţeleagă la cine se gîndea ea spunînd acel *el*, ci şi nici că bătrîna negresă ştiuse de la început că ea îi şi arătase fotografia lui Jason.

— Parcă tu nu ştii ce-a spus? strigase ea. Cînd a înţeles că ea e-n primejdie a spus că e ea, şi-ar fi spus-o chiar dacă n-aş fi avut vreo fotografie să-i arăt. Dar cînd a înţeles că cineva, oricine, chiar eu numai, ar vrea s-o ajute, a spus că nu e ea. Dar este ! Uită-te !

— Uită-te şi dumneata la ochii mei, spusese negresa. Cum pot eu să văd ce-i în fotografia asta?

— Cheam-o pe Frony, strigase bibliotecara. Ea o s-o recunoască ! Dar bătrîna negresă şi începuse să împăturească tăietura cu grije, pe cutele gata făcute, întinzîndu-i-o îndărăt.

— Ochii mei nu mai sînt buni de nimic, spusese. Nu mai sînt în stare să văd ce-i aici.

Şi asta a fost totul. La ora şase ea se străduia să-şi facă drum prin mulţime la staţia de capăt a autobuzului, cu poşeta strînsă bine la subţioară şi cu jumătatea de bilet dus-întors în cealaltă mînă, şi fusese împinsă pe platforma din spate de fluxul cotidian în care se mai găseau cîţiva civili dar mai ales soldaţi şi marinari în drum fie în permisie fie spre moarte şi femei fără adăpost, tovarăşele lor, care de doi ani de zile trăiseră de la o zi la alta în trenuri şi hoteluri, cînd aveau noroc şi în vagoane şi autobuze şi gări şi săli de aşteptare şi holuri publice cînd n-aveau, oprindu-se locului doar de ajuns ca să-şi lase copiii nou-născuţi la societăţile de binefacere sau la secţiile de poliţie, şi apoi s-o pornească mai departe, şi se luptase să urce în autobuz, mai măruntă decît orcine altcineva acolo, astfel că picioarele de-abia îi atingeau duşumeaua din cînd în cînd, pînă cînd o siluetă (un bărbat în kaki; nu putea să-l vadă de loc pentru că şi începuse să plîngă) s-a ridicat şi a luat-o pur şi simplu în braţe şi a aşezat-o pe un scaun lîngă fereastră, unde încă plîngînd liniştită putea să se uite la oraşul lunecător trecînd pe lîngă ea şi apoi lăsat în urmă şi în curînd acum avea să ajungă acasă, în siguranţă la Jefferson unde viaţa trăia

de asemenea cu întreaga sa pasiune şi zbucium şi jale şi mînie şi deznădejde de neînţeles, dar unde la ora şase puteai să închizi coperţile deasupra ei şi chiar şi mîna firavă a unui copil putea s-o pună la loc printre toate cele asemenea ei, lipsite de nume în rafturile liniştite veşnice şi să întoarcă cheia în broască încuind-o pentru încă o noapte întreagă fără vise. *Da*, se gîndea, plîngînd liniştită, *asta a fost ea n-a vrut s-o vadă ca să nu ştie dacă era Caddy sau nu pentru că ştie că nici Caddy nu vrea să fie salvată nu mai are nimic pentru care să merite să fie salvată nimic care să merite să fie pierdut pe care să-l piardă.*

JASON IV. Primul Compson sănătos la cap încă dinainte de epoca din Culloden şi (întru cît un celibatar fără copii) deci şi ultimul. Exercitînd asupra sa însuşi un control raţional şi logic fiind chiar un filozof în vechea tradiţie stoică; fără nici un fel de părere în vreun fel sau altul despre Dumnezeu luînd în considerare doar poliţia şi temîndu-se şi respectînd-o doar pe negresa, duşmana sa jurată încă de la naşterea lui şi duşmana sa de moarte din acea zi din 1911 cînd şi ea ghicise printr-o simplă clarviziune că se folosea într-un fel sau altul de naşterea nelegitimă a copilului nepoata sa pentru a-i şantaja mama, care-i gătea mîncarea pe care o mînca. Care nu numai că s-a bătut toată viaţa lui şi a rezistat Compsonilor ci s-a luptat şi a rezistat împotriva Snopesilor care au cucerit treptat orăşelul după începutul secolului pe măsură ce Compsonii şi Sartorişii şi cei asemenea lor se stingeau din orăşel (şi nu a fost vreun Snopes ci Jason însuşi cel care îndată ce a murit maică-sa — nepoată-sa fiind deja fugită în jos pe burlan şi dispărută astfel că Dilsey nu mai avea acum nici una din aceste două săbii să i le ţină deasupra capului — şi-a internat fratele idiot în azilul de stat şi a golit casa cea veche, întîi desmembrînd încăperile imense odinioară splendide în ce denumim apartamente şi vînzînd totul unui ţăran care a deschis acolo un han), deşi aceasta nu i-a fost greu întrucît pentru el tot restul oraşului şi lumea şi de asemenea omenirea în genere cu excepţia lui însuşi erau Compsoni, cu neputinţă de explicat şi totuşi previzibili în sensul că nu trebuia să ai nici un fel de încredere în ei. Care, întrucît toţi banii din vinzarea pajiştei se irosiseră pentru nunta soră-sii şi anul de studii la Harvard al fratelui său, s-a folosit de meschinele lui economii din sărăcăciosul său salariu de funcţionar de prăvălie pentru a se înscrie la o şcoală la Memphis unde a învăţat să sorteze bumbacul, şi astfel şi-a înfiinţat propria sa firmă cu ajutorul căreia, după moartea tatălui alcoolic şi-a asumat sarcina traiului pentru întreaga familie în ruină în vechea casă în ruină, întreţinîndu-şi fratele idiot din cauza mamei lor, sacrificîndu-şi orice plăceri i-ar fi putut reveni de drept şi de fapt şi chiar şi necesităţile unui burlac de treizeci de ani, astfel că viaţa maică-sii să poată continua cît mai aproape cu putinţă de ce fusese odinioară; şi aceasta nu din cauză că ar fi iubit-o ci (fusese doar întotdeauna un om cu scaun la cap) pur şi simplu pentru că-i era frică de bătrîna bucătăreasă negresă pe care nici nu putea s-o silească să plece din casă chiar dacă ar fi încercat să-i mai plătească salariul săptămînal; şi care, în ciuda tuturor acestor fapte, reuşise totuşi să economisească aproape trei mii de dolari, (2840,50 după cum a declarat în noaptea cînd nepoată-sa i-a furat) în băncuţe meschine de cîte zece cenţi sau de un sfert de dolar, pe care economii nu le ţinea în bancă deoarece pentru el oricare bancher era tot un Compson, ci ascunse într-un sertar încuiat al biroului în dormitorul său unde-şi făcea şi schimba patul el însuşi deoarece îşi ţinea uşa dormitorului încuiată toată vremea cu excepţia clipelor cînd trecea prin ea. Care, în urma unei încercări înceţoşate şi nereuşite a fratelui său de a viola o fetiţă trecînd prin faţa casei, se instituise singur tutore al idiotului fără s-o lase pe maică-sa să afle şi astfel a reuşit să obţină ca această creatură să fie castrată înainte măcar ca mama lor să fi aflat că idiotul fusese scos din casă, şi care, în urma morţii maică-sii în 1933 a reuşit să se scuture pentru totdeauna nu numai de fra-

tele idiot şi de casă ci şi de negresă mutîndu-se în două cămăruţe de birouri deasupra magazinului în care-şi adăpostea registrele şi eşantioanele de bumbac şi pe care le transformase într-o garsonieră dormitor-bucătărie-baie, intrînd şi ieşind din care putea fi văzută în zilele de sfîrşitul săptămînii o femeie mare simplă prietenoasă blondă simpatică nu prea tînără acum cu pălării rotunde pitoreşti şi (în anotimpul cuvenit) o haină de imitaţie de blană, ei amîndoi, negustorul de bumbac între două vîrste şi femeia căreia oraşul îi spunea pur şi simplu prietena din Memphis, putînd fi văzuţi la cinematograful local sîmbătă seara şi duminică dimineaţa urcînd scările apartamentului cu pungi de la băcănie conţinînd pîine şi ouă şi portocale şi cutii de conserve cu supă, domestici, casnici, uniţi, pînă cînd autobuzul de seară o ducea înapoi la Memphis. Se emancipase acum. Era liber. « În 1865, îi plăcea să spună, Abe Lincoln i-a eliberat pe negri de Compsoni. În 1933 Jason Compson i-a eliberat pe Compsoni de negri. »

BENJAMIN. Născut Maury, după numele singurului frate al mamei sale un celibatar agreabil scînteietor băutor lipsit de ocupaţie care împrumuta bani de la aproape oricine, chiar şi de la Dilsey, deşi aceasta era negresă, explicîndu-i pe cînd îşi scotea mîna din buzunar că ea nu numai că era în ochii lui ca şi un membru al familiei surorii sale, ci şi că putea fi considerată o doamnă din naştere oriunde, în ochii orişicui. Care, atunci cînd în sfîrşit maică-sa a înţeles ce era şi a insistat plîngînd că trebuie să i se schimbe numele, a fost rebotezat Benjamin de către frate-său Quentin (Benjamin cel de pe urmă născut dintre ai noştri, vîndut în Egipt). Care iubea trei lucruri: pajiştea care fusese vîndută pentru a plăti nunta lui Candance şi pentru ca Quentin să poată fi trimis la Harward, pe soră-sa Candance, lumina focului. Care nu a pierdut nici unul din aceste trei lucruri deoarece nu-şi mai putea aduce aminte de soră-sa ci doar de pierderea ei, şi lumina focului era pentru el aceeaşi formă luminoasă ca atunci cînd adormea, şi pajiştea era chiar mai bine vîndută decît înainte deoarece acum el şi cu T.P. puteau nu numai să urmărească în afara timpului de-a lungul gardului mişcările care pentru el nici nu contau ca fiind oameni care cumpăneau bastoane de golf, T.P. putînd să-i aducă pe amîndoi pînă la smocurile de iarbă şi bălării unde aveau să apară deodată în mîna mică a lui T.P., nişte mici globuri albe care înfruntau şi chiar înfrîngeau ceea ce el nici măcar nu ştia că e gravitaţia şi toate legile imuabile cînd li se dădeau drumul din mînă către duşumeaua de scînduri sau zidul colibei sau aleea de asfalt. Scopit în 1913. Internat în Azilul de Stat din Jackson în 1933. Nepierzînd nimic nici atunci deoarece, cum fusese cazul şi cu soră-sa, îşi amintea nu de pajişte ci de pierderea ei, iar lumina focului era încă aceeaşi formă luminoasă a somnului.

QUENTIN. Ultima. Fiica lui Candance. Fără tată cu nouă luni înainte de naştere, fără nume la naştere şi deja damnată să nu ajungă niciodată mireasă încă din momentul cînd ovulul scindîndu-se i-a determinat sexul. Care la vîrsta de şaptesprezece ani, la cea de a mie opt suta nouăzeci şi cincea aniversare a zilei dinaintea învierii Domnului Nostru Isus Cristos, s-a căţărat de la fereastra camerei ei în care unchiul său o încuiase la amiază, pînă la fereastra încuiată a camerei de culcare încuiată şi goală a acestuia şi a spart un panel şi a intrat pe fereastră şi cu vătraiul unchiului ei a forţat sertarul încuiat al biroului şi a luat banii (şi nici nu erau 2840,50 dolari, erau şapte mii de dolari şi de asta turba Jason, de aici furia sa sîngeroasă de nesuportat care în noaptea aceea şi la intervale mereu revenind cu prea mică sau chiar fără nici un fel de scădere în intensitate în următorii cinci ani l-a făcut să creadă serios că avea să-l distrugă să-l omoare pe neaşteptate tot atît de ucigător ca un glonte sau un trăznet; că deşi fusese jefuit nu de nişte nenorociţi de trei mii de dolari ci de aproape şapte mii nu putea spune asta nimănui; deoarece fusese furat de şapte mii de dolari în loc doar de trei nu numai că nu putea acum să găsească justi-

ficare — nici nu voia simpatie — de la alții destul de nenorociți ca să aibe o putoare de soră și o alta ca nepoată, dar nu putea nici măcar să se ducă la poliție; pentru că pierduse patru mii de dolari care nu-i aparțineau nu putea să-și recapete nici pe cei trei mii care erau ai lui întrucît aceşti primi patru mii de dolari erau numai proprietatea legală a nepoată-sii ca parte a banilor vărsați pentru întreținerea ei de către maică-sa în timpul ultimilor șaisprezece ani dar nici nu existau, fiind trecuți oficial ca cheltuiți și consumați în rapoartele anuale pe care le prezenta notariatului districtual, așa cum i se cerea, în calitate de custode și tutore de către comisia de administrare legală; astfel încît fusese jefuit nu numai de furtul lui ci și de economiile lui, și aceasta de către propria sa victimă; fusese jefuit nu numai de cei patru mii de dolari pentru care riscase închisoarea ca să-i strîngă ci și de cei trei mii pe care-i pusese de-o parte cu prețul sacrificiilor și restricțiilor, aproape cîte o para timp de aproape douăzeci de ani; și aceasta nu numai de către propria sa victimă ci și de un copil care reușise dintr-o singură lovitură, nu numai neștiind sau nici măcar nepăsîndu-i cît avea să găsească atunci cînd spărsese sertarul; și acum nici nu putea să ceară ajutorul poliției; el care ținuse întotdeauna seama de polițiști, ferindu-se întotdeauna să aibă de a face cu ei, și plătise ani de zile impozitele care să-i țină pe aceștia într-o lenevie parazitară și sadică; nu numai aceasta, dar nici nu îndrăznea s-o urmărească pe fată pentru că ar fi putut s-o prindă și atunci ea avea să vorbească astfel că singura lui ieșire era un vis găunos care-l făcea să se zvîrcolească și să asude noaptea doi și trei și chiar patru ani după această întîmplare, cînd ar fi trebuit s-o fi uitat; s-o prindă pe neașteptate, sărind asupra ei din întuneric, înainte ca ea să fi apucat să cheltuiască toți banii, și s-o omoare înainte ca ea să fi avut timpul să deschidă gura) și s-a lăsat să alunece în jos pe același burlan în semiîntunericul amurgului și a fugit cu saltimbancul care deja fusese condamnat pentru bigamie. Și astfel a dispărut; și oricare i-ar mai fi fost apoi ocupația n-avea să se mai întoarcă niciodată în vreun Mercedes strălucitor; și oricare i-ar fi fost fotografia n-avea să conțină niciodată nici un general de stat major.

Și asta a fost totul. Ceilalți, aceștia de mai jos nu au fost Compsoni. Au fost negri.

T.P. care purta pe Beale Street din Memphis straiele frumoase țipătoare ieftine intransigente croite special pentru el de către proprietarii cofetăriilor din Chicago și New York.

FRONY. Care s-a căsătorit cu un conductor de pullman și s-a stabilit la Saint Louis și mai tîrziu s-a mutat înapoi la Memphis să țină casa pentru maică-sa pentru că Dilsey a refuzat să meargă mai departe.

LUSTER. Un bărbat, în vîrstă de 14 ani. Care nu numai că era în stare să aibe grijă din toate punctele de vedere de un idiot de două ori mai în vîrstă decît el și de trei ori mai voinic decît el, dar chiar se pricepea să-l facă să-i treacă vremea ușor.

DILSEY.

Au dăinuit.

În românește de MIRCEA IVĂNESCU

LESLIE CHARTERIS

SFÎNTUL LA NEW-YORK

SCRISOAREA fu înmînată Biroului de Poliţie din Centre Street, secţia corespondenţă. Ea fu transmisă, conform uzanţei, serviciului de identificare, serviciului externe, apoi, în sfîrşit, depusă pe biroul comisarului general; Arthur J. Quistrom. Era un document absolut remarcabil şi proza autorului său, voit seacă şi impersonală, nu reuşea deloc să-l facă mai puţin interesant.

METROPOLITAN POLICE
Scotland House
LONDON — S.W.1.

Şefului poliţiei
din New York

Domnule,

Avem onoarea să vă informăm că motive serioase ne determină să credem că Simon Templar, zis Sfîntul, s-a îmbarcat pentru Statele Unite.

Nu dispunem de nici o amprentă digitală.

Piese la dosar: O fişă de semnalmente. — Un raport. — O fotografie.

Citirea raportului va reda evident faptul că nu putem invoca nici un motiv legal care să justifice o procedură de extrădare.

Am ţinut totuşi să vă atragem atenţia asupra unor viitoare uneltiri ale lui Templar.

Vă rog să binevoiţi a primi . . .

C.E. TEAL,
Inspector principal.

Fişa de semnalmente era redactată astfel:

« Vîrsta: 31 ani
« Talia: 1 metru 86
« Ochii: albaştri
« Părul: negru, dat pe spate
« Faţa: oacheşă.

« Semne particulare:

« Cicatrice glonţ, umăr stîng. Cicatrice 8 degete, de armă tăioasă, antebraţ drept.

« Întotdeauna îmbrăcat elegant. Gusturi rafinate. Frecventează hotelurile de prim rang. Înarmat: automat şi pumnal, uzînd periculos de acesta din urmă ca armă de aruncare. Pilot de avion. Vorbeşte curent mai multe limbi. Supranumit *Sfîntul*, fără îndoială pentru că îşi « semnează » loviturile printr-un desen linear şi copilăresc, reprezentînd un omuleţ încununat cu o aureolă. (Vezi mostră.) »

Raportul era prins cu un ac de fişa de semnalmente:

« S-a semnalat atenţiei noastre, acum cinci ani, recuperînd, în contul " Confederate Bank " din Chicago, o importantă cantitate de aur-monezi pe care hoţii o transportaseră în Anglia. Întreprinderea i-a reuşit, primit considerabilă recompensă. A permis agentului nostru, inspectorul Carn, să aresteze pe vinovaţi.

« Anul următor, cu patru complici, a pornit o luptă fără cruţare împotriva criminalilor pe care noi nu-i puteam aresta, din lipsă de probe. Identitatea sa nu ne era încă cunoscută. Principale eforturi împotriva traficanţilor de stupefiante, şantajiştilor . . .

« A recunoscut că l-a ucis pe Golter, un terorist, exact în momentul cînd acesta se pregătea să lanseze o bombă asupra maşinii kronprinţului Rodolphe, în vizită oficială la Londra.

« L-a sechestrat pe profesorul Vargan, de la care War Office-ul dorea să cumpere « norul electron ». Vargan a fost ucis puţin timp după aceea de către un complice al lui Templar: Norman Kent. Acesta din urmă, la rîndul său, a fost ucis de Rayt Marus, agent secret al unei puteri străine care urmărea să-şi asigure invenţia lui Vargan. Printr-o scrisoare deschisă, publicată în presa din Londra, Templar a pretins că ar fi vrut să oprească folosirea unui procedeu atît de barbar, într-un război eventual.

« Templar şi Marus au părăsit atunci Londra.

« Trei luni mai tîrziu, Templar a reapărut cu prilejul unui nou complot pus la cale de Marus, în intenţia de a provoca război. Marus a părăsit Anglia, după ce uneltirea a fost descoperită de Sfîntul.

« De atunci, Sfîntul şi-a continuat campania sa, luptînd împotriva criminalilor, uzînd de propriile lor metode. Trebuie să recunoaştem că el ne-a permis să efectuăm mai multe arestări importante.

« Cu toate că nu deţinem nici o probă, îl suspectăm pe Templar de a fi provocat moartea a douăsprezece persoane: traficanţi, şantajişti sau criminali notorii.

« Activitatea lui Templar a continuat pînă în ziua îmbarcării sale spre Continent de unde aflăm că a plecat spre Statele Unite.

« Faptele mai sus menţionate — şi multe altele pe care ar fi superfluu să le mai cităm — i-au adus lui Templar sume importante. Averea sa poate fi evaluată la o jumătate de milion de lire sterline.

« Templar este cunoscut de poliţia franceză şi cea germană ».

Urmau în sfîrşit fotografia şi trei fişe recent ataşate la dosar, relatînd trecerea acestuia prin diferite birouri.

« Serviciul de identificare — nici o informaţie. Copii de pe fotografie şi copie de pe fişa de semnalmente comunicate la Albany şi la Washington.

« Serviciul externe. — Anchetă în curs.

« Biroul central. — Anchetă în curs. »

Comisarul se rezemă în coate pe birou şi-şi sprijini în palmă capul său cenuşiu. Încruntîndu-şi sprîncenele stufoase, reciti raportul. Dedesubtul ochilor gri-bleu, două mari pungi asemenea unor băşici golite de lichidul ce le umflase. Obrazul său ridat exprima oboseala, amărăciunea, unica sa recompensă după patruzeci de ani de luptă contra crimei, crimă care se aliase chiar cu cei care ar fi trebuit să facă dreptate şi să apere legea.

« Crezi că toate acestea pot avea vreo legătură cu scrisoarea primită de Irboll? » spuse comisarul cînd termină a doua lectură a raportului.

Inspectorul John Fernack îşi împinse spre spate, cu un gest familiar, pălăria sa veche şi dădu afirmativ din cap. Lovi cu vîrful indexului său greoi un document aflat pe biroul comisarului.

« Este posibil, zise el. Vezi cum îl numeşte Scotland Yard pe tip: Sfîntul; şi priveşte desenul adăugat scrisorii. Nu ştiu să desenez, şi acest Templar n-are aerul să se priceapă mai bine decît mine; dar e aici o idee. Un desen din acelea pe care le fac puştii: linii drepte pentru corp şi membre; deasupra capului, un mic cerc ce pare că pluteşte în aer. Cînd eram mic, am intrat odată într-o catedrală şi am văzut picturi în care toţi oamenii aveau cercuri deasupra capetelor. Trebuie că erau sfinţi, fără îndoială. »

Comisarul nu binevoi să surîdă.

« Şi Irboll, ce se întîmplă cu el? întrebă el.

« El va apare, odată în plus, în faţa tribunalului de punere sub acuzare, ca să ceară amînarea cauzei. »

Fernack scuipă cu un aer furios, nenimerind scuipătoarea.

« Ştii cum merg treburile astea, reluă el. Cred că este a treizecişiuna sau a treizecişidoua amînare. Dacă ţii seama că s-au scurs doi ani de cînd Irboll l-a ucis pe Ionetzki, îl vom vedea, poate, executat, înainte ca să moară de bătrîneţe.»

Fernack se aplecase deasupra biroului, cu pumnii săi solizi sprijiniţi de mahonul lăcuit. Buzele sale, strînse brusc, nu mai erau decît o linie subţire; privirea sa o străbătea pe cea a lui Quistrom ca o flacără.

« Sînt clipe, mormăi el, cînd doresc ca un tip ca acest Sfînt să vină la New York să săvîrşească lucruri în genul celor despre care e vorba în dosarul ăsta. Sînt momente, cînd, pentru doi cenţi, aş demisiona ca să le fac eu însumi. După aceea, aş dormi mai bine, noaptea.

« Ionetzki mi-a fost asistent cînd eram locotenent în al cincilea district. Îşi cunoştea meseria . . . şi cinstit, pe deasupra; ştii ce vrea să însemne asta, şefule. El a pornit-o de jos, ca şi mine, ca şi dumneata, de altminteri, şi este pentru prima oară cînd avem un comisar care să nu întrebe, preluîndu-şi funcţia, ce fel de uniformă poartă poliţiştii ! Nu te ascunde după deget, şefule; nu spun asta ca să-ţi fac plăcere; Într-un cuvînt, Ionetzki era un bun poliţist. »

Pumnii lui Fernack se deschiseră, apoi se reînchiseră imediat.

« În momentul cînd a auzit ţipînd, s-a dus să vadă, nu ca unii care se grăbesc s-o şteargă şi dau repede colţul străzii. Şi ticălosul de Irboll l-a doborît — trei gloanţe în burtă. »

Quistrom nu răspunse; nu se clinti din loc. Îşi aţinti privirea pe chipul încordat al subalternului său, cu o simpatie pe care şeful nu căuta s-o disimuleze. Dar privirea nu înceta să-i fie tristă şi-ţi dădeai seama bine că niciodată nimic nu-l va smulge din această oboseală şi dezamăgire.

« Îl arestăm pe Irboll, continuă Fernack; ştiam că era vinovat. L-am snopit în bătăi. Eh ! da, de asta n-a dus lipsă. Dar o lovitură de baston nu e totuna cu un glonţ în burtă. Nu se moare încet, cu măruntaiele răsucite, cu gura uscată; aşa ceva nu lasă o femeie de treabă, văduvă, cu copii. L-am pocnit noi bine atunci, dar la ce bun?

« A intrat în acţiune un om politic, cu un avocat. Cauţiune, libertate provizorie, alibiuri, etc. Apoi, ca măsură de siguranţă pentru proces, a fost ales un judecător cumpărat, un juriu triat, un procuror care să atace slab. Apoi formalităţi, declinări de competenţă, obiecţii, repuneri pe rol; totul, orice. Pînă în ziua cînd nimeni nu-şi va mai aminti cine era Ionetzki şi cînd lumea se va sătura să tot audă vorbindu-se despre Irboll.

« Atunci, îl vor achita, sau, în cazul cel mai rău, îl vor băga la zdup. Îşi va petrece timpul fumînd ţigări, ascultînd radio. După cîteva luni, guvernatorul închisorii îl va propune pentru graţiere sau libertate condiţionată. I se va spune să se întoarcă acasă şi să fie cuminte în viitor. Şi mai apoi, un alt om cumsecade va primi o altă încărcătură de plumb în burtă. Şi nimeni nu se va sinchisi ! »

Privirea lui Quistrom se lăsă încet pe foaia de sugativă. Coborîrea umerilor săi marca aprobarea şefului faţă de cuvintele inspectorului; o aprobare mută, neputincioasă. Fernack, sprijinit de birou, viguros, corpolent, cu bărbia împinsă înainte, vorbise totuşi cu o voce răguşită şi care tremura puţin.

« Deci, reluă Fernack, Sfîntul acesta îi scrie lui Irboll. Îi spune că el are o dreptate a lui; o dreptate care face mai multe parale decît a noastră. Îi spune că dacă

în după amiaza aceasta va pleca din Tribunal, cu o nouă amînare, aclamat de prietenii lui, care-i vor arde scatoalce amicale pe spinare, făcînd haz sub nasul poliției, această amînare va fi ultima. Asta e tot. Plumb pentru plumb. Dacă jumătate din ceea ce expune raportul englez este adevărat, Templar se va ține de cuvînt; va face ceea ce mi-ar fi făcut mie plăcere s-o fac. Desigur, cu asta o să mai încasăm încă un bobîrnac. Presa va urla că sîntem din cale afară de proști, că așteptăm să vină un amator să ne facă meseria. Și pe urmă, voi fi probabil desemnat să-l caut pe Sfîntul, să-l aduc la post; să-l fac să vorbească, prin lovituri de baston, să-l trimit înaintea juriului și să am grijă de depoziția mea, ca să nu ne scape tipul . . . pentru că el a făcut ceea ce noi trebuia să facem dacă n-am fi fost niște pierde-vară care se gîndesc mai degrabă la cecul de la sfîrșitul lunii decît la treaba lor ! »

Comisarul ridică ochii.

« Îți vei face datoria, Fernack, asta e totul, spuse el. Ce urmează după aceea, nu te privește.

« Desigur, îmi voi face datoria, zise inspectorul, cu amărăciune. Mi-o voi face așa cum mi-am făcut-o întotdeauna; cum ne-am făcut-o întotdeauna. E ca și cum ai curăța temeinic parchetul unei camere, ca să vezi imediat cum se aruncă peste el și mai multe murdării decît erau înainte. »

Quistrom luă dosarul și-l privi fix.

Se așternu tăcerea, dar ultimele cuvinte pronunțate de Fernack păreau să mai vibreze încă în cameră, repercutîndu-se într-o înlănțuire de ecouri care se desfășurau crescînd. Inspectorul își scoase batista și-și șterse obrazul. Privi, pe fereastră, fațada Școlii de poliție și pîcla cenușie ce acoperea zgîrie-norii New-York-ului. Pulsul imensei cetăți părea să bată în cameră, în cadența ecourilor care încă se mai tîrau după ultimele cuvinte de revoltă pronunțate de Fernack. Și mai era și zgomotul surd al circulației, zgomotul a douăsprezece milioane de picioare, cel al miilor de automobile, vibrația înăbușită a mașinilor, zgomotul vieților ce apăreau și se întrerupeau, lupta și măreția, mizeria și splendoarea, și corupția.

Quistrom tuși ușor ca și cum s-ar fi pregătit să vorbească. Zgomotul acesta rupse farmecul și inspectorul își privi șeful.

« Nici o știre despre Templar? »

« Nimic încă, șefule, răspunse Fernack cu o voce redevenită naturală, Kestry și Bonacci îl caută. Au vizitat ieri principalele hotele ale orașului. »

Quistrom aprobă din cap.

« Dă-mi de știre îndată ce ai cea mai mică veste », spuse el.

Fernack plecă și o luă de-a lungul culoarului care ducea la biroul său. La orele trei și jumătate, veniseră să-l caute ca să se ducă să vadă, la tribunal, cum murise Jack Irboll.

Sfîntul se ținuse de cuvînt.

CAPITOLUL ÎNTÎI

CÎND SIMON TEMPLAR ÎȘI CURĂȚĂ PISTOLUL ȘI WALLIS NATHER TRANSPIRĂ DIN ABUNDENȚĂ . . .

CHIAR și unui observator indulgent i s-ar fi părut ciudat ca o soră-călugăriță să se introducă într-un apartament din Waldorf Astoria — unul dintre cele mai mari hoteluri din New York —, deschizînd ușa cu o cheie scoasă din cutele rochiei. Și surpriza i-ar fi fost și mai mare, dacă ar fi putut s-o audă pe soră fluierînd ușor după

ce reînchisese uşa, şi, cîteva secunde mai tîrziu, înjurînd dulce pentru că mersese călcînd pe tivul lungii sale rochii.

Dar singurul observator era un bărbat cu părul alb, cu bărbia pătrată, care citea, aşezat într-un fotoliu.

Înălţă capul cînd intră sora şi îi făcu un semn amical.

Apoi închise cartea după ce marcă cu grijă, cu o foaie albă, locul unde îşi întrerupsese lectura. Se ridică. Era încă viguros şi bine proporţionat în costumul său gri.

« A mers totul bine? » întrebă el.

« De minune ! » răspunse sora.

Ea îşi ridică voalul şi-şi descheie copcile rochiei sale ample cu un suspin de uşurare . . . şi apăru un bărbat tînăr, brun, zvelt, cu umerii largi. Privirea sa albastră sclipea pe obrazul bronzat al cărui surîs descoperea nişte dinţi strălucitori.

Se instală confortabil într-un fotoliu.

« Ai riscat teribil Simon », spuse omul în costum gri.

Simon Templar rîse încetişor.

« Am şi luat gustarea de dimineaţă, zise el, aprinzîndu-şi o ţigare. N-are importanţă una mai mult decît cealaltă, dragul meu Bill. Am renunţat să mai acord vreo cît de mică atenţie pericolelor inerente vieţii de aventuri pe care o duc. »

Celălalt clătină din cap.

« Dar pentru ce, spuse el, să cauţi imprudent pericolul? »

« Scrisoarea pe care am trimis-o? spuse Sfîntul. Asta, Bill, este consecinţa unui legămînt; un tribut pe care-l plătesc în amintirea unui trecut de aventuri glorioase. Dacă n-aş fi trimis scrisoarea aceasta, m-aş fi simţit micşorat, mi-aş fi ştirbit reputaţia. »

Îşi aprinse o ţigară şi privi prin fereastră un pătrat de cer albastru.

« Erau timpuri frumoase — ţi-am mai vorbit de ele, reluă el. Sfîntul îşi avea legea sa; crochiul cu care-şi semna operele justiţiare însemna luptă şi moarte violentă. Am trăit, ne-am luptat, ne-am războit pentru această idee. Unul dintre noi şi-a sacrificat viaţa pentru ea. Era epoca în care cel ce primea desenul reprezentînd un omuleţ purtînd drept pălărie o aureolă, ştia că totul se sfîrşise. Ei bine, aş vrea ca şi de data aceasta să fie la fel, chiar dacă nu va trebui să dureze . . . »

Izbucni în rîs, un rîs luminos, puţin metalic, care pluti în cameră asemenea unei raze de soare.

« Iată explicaţia acestei bravade, continuă el, Desigur, aceasta nu mi-a făcut misiunea mai uşoară, dar am demonstrat că nouă ne place să ne jucăm cu dificultatea. De fapt, a fost foarte uşor. Aveam pistolul sub pliurile rochiei şi am tras o singură dată . . . Am scos apoi un ţipăt ascuţit şi m-am năpustit către Irboll conjurîndu-l să-şi confeseze păcatele. În tot acest răstimp, erau arestate vreo douăzeci de persoane, fără să se gîndească nimeni la mine, bineînţeles. »

Scoase un automat din buzunarul pantalonului şi-i ridică încărcătorul. Întinse braţul şi luă, de pe o măsuţă, o bucăţică de sfoară, un petec de flanelă, şi-şi curăţă liniştit pistolul, fluierînd uşor.

Bill se ridică în picioare; se îndreptă spre fereastră şi rămase nemişcat, cu mîinile la spate.

« Kestry şi Bonacci au venit », zise el.

Sfîntul fluieră încet încă două sau trei măsuri. Vărsă cîteva picături de ulei pe cîrpa pe care o ţinea în mînă.

« Păcat că le-am scăpat ! murmură el. Doresc de mult timp să văd de-aproape poliţiştii dumneavoastră din New York. S-ar părea că au mult tact. »

« Nu e decît o partidă amînată », spuse Bill.

Şi Simon izbucni în rîs.

De fapt, nu era de loc surprinzător că oamenii lui Fernack, Kestry şi Bonacci, nu reuşiseră să-l descopere pe Sfîntul.

Cei doi inspectori vizitaseră metodic principalele hoteluri din New York. Ei călcaseră cu paşii lor largi sute de metri de covoare orientale al căror preţ le-ar fi permis celor doi poliţişti să ceară imediat retragerea din activitate. Examinaseră atîtea registre, pînă ajunseseră să vadă dansînd înaintea ochilor obosiţi nume şi cifre, regăsind, peste tot unde se duceau, aceeaşi familie Smith, care părea să sară dintr-un hotel în altul, ca şi microbul gripei —, dar nici un Simon Templar. Sub privirea oficială a celor doi inspectori, tineri bărbaţi imaculaţi, în jachetă şi pantalon reiat, pe care i-ai fi putut lua drept ambasadori, examinaseră îndelung fotografia lui Templar, declarînd că ei nu-l cunosc pe acest om căutat de poliţie şi că personaje atît de puţin recomandabile nu frecventau stabilimentul. Oamenii de serviciu, aliniaţi, îi văzuseră trecînd pe oamenii cu picioare mari şi, şuşotind, rîseseră pe furiş.

Pe de altă parte, era puţin probabil ca şoferul unui oarecare William K. Valcross, client al Waldorf-ului, să fie interogat de către anchetatori. Ei căutau un bărbat voinic, brun, în jurul a treizeci de ani, care frecventa hotelele luxoase. Mr. Valcross avea peste şaizeci de ani şi nu semăna cîtuşi de puţin cu fotografia transmisă de Londra. Astfel că el fu imediat scos din cauză, şi odată cu el — precum glăsuieşte Biblia, « slujitorul său, slujitoarea sa, boul său, măgarul său şi străinul care se afla sub acoperişul său. »

« Dacă mă descoperă, remarcă Simon, cu un aer gînditor, pariez că vom schimba cuvinte dezagreabile. »

Închise un ochi şi, cu celălalt, examină interiorul ţevii armei, îi puse apoi piedica şi strecură cu atenţie automatul în buzunar. Se ridică după aceea şi se apropie de Valcross, în picioare lîngă fereastră.

În faţa lor se aşternea panorama Manhattan-ului, partea cea mai importantă a New York-ului, separat de Atlantic prin promontoriul Brooklyn, şi unde omul a ridicat monumente care au pretenţia de a sfida cerul. Oraşul, neputînd să se întindă în lărgime, se prelungise spre interiorul uscatului într-un val gigantic de piatră şi ciment sculptat de mîna oamenilor. La umbra uriaşelor zgîrie-nori se întinde un Bagdad modern unde se încrucişează principalele drumuri ale pămîntului. Un oraş italian mai mare decît Roma, un oraş irlandez mai mare decît Dublin, un oraş german mai mare decît Köln; un oraş al bogăţiei, ale cărui acoperişuri înalte au apărut ochilor lacomi ai emigranţilor veniţi din vechiul continent, ca o friză de aur masiv.

« Am trăit întotdeauna aici », spuse Valcross, cu o voce ciudat de blîndă.

Aruncă o privire circulară de la răsărit spre apus şi continuă:

« Ştiu că există şi alte oraşe, şi acesta nu este decît New York: dar aici mi-am petrecut viaţa. »

Simon nu răspunse. Era la trei mii de mile depărtare de ţara sa, dar vedea ceea ce vedea mai vîrstnicul său; îi înţelegea emoţia. Îşi petrecuse destul de mult timp la New York pentru a-şi da seama de atracţia pe care acest oraş putea s-o exercite asupra spiritelor şi inimelor, această atracţie care-i făcea să rîdă pe unii, şi care nu era resimţită decît de inima oamenilor de bună credinţă, cei care nu uită că acolo trăiesc oameni, că alţi oameni au zidit această cetate. Şi pentru că Simon înţelegea, ştia dinainte ceea ce tovarăşul său urma să spună.

« Te-am făcut să vii, spuse Valcross, pentru că există oameni, mult mai puternici decît mine, care refuză să înţeleagă; cei care consideră acest oraş drept un cîmp

de luptă. Iată pentru ce am pornit să te caut în cealaltă parte a lumii, pentru ca să ajuţi un bătrîn într-o misiune prea grea pentru el. »

Puse mîinile pe umerii Sfîntului; sub palmele sale, muşchii tresăriră. Valcross surîse.

« Trebuie să reuşeşti, băiatul meu, spuse el. Trebuie să ne scapi de acest putregai care dezonorează New-York-ul. Dacă vei eşua, pentru prima oară îmi voi spune că e un lucru imposibil. Dar fii prudent. Atenţie la închisoare şi la rafalele de mitralieră. Au încercat şi alţii înaintea ta, alţii care erau mai puternici, mai curajoşi, mai abili decît tine. »

Templar surîse.

« Să admitem toate acestea, îl întrerupse el, dar te asigur că n-a existat niciodată vreunul mai norocos decît mine. »

Şi Simon, îşi aminti, brusc, ziua în care, la Madrid, îl întîlnise pe Valcross pentru prima oară. Era în Plaza de Toros; discutase cu prietenul său, apoi petrecuseră seara împreună. După cină, în camera lui Valcross, la Ritz, Americanul mărturisise că el căuta, de trei săptămîni, ocazia de a face cunoştinţă cu Sfîntul. Şi spusese pentru ce, cu o voce joasă şi liniştită:

« Corpul fiului meu a fost găsit după două săptămîni; înţelegi că mă reţin să-ţi dau detalii. Au fost arestaţi vreo douăzeci de suspecţi care au fost chestionaţi . . . dar niciunul dintre ei nu spuse un cuvînt. I se dădu drumul unui număr oarecare şi alţii au fost judecaţi. Dar gangsterii sînt protejaţi, acolo, de către politicieni veroşi. Poliţia e neputincioasă şi judecătorii sînt plătiţi.

« Indivizii trimişi în faţa curţii cu juri erau vinovaţi. Fernack era convins de asta, dar nu putea face nimic împotriva lor. Protectorii lor puseră în mişcare toate mijloacele clasice proprii să tergiverseze procesul, în scopul de a obţine mai sigur un verdict de achitare, atunci cînd opinia publică va uita despre ce a fost vorba. Au fost achitaţi. I-am văzut ieşind din tribunal rîzînd. Dacă aş fi avut un automat, aş fi tras în grămadă.

« Dar sînt bătrîn, niciodată n-am fost antrenat într-un asemenea gen de luptă. Iată pentru ce am venit să te caut. Ştiu ce ai făcut, dar misiunea aceasta va fi dură; va fi probabil ultima pe care o vei întreprinde.

« Bani, am atîţia cîţi nu ştiu ce să fac cu ei. Vei avea tot ceea ce banul poate cumpăra: dar există închisoarea şi moartea. Împotriva lor, rămîn neputincios.

« Dacă poţi să faci dreptate, să ucizi banditii care mi-au răpit şi asasinat fiul, îţi voi plăti un milion de dolari. Crezi că afacerea ar fi avantajoasă? »

Sfîntul fusese scuturat de un fior; surîse, îşi auzise propria-i voce răspunzînd cu blîndeţe:

« Aş fi făcut-o şi degeaba. Cînd plecăm? »

La aceasta se gîndea în timp ce mîinile lui Valcross îl ţineau de umeri. Pentru prima oară, după Madrid, Sfîntul reflectă la grandoarea misiunii pe care o întreprinsese.

Simon Templar cunoştea New-York-ul. Locuise aici la epoca în care se putea bea, pe faţă, şampanie şi whisky; la epoca în care zgîrie-norii nu porniseră o luptă neînfrînată să depăşească înălţimea turnului Eiffel; la epoca în care se deschideau, la fiecare colţ de stradă, uşile batante ale cîte unui bar.

Totul se schimbase de cînd cu pretinsul val moralizator al prohibiţiei, val ce pare a fi vopsit statuia Libertăţii cu acel verde morocănos care este culoarea sa actuală.

Dar exista un loc pe care Simon vroia neapărat să-l regăsesacă în ciuda recentelor modificări topografice. Lexington Avenue exista încă, exista şi a 45-a Street. În a 45-a Street, Chris Cellini mai ţinea încă micul restaurant unde îşi primea amicii.

Sfîntul, după omorîrea lui Irboll, ar fi trebuit să rămînă la Waldorf Astoria în loc să se aventureze în oraş, unde îl căutau poliţia şi prietenii victimei. Dar lui Templar îi era foame. Nicăieri aiurea, în lumea întreagă, nu mîncase fripturi la grătar mai bune decît cele pe care Chris însuşi le prepara pe un foc de lemne.

Plecă deci, cu un pas rapid, cu mîinile în buzunare, cu pălăria dată puţin într-o parte. Nu-şi ascunsese obrazul bronzat şi privirea ochilor albaştri rămînea la fel de veselă şi nepăsătoare ca şi cea a unui membru a celor « Patru Sute » îndreptîndu-se către clubul său. Dacă cineva i-ar fi stat în cale, cu atît mai rău pentru acela.

Dar nimeni nu se gîndi să intervină. Simon se opri înaintea unei clădiri de trei etaje şi apăsă pe butonul soneriei, în faţa unei porţi al cărei acces era interzis de o grilă de fier. După puţin timp, poarta interioară se deschise şi pe fundalul luminat al culoarului se contură silueta unui bărbat voinic, în cămaşă.

« Bună seara, Chris », spuse Sfîntul.

Timp de o secundă, celălalt nu-l recunoscu, apoi scoase o exclamaţie:

« *Buon Dio !* Pe unde mi-ai umblat tot timpul ăsta? »

Chris trase un zăvor şi deschise poarta grea de fier. Strînse mîna Sfîntului în laba sa mare şi îl pocni amical pe spate, cu cealaltă mînă.

« Unde ai fost? Pentru ce a trecut atîta timp fără să vii să mă vezi? De ce nu m-ai prevenit? Aş fi spus băieţilor să vină ! »

« Prin urmare, nu sînt aici ! » zise Sfîntul, zvîrlindu-şi cu îndemînare pălăria care se înfipse într-un cîrlig al cuierului.

Chris făcu semn din cap că nu.

« Ar fi trebuit să telefonezi, Simon, spuse el.

« Nu. Prefer să nu fie nimeni. »

« E adevărat, răspunse el, uitasem. . . Ştii că aici eşti în siguranţă. Orice s-ar întîmpla — şi vocea sa redeveni caldă şi prietenoasă — poţi conta întotdeauna pe mine. »

Îl împinse pe Sfînt în culoarul ce ducea spre bucătărie, ţinîndu-l pe după umeri, cu braţul său voinic, gol.

Bucătăria comunica cu o minusculă cameră care era mai degrabă locul de întîlnire pentru un club decît o sală de restaurant. Cei care aveau privilegiul de a fi admişi sau invitaţi acolo, se bucurau de o primire pe care nici cele mai bogate hotele nu erau în stare s-o ofere. Nu se punea problema, la Chris, de a hrăni clienţii şi de a se descotorosi de ei cu un salut profund, ci de a-i satisface. Sfîntul aruncă o privire pe masa mare şi simţi renăscînd atmosfera de altădată.

« Un pahar de sherry? » propuse Chris.

Simon acceptă.

« Şi apoi o friptură la grătar », spuse el.

Luă loc şi degustă lent, din paharul pe care Chris i-l pusese în faţă, vinul de culoarea chihlimbarului. Revedea în gînd prietenii strînşi în jurul mesei prezidată de Chris, bucătar şi gazdă jovială. De ce existau atît de puţine locuri asemănătoare acestuia, unde puteai să vorbeşti şi să rîzi fără teamă şi suspiciune, să-ţi uiţi grijile în faţa unei mese bine servite?

Dar Templar hotărîse să lucreze în seara aceea. Friptura sosi, groasă, fragedă, suculentă, friptă exact cît trebuia, topindu-se ca untul în gură. Simon o mîncă cu o încetineală respectuoasă. Apoi, odată apetitul satisfăcut, aprinse o ţigară, sorbind din vinul de Burgundia.

Pînă în clipa aceea, totul mersese de minune. Irboll fusese expediat rapid. Simon nu regreta faptul că-şi avertizase victima trimiţînd desenul ce-i descoperea identitatea. Puţină teamă, ataşată cîndva ideii omuleţului cu aureola, trebuia să subziste. Era o psihologie criminală excelentă. Cu puţină abilitate, putea să recreeze această

atmosferă de teroare. Acest detaliu melodramatic trebuia să acţioneze eficace asupra gangsterilor: criminalii oţeliţi nu sînt ei oare, cu toţii, cititori pasionaţi ai romanelor populare ce se vînd atît de bine pe piaţă?

În orice caz, primul pas fusese făcut: Irboll plătise; dar el nu era decît unul dintre micii peştişori din acvarium. Valcross îi explicase Sfîntului. Milionul de dolari era pentru bucăţile grase. Simon resimţea o plăcere mereu reînnoită să-i combată pe bandiţi, dar ajunse şi la ideea că era în stare să cheltuiască judicios un milion de dolari. . . Cum s-ar fi putut trăi cu mai puţin de un milion de dolari?

« Un pahar de coniac, Chris », murmură el.

Pe un scaun în apropierea celui ocupat de Simon, se afla un număr din *World Telegram*, ediţie de seară. Luă jurnalul şi aruncă o privire pe manşeta imprimată cu litere de trei degete. Băgă de seamă, cu oarecare surpriză, că devenise celebru. Un reporter entuziast vorbea de el în termeni ditirambici, şi Sfîntul fu cît pe-aci să roşească constatînd ce virtuţi extravagante îi atribuia ziaristul. Citi articolul pînă la sfîrşit; un surîs uşor i se desenă pe buze.

Dar treptat, surîsul dispăru. Privirea albastră ce parcurgea jurnalul deveni mai atentă şi se opri de mai multe ori asupra unui nume care revenea în text.

Sfîntul era în aşteptarea unui detaliu de acest gen, care să-l ghideze în investigaţiile sale.

Se ridică şi surîsul îi reapăru din nou pe buze. Cei care îl cunoşteau pe Sfîntul, pretindeau că devenea periculos la maximum cînd surîdea. Se întoarse către Chris şi-i dădu un pumn zdravăn pe umăr.

« Mă duc », spuse el.

« Cum, ai şi plecat »?

Simon răspunse cu o mişcare a capului şi puse o bancnotă pe masă.

« Fripturile dumitale la grătar sînt întotdeauna cele mai bune, zise el, surîzînd. Voi reveni ».

Porni pe culoar fluierînd încet şi se opri o clipă în faţa aparatului telefonic. Deschise cartea de telefon, căută litera N şi degetul rămase imobilizat dedesubtul numelui pe care-l întîlnise de mai multe ori în articolul din jurnal. Îşi însemnă în minte adresa, se asigură că automatul său se afla bine pus în buzunarul drept al hainei, şi ieşi în stradă.

Orologiul din Jefferson Market Court suna ora nouă cînd un taxi îl depuse pe Sfînt în colţul celei de-a 10-a Street cu Greenwich Avenue. Simon rămase o clipă nemişcat pe marginea trotuarului, pînă cînd taxiul dispăru, apoi o porni pe 10 Street ca să vadă numărul casei cele mai apropiate.

Trebuia să mai meargă puţin. Cu mîinile în buzunare, cu ţigara între buze, Templar îşi continuă plimbarea cu acelaşi pas suplu şi uşor, cu aceeaşi filosofie pe care şi-o manifestase ducîndu-se la Chris. De data aceasta, nu mai era vorba de un gest de bravadă, ci de-o misiune precisă. Simon n-avea nici un plan de acţiune; el nu credea în succesul manevrelor îndelung preparate. El acţiona energic cu o credinţă înflăcărată în dumnezeul aventurierilor. În buzunar, automatul; într-o teacă prinsă cu un şnur de braţ, pumnalul cu mîner de fildeş, ultima resursă, dacă dumnezeul aventurierilor s-ar fi arătat prea generos.

Simon găsi numărul pe care-l căuta. Imobilul era o casă veche de arhitectură colonială olandeză. Faţada era de cărămidă roşie, cu dungi largi, în relief, vopsite în alb. Semăna cu primele case ridicate de coloniştii olandezi pe Noul Continent, după ce cumpăraseră insula Manhattan, de la indieni, pentru douăzeci şi patru de dolari şi o ulcică de whisky. Simon se întrebă cum au putut apostolii Temperanţei să se hotărască să locuiască într-un oraş construit pe un teren cumpărat cu o ulcică

de alcool prost. Dar abandonă aceste gînduri pentru a examina străduţa care mărginea una din părţile clădirii.

Cîţiva paşi pe trotuarul larg îi permiseră lui Templar să descopere alte detalii interesante. La primul etaj, în spatele casei, era lumină, căci pete gălbui luminau vag fundul străduţei. Asta indica net că imobilul era locuit. Un stîlp indicator negru, postat în faţa casei şi purtînd, lîngă număr, o placă circulară cu emblema oraşului, îl putea lăsa pe Templar să presupună că proprietarul era într-adevăr persoana oficială căreia dorea să-i ia un interviu.

Simon se întoarse şi se opri la intrarea străduţii, unde văzu o placă pe care scria « oficiu ». Dar Sfîntul era pătruns de spirit democratic şi pătrunse, fără ezitare, în aleea îngustă. De abea dacă avea un metru lărgime. Într-o parte, zidul casei, în cealaltă, o barieră de lemn. Pe măsură ce Simon avansa, vedea şi mai clar petele de lumină provenind de la ferestre. Merse aplecat pe lîngă zid şi văzu, în umbră, adîncitura unei porţi pe care o depăşi, pentru a ajunge la capătul fundăturii. Ea se termina printr-o împrejmuire de lemn vopsit. Simon, nemişcat, ascultă cu atenţie şi percepu zgomotul apei unui havuz curgînd într-un bazin; respiră parfumul delicat al liliacului pe care-l agita o briză uşoară.

Casa avea o grădină, dincolo de străduţă. Lumina difuzată de ferestre, forma, pe iarba unei peluze pe care Sfîntul o zărea printre ţăruşii împrejmuirii, pete luminoase şi schimbătoare.

« Vîntul mişcă perdelele; ferestrele sînt deschise » trase concluzia Sfîntul.

Se sprijini în palme, şi se înălţă cu uşurinţă pe muchea barierei; apoi sări în grădină. Ochii i se obişnuiseră treptat cu întunericul şi licărirea ferestrelor era suficientă ca să lumineze grădina. Sfîntul văzu că aceasta era înconjurată de o împrejmuire asemănătoare celei peste care tocmai trecuse. În fund, fîntîna. În faţă, împrejmuirea se sprijinea de zidul casei, sub o fereastră de la primul etaj. Topografia locului era favorabilă planurilor Sfîntului.

Ascultă atent cîteva secunde, apoi traversă în tăcere grădina, îndreptîndu-se către locul unde bariera atingea zidul. Un alt salt şi Simon se ridică în echilibru, lipit de faţada din spate a casei.

Acolo, el examină pentru o ultimă oară locul. Totul mergea de minune. Cele trei ferestre luminate erau în realitate uşi-ferestre. Simon n-avea de făcut decît un pas ca să-şi pună piciorul pe pervaz.

Făcu acest pas, vesel, cu conştiinţa liniştită.

E posibil să mai existe încă oameni atît de naivi încît să creadă în cinstea unui judecător newyorkez depinzînd de clanul politic al lui Tammany — spirite destul de simple ca să-şi închipuie că vreunul din aceşti magistraţi îşi petrece timpul liber studiind voluminoasele lucrări de drept ce-i mobilează biblioteca, sau jucîndu-se, poate, cu copiii săi, în faţa focului.

Trebuie să mărturisim că Simon Templar nu putea fi trecut în rîndul acelor persoane credule. Inocenţa sa primară trecuse prin prea multe pocinoage din zilele în care mai credea că copiii nou-născuţi erau aduşi în casă de către berze. Şi cu toate acestea, oricît devenise de blazat, tot mai resimţi o oarecare surpriză privind ceea ce se petrecea la cîţiva metri de el.

Judecătorul Wallis Nather, în carne şi oase — în carne, mai ales, pentru că avea o tendinţă marcată spre îngrăşare, — număra cu voluptate un pachet gros de bancnote de cîte o mie de dolari.

Simon rămase o clipă cu gura căscată.

Numărătoarea trebuie că se terminase, căci magistratul puse bancnotele pe placa de sticlă ce-i acoperea biroul şi le egaliză într-un teanc perfet. Luă apoi de pe foaia

de sugativă, o coală albă, pe care erau scrise doar cîteva cuvinte, o examină şi o mototoli într-un ghemotoc pe care-l aruncă în coşul pentru hîrtii.

Scoase pe urmă un suspin, asemănător unui sforăit, luă din nou bancnotele şi le făcu să tremure uşor marginile, între degetul mare şi arătător, ca şi cum ar fi ascultat o muzică plăcută.

Toate astea fuseseră executate cu o atît de perfectă simplitate, încît Simon simţi aproape un regret să tulbure liniştea magistratului.

« Bună seara, judecătorule », murmură el, politicos.

Nather făcu trei lucruri în acelaşi timp. Dădu drumul bancnotelor, îşi răsuci fotoliul turnant şi lăsă o mînă către unul din sertarele biroului. Ultima din aceste trei mişcări nu fu isprăvită niciodată. Judecătorul o întrerupse şi privi fix automatul a cărui lucire albăstruie sclipi în mîna lui Simon; apoi ridică ochii şi văzu o altă lucire albăstruie, aceea a privirii lui Templar, zeflemitoare şi rece, calmă şi sfredelitoare totodată, mai teribilă decît ameninţarea automatului.

Aplecat înainte, cu corpul brusc înţepenit, cu nările fremătînd, Nather rămase astfel ca şi înlemnit, timp de vreo douăsprezece secunde. Nu mai auzea decît bătăile propriei sale inimi şi tic-tacul amplificat al ceasului de pe birou. Apoi, cu un efort care făcu să-i ţîşnească pe frunte broboane de sudoare, încercă să se scuture de groază.

Vru să se ridice, dar bărbatul care-l ameninţa cu revolverul părăsi fereastra şi înaintă în cameră. Îşi azvîrli arma în aer şi o prinse din nou de crosă, ca şi cum ar fi venit acolo ca să se amuze.

« Nu te deranja să mă primeşti, amice, spuse el. Ştiu că bunăcuviinţa te obligă să te ridici, dar te dispensez de asta. Rog pe Domnia-Voastră să bine voiască să se aşeze şi să se simtă. . . ca la ea acasă. »

Vocea lui Simon părea că împinsese pînă la maximum teroarea judecătorului. Păli şi se ridică pe jumătate.

« Ce înseamnă această maşinaţiune infernală? » şopti el, şi de-abia îşi recunoscu propria-i voce, atît era de răguşită şi tremurătoare.

« Ia loc şi-ţi voi spune totul; dacă nu, te voi trimite direct la pompele funebre ! Am văzut pe stradă, venind, un birou deschis. »

Privirile celor doi bărbaţi se încrucişau, precum spadele a doi duelişti; dar Sfîntul nu încetase să surîdă.

Nather se reaşeză, Obrazul său era de culoarea cenuşei şi buza superioară i se brobonise cu stropi de sudoare.

« Mulţumesc », zise Sfîntul.

El păru că se destinde şi, mergînd de-a-ndăratelea, fără a înceta să-l ţină sub observaţie pe Nather, se îndreptă către uşa pe care o închise cu o răsucire a cheii. Apoi reveni spre judecător.

Se aşeză fără fasoane pe marginea biroului. Piciorul stîng se balansa cu regularitatea unei pendule. Îşi aţinti privirea asupra bancnotelor şi ridică din sprîncene, împrăştiind teancul cu capătul ţevii automatului.

« Trebuie să însemne o sumă bunicică, remarcă el. Există aici argint suficient aproape să mă facă să rup cu principiile mele. »

« Ah ! ah ! e vorba deci de un furt ! » ricană Nather.

Şi Sîntului i se păru că distinge în vocea sa un fel de uşurare.

Simon clătină trist din cap şi-şi privi victima cu un aer ingenuu.

« Dragul meu judecător, te înşeli, spuse el. Eu remarcasem doar că luptam contra tentaţiei. În realitate, am venit să-ţi iau un interviu. Vreau să ştiu unde te-ai născut şi. . . pentru ce; în ce închisoare ţi-ai făcut studiile; ce gîndeşti despre dezarmare, şi dacă ai fost întotdeauna la fel de urît. N-am intenţia să comit un furt ».

Privirea lui Simon se lăsă din nou asupra bancnotelor, cu un aer gînditor, ca şi cum o idee şi-ar fi făcut drum, lent, în mintea sa. Judecătorul îşi umezi cu limba buzele uscate.

« Ce înseamnă toate astea? gîfîi Nather.

— Îţi repet, e vorba de o vizită amicală, spuse Simon, privind incontinuu bancnotele; dar, gîndindu-mă mai bine, cred că o să iau cu împrumut banii ăştia ».

Nather se încordă în jilţ şi strînse pumnii, dar ţeava automatului era îndreptată spre pieptul său. Ochii mici ai judecătorului străluceau de mînie, în timp ce Sfîntul şterpelea cu mîna stîngă bancnotele, strecurîndu-le în buzunar.

« O să mi-o plăteşti,» grohăi judecătorul.

« Bine-nţeles. Admit că este vorba de o lipsă absolută de tact; dar de ce te arăţi aşa de bosumflat? Aveam intenţia să-ţi devin amic. Şi astfel, dacă aş fi avut ceva de împărţit cu justiţia, te-ai fi forţat să faci să mă achite — aşa cum ai făcut-o pentru Jack Irboll. Ce nenorocire că acest băiat a fost victima unui tragic accident! În sfîrşit, nu poţi avea totul. Cu cît m-ai împrumutat, deci? Vreau să-ţi las o chitanţă ».

Nather se înroşi brusc, de mînie. O picătură de sudoare îi tremura în josul obrazului.

« Erau douăzeci de mii de dolari », spuse el, cu o voce răguşită.

Sfîntul ridică din sprîncene.

« Nu-i rău, ca preţ al sîngelui ».

Judecătorul ridică capul şi o groază subită îi dilată pupilele, dar nu răspunse.

« Scuză-mă, spuse Sfîntul, surîzînd. În emoţia acestei prime întrevederi, am uitat să mă prezint. Mă numesc Templar — Simon Templar. (Buzele judecătorului deveniseră albe). Sînt Sfîntul ».

Un tremur îl scutură pe Nather care se forţă să-şi înghită saliva. Spuse cu o voce tremurătoare:

« Dumneata i-ai trimis scrisoarea aceea lui Irboll? »

« Şi tot eu l-am ucis, adăugă liniştit Simon. Să nu uiţi asta, Nather; dumneata l-ai achitat, eu l-am ucis ».

Judecătorul se mişcă nervos în fotoliu. Deschise gura. Spuse, de-abea suflînd:

« Ce vrei? »

« Nimic, vroiam să discut cu dumneata », zise Simon, foarte calm.

Piciorul său stîng se balansa regulat ca o pendulă.

« Ştiu o mulţime de lucruri, continuă el. Erai unul dintre prietenii lui Jack Irboll, dacă ar fi să dau crezare articolului pe care l-am citit adineaori. Dumneata eşti cel care ai semnat permisul său de port-armă — arma cu care l-a omorît pe Ionetzki. Dumneata eşti cel care ai aprobat cererea de punere sub libertate provizorie, care ai acordat amînări şi tot dumneata eşti cel care, cu trei ani în urmă, ai achitat pe Irboll şi pe trei dintre amicii săi, acuzaţi de asasinarea unui tînăr: Billie Valcross. M-am gîndit deci, că trebuie să fii un prieten preţios, şi am vrut să te cunosc ».

CAPITOLUL II

CÎND SIMON TEMPLAR ASCULTĂ LA TELEFON ŞI INSPECTORUL FERNACK SOSEŞTE ÎN CONTRA-TIMP

NATHER nu încercă să răspundă. Se prăbuşi în fotoliu; cu obrazul schimonosit de furie, îi arunca lui Simon priviri pline de ură. Dar Sfîntul văzuse altele şi mai cumplite.

« Cu cîteva secunde înainte de sosirea mea, spuse el, cu o voce blîndă, examinai o foaie de hîrtie care pare să prezinte o oarecare legătură cu cele douăzeci de mii de dolari pe care mi i-ai împrumutat.»

« Nu ştiu despre ce vrei să vorbeşti. »

« Nu? »

Vocea Sfîntului nu pierduse nimic din blîndeţe, dar privirea, brusc, se înăsprise.

« Îţi amintesc în cazul acesta, zise el, că ai făcut un cocoloş din acea foaie de hîrtie şi că l-ai azvîrlit în coş. E şi acum acolo. Aş dori să-l văd ».

Lui Nather i se zbătură pleoapele.

« De ce nu-l iei şi singur? » ricană el.

« Pentru că n-am intenţia să te pierd din ochi, nici măcar pentru o fracţiune de secundă. Dă-mi hîrtia ».

Pronunţase ultimele cuvinte cu o voce seacă, ce suna ca o pleznitură de bici. Wallis Nather tresări, dar nu lăsă impresia că ar asculta.

Sfîntul nu mai surîdea. Balansarea piciorului său se oprise. Îşi dădea seama că judecătorul îşi aduna forţele şi curajul ca să sară, încercînd să apuce automatul. Ar fi fost, desigur, o nebunie, şi Sfîntul ştia că el ar răspunde acestui asalt apăsînd pe trăgaci.

« N-o să îndrăzneşti să tragi », spuse Nather cu o voce guturală.

Pronunţă aceste cuvinte ca şi cum ar fi încercat să se convingă de adevărul lor.

« A nu îndrăzni, murmură Templar; cuvîntul acesta nu se află în vocabularul meu, ar trebui să o ştii. Doar nu sîntem într-o ţară unde se poartă revolverul pentru că aşa ar cere moda. . . »

În acelaşi timp în care vorbea, Simon căuta să înţeleagă pentru ce raţiuni judecătorul hotărîse să se sinucidă.

Era convins că Wallis Nather nu-şi va risca viaţa pentru douăzeci de mii de dolari. Suma era importantă, dar nu chiar atîta încît să justifice o tentativă disperată.

Nu rămînea deci decît o explicaţie — cuvintele scrise pe foaia de hîrtie erau prea compromiţătoare pentru ca judecătorul să-i permită lui Simon să ia cunoştinţă de ele.

Sfîntul observa cum victima sa se agita, se contracta, se pregătea să sară. Simon avu impresia că nu va putea face nimic împotriva acestei nebunii. Nather va sări asupra sa şi va muri.

Toate acestea nu duraseră mai mult de două secunde. Simon se gîndi dintr-odată că, fără îndoială, în casă existau servitori, că va trebui să bată rapid în retragere, după ce va lua din coş foaia de hîrtie mototolită ghem. . .

În clipa aceea se auzi, sfîşiind tăcerea, o sonerie; soneria telefonului care umplu camera cu sunetul său ritmat, insistent.

Nather se întinse ca şi cum cuţitul ghilotinei tocmai s-ar fi pregătit să-i secţioneze şira spinării. Tremură şi se lăsă moale în fotoliu. Îşi trecu peste fruntea muiată de sudoare o mînă nesigură.

Pe buzele Sfîntului reapăru surîsul; piciorul său stîng începu din nou să se balanseze.

Un aparat de telefon se afla pe birou, lîngă mîna judecătorului.

Un al doilea aparat era aşezat pe o mescioară de mahon lustruit, la doi paşi de birou. Era, desigur, destinat secretarului magistratului, pentru ca aceasta să poată urmări conversaţia în acelaşi timp cu judecătoul.

Sfîntul întinse braţul şi luă receptorul acestui aparat.

« Răspunde, dragul meu, îi spuse el lui Nather, cu o voce persuazivă, pe care şi-o ajută şi cu o deplasare a automatului.

« Allo. Aici, judecătorul Nather. »

« Aici, Fay », răspunse o voce clară de femeie; o voce amplă, plăcută şi caldă, atît de muzicală încît pe Templar îl trecu involuntar un fior.

« Marele Patron doreşte să rămîi acasă, seara aceasta, spuse vocea; s-ar putea să aibă nevoie de dumneata.»

Privirea lui Nather devenise uşor înceţoşată; ea se îndreptă către obrazul Sfîntului.

« Voi. . . voi. . . fi. . . aici, » bîlbîi judecătorul.

« Sper », răspunse vocea.

Şi convorbirea luă sfîrşit.

Simon îl observa pe Nather, care, cu receptorul încă la ureche, privea fix înaintea lui, cu gura căscată.

« Foarte interesant », murmură Templar.

Gura judecătorului se închise cu un clănţănit. Nather puse receptorul în furcă şi ridică ochii.

« O clientă, » spuse, pe un ton de indiferenţă.

« Foarte interesant, repetă Simon. Nu ştiam ca judecătorii să aibă cliente; aceasta, cu o astfel de voce, trebuie să fie frumoasă. Wallis, prietene, îmi ascunzi ceva ! »

« Cît va mai dura această glumă ridicolă? » mîrîi Nather.

« Atîta timp cît mă va amuza, răspunse Sfîntul. Nu m-am plictisit încă. Cine este deci acest Mare Patron? »

« Nu voi mai spune nimic, » ricană judecătorul, cu o privire feroce.

« Cu atît mai rău pentru dumneata. »

« Du-te la dracu ! »

« Exact acolo am şi eu intenţia să te trimit », răspunse Simon.

Se ridică, ocoli biroul şi se postă în faţa lui Nather.

« Se pare că n-ai înţeles, dragul meu, spuse el. Tonul glumeţ pe care l-am luat mai adineaori, nu poate să te fi înşelat asupra intenţiilor mele şi ştii bine pentru ce mă aflu aici. Nu pentru plăcerea de a-ţi admira profilul de medalie. Ştii cine sînt. Trebuie să vorbeşti sau. . . »

« Sau? ! »

Sfîntul îşi avansă braţul şi sprijini ţeava armei pe pieptul judecătorului.

« Sau te voi trimite să-i reîntîlneşti pe Ionetzki şi pe Irboll ».

Un rictus dezveli dinţii îngălbeniţi ai lui Nather.

« Şi fără minciuni », insistă Templar.

Judecătorul îşi muşcă buzele uscate. Nu venise în contact, timp de treizeci de ani, cu bandiţii, fără să fi învăţat să deosebească un tip ce joacă tare doar să te intimideze, de altul decis să ucidă.

În timp de Nather, cu gîtlejul contractat, tuşea uşor înainte de a vorbi, dinspre culoar se auzi zgomot de paşi.

Sfîntul, încordîndu-se brusc, asculta cu atenţie. Era pasul egal al unui servitor. Judecătorul ridicase capul; în ochi îi lucea un licăr de speranţă; dar apăsarea automatului nu slăbise.

Simon murmură:

« Eroii mor tineri ».

Se auzi, discret, o bătaie la uşă. Nather îl privi pe Sfînt.

« Întreabă ce vrea, » spuse tînărul bărbat, cu voce joasă.

« Ce este? » făcu judecătorul.

« Inspectorul Fernack este jos, domnule. Vrea să vă vadă. »
« Să urce ».
Zgomotul paşilor domoli ai valetului se îndepărtă. Simon îşi ridică arma.
« Din ce în ce mai bine, spuse el, aprinzîndu-şi o ţigară. Tocmai aveam intenţia să-l văd pe inspectorul Fernack ».
Simon fuma cu o plăcere evidentă. Se îndreptă încet spre un fotoliu aşezat între două uşi-geamuri şi-l întoarse în aşa fel încît persoana care intra să nu poată vedea, acoperit de spetează, pe ocupant.
Apoi reveni lîngă birou, răsturnă cu o lovitură de picior coşul cu hîrtii şi luă de jos ghemotocul de hîrtie înainte ca Nather, furios, să fi avut timpul să intervină. Deschise, cu mîna dreaptă, sertarul de unde judecătorul vrusese să-şi ia automatul, luă arma şi o strecură în buzunar. Se aşeză, după aceasta, liniştit, în fotoliul pe care-l întorsese cu speteaza spre uşă.
— « Cînd omul dumitale îl va anunţa pe Fernack, te vei duce să deschizi. Ai înţeles? »
Nather nu înţelegea! El sperase totuşi că sosirea inspectorului o să-l salveze, o să facă posibil să ia îndărăt foaia de hîrtie, o să-l descotorosească de Sfînt. Dar calmul acestuia nu-l lăsa să presupună că el ar accepta un asemenea deznodămînt.
Simon părea că citeşte gîndurile judecătorului.
« Automatul va fi invizibil, Nather, spuse el, dar ştii că este uşor să tragi printr-un buzunar. Abandonează-ţi, deci, proiectele. Cineva va plăti oalele sparte».
Judecătorul îi aruncă o privire otrăvită.
« Într-o zi, spuse el, încet, ne vom reîntîlni. . .»
« La închisoarea din Sing-Sing, ricană Sfîntul. Ne-am înţeles ».
Trase un fum de ţigară. Se apropia zgomotul unor paşi.
Valetul ciocăni în uşă.
« Inspectorul Fernack, domnule ».
Simon ridică mîna şi Nather se îndreptă spre uşă. Ştia că, la spate, automatul îl ţintea. Răsuci cheia şi deschise uşa. Inspectorul, masiv, lat în spate, se afla în picioare pe prag.
« Pentru ce te încui, domnule judecător? întrebă Fernack. Frică, cumva? »
Nather împinse uşa, fără să răspundă.
« Eu am încuiat-o », spuse Sfîntul.
Inspectorul tresări şi se dădu îndărăt.
« Vrei să învîrţi cheia în broască, judecătorule », insistă Simon.
Nather ezită o secundă apoi ascultă.
Fernack se uita, cu un aer stupid, cînd la omul aşezat în fotoliu, cînd la judecător. Îşi dădu pălăria spre spate, şi se scărpină în ureche.
« Cine-i tipul? » întrebă el.
« Un nebun! » spuse Nather, ridicînd din umeri.
Neluînd în seamă sarcasmul, Sfîntul îl studia pe noul venit. Fernack corespundea destul de bine clasicelor semnalmente ale unui detectiv american. Lui Simon îi plăcu privirea ochilor săi cenuşii, rece şi onestă, admiră de asemenea maxilarul puternic al poliţistului, semn de forţă şi curaj. Templar îşi dădu seama că detectivul — fie că-şi cunoştea meseria, fie că nu —, putea fi trecut în categoria excepţional de rară a poliţiştilor cinstiţi. Şi Sfîntul îi adresă viitorului său adversar un surîs de sinceră simpatie.
« Ei, bine! inspectore, murmură el. Sînt foarte dezamăgit; speram că o să mă recunoşti imediat ».

Fernack încreţi din sprîncene şi privi atent chipul lui Simon. După cîtva timp, dădu din cap că nu.

« Te-am văzut undeva, dar n-aş putea spune unde. »

« Prin urmare, fotografia era rea, spuse Sfîntul. Cu toate acestea, chiar azi după-amiază ai distribuit mai multe copii jurnaliştilor. . . »

Fernack, brusc, înţelese; ochii săi aruncară scîntei. Împingîndu-şi falca înainte, făcu rapid trei paşi către Simon.

« Dumnezeule ! mormăi el, eşti Sfîntul ! »

« El în persoană. Nu ştiam că eşti prieten cu Wallis, şi cînd ai fost anunţat m-am gîndit că aş putea să rămîn ».

Poliţistul nu încercă să-şi explice prezenţa, la judecător, a celebrului aventurier care se dădea în vileag cu o simplitate de copil. Declară imediat:

« Tinere, te arestez. . . »

Dar se opri de-odată, întrerupînd gestul de a-şi duce mîna la buzunarul pentru revolver. Nu s-ar fi spus că Sfîntul s-a clintit din loc dar degetele sale strîngeau automatul a cărui ţeavă era îndreptată spre pieptul poliţistului.

« Mii de regrete, spuse el — şi era sincer. Ar fi trebuit să fii convins, citind biografia mea, că Sfîntul nu poate fi arestat ».

Fernack privea fix automatul, fără să scoată o vorbă. Ridică privirea asupra Sfîntului. Lui Simon, pentru o clipă, îi fu frică: cu o astfel de bărbie, omul era în stare să nu ţină seama de ameninţare, şi Simon ar fi fost dezolat să-l omoare. Dar Fernack, deşi era brav, nu era deloc temerar. El ştia, din experienţă, că temerarii nu trăiesc mult. De la distanţa aceasta, Sfîntul l-ar fi ucis, în mod sigur, şi poliţia din New York n-ar fi cîştigat nimic prin sinuciderea unuia dintre inspectorii săi.

Fernack bombăni şi ridică din umeri.

« Ce înseamnă toate astea? » întrebă el.

« Foarte simplu, o serată amicală. Ia loc; ştiu, poate, vreo istorioară nostimă»

Inspectorul luă un scaun şi se aşeză, fără a înceta de a-l privi pe Simon. Pentru că Sfîntul avea iniţiativa, era mai bine să-l asculte.

« Ce faci aici? » întrebă el, cu o voce în care străbătea respectul ce-l resimţea faţă de adversarul său.

Simon îl trimise, cu un gest, pe Nather la biroul său.

« Aş putea să-ţi răspund prin aceeaşi întrebare », spuse în sfîrşit Templar lui Fernack.

Inspectorul îl privi pe judecător cu un aer gînditor; Simon remarcă în această privire un desgust şi o antipatie pronunţate.

« În orice caz, n-am venit aici ca să-ţi răspund la întrebări », răspunse sec detectivul.

Simon privea rînd pe rînd pe cei doi oameni.

« Cele două braţe ale legii, murmură el; cel ce ţine balanţa şi cel ce mînuieşte paloşul. Ar trebui să pozaţi pentru un grup în bronz: Incoruptibilii ».

Fernack îşi încruntă sprîncenele şi Nather se mişcă în fotoliu, cu un aer stingherit.

Se lăsă tăcerea, imediat întreruptă de vocea bruscă a inspectorului.

« Mai ştii şi alte poveşti cu zîne? » mormăi el.

« O mulţime, spuse Sfîntul. Era, odată, un oraş foarte bogat, cel mai bogat din lume. Vîrfurile turnurilor sale înalte se contopeau cu norii, străzile sale erau pardosite cu aur. Ar fi trebuit ca aici toată lumea să fie fericită, dar din nenorocire, exista în acest oraş o caracatiţă uriaşă, ale cărei nenumărate tentacule sugeau prin mii de ventuze, aurul, carnea, sîngele locuitorilor. . . »

« E plictisitoare povestea, îl întrerupse Fernack cu o voce plină de amărăciune, pentru că e adevărată. »

« Fernack, reluă Sfîntul, ştii pentru ce sînt aici? M-am trudit pentru dumneata în după amiaza asta, ducînd la bun sfîrşit una din sarcinile pe care amicul nostru, Nather, ar fi trebuit, în mod normal, s-o îndeplinească. Ionetzki era prietenul dumitale, nu e aşa? »

« Ştii o sumedenie de lucruri, spuse detectivul, cu pumnii strînşi. Şi după aceea? »

« După aceea, am descoperit că Irboll era amicul lui Nather, ceea ce explică vizita mea. Şi iată că soseşti dumneata. Iată de ce îţi pun, mereu, aceeaşi întrebare. De ce ai venit aici? »

Buzele lui Fernack nu mai erau decît o linie subţire. Se întoarse către judecător; dar obrazul lui Nather, şiroind de sudoare, rămînea nemişcat. Fernack îl privi din nou pe Sfîntul.

« Eşti curios, « spuse el.

« Să încercăm, în cazul acesta, prin alte mijloace, murmură Simon. Nu e vorba de o întrebare, ci de o traducere. »

« Ce? »

« Marele Patron doreşte ca să rămîi acasă, astă seară. S-ar putea să aibă nevoie de dumneata ».

Simon citase cuvintele necunoscutei, în speranţa vagă că inspectorul va înţelege. Speranţa nu-i fu zadarnică. S-ar fi spus că zvîrlise la picioarele lui Fernack o petardă de dinamită: poliţistul se ridică pe jumătate, făcînd ochii mari. Cît despre Nather, sughiţă ca şi cum ar fi primit un glonţ în stomac.

« Repetă ! » făcu inspectorul, cu o voce joasă.

« Nu înţelegi, spuse Sfîntul, foarte calm; te întreb ce înseamnă fraza asta... »

« Pentru cine? » întrebă, scurt, Fernack.

Nather se ridicase, cu pumnii strînşi, cu obrazul crispat.

« Este intolerabil ! gîfîi el. Nu poţi să intervii, Fernack, în loc să stai pe scaun şi să-l asculţi pe nebunul ăsta? »

« Dacă vrei dumneata, spuse el; dar i-ai mai întîi automatul. »

« Mă voi plînge comisarului ! ţipă Nather. O să fac să te destituie. La ce slujesc legile dacă un nebun înarmat cu un revolver poate ţine un judecător la respect, în propriul său cabinet, sub ochii unui inspector de poliţie... »

« Şi dacă, întrerupse ironic Simon, gangsterii pot ucide pe agenţi, în plină zi, fără să fie condamnaţi? Ai dreptate, judecătorule; la ce servesc legile? Propun să ţinem un miting de protest. Unde-o s-a-jungem, Dumnezeule? Unde-o s-ajungem? »

Nather se sufoca de furie. Sfîntul se ridică. Avea vaga impresie că era timpul să pună capăt întrevederii. Mînia judecătorului nu-i grăbise cu nimic această hotărîre. Era o pură intuiţie. Sfîntul acţiona întotdeauna astfel. De altminteri, avea altceva de făcut.

Merse spre birou, ridică capacul unei cutii de ţigări, luă una, o mirosi:

« Există totuşi, ceva bun la dumneata, declară el: tutunul.»

« Prieteni, adăogă el, strecurînd două sau trei ţigări în buzunarul de sus al hainei şi vîrînd între buze prima pe care o alesese; prietenii mei, să nu mi-o luaţi în nume de rău dacă vă părăsesc aşa de repede. Aveţi, fără îndoială, de schimbat confidenţe... »

Se îndreptă către uşa-geam, de-a-ndăratelea.

« Inutil să vă repeziţi, să-mi spuneţi la revedere; asta mă face nervos ».

Şi dispăru.

Fernack rămase aţintit cu privirea spre dreptunghiul negru al ferestrei. Suspină adînc, se ridică, se apropie de fereastră, privi cîtva timp în noapte, apoi se întoarse şi spuse cu un aer gînditor:

« Iată un tip care mi-ar place ! »

Nather, cu sprîncenele încruntate, îi aruncă o privire furioasă.

« Poţi s-o ştergi şi dumneata, zise el; o să mai auzi de mine. . . »

« Pînă atunci, îl întrerupse Fernack, ascultă ce am să-ţi spun ».

Vorbea cu o voce seacă care-i impuse judecătorului.

Ceea ce-i spuse nu-i luă mai mult de cîteva minute: Fernack nu era vorbăreţ. Şi ignora eufemismele. Îşi goli sacul cu o brutalitate care-l lăsă pe Nather palid şi tremurînd.

Cinci minute după plecarea lui Simon Templar, inspectorul părăsea biroul judecătorului, trecînd prin culoar şi scară. Îmbrînci cu o lovitură de umăr valetul slugarnic care insista să-i deschidă uşa, şi urcă în mica sa maşină pe care o lăsase lîngă trotuar.

Portiera pocni. Poliţistul puse cheia de contact. Şi cum apăsa pe demaror simţi într-o rînă, între două coaste, apăsarea unui obiect dur. Auzi vocea Sfîntului :

« Încetişor, inspectore, vom face un mic tur împreună ».

Inspectorul Fernack simţi cum i se lasă muşchii maxilarului inferior şi cum i se deschide gura.

Încă impresionat de altercaţia violentă pe care o avusese cu judecătorul, nu-l auzise pe Sfîntul venind. Şi cum s-ar fi gîndit la aşa ceva? Era firesc, dimpotrivă, ca Templar să fi fugit, punînd două sau trei mile între el şi poliţist. Situaţia era atît de neprevăzută, încît Fernack era ca şi paralizat. Simon profită de această inacţiune ca să se aşeze lîngă inspector.

Acesta îşi recăpătă în cele din urmă sîngele rece.

« O să facem un tur împreună, spuse Simon. Vreau să-ţi vorbesc. Posibil ca şi dumneata să ai unele lucruri să-mi spui. Du-mă, deci, unde vrei, exceptînd la postul de poliţie ».

Obrazul detectivului era agitat de contracţii spasmodice. Există o limită a indignării, un punct de unde curba coboară. Îndrăzneala veselă a Sfîntului îl urcase pe Fernack la acest punct delicat. Făcu maşina să alunece pe pantă.

« Să mergem la Central Park », spuse el.

Dădu drumul motorului şi o porni spre a 7-a Avenue. Simon aprinse liniştit ţigara judecătorului. Nu pronunţară nici un cuvînt pînă la Times Square.

« Spune-mi, făcu Simon, rupînd tăcerea, m-am săturat să tot ţin automatul ăsta. N-am putea să transformăm discuţia noastră într-o conversaţie amicală şi. . . oficioasă? »

«De acord », zise Fernack, fără a întoarce capul.

Simon băgă arma în buzunar şi se destinse. Nu se îndoi o clipă că poliţistul n-ar fi sincer, acceptînd un armistiţiu. Pătrunseră în Central Park prin grilele lui Columbus Circle.

Fernack stopă puţin mai departe, lîngă trotuar şi opri motorul. Deschise butonul radioului şi-şi aprinse o ţigară. Apoi se întoarse către Sfîntul şi spuse, foarte calm:

« De-a ce ne jucăm? »

Simon înălţă din umeri.

« Jucăm acelaşi joc, răspunse el. Lucrezi în cadrul legii, eu lucrez în afara ei. Urmăm drumuri diferite, dar ele se întîlnesc. În plus mergi mai repede printr-al meu — dovadă Irboll.»

Fernack privea drept înainte.

« Pentru asta sînt aici, Sfîntule, şopti el. I-am spus azi dimineaţă comisarului că n-aş putea purta pică omului care ne-ar descotorosi de canaliile astea. Numai că nu poţi s-o rezolvi chiar în felul ăsta. »

« Am rezolvat-o întotdeauna astfel, » răspunse, rece, Simon.

« Am datoria să te arestez, să te fac să mărturiseşti, cu lovituri de baston, să te trimit la curtea cu juri. Am s-o fac, poate, mîine. Eşti foarte puternic, recunosc. Eşti singurul om care să se poată făli că m-a ţinut, de două ori într-o oră, la cheremul automatului său. Dar, în ochii mei eşti un criminal. Noi nu putem oficial, să fim de acord. »

« E perfect de înţeles, spuse Simon, dar ştii pentru ce am venit la New York. Oraşul este infestat de bandiţi; o curăţire bună ar fi salutară. Numai că dumneata esti acolo unde eşti ca să mă arestezi, să-i ocroteşti pe gangsteri şi să ai grijă să nu capete guturai. Cetăţenii acestui oraş te plătesc pentru ca numai amicii politicienilor voştri să aibă dreptul să omoare... »

« Şi atunci? » îl întrepruse Fernack.

« Şi atunci, oficios, ai putea, eventual, să-mi răspunzi la unele întrebări? »

Inspectorul muşcă din ţigară, şi, cu o mişcare a buzelor, o deplasă către celălalt colţ al gurii; apoi scuipă cu adresă, pe deasupra geamului lăsat jos.

« Dă-i drumul, » zise el.

« Cine este Marele Patron? »

Fernack se rezemă cu coatele de volan.

« Aş vrea mult să-l cunosc, spuse el. În general, este un nume pe care gansterii îl dau şefului lor. Al Capone era denumit Marele Patron. Existau şi alte porecle, începînd întotdeauna prin acelaşi cuvînt: *mare*. Asta le dădea importanţă şi plevuşca avea astfel un mijloc uşor de a flata pe şef... »

« Avea? » întrebă Sfîntul.

« Da, răspunse Fernack, aruncîndu-şi ţigara. Astăzi, este altfel. Marele Patron, înseamnă un tip pe care nimeni nu-l cunoaşte; e cel care se află în spatele lui Morrie Ualino, al lui Dutch Kulmann şi al lui Red Mac-Guire, şi al tuturor celorlalţi, dar mai mare decît toţi este regele gangsterilor din New York, Cum de-ai auzit vorbindu-se despre el? »

« Am ascultat la telefon. »

« La Nather? »

Fernack se întoarse către Templar.

« Ascultă-mă, spuse el cu o voce aspră. Tot ceea ce ai spus despre poliţia din New York poate să fie adevărat. Nu discut, aşa este, era aşa şi pe vremea cînd eram un simplu poliţist. Dar lasă-mă să-ţi spun, că într-o zi o să-l am în mînă pe ticălosul ăla, fie el judecător sau nu, şi dacă pot să fac să fie condamnat, nu voi ezita nici o secundă. »

« Pentru ce te ambalezi? » protestă Sfîntul, încîntat.

« Pentru că Nather lucrează pentru Marele Patron, aşa cum a lucrat Irboll. Dacă l-au avertizat pe judecător astă seară, înseamnă că pregătesc o lovitură. Dacă vreunii dintre ei sînt prinşi şi aduşi la post, vor fi cotonogiţi zdravăn. Să nu te îndoieşti de asta. Cînd îi avem în mînă, nu le mîngîiem obrajii cu pufuri de pudră, te asigur. E singurul nostru mod de a face dreptate. Şi eu nu iubesc de loc asta. Fac pe grozavii, dar un baston de cauciuc, asta doare. Şi cum sînt şmecheri, au, gata făcute, formele de cerere de punere în libertate, pe care avocatul lor le face imediat să fie semnate de vreun judecător; aşa e legea. Şi atunci, li se dă drumul. Va veni şi ziua cînd semnătura judecătorului nu va mai fi necesară. Pentru moment, trebuie una, cît şi un judecător de care să fii sigur că-l vei găsi acasă la el. »

« Înţeleg », murmură Simon.
Fernack mormăi înciudat şi-şi aprinse altă ţigară.
« Cine-i telefona? » întrebă el.
« Nu ştiu, » spuse Sfîntul.
Fernack îi plăcea, dar n-avea rost să-i spună totul.
« Pentru ce te-ai dus la Nather? » continuă detectivul.
« Îţi pusesem şi eu aceeaşi întrebare, dar e inutil să-ţi răspund acum. Am ascultat sub fereastră. »
Fernack lăsă să-i scape ţigara din gură şi ea îi căzu pe genunchi, aruncînd scîntei.
« Ce? » făcu el.
« Mă întrebam dacă o să pleci în urmărirea mea, spuse cu candoare Sfîntul, şi aşteptam. Fuga prin New York, cu o căprărie de poliţişti scai după tine, astea sînt trucuri pentru Charlie Chaplin. Merit mai mult decît atîta.»
Se întrerupse şi surîse dulce.
« Am admirat bogăţia vocabularului dumitale » adăugă el.
Detectivul, aplecat, îşi ridica de jos ţigara.
« Nu ţineam la asta ! mormăi el. Canalia asta îl achitase pe Irboll, chiar azi. Am fost, poate, deplasat, Cu atît mai rău. N-aş fi putut să tac. Chiar dacă aşi fi fost ameninţat să redevin un simplu poliţist ».
Simon ridicase capul şi privea acoperişul maşinii.
« Cum sînt posibile toate astea? » spuse el.
Fernack fuma, cu coatele rezemate de volan. Taxiuri şi maşini particulare se încrucişau pe şosea. Deasupra lor, într-un copac, ţipa o pasăre de noapte, povestind ce o să-i spună tovarăşului ei cînd se va întoarce la cuib.
Luminile de intersecţie, roşu şi verde, se succedară de două ori, înainte ca Fernack să răspundă.
« Sus de tot, există o organizaţie politică care se numeşte Tammany Hall, spuse el însfîrşit. Ea numeşte pe toţi funcţionarii. Ea a creat o ştiinţă a alegerilor. Se votează pe grupuri supravegheate. Şeful acestei Tammany Hall este Robert Orcread; supranumit Onestul Bob. În faţa primăriei se ridică o frumoasă statuie a Virtuţii civice. Înăuntrul ei, dezmăţ şi cîrdăşie.
« Procurorul de district, Marius Yeald, şef al justiţiei, este din punct de vedere moral, tot atît de drept precum un tirbuşon. Cît despre judecători, a se vedea Nather. Aici nu e ca în Anglia; judecătorii noştri sînt aleşi; ei se informează despre susţinătorii politicii ai acuzaţilor. Deseori sînt lămuriţi, direct, în scopul de a nu comite vreo eroare. Dacă un judecător condamnă un inculpat, protejat, şi-a încheiat socotelile — judecătorul, bine înţeles. La alegerile următoare, cedează jilţul altuia.
« Mai marii politici numesc de asemenea pe comisarul general şeful poliţiei, care îi ascultă cu credinţă. S-au înşelat numindu-l pe Quistrom. El refuză să li se supună, s-a făcut respectat, iubit de populaţie, atît de bine încît celorlalţi le e frică de scandal dacă-l revocă. Au în schimb pe judecători de partea lor, deci, la urma urmei, au cîştigat partida.
« Cît despre ucigaşi, ei depind de politicieni şi totodată îi menţin pe aceştia prin teroare. Răpirile şi uciderile se ţin lanţ. Marele Patron este cel ce pregăteşte loviturile. Dacă ai avea un fiu, o fiică, o soţie, care ar cădea în mîinile lor, ai plăti, nu e aşa? »
Sfîntul dădu încet din cap că da. Ceea ce Fernack spusese cu brutalitate, el o ştia; nu aflase decît nume; era important. Dar avea o altă întrebare de pus.
« Cine este « Papoulos? » întrebă el.

Fernack surîse.
« Faci progrese; este contabilul lui Ualino. »
« Aha ! făcu Simon. Şi cine este, exact, acest Ualino? »
« Morrie Ualino face parte din statul-major al Marelui Patron. Este un bărbat frumos, un Rudolf Valentino, care se îmbracă cu eleganţă şi circulă într-un automobil închis blindat, păzit de doi oameni înarmaţi pînă în dinţi. »
« Ce învîrteşte, metecul ăsta? » întrebă Sfîntul, cu o strîmbătură de dispreţ.
« Ţine două sau trei case de joc. E foarte puternic. L-am arestat de două ori, dar n-a stat niciodată în închisoare destul de mult timp cît să-şi găurească o pereche de ciorapi de mătase. Dacă poţi să pui mîna pe el, strînge-l bine de gît, să nu-i dai drumul, băiete. Asta e tot. »
« Unde poate fi găsit? »
Simon pusese întrebarea cu atîta simplitate, încît Fernack îl privi cu un aer stupefiat. Dar Sfîntul nu glumea.
« În a 47-a Street, între a 7-a şi a 8-a Avenue, există un bar care se numeşte *Le Charley*. Du-te să-l vezi şi încearcă să intri. Există acolo o femeie, Fay Edwards, care ar putea. . . »
Inspectorul se întrerupse: o voce metalică răsuna în interiorul maşinei, vocea unui speaker:
« Alarmă către maşinile de poliţie ! Alarmă către maşinile de poliţie ! Viola Inselheim, în vîrstă de şase ani, a fost răpită de la domiciliul părinţilor săi, din Sutton Place. . . »
Fernack se îndreptă brusc. La lumina farurilor unei maşini care trecea, Simon văzu obrazul poliţistului, încordat, atent.
« Asta era », exclamă el.
Apăsă pe demaror. Speaker-ul continua:
« Gangsterii au fugit într-o maşină închisă bej. Număr începînd cu 5 F 3 sau 5 F 8. Inspectorul Fernack este rugat să ia legătura cu postul emiţător. Alarmă către maşinile de poliţie ! »
Simon se ridicase pe jumătate.
« Lasă-mă să cobor », spuse el.
Înainte ca Fernack să micşoreze viteza, Simon şi deschisese portiera, sărind pe şosea.
« Mulţumesc » strigă el.
O luă pe trotuar şi se rezemă de un copac.
În spatele lui Nather, era Papoulos; în spatele lui Papoulos, Ualino; în spatele lui Ualino, Marele Patron.
Pe foaia de hîrtie făcută ghem erau scrise două cuvinte: « Mulţumesc, Papoulos ». Sfîntul le citise, sub uşa-geam, după ce părăsise biroul judecătorului.
Nu mai rămînea decît să urce scara, treaptă cu treaptă. Simon se gîndi că astfel o va regăsi, poate, pe misterioasa Fay Edwards.

CAPITOLUL III

CÎND SIMON TEMPLAR DISCUTĂ CU D-UL PAPOULOS ŞI GLUMEŞTE CU MORRIE UALINO

APARTAMENTUL pe care Valcross îl închiriase la Waldorf Astoria se numea « apartamentul din turn ». El era, într-adevăr, situat într-un fel de mic turn, comunicarea fiind asigurată printr-un ascensor special şi o intrare separată.

Aceste avantaje îi conveneau în mod particular Sfîntului, care intră fără nici un neajuns şi-l găsi pe Bill care-l aştepta.

« Sînt fericit să te văd, Simon, spuse el; mă întrebam dacă nu te loviseşi de unele dificultăţi. . . »

Templar izbucni în rîs, îşi aruncă pălăria pe un fotoliu şi se apropie de măsuţa pe care se aflau o sticlă de whisky, sifoane, ghiaţă şi pahare.

« Credeam, într-adevăr, că voi reveni mai devreme, spuse el; dar a trebuit să-l iau pe inspectorul Fernack, *să facem un tur*. Aşa se spune pe aici, pare-mi-se cînd obligi pe cineva să te urmeze sub ameninţarea automatului? »

Ochii albaştri ai lui Simon luceau cu o bucurie maliţioasă. Îl privea pe Valcross în timp ce bea. Celălalt aştepta cu răbdare ca tînărul să consimtă să vorbească.

« Slavă Domnului, murmură el în fine, poţi găsi *Players* în ţara asta. Tutunul vostru american este execrabil, Bill. Crezusem pînă acum că spaniolii fumează cele mai proaste ţigări din lume, dar a trebuit să revin la New York ca să descopăr că tutunul poate fi fript pe grătar, fiert, impregnat cu menthol, făcut praf şi răsucit în foi de sugativă; toate astea fără să-i facă să se dezguste pe fumători. »

« Dacă asta e tot ce ai intenţia să-mi povesteşti, spuse Valcross, îmi reiau lectura. »

« Mă gîndeam, venind, la maniera aceasta pe care o au gangsterii voştri să ducă cu forţa pe oameni *să facă un tur*. Mi se pare interesant, şi am intenţia să mă las înhăţat ».

Valcross clătină din cap.

« Nu te sfătuiesc, spuse el. Revii rar din astfel de plimbări. »

« Voi reveni, Bill. Cu cît mă gîndesc mai mult, cu atît mă conving că manevra este execelentă. Mai toarnă-mi încă un whisky şi spune-mi cum e cu putinţă ca banditţii ăştia să aibă o inimă atît de împietrită încît să răpească o fetiţă de la părinţii ei? Se numeşte Viola Inselheim. . . »

Valcross umpluse paharul Sfîntului. Se duse să ia cartea de telefon în timp ce Simon vorbea.

« Sutton Place, ai spus? »

Aşeză volumul gros, deschis, în faţa lui Templar.

« Trebuie să fie Ezechiel Inselheim, » spuse el.

« Cine este? » întrebă Simon.

« Unul dintre cei mai bogaţi agenţi de Bursă din New York ».

Sfîntul închise la loc anuarul.

« Şi iată pentru ce, conchise el, judecătorul Nather nu va pleca de acasă în seara asta ».

Goli paharul şi fumă cîtva timp fără să spună nimic. Apelul radiodifuzat şi temerile lui Fernack, totul se explica. Simon se decise să se pună pe treabă fără să mai piardă un minut.

« Vrei să suni şi să ceri să mi se aducă cafeaua, îi spuse el lui Bill. Vreau să ies ».

« Odihneşte-te mai întîi », insistă Valcross.

Sfîntul se ridicase.

« Te-ai fi odihnit dacă ai fi fost Ezechiel Inselheim? Nu. Hotărît, ţin să fac plimbarea aceasta chiar astăseară ».

Zece minute după aceea, revenea în cameră, după ce făcuse un duş.

Nu-şi încheiase încă gulerul cămăşii şi mîneca stîngă era suflecată. Simon îşi strîngea de ante-braţ, cu un şiret, un toc de piele conţinînd un pumnal cu

mînerul plat. Mînerul de fildeş sculptat cobora pînă la înălţimea încheieturii mîinii.

Peste cinci minute, un taxi îl ducea către partea de vest a oraşului. Imenşii zgîrie-nori de pe a 5-a Avenue, abandonaţi noaptea echipelor de curăţire a străzilor, semănau, cu ferestrele lor toate luminate, unor uriaşe stupuri de albine a căror cămăruţe erau strălucitoare. Taxiul traversă Broadway, a 7-a Avenue, şi se opri în a 49-a Street.

Simon coborî, plăti şoferului şi sună la o poartă protejată de un grilaj.

Poarta se deschide.

« Mă numesc Simon. Sînt trimis de Fay Edwards. . . »

Portarul clătină din cap.

« Fay n-a sosit încă, spuse el. Vrei să o aştepţi ? »

Simon ridică din umeri.

« Am s-o aştept la bar », făcu el, cu un aer nonşalant.

Portarul aruncă o privire în stradă şi trase zăvorul.

Simon intră, traversă un culoar larg şi pătrunse în bar. Aproape toate mesele erau ocupate de tineri îmbrăcaţi după ultima modă — vestoane sau pardesie desenînd umeri enormi şi bicepşi monstruoşi, cel mai adesea umflaţi cu vatelină. Figurile se asemănau toate între ele, cu aceeaşi privire goală şi imobilă, asemănătoare privirii peştilor care au stat mult timp la ghiaţă. Cîteva femei, din acele blonde fade, pe care gangsterii par a le prefera tuturor celorlalte tipuri feminine.

Simon aruncă asupra celor ce se aflau în sală o privire rapidă şi se instală în faţa barului, pe un taburet înalt. Un barman în vestă albă îi puse în faţă un pahar gol, ghiaţă, şi aşteptă.

« Un whisky », ceru Sfîntul.

În sală, conversaţiile se reluară. Cînd fu servit, Simon bău o înghiţitură şi făcu un semn barmanului.

« Cum te cheamă ?» întrebă el.

Omul avea un obraz măsliniu, fără expresie, ochi negri, gene lungi, un păr întunecat ce părea dat cu lac.

« Mă cheamă Toni, » spuse el.

« Şi pe mine Simon; sînt din Detroit ».

Barmanul îl privea pe Sfîntul cu atenţie.

« Din Detroit », repetă el, ca şi cum ar fi vrut să reţină numele oraşului.

« Acolo, mi se spune « Simon Patru Aşi », spuse Sfîntul.

Barmanul nu părea impresionat.

« Mi s-a spus că ar fi la New York jucători cărora nu le e frică de o partidă tare, » insistă Templar.

« Ce doreşti ? » întrebă Toni.

« Aşi vrea să joc. . . »

Se întrerupse, apoi, privindu-l pe barman, adăugă:

« . . .Cu Morrie Ualino. »

Barmanul, cu o cîrpă umedă în mînă, părea că vrea să şteargă de pe lemnul de acaju lustruit, vreo pată invizibilă.

« Nu ştiu nimic, zise el; trebuie să-l întreb pe patron. »

Se întoarse pe călcîie, se îndepărtă de-a lungul barului şi trecu într-o altă cameră. Simon sorbi o altă înghiţitură de whisky. Pînă acum totul mergea straşnic, stratagema reuşise.

După cîteva minute, barmanul reveni.

« Morrie Ualino nu joacă-n seara asta; e Papoulos. »

Sfîntul nu se clinti. De la Papoulos, urma ducea la Ualino și nu era deloc surprinzător ca banditul să se ferească. Fără-ndoială Morrie era ocupat; Fernack avea dreptate. Simon ridică umerii, cu un aer de dezamăgire.

« N-am venit să joc la bani mărunți, spuse el. Cine e Papoulos? »

Privirea neagră a lui Toni devenise ușor disprețuitoare.

« Dacă vrei să joci tare, cred că o să-ți țină piept, zise el. După aia, o să te măsori cu Ualino, îți convine? »

« La urma urmei, spuse Simon, n-am încotro. »

Toni goli o scrumieră și o șterse cu grijă, ca și cum ar fi vrut să-și piardă vremea în așteptarea vreunui client care să-l cheme. Cu ochii coborîți, spuse:

« Ei sînt la hotelul Graylands », e pe stradă, puțin mai sus, pe partea ailaltă. Apartamentul 1713. Să spui că vii din partea lui Charley Quain. »

« Mulțumesc. »

Simon se ridică și puse o bancnotă pe tejghea.

« Mult noroc », murmură Toni, acompaniindu-l cu o privire tot atît de galeșă ca și cea a unei căprioare.

Hotelul Graylands era unul din acele caravanseraiuri veșnic pline și care par deșerte, în care clienții se grăbesc, pe culoare, către stradă sau către apartamentul lor.

Ascensorul aurit îl duse pe Simon la etajul șaptesprezece. El o luă pe un culoar unde domnea o lumină cernută prin sită. Bătu la ușa apartamentului 1713. După cîteva secunde, o cheie se întoarse în broască și canatul ușii se întredeschise cu cîteva degete. Privirea unei perechi de ochi reci îl examina pe noul venit cu atenție.

« Mă numesc Simon, spuse Sfîntul. Vin din partea lui Charley Quain. »

Privirea nu se clintise.

« Simon, din Denver?

— Nu, din Detroit. Mi se spune « Simon Patru Ași ».

Portarul înclină ușor capul și întredeschise ușa.

« În regulă, « Patru Ași ». Am fost preveniți. Intră; o să ai cu cine sta de vorbă. »

Sfîntul intră, surîzînd, într-un vestibul spațios. Acest vestibul comunica cu două camere a căror uși erau închise. În spatele celei din dreapta se auzea zgomotul caracteristic al jetoanelor de sidef.

Portarul împinse ușa și se dădu la o parte pentru a-l lăsa să intre pe Templar. Camera era în realitate un salon, dar toate mobilele fuseseră împinse la perete, lăsînd loc unei mese mari, ovale, acoperite cu pluș verde. O duzină de jucători erau așezați. Cîțiva oameni cu aer arțăgos și brutal stăteau în picioare, în spatele lor; alții stăteau lîngă pereți. O unică sursă de lumină electrică, fixată de plafon, lumina violent masa. Cînd Sfîntul intră, toți cei din cameră întoarseră capul pentru a-l privi.

« Simon Patru Ași, din Detroit », anunță portarul, care adăugă, după o pauză:

« Nu vine ca să se amuze, domnilor! »

Cei ce se aflau în umbră, se rezemară din nou de perete. Jucătorii se aplecară asupra plușului verde.

Simon merse către masă și se așeză pe un scaun gol, în fața celui care conducea jocul. O privire aruncată asupra mizelor fu suficientă să-l lămurească: se juca, într-adevăr, tare. Sfîntul își aprinse o țigară și-i observă rapid pe jucători. Aparțineau tuturor straturilor sociale, de la « aristocrația » interlopă pînă la drojdia « lumii » new-yorkeze. În dreapta lui Simon stătea așezat un bărbat corpolent care părea a fi un fermier cu stare de prin Midle West.

« Dacă ești în căutare de emoții, șopti el, aplecîndu-se spre Templar, o să fii servit. »

Simon răspunse printr-un surîs. Îl observa pe conducătorul jocului, care strînsese în fața lui teancuri respectabile de jetoane, plăci de metal și bancnote. Pe obrazul lui oacheș, doi ochi mici, negri, foarte apropiați, păreau cocoțați, sus de tot, sub o frunte proeminentă. Nasul era înfipt de-a curmezișul; poate căpătase poziția asta ca urmare a vreunui pugilat. Gîtul gros susținea acest cap bizar pe trupul enorm al d-lui Papoulos, care-și ridică ochii, susținînd privirea Sfîntului.

« Așadar, domnule Simon, cît vrei? Plăcile albe sînt de o sută de dolari, cele roșii de cinci sute, albastrele de o mie. »

Vocea era nazală și disprețuitoare.

« Dă-mi douăzeci plăci albastre », spuse el.

Brusc, se lăsă tăcerea. Jucătorii se aplecară înainte. Oamenii așezați lîngă perete făcură o mișcare ca și cum ar fi vrut să se asigure că puteau să-și ducă ușor mîna la buzunarul pentru revolver. Fără să clipească, Papoulos numără douăzeci de plăci albastre și le așeză în fața lui.

« Douăzeci de mii, zise. Să vedem banii. »

Fermierul cel gros sorbi o înghițitură de whisky și privi fix jetoanele dinaintea lui. Simon scoase cele douăzeci de bancnote din buzunarul pantalonului și împreună cu ele și foaia de hîrtie mototolită.

Cu abilitatea unui prestidigitator, făcu să alunece, cu vîrful degetelor, foaia de hîrtie printre bancnotele pe care le așeză pe masă. Le numără una cîte una. Cînd apăru foaia, Simon, încetînd să mai numere, făcu un gest neîndemînatec ca s-o prindă. Papoulos se aplecă brusc înainte și-l prinse de încheietura mîinii.

« O clipă », spuse Grecul cu o voce seacă și amenințătoare.

Cu mîna stîngă, el luă hîrtia pe care o privi atent cîteva secunde, își lăsă apoi privirea pe bancnote și ridică lent capul. Pe obrajii negricioși apărură două pete roșii.

« De unde ai banii ăștia? » întrebă el.

Nu slăbise din strînsoare încheietura mîinii lui Simon. Acesta își luă un aer plouat.

« Dar bancnotele astea sînt bune, protestă el, slab; de altminteri ele provin din casa dumitale de bani. »

« Știu, spuse rece, Papoulos; dar nu dumitale îți fuseseră înmînate. »

Făcu un semn ușor din cap. Simon își dădu seama, fără să se întoarcă, că doi dintre oamenii așezați lîngă perete se ridicaseră, ca să vină să se posteze în spatele scaunului său. Ceilalți nu mișcară. Fermierul sufla ca un bou.

Papoulos se ridică.

« Vino, îi spuse el lui Simon; vreau să-ți vorbesc în altă cameră. »

O mînă îl înșfăcă pe Sfînt de gulerul vestonului și-l ridică cu brutalitate. Nu se gîndi să protesteze; de altminteri, ar fi fost inutil. Urmă, cu docilitate, între cei doi paznici, spatele larg al lui Papoulos.

Traversară holul și intrară în camera cealaltă; imediat fu închisă ușa cu cheia. După ce-l perchiziționară sumar, îl împinseră la perete. Papoulos se așeză în fața lui; paznicii, de-o parte și de alta.

Între pleoapele pe jumătate închise ale Grecului pupilele luceau ca niște puncte luminoase.

« De unde ai avut cele douăzeci de bancnote? »

Sfîntul îl privi cu un aer morocănos.

« Asta nu te privește », spuse el.

Cu o viteză surprinzătoare pentru un om atît de corpolent, Papoulos își repezi brațul drept în spate și-l lovi apoi pe Simon peste obraz. Apoi repetă:

« De unde ai avut cele douăzeci de bancnote? »

Timp de o fracţiune de secundă, Sfîntul fu pe punctul să izbucnească, dar se stăpîni. Era absolut necesar să-şi joace pînă la capăt rolul pe care-l şi-l imaginase. Papoulos va plăti, mai tîrziu. Lansă către Grec o lovitură prost condusă şi dădu în gol. Cei doi paznici se apropiară de Simon şi el simţi lîngă coaste ţevile automatelor.

Papoulos rînji:

« Ori eşti idiot, ori nebun. Pentru ultima oară, vrei să-mi spui de unde ai avut cele douăzeci de bancnote?

« Le-am găsit într-un tufiş de coacăze, » murmură Sfîntul.

— E ţîcnit! » declară unul din paznici.

Papoulos ridică mîna, apoi o lăsă să cadă, surîzînd cu un aer răutăcios.

« E-n regulă, amice. O să o ştim imediat. Dacă le-ai luat de acolo de unde mă gîndesc, cu atît mai rău pentru tine. »

Se aşeză greoi pe pat şi ridică receptorul telefonului. Paznicii, nemişcaţi, aşteptau. Unul dintre ei îşi examină ţigara, stinsă, şi o reaprinse. Grecul vorbea:

« Alo, judecătorule. . . Aici Papoulos. . . ia spune-mi, am aici un tip care-mi prezintă douăzeci de bancnote şi o anumită foaie de hîrtie. . . »

Sfîntul văzu cum Grecul se încordează brusc, strîngînd mai tare receptorul.

Paznicul care-şi aprinsese ţigara zvîrli un rotocol de fum acru. Se auziră pocnete în receptor. Simon îşi pipăi uşurel încheietura mîinii stîngi, ca şi cum ar fi vrut să se asigure că pumnalul era în teaca sa, lipit de braţ.

Papoulos puse receptorul în furcă şi se întoarse lent către Sfîntul. Apoi se ridică şi, cu bărbia împinsă înainte, îl cercetă lung pe Simon, cu ochii lui mici şi lucioşi.

« Ah! ah! făcu el. Domnul Simon, nu-i aşa? »

Sfîntul surîse cu candoare.

« Simon Templar este numele adevărat; dar n-am vrut să te intimidez. »

Papoulos clătină din cap.

« Care va să zică dumneata eşti Sfîntul? »

Vocea îi devenise profundă, ca şi cum ar fi vibrat de o ură mocnită; ura cuiva căruia îi este foarte frică.

« Dumneata l-ai doborît pe Irboll? rînji el. Dumneata eşti tipul care a venit să cureţe New Yorkul?»

Izbucni într-un rîs înfiorător.

« Ei bine! urlă el, s-a terminat! »

Se întoarse pe călcîie şi dădu ordine celor doi paznici.

Simon nu reţinu decît un singur nume, din tot ceea ce Grecul porunci ajutoarelor sale. Manevra îi reuşise pe deplin. Dîndu-se pe mîna lui Papoulos, Sfîntul o să mai urce o nouă treaptă. Îl trimitea lui Morrie Ualino. Ori, acolo unde era Morrie Ualino, se afla, fără îndoială, şi moştenitoarea Inselheim-ilor.

« Ia-o-nainte! » ordonă unul din gardienii săi.

« Şi cele douăzeci de bancnote ale mele? » protestă Simon.

Celălalt izbucni în rîs.

« N-o să mai ai nevoie de bani, acolo unde te duci, rînji cu răutate. Trebuie să te joci acolo cu jetoane neinflamabile. Ia-o-nainte! »

Papoulos deschise uşa. Cele douăzeci de mii de dolari se aflau în buzunarul său drept de la veston. Le pusese acolo cînd se ridicase de la masa de joc. Simon, care nu credea în prezicerile paznicului, n-avea intenţia să abandoneze Grecului cele douăzeci de bancnote luate de la Wallis Nather. Trecînd pe lîngă Papoulos, îi puse o mînă pe umăr, cu un aer de cumsecădenie naivă.

« Să nu uiţi că trebuie să ne luăm revanşa, spuse el, cu cărţile în mînă. . . »

Unul din paznici îl împinse brutal pe Simon, care strecură în buzunar bancnotele proaspăt redobîndite.

Simon fu urcat în maşină, în spate, cu unul din paznici. Celălalt conducea.

Simţea cum îl apasă pe şold ţeava automatului, ca şi cum i-ar fi reamintit riscul ce-i urmărea viaţa. Şi îşi aminti de o duzină de bandiţi care-l ţinuseră astfel la discreţia lor şi care acum dormeau sub pămînt, sau se pîrjoleau în iad.

Maşina zbura către nord-est. În curînd ieşi din oraş, prin Queensborough Bridge, podul care trece peste East River la înălţimea celei de-a 59-a Street, şi o luă pe străzile pustii ale cartierului Astoria, apoi pe marele bulevard care duce la Long Island. Sfîntul îşi aprinse o ţigară şi se forţă să repereze itinerariul urmat de maşină. El se antrenase mereu, metodic, în acest curios exerciţiu de memorie, şi fiecare yard al drumului parcurs se înregistra în spiritul său ca şi pe ceara neatinsă a unui disc.

Traversară suburbiile — Finshing, Garden City, Hampstead. După Riverdale, şoferul încetini mersul şi o cîrmi pe un drum desfundat lung de vreo sută de paşi şi care se termina în faţa unei case mici, cu un singur etaj.

O maşină închisă staţiona în faţa porţii.

Cei ce-l păzeau îl împinseră pe Templar afară din maşină şi tus-trei urcară treptele peronului. O dată îndeplinite consemnele convenite, portarul recunoscu pe unul din paznici.

« Hello, Joe ! » făcu el.

Şi trase zăvoarele.

Holul era luminat de un bec electric de sticlă portocalie, care trimitea o licărire foarte slabă. La dreapta, printr-o uşă deschisă, se vedea un bar, cu un comptoar de zinc. La stînga, golul uşii te lăsa să vezi o sală mare, cu parchet de ceară. Lîngă ziduri, pereţi despărţitori formau o serie de loje conţinînd fiecare cîte o masă şi scaune. Într-un colţ, un pian mecanic. Plafonul era decorat cu flori şi ramuri de viţă, cu frunze şi ciorchini, artificiale.

Era, dacă se poate spune astfel, o serbare cîmpenească rezervată pentru gangsteri. Simon nu mai văzuse niciodată ceva mai urît şi mai trist.

« Sus ? » întrebă unul din paznici, cel ce avea un cap de gorilă şi pe care portarul îl strigase Joe.

Portarul făcu din cap că da.

« Te aşteaptă », zise el, privindu-l pe Sfîntul cu curiozitate.

Apoi adăugă:

« Asta-i tipu' ? »

Cei doi gardieni scoaseră împreună un mîrîit inarticulat, confirmînd astfel că el era « tipul », şi-l împinseră pe Simon către scară, în fundul holului.

Urcară pe întuneric. Pe palierul etajului se deschideau trei uşi. În faţa celei dintîi se plimba încoace şi-n colo un bărbat. La trecerea celor trei, i se zbătură pleoapele: pleoape greoaie, ca de crocodil. Trecură prin faţa celei de a doua uşi şi se opriră în faţa ultimei. Unul dintre însoţitori ciocăni în uşă; uşa se deschise spre o cameră mai bine luminată decît era cea de la parter. Cu un pas liniştit, Sfîntul intră în vizuina leului.

Văzuse altele şi mai reuşite. Parchetul era murdar; nici un covor; tapetele îngălbenite şi zdrenţuite. Lîngă fereastră, doi bărbaţi aşezaţi pe un pat de campanie, jucau cărţi. Ei ridicară pentru o clipă capul, cînd intră Sfîntul, apoi reluară jocul, fără un cuvînt. În mijlocul camerei, o masă pe care lîncezeau rămăşiţele unui prînz. Aşezat îndărătul ei, cu faţa la uşă, Morrie Ualino.

Simon îl recunoscu uşor după descrierea lui Fernack, dar nu-l privi decît o fracţiune de secundă: privirea sa rămăsese aţintită pe loc asupra femeii aşezată lîngă el.

N-avea niciun motiv să creadă că era Fay Edwards, care-i telefonase lui Nather, şi, cu toate acestea, simţea că acestei femei îi aparţinea vocea muzicală pe care o auzise. În camera asta mizerabilă, prezenţa ei şoca, încă şi mai mult decît cea a ele-

gantului Ualino. Era zveltă şi blondă. Ochii ei aveau culoarea ambrei. Gura era încîntătoare. Vîrsta? Douăzeci şi trei de ani, douăzeci şi patru, poate. Suficient de matură pentru a poseda acea încredere liniştită care le lipseşte celor foarte tineri. Simon era convins că-i va recunoaşte vocea, cînd va vorbi.

Şi-i spuse mai degrabă ei, decît lui Morrie Ualino.

« Bună seara ».

Nu-i răspunse nimeni.

Ualino muie o pensulă minusculă într-o sticluţă şi întinse un strat de lac roşu pe unghia lustruită a degetului său mic. Un diamant, mare cît o alună, îi strălucea pe inelar. Astupă sticluţa şi-şi agită uşurel mîna, aşteptînd să se usuce lacul, apoi îşi fixă privirea asupra Sfîntului.

« Am vrut să te văd », spuse el.

Simon arboră un surîs fermecător.

« Iată-ne satisfăcuţi, şi pe unul şi pe altul, răspunse el. Şi eu doream să te văd. Auzisem că eşti « Frumoasa New York-ului » şi aveam intenţia să te rog să-mi împărtăşeşti unele secrete de frumuseţe. Sper că-mi vei da adresa coaforului care ţi-a făcut această superbă ondulaţie permanentă, Morrie. Dar ar fi trebuit să ceri ultima oară cînd te-ai dus la institutul de înfrumuseţare, să ţi se albească uşor pielea. »

Se lăsase o tăcere înfiorătoare. Pe figurile celor doi care jucau cărţi se aşternuse acea năuceală exprimată pe ecran de actori, care, în clipa cînd primesc o lovitură zdravănă de cauciuc în moalele capului, au aerul să se întrebe ce naiba le-ar fi putut cădea în cap.

« Ce-ai zis? » făcu Ualino, cu o voce albă.

« Că aveam intenţia să te rog să-mi împărtăşeşti unele secrete de frumuseţe, repetă Sfîntul. Semeni cu Papoulos, dar în bine; îmi plac mai ales sprîncenele vopsite în genul Marlene Dietrich. »

Ualino îşi netezi părul.

« Apropie-te », spuse el.

Era greu să nu asculţi. De altminteri, paznicii săi, ca şi cum ar fi ascultat un ordin, îl prinseră pe Sfînt de încheieturile mîinilor şi-i răsuciră braţele spre spate. Cu o îmbrînceală, îl împinseră spre masă.

« Ştii ce înseamnă cutia fierbinte »? întrebă Ualino.

În pofida curajului său, Simon se înfioră. Auzise vorbindu-se despre această moarte oribilă a cărei invenţie i se atribuise lui Al Capone. Simţi, timp de cîteva minute, cum îi îngheaţă şira spinării, dar îşi recăpătă imediat sîngele rece.

« Da, spuse el; ai preparat-o pentru Viola Inselheim, nu-i aşa? »

Se aşternu din nou tăcerea. Nimic nu se clinti timp de vreo douăsprezece secunde, decît mîna lui Ualino netezindu-şi părul.

« Aha! murmură banditul, o ştii şi pe asta? »

Sfîntul dădu din cap că da. Obrazul său rămase imobil, dar aflase confirmarea teoriei pe care şi-o construise. Nu se înşelase. Lăsîndu-se dus înaintea lui Ualino, descoperise locul unde gangsterii ascundeau copilul. Fernack şi oamenii lui l-ar fi căutat în zadar, săptămîni întregi.

« Da, o ştiu şi pe asta, spuse Simon. De ce credeai că m-am lăsat adus aici de cele două gorile ale tale? Secretele de frumuseţe, în fond, nu mă interesează. »

« E ţicnit! » explică unul dintre cei ce-l păziseră, ca şi cum ar fi căutat să-şi dea curaj.

Simon surîse şi privi pe fereastra deschisă. Putea să vadă, în semi-obscuritate, acoperişul care bara cu o linie mai clară partea de sus a dreptunghiului negru. Un burlan lucea în întuneric. De pe pervazul ferestrei puteai uşor sări spre el. Apoi, trebuia să te laşi în voia zeilor...

Privirea lui Simon reveni asupra lui Fay Edwards. O vedea pe deasupra umărului lui Morrie Ualino. Ea îl observa cu atenţie pe Simon, dar privirea sa de culoarea ambrei rămînea de nepătruns.

« De ce-ai venit aici? » întrebă în cele din urmă Ualino, după ce îşi netezise suficient podoaba capilară.

Sfîntul îl privi drept în ochi, o privire albastră, glacială.

« Am venit să te ucid, Ualino », spuse el, calm.

Unul dintre cei doi jucători îşi mişcă piciorul. O carte căzu pe podea. În liniştea desăvîrşită, ea făcu un zgomot ce păru formidabil.

În aer vibrau încă, asemeni unui ecou, ultimele cuvinte pronunţate de Sfîntul. Tăcerea aceasta copleşitoare nu putea să dureze mult timp: două, trei secunde, poate. Vocea blîndă, implacabilă, a lui Simon, care-i ţinea pe toţi nemişcaţi, reluă:

« Sînt Sfîntul, şi eu am justiţia mea. Azi după amiază l-am executat pe Jack Irboll, aşa cum promisesem. Legea mea e mai puternică, Ualino, şi eu nu i-am cumpărat pe judecători. În seara aceasta vei muri. »

Banditul se ridică. Un fulger teribil îi încendiase privirea.

« Eşti puternic », rînji el cu dispreţ.

Şi lansă o lovitură de pumn în obrazul Sfîntului.

Cu o mişcare precisă a capului, Simon se feri. Mîneca vestonului lui Morrie îi atinse în treacăt obrazul. O clipă după aceea, îşi trăgea pumnalul din teacă. Gestul îi fusese facilitat de poziţia mîinilor întoarse la spate.

Ualino, cu ochii sclipind de furie, se dădu un pas înapoi şi lovi din nou.

Şi atunci se săvîrşi miracolul.

Omul din dreapta lui Templar simţi brusc o arsură de foc tăindu-i tendoanele de la încheietura mîinii. Răsfiră degetele şi-şi privi stupid palma ce şiroia de sînge; zări ţîşnind un fulger şi-l auzi pe Ualino scoţînd un ţipăt.

Nimeni nu văzu şi nici nu auzi mai mult. Sfîntul era liber.

Oţelul luci în mîna sa, descrise un arc de cerc. Ualino se prăbuşi, ducîndu-şi mîinile la piept. Sîngele îi împroşca degetele.

Nimeni din cei de faţă nu avusese timp să se mişte. Evenimentele se precipitaseră cu o iuţeală care paraliză pe cei ce ar fi putut interveni: nu te poţi apăra împotriva trăznetului.

Simon ridicase braţul. Sub lovitura puternică a mînerului pumnalului, becul electric se sparse cu zgomotul unei detunături.

Sfîntul ţîşni spre fereastră.

Simţi o mînă pe braţ. Se pregătea să lovească cu pumnalul pe imprudent... cînd de-odată îşi întrerupse gestul.

Mîna, care i se aşezase uşor pe braţ, nu căuta să-l prindă. Simţi, aproape de tot, adierea delicată şi subtilă a unui parfum. Un obiect rece şi metalic îi căuta mîna. Instinctiv, deschise degetele şi le reînchise pe crosa unui automat.

Apoi, prinzînd mînerul armei între dinţi, sări pe pervazul ferestrei şi, cu braţele ridicate, se azvîrli în gol.

CAPITOLUL IV

CÎND SIMON TEMPLAR CITEŞTE JURNALELE ŞI D-UL PAPOULOS ESTE CONDAMNAT LA MOARTE. —

SIMON se prinsese cu ambele mîini de marginea acoperişului şi se răsuci spre spate, ca un arc. Se afla, deci, întins pe burtă pe ţigle, cu picioarele spre vîrful acoperişului, cu capul la cîteva degete distanţă de bordură. Panta era foarte înclinată,

şi Sfîntul, ca să nu alunece în gol, trebuia să se susţină împingîndu-şi incontinuu braţele, cu podul palmelor sprijinite de marginea burlanului.

Dedesubtul lui, zărea capul şi gîtul celor doi care-l păziseră, aplecaţi pe fereastră, încercînd să străpungă întunericul cu flacăra palidă a unei brichete. Simon îi auzea mîrîind, aşa cum vulpea scăpînd urmăririi unei haite de vînătoare trebuie că aude urlînd şi scîncind cîinii.

« A sărit p'acolo ! »

« Să coborîm să vedem dacă n-a şters-o cu maşina. »

« Maşina ! Am cheia ei în buzunar ! »

Capetele dispărură. Simon auzi paşii străbătînd; pocnetul uşii casei, apoi o lungă tăcere.

Simon slăbi uşor încordarea braţelor şi surîse către stele. Avea avantajul pe care-l dobîndesc cei curajoşi la o manevră neaşteptată. Dacă spiritului omenesc îi place să urmeze căi bătătorite, tot astfel şi ucigaşii de profesie nu-şi pierd vremea să prevadă întorsătura pe care ar putea s-o ia evenimentele ca urmare a vreunei surprize. Pentru cei patru gangsteri alergînd în jos pe scări ca să păzească maşina şi să patruleze în jurul casei, era de neconceput ca Sfîntul să nu fi încercat să fugă.

Fernack, cu cîteva ceasuri mai înainte, comisese o eroare asemănătoare. Detectivul şi banditii aveau o scuză : ei întîlneau pentru prima oară un aventurier îndrăzneţ, căutînd situaţiile cele mai hazardate, neştiind niciodată nici el însuşi ce-o să facă în clipa următoare. Într-o ecuaţie de acest gen, purtarea lui Simon Templar reprezenta întotdeauna un X dificil de calculat.

După precauţii infinite, începu să se deplaseze urmînd bordura acoperişului. Era un exerciţiu pe care manualele de gimnastică nu-l prevăzuseră, dar Sfîntul cu greu putea să-şi schimbe poziţia. De altminteri, dacă şi-ar fi întors picioarele lîngă burlan şi capul către vîrful acoperişului, n-ar mai fi putut să vadă poziţia ferestrei pe care o căuta. Fereastra camerei în faţa căreia omul cu ploape de crocodil făcea de gardă în culoar.

În timpul acestei deplasări, unul din cercurile burlanului se îndoi primejdios, şi Simon trebui să facă un efort ca să nu ţipe. Îşi încordă muşchii şi nervii şi trecu peste obstacol. Îşi dădu seama, cu stupoare, că se gîndea la Fay Edwards.

Ce făcea ea? Sfîntul îşi aminti brusc, că n-o auzise vorbind, dar totuşi era intim convins că ea era femeia care-l căutase pe Nather la telefon. Îi văzuse obrazul cîteva fracţiuni de secundă, între lovitura de pumnal care-l spintecase pe Ualino şi explozia becului electric din plafon; privirea tinerei femei nu exprima nici teama şi nici oroarea; o lucire sclipise în ochii ei de ambră, şi Simon nu înţelesese. Fusese jucăria unei halucinaţii? Cu toate acestea exista automatul, pe care Simon îl strîngea mereu între dinţi. Căuta să dezlege acest mister, în timp ce aluneca, cu migală, de-a lungul acoperişului. Nu rezolvase problema cînd ajunse deasupra ferestrei pe care o căuta şi renunţă. . . momentan.

După ce riscă, de la nivelul acoperişului, o privire spre curte, care era goală, Sfîntul execută, invers, saltul în arc ce-i permisese să se arunce pe burtă pe panta de ardezie. Agăţat cu mîinile de burlan, cu picioarele atîrnînd în gol, se lăsă să alunece, cu braţele întinse. În felul acesta, venea cu faţa spre fereastră. Fereastra era închisă. Simon, cu o mişcare din şale, îşi imprimă corpului o mişcare de balans şi atinse cu picioarele cadrul vertical al ferestrei. Aceasta nu era prea solidă şi trebuia acţionat fără a pierde nici o secundă. Sfîntul inspiră zdravăn o gură de aer şi se lansă într-un nou balans. Cu picioarele strînse, lovi puternic cerceveaua ferestrei. Cele două geamuri, proiectate violent contra tocului ferestrei, izbiră piatra într-un troznet de geamuri sparte. Simon se balansa mereu, îndărăt, înainte. La momentul

oportun, dădu drumul marginii acoperişului, şi luîndu-şi avînt, sări în cameră, unde căzu jos pe covor.

În cameră domnea obscuritatea, dar ochii lui Simon se obişnuiseră cu întunericul. Văzu într-un colţ, o formă albă, bucle negre, ochi dilataţi de groază care-l priveau fix. Auzi gemete, apoi zgomot de paşi pe scară, voci răguşite. Luă automatul cu dreapta, deblocă piedica şi constată că încărcătorul era plin de cartuşe. Împinse unul pe ţeavă. Apoi se apropie de copil.

« Să nu te temi, şopti el; am venit să te caut, vreau să te duc acasă la tine. »

Vorbise cu o voce atît de blîndă încît fetiţa încetă să mai geamă.

« Vrei să te întorci acasă? » întrebă el.

Ea dădu din cap că da, de mai multe ori, cu energie. O luă apoi în braţe şi traversă camera. Uşa era închisă cu cheia. Templar strînse copilul un pic mai tare.

« Mergem să facem « bum-bum », Viola, spuse el. Nu ţi-e frică de « bum-bum », nu-i aşa? Tu ai auzit de pocnitori? De fiecare dacă cînd facem « bum-bum », omorîm cîte unul din oamenii răi care au venit să te ia. »

Fetiţa dădu din cap.

« Îmi place « bum-bum », declară ea.

Sfîntul apropie ţeava automatului de gaura cheii şi apăsă pe trăgaci.

Detunătura răsună în cameră ca o bubuitură de tun. Din culoar se auzi un zgomot moale, ca şi cum cineva s-ar fi prăbuşit. Simon deschise uşa. Omul cu pleoape de crocodil zăcea lipit de peretele opus. Trebuise să se aplece ca să vadă prin gaura cheii, ce se întîmplă înăuntrul camerei. Jumătate din obraz şi mai bine fusese smulsă.

Viola izbucni în rîs.

« Mai fă « bum-bum », zise ea.

« Aşa ceva te amuză, făcu Simon. Ei bine! o să mai auzi şi altele.»

Alergă către nişa scării. Ceilalţi urcau. Primul dintre bandiţi se prăbuşi pe ultimele trepte înainte de a fi înţeles ceva. Ceilalţi o luară la goană spre parter ca să se pună la adăpost. Simon coborî pînă la cotitura scării şi, cu o lovitură bine ţintită, făcu să sară în aer becul portocaliu din hol. Domnea acum o obscuritate aproape totală. Nu străbătea decît o lumină foarte slabă dinspre bar şi sala de bal.

O limbă de foc sfîşie întunericul. Glonţul făcu serioase stricăciuni tencuielii zidului, la o distanţă bunicică de capul lui Simon, care rîse de stîngăcia faimoşilor trăgători americani. El ignora că gangsterii se antrenează la tir apropiat, de la o distanţă foarte mică. Pentru distanţele medii şi marile distanţe, ei întrebuinţează mitraliera. Cînd au împroşcat un loc cu cîteva sute de gloanţe, ei speră că unul din ele îşi va fi atins scopul.

Simon încălecă rampa şi se lăsă pe vine în fundul holului, la adăpostul scării.

Un cap nu întîrzie să iasă, prudent, din golul uşii dinspre bar. Simon trase: glonţul se înfipse în cadrul de lemn, la cîteva degete distanţă de nasul imprudentului.

În faţa Sfîntului, uşa ce dădea în stradă era deschisă; bandiţii năpustindu-se înăuntru, nu se gîndiseră s-o închidă. Simon îşi făcu un calcul rapid. Posibil să mai fi rămas patru oameni. Unul dintre ei supraveghea, bine-înţeles, ferestrele, din exterior. Un altul păzea maşinile. Mai rămîneau prin urmare doi care s-ar fi putut opune la o ieşire. Trebuia să acţioneze imediat, înainte ca ei să-şi revină din această surpriză care le diminua considerabil mijloacele de ripostă.

Lăsă copilul jos şi-l întoarse către uşă. Fetiţa plîngea, dar frica îi dădea aripi.

« Fugi, îi spuse el la ureche, fugi spre uşă! »

Ea o porni, scoţînd un ţipăt de groază. Omul care se ascunsese în bar sări după ea. Simon îl doborî cu un singur glonte, apoi se năpusti pe urmele Violei. Vedea pata albă a rochiei ei. Un om se repezi de-a curmezişul drumului. Copilul se opri şi începu să ţipe.

Automatul lui Simon împroşcă un jet de flacără portocalie: omul se prăbuşi. O altă armă detună de două ori; gloanţele veneau dinspre casă; trecură foarte sus.

Sfîntul o ajunse din urmă pe Viola; o ridică în braţe.

« E-n ordine, fetiţo? spuse el; să nu-ţi fie frică; s-a terminat! Mergem acasă. »

Se strecură la adăpostul maşinii care-l adusese. Ştia că e închisă. Dacă şi cea a lui Ualino era la fel, ar fi fugit pe jos. Dar cheia era în portieră. Simon scoase un suspin de uşurare şi deschise, amintindu-şi brusc de ceea ce spusese Fernack:

« Circulă într-o maşină închisă, blindată... »

Morrie Ualino era un băiat prevăzător.

Sfîntul închise portiera şi apăsă pe demaror. Trebuia să meargă îndărăt şi să schimbe direcţia ca să întoarcă, cînd ţîşniră alte gloanţe strivindu-se de caroserie. Unul dintre ele desenă o stea mare pe geamul portierii, dar sticla specială rezistă. Maşina era acum întoarsă cu botul spre drum. Simon acceleră şi claxonă de mai multe ori, luîndu-şi adio de la oamenii lui Ualino.

Sfîntul opri maşina în faţa unui bloc din Sutton Place.

Lîngă el, Viola dormea. O trezi din somn.

« Poţi să te duci singură, de aici, acasă? Piaţa este acolo. »

Ea dădu din cap că da.

Simon scoase din buzunar o foaie de hîrtie şi contură cu creionul micul desen liniar reprezentînd un omuleţ purtînd aureolă.

« Să-i dai asta tatălui tău, îi spuse el. Să-i spui că Sfîntul te-a adus acasă. Înţelegi? Sfîntul te-a adus. »

Ea aprobă din nou. Îi vîrî hîrtia în mîna micuţă şi deschise portiera. Viola plecă fugind şi dispăru după colţul pieţii. Simon dădu drumul motorului. Un sfert de oră mai tîrziu, era la Waldorf Astoria, după ce abandonase mai întîi maşina într-o stradă pustie.

Valcross, în pijama şi halat, îl aştepta, aşezat într-un fotoliu. Moţăia şi tresări din somn cînd intră Sfîntul.

« Viola Inselheim a fost redată părinţilor săi, spuse Simon. Cît despre plimbarea cu maşina, a fost cît se poate de agreabilă. »

Bill, cu ochii căscaţi, îl privea pe Sfîntul, care surîdea, puţin ostenit, ştergîndu-şi lama pumnalului.

« L-ai întîlnit pe Ualino? » întrebă el.

Templar făcu un semn că da.

« Ar trebui să-ţi răspund, conform tradiţiei, că s-a dus să-şi întîlnească strămoşii », adăugă el. Deschise un birou şi luă de acolo o bucată de carton alb, lucios. Pe el erau scrise şase nume dintre care unul — al lui Jack Irboll, fusese barat cu o linie. Sfîntul trase cîte-o linie cu stiloul pe încă alte două nume. Apoi adăugă: « Marele Patron ». Ezită o clipă şi mai scrise în cele din urmă, jos de tot, pe carton, un nume pe care-l înconjură cu o linie: Fay Edwards.

« Cine este? » întrebă Valcross, plecat deasupra umărului lui Templar.

Sfîntul îşi aprinse o ţigară, ca şi cum n-ar fi auzit.

« Şi eu aş vrea să ştiu, spuse el într-un tîrziu. Tot ce pot să-ţi spun, este că mi-a strecurat un automat în momentul cel mai critic... În sfîrşit, totul a mers bine, Bill. Sper că lectura jurnalelor de mîine te va interesa. »

Acest pronostic asupra reacţiei presei americane în privinţa isprăvilor Sfîntului, fu pe deplin confirmat. Simon însuşi rămase uluit, cu toate că modestia nu se număra de loc printre virtuţile sale dominante.

Luă micul dejun împreună cu Bill Valcross. Cei doi bărbaţi se scăldau în valuri de jurnale. E corect, de altminteri, de a remarca faptul că *Times* şi *Herald Tribune*,

credincioase tradiţiei lor, surghiuneau isprăvile Sfîntului într-un colţ obscur de pe ultima pagină. Dar entuziasmul altor ziare, între altele *Mirror* şi *News*, era delirant. « SFÎNTUL O SALVEAZĂ PE VIOLA ! » urla o manşetă de litere de trei degete. « UALINO EXECUTAT DE SFÎNTUL. ROMEO AL GANGSTERILOR ASASINAT, ÎMPREUNĂ CU VOELSANG. TREI RĂNIŢI. MASACRUL DE LA LONG ISLAND. SFÎNTUL CONTRA RĂPITORILOR DE COPII. » Erau şi fotografii: Viola cu tatăl său; casa unde fusese sechestrată copila; instantanee, oribile şi groteşti, ale victimelor. Exista chiar şi o fotografie a Sfîntului, care văzînd-o surîse, căci clişeul era excelent.

Simon se ridică, îndepărtă cu piciorul grămada de jurnale şi-şi turnă o ultimă ceaşcă de cafea. Dacă New York-ul se îndoise, o clipă, de autenticitatea Sfîntului, dacă poliţia şi gangsterii crezuseră că personajul fusese creat de imaginaţia aprinsă a vreunui jurnalist în căutarea unui « document » senzaţional, faptele erau prezente, dovedind existenţa şi isprăvile aventurierului.

Aprinse o ţigară şi fumă cu nespusă plăcere, gîndindu-se la zilele îndepărtate cînd trăise satisfacţii asemănătoare. Era bine ca, din cînd în cînd, cîte o întîmplare de acest gen să scuture toropeala unei lumi lipsite de vlagă şi de vreo credinţă.

Bill Valcross îl privea pe tînărul om cu un aer înduioşat.

« Te bucuri de un privilegiu, băiatul meu, spuse el. Eşti totodată implacabil şi misterios. Dar cît timp va dura asta? »

« Destul de mult timp ca să te coste un milion de dolari», replică Simon.

Se ridică în picioare, luă din sertarul biroului cartonul cu numele gangsterilor condamnaţi şi se apropie de fereastra deschisă. Era una din acele dimineţi de primăvară cînd New York-ul este într-adevăr unul dintre cele mai strălucitoare oraşe ale lumii. Dinspre Atlantic venea o briză răcoroasă; zgîrie-norii scăldaţi în soare se înălţau orgolioşi în văzduhul albastru din care vîntul risipise toţi norii. Sfîntul respiră adînc şi privi, la picioarele sale, intensa circulaţie de pe Park Avenue. Un freamăt urca spre el, părînd că vine dintr-altă lume. În dimineaţa aceea, Templar înţelese amestecul de magnificenţă şi cruzime al acestui oraş unic, şi pentru ce oamenii se îmbătau de dorinţa de a-l domina. . . Izbucni în rîs: nu se simţea un dominator, ci un brigand asemenea celor care, de la înălţimea donjonului lor, supraveghează întinderea împrejmuitoare.

« Cine urmează pe listă?» spuse el cu voce tare.

Şi privi cartonul pe care-l ţinea între degete.

Aceeaşi problemă era obiect de discuţie şi într-un imobil de pe a 49-a Street, la *Charley*, în sala din fund.

Era prea devreme pentru ca obişnuiţii localului să se afle aşezaţi în faţa barului sau la mescioarele din sala cea mare. Domnea acolo o semi-obscuritate lugubră: razele soarelui de-abea se puteau strecura printre perdelele verzi care ascundeau ferestrele. În vestă albă, cu chipul de nepătruns, Toni ştergea mesele fără a acorda nici cea mai mică atenţie murmurului ce venea din sala din fund. Barmanul nu părea nici obosit, nici odihnit; era astfel tot timpul celor douăzeci şi patru de ore, şi n-ai fi putut spune dacă tocmai se pregătea să se scoale sau dacă nu dormise de-o săptămînă.

În sala din fund, spectacolul era mai animat. Erau aprinse toate lămpile, aruncînd pe cei de faţă acea lumină gălbuie şi rece a electricităţii ce arde în acelaşi timp cu lumina de zi. O sticlă de whisky se afla în mijlocul mesei, împrejurul ei pahare. Aerul era greu de fum de ţigare.

« Tipu' e ţîcnit », spunea, pentru a douăzecia oară, Heimie Felder.

Îşi ţinea braţul drept într-o eşarfă— publicitate gratuită ilustrînd presupusa nebunie a Sfîntului. Era unul dintre puţinii gangsteri care avusese de-a face cu aven-

turierul, fără să-şi fi pierdut viaţa. Reflectase adînc asupra evenimentelor din noaptea precedentă: concluzia se impunea, clară: tipu' era ţîcnit!

« Dacă l-aţi fi văzut! spunea Heimie. Cînd l-am împins să intre în cameră, la hotel, avea aerul unui prostănac. E întrebat: « De unde ai banii? » Şi Papoulos îi trimite o directă în dinţi. Şi tipu' ripostează atît de încet încît Papoulos ar fi putut să se ducă să mai joace un rînd de cărţi şi să revină ca să primească lovitura. După aia, Papoulos îi telefonează judelui Nather, care zice: « Da, tipu' a venit la mine, acum două ore, mi-a umflat cele douăzeci de bilete. » Pă urmă l-am dus la Morrie Ualino, în Long Island, acolo fusese ascunsă mititica. Şi tipu' o ştia şi p-asta. Făceam haz de el. Ştiam bine că n-o să mai iasă d-acolo, decît cu dricu'. Şi iată că unde s-apucă să-l ia peste picior pe Ualino, despre mutra lui, degetele lui, părul lui. Vă spun că e ţîcnit! Lui Morrie niciodată nu i-a plăcut asta, da' ălalalt o dădea-nainte. Şi d-odată, cu un cuţit pe care l-a scos dracu' ştie de unde, uite-l că-mi taie vîna de la mînă. I-am dat drumu'. Îi despică burta lui Morrie, sparge lampa şi fuge pe acoperiş. Cînd vine-ndărăt, avea un automat şi-o şterge cu mititica în maşina lui Morrie. E ţîcnit! »

Dutch Kuhlmann îşi vărsă o jumătate de pahar de whisky pe care-l dete peste gît dintr-o înghiţitură, fără să clipească. Era un bărbat gras şi corpolent, cu părul blond-cenuşiu, cu ochii de-un albastru deschis ca porţelanul; semăna cu băieţii aceia paşnici care te servesc în hanurile bavareze. Văzîndu-l, nimeni nu ar fi bănuit că băiatul ăsta mare şi placid ar fi vîndut în timpul prohibiţiei bere mai multor state ale Confederaţiei — toate cele din Est. Îşi impusese supremaţia cu o cruzime rece. Nu fusese niciodată condamnat. Toţi concurenţii săi muriseră accidental.

« Păcat că Morrie ne-a părăsit, spuse Kuhlmann; era un băiat de treabă. »

Scoase din buzunar o batistă mare de cîrpă albă şi-şi şterse o lacrimă ce-i stătea atîrnată de colţul ochiului. Apoi îşi suflă nasul cu zgomot. Moartea lui Ualino îl lăsa singurul căpitan al bandei în serviciul Marelui Patron, dar tristeţea lui nu era prefăcută. Dutch Kuhlmann fusese văzut, după ce reuşise să-l asasineze pe vărul şi totodată concurentul său, retrăgîndu-se la el acasă ca să plîngă o noapte întreagă.

Se ţinu un moment de reculegere în memoria lui Ualino. Oamenii lui Ualino, de-acum înainte fără şef, erau prezenţi cu toţii, gata să se pună sub ordinul lui Dutch. Acesta luă cuvîntul.

« Aş vrea să ştiu, zise el, ce poate să cîştige Sfîntul din treaba asta. »

« Mai întîi, cele douăzeci de bancnote ale lui Nather, pe care mi le-a luat îndărăt, habar n-am cum, spuse Papoulos. Poate o primă plătită de Inselheim, pentru că i-a adus îndărăt copilul. »

Ochii spălăciţi ai lui Kuhlmann se întoarseră lent spre cel ce vorbise. Sub privirea aceasta de oţel, Papoulos simţi cum îi îngheaţă şira spinării. Se gîndi brusc, că dacă Morrie Ualino murise, asta se întîmplase pentru că el, Papoulos, îl trimisese pe Sfîntul la Long Island, fără să-i ridice pumnalul. Oamenii din bandă îl puteau învinovăţi de neglijenţă. Îi cunoştea bine: pentru ei, numai rezultatele contau.

Grecul îşi turnă whisky şi susţinu privirea lui Kuhlmann cu o siguranţă pe care în realitate nu o avea.

« Da, e adevărat, spuse în sfîrşit Neamţul. Sfîntul a scos bani din afacerea asta; suficient de mulţi încît să plătească un complice. (Pe Papoulos îl trecură fiorii.) Dar asta nu e totul. Aţi auzit ceea ce a zis Heimie. Cînd au ajuns la casa din Long Island, Sfîntul i-a spus lui Morrie: « Am venit ca să te omor» . Şi tipul ăsta mai vorbeşte de justiţie. Pentru ce?»

« E ţîcnit! » repetă Heimie, ridicînd din umeri cu un aer de plictis, ca şi cum ceilalţi ar fi fost prea proşti ca să înţeleagă.

Kuhlmann îl privi.

« Tipul care l-a ucis pe Irboll, în plin tribunal, şi a reuşit să fugă, nu e ţîcnit, rînji el. Tipul care a descoperit, într-o oră, că Morrie Ualino o răpise pe mititica Inselheim, şi care a găsit un nerod ca să-l ducă la Long Island, nu e ţîcnit. Tipul care poate să găsească un cuţit cînd vrea şi să-l ucidă pe Morrie, să găsească un automat şi să-l ucidă pe Voelsang, şi să fugă cu mititica, ăsta nu e ţîcnit ! »

Se auzi un murmur de aprobare. Pumnul lui Kuhlmann se lăsă greoi pe masă, făcînd să danseze paharele.

« Voi sînteţi cei ce v-aţi pierdut minţile, ţipă Kuhlmann. Într-o singură zi, Sfîntul îl ucide pe Irboll, pe Morrie şi pe Voelsang; ne ia douăzeci de mii de dolari, şi voi staţi aici, pe scaun, şi discutaţi dacă e nebun sau nu, în loc să vă întrebaţi cine va fi viitoarea victimă ! »

Se lăsă tăcerea, şi ea dură cîteva secunde. Apoi, din afară, cineva bătu la uşă.

« Intră ! » urlă Kuhlmann, şi-şi turnă din nou whisky.

Uşa se deschise şi apăru figura portarului. Era înfiorător de palid. Mîna îi tremura. Întinse un dreptunghi de carton.

« Ce mai e şi asta? » întrebă Kuhlmann cu un aer agasat.

Omul îi dete cartonul.

« Am auzit soneria, spuse el. Am deschis şi am văzut o mînă care ţinea asta. Am luat-o. Mîna a dispărut.

« Am deschis grila, m-am aplecat spre stradă; n-am văzut altceva decît femei care treceau. Vă aduc, prin urmare, obiectul. »

Portarul vorbea pe ton de rugăciune. Kuhlmann nu răspunse imediat.

Ochii săi spălăciţi, deveniţi dintr-o dată cumpliţi, priveau fix cartonul. Pe el era un desen reprezentînd un omuleţ al cărui cap era înconjurat de o aureolă. Dedesubt stăteau scrise şase cuvinte care păreau să răspundă exact întrebării pe care şeful tocmai o pusese:

« Următoarea victimă va fi Dutch Kuhlmann. »

Privirea lui Dutch Kuhlmann se deslipi în sfîrşit de pe cartonul lucios şi se aţinti asupra chipului portarului. Atitudinea Neamţului nu părea se se fi schimbat; trăsăturile sale rămăseseră nemişcate. Zvîrli cartonul pe masă, ca să-l poată vedea şi ceilalţi, apoi, scoţînd o ţigară din buzunarul de sus al vestonului, îi muşcă marginea şi scuipă, fără să-l slăbească din ochi pe nenorocitul de portar.

« Vino aici, puţin, Joe », spuse el în sfîrşit, cu o voce mieroasă, ce părea plină de afecţiune.

Omul făcu un pas înainte. Tremura.

« Erai un băiat de treabă, Joe », mormăi Dutch.

Joe îşi trecu limba pe buzele uscate şi surîse timid.

« Tu l-ai lăsat pe Sfîntul să intre aici, aseară, nu-i aşa? »

« Ascultă, Dutch, uite cum s-au petrecut lucrurile. Tipu'a zis că o să aştepte în bar. Mi s-a părut că ţine povestea. N-avea aerul unui sticlete; şi nu mă gîndeam la Sfîntul. »

« Atunci, la ce te gîndeai, Joe? » întrebă Kuhlmann, surîzînd.

« Mă gîndeam că tipu' era vreun fraier trimis de Fay. Eu, eu deschid uşa; asta-i tot: restul, nu mă priveşte. Sala era plină şi tipu' n-ar fi putut să facă mult rău, dacă ar fi fost periculos. Dacă era vreun guguştiuc bun de jumulit, puteam să fac o gafă închizîndu-i uşa în nas. Şi atunci. . .

« Şi atunci, tu l-ai lăsat să intre. . . »

« Da. Iată cum. . . »

« Ştii că nu trebuie să laşi să intre niciodată pe vreunul pe care nu-l cunoşti, afară doar de cazul cînd acea persoană ar fi însoţită de unul dintre noi. E adevărat? »

« Ascultă, Dutch. . . »

Kuhlmann își aprinse o țigară.

« Ți-a dat un bacșiș bun, Joe? » întrebă el rîzînd.

Portarul, cu gura întredeschisă, se forța cu disperare să înghită un pic de salivă. Pupilele i se măriseră brusc; îl privea fix pe Dutch, nemișcat precum un munte de carne.

« Nu mi-a dat nimic ! țipă el de-o dată. Asta e o lovitură montată ! Nu mi-a dat nimic. Nu-l mai văzusem niciodată . . . »

« Vino puțintel aici, Joe », spuse Kuhlmann, surîzînd mereu.

Îl prinse pe portar de încheietura mîinii și-l trase spre el, ca un tată care vrea să-și dojenească băiețelul. Cu mîna cealaltă făcu un gest rapid, Joe urlă, încercă să dea îndărăt: extremitatea aprinsă a țigării lui Kuhlmann i se înfipsese în obraz.

Niciunul dintre ceilalți nu mișcase. Kuhlmann îl slăbi în sfîrșit din strînsoare pe portar. Izbucnind într-un rîs jovial, mătură cu dosul mîinii cenușa căzută pe genunchi, apoi își examină țigara și o reaprinse.

« Ești un băiat de treabă, Joe, declară el. Du-te și așteaptă în bar; o să trimit să te cheme. »

Joe ieși încet, de-a-ndăratelea, cu o mînă lipită de obraz. O teroare de nedescris i se ghicea în privire, dar nu spuse un cuvînt. Ceilalți evitau să-l privească. Ușa se închise și Kuhlmann aruncă o privire circulară asupra celor ce-l înconjurau.

« Tare mă tem să nu-l pierdem pe Joe », spuse el.

Și vocea sa păru că se sugrumă, ca și cum ar fi fost sincer îngrijorat.

Papoulos își răsucea nervos paharul. Degetele îi tremurau. Vărsă puțin lichid chihlimbariu pe degetul său mare. Îl privea fix pe Dutch, știind prea bine că un singur cuvînt, un ușor incident ar fi fost de-ajuns să-i provoace condamnarea.

« Un minut, Dutch » zise el deodată.

Toate privirile se întoarseră către Grec, și, în această unanimă reprobare, Papoulos trebui să facă un efort ca să vorbească cu o voce sigură. Se precipită:

« Pentru ce să fie ucis Joe pentru o simplă eroare? N-a avut intenția să ne trădeze. Oricine poate să se înșele. . . »

Înțelese imediat că săvîrșise o gravă greșală. Privirea lui Kuhlmann nu se dezlipsea de a sa.

« Ori că e vorba de trădare, ori de o eroare, se auzi o voce în spatele lui Papuolos, rezultatul este același. Fără Joe, Sfîntul nu l-ar fi putut ucide pe Ualino. Nu putem să-i iertăm asta ».

Papoulos nu se întoarse și Kuhlmann, gînditor, clătină doar din cap, lent, cu privirea mereu fixată asupra Grecului. Gîndurile pe care acesta încercase să i le înăbușe își croiau drum în spiritul greoi și metodic al Neamțului. Papoulos le simțea ieșind la iveală, urcînd ca nivelul de apă într-un bazin, și, brusc resimți o senzație de gol în stomac. Intervenția sa atrăsese trăznetul în loc să-l deturneze, dar, în adîncul inimii, el știa de un sfert de oră că era pierdut.

Luă paharul în mînă, sforțîndu-se să nu tremure; dar paharul era plin și lichidul curse pe masă unde făcu o mică băltoacă pe mahon — și pata aceasta avea culoarea sîngelui.

« E adevărat, spuse dintr-o dată Kuhlmann. Ești un băiat de treabă, Pappy. Pentru ce l-ai trimis pe Sfîntul direct la Morrie? »

Papoulos își reținu respirația, apoi sorbi dintr-o înghițitură conținutul paharului său: cuvintele pronunțate de Kuhlmann păreau să-i străpungă creierul precum gloanțele.

« Pentru ce l-ai trimis pe Sfîntul direct la Morrie? repetă Dutch; fără să-l percheziționezi, lăsînd asupra lui un pumnal și un automat? »

« Eşti nebun ! ţipă Papoulos cu o voce răguşită. Da, l-am trimis la Morrie, ştiam că Morrie voia să-l vadă. N-avea nici automat, nici pumnal, cînd a părăsit hotelul. Heimie a zis asta, adineaori; el l-a percheziţionat. . . »

Heimie Felder se ridicase.

« Ia ascultă. . . »

« Stai jos !» ţipă Papoulos.

Timp de o secundă, el speră, şi vocea i se umflă:

« N-am intenţia să te acuz, Heimie, zise el. Spun că Dutch e nebun. După mine, o să vină rîndul tău, şi nimeni nu ştie unde se va opri. Toţi cei ce l-au văzut pe Sfîntul, vor fi acuzaţi că au trădat. . . »

Se întrerupse şi rămase cu gura căscată, fără ca vreun alt cuvînt să mai poată să-i iasă dintre buze.

Vedea ţeava automatului lui Kuhlmann aţintită asupra lui, de-a curmezişul mesei. Căldura stîrnită de whisky se stinse brusc.

« Vorbeşti prea mult, Pappy, spuse Kuhlmann cu voce blîndă. Din fericire, nu gîndeşti ceea ce spui ».

Grecul încercă să surîdă.

« Să nu înţelegi greşit ce ţi-am spus, Dutch, făcu el cu o voce rugătoare. Ceea ce am vrut să zic, e că cel ce trebuie ucis, e Sfîntul. »

« Aşa e, aprobă Heimie Felder; să-l ucidem pe Sfîntul. De ce nu ne-am gîndit la asta mai de mult? Personal, sînt gata s-o fac ».

Dutch Kuhlmann surîse, dar mîna care ţinea automatul nu se clintise.

« Aşa e, făcu el. O să scăpăm de Sfîntul, dar n-o să mai tolerăm ca vreunul dintre noi să se înşele. Eşti un băiat de treabă, Pappy. Du-te în sala cealaltă şi aşteaptă; avem ceva de discutat ».

Grecul, imobil, simţi cum forţele îl părăsesc dintr-o dată. Suspină, ştiind că e inutil să prelungească discuţia. Îl auzise de prea multe ori pe Kuhlmann pronunţînd formula aceasta care echivala cu o condamnare la moarte şi pe care Neamţul o enunţa întotdeauna pe un ton patern, cu un surîs: « Eşti un băiat de treabă ! Du-te în sala cealaltă. . . »

Se ridică, ţeapăn, adunîndu-si ultimele forţe pentru a face pe grozavul.

« E-n regulă, Dutch, zise el. Pe foarte curînd ».

O tăcere copleşitoare se făcu în timp ce Papoulos părăsea camera. Cînd trase uşa după el, curajul îl abandonă dintr-o dată. Simon Templar n-ar mai fi recunoscut în el colosul arogant pe care-l întîlnise cu douăsprezece ore înainte.

Portarul stătea într-un colţ, răsfoind o revistă ilustrată. Tresări şi ridică ochii văzîndu-l pe Papoulos, dar Grecul nu mai avu nici o privire pentru tovarăşul său de nenorocire. Îşi avea orgoliul lui. Se sprijini în coate de bar. Tom veni şi i se aşeză în faţă.

« Coniac » zise Papoulos.

Tom îl servi fără un cuvînt, fără să-l privească. În afara sălii de consiliu, nimeni nu ştia ce se petrece dincolo de pereţi. Barmanul poate că ghicise, dar chipul său de nepătruns nu trăda nici o emoţie. Îi servise de băut Sfîntului. Îl trimisese la hotelul Graylands, poate că era şi el condamnat? Dar nu sufla un cuvînt şi, cînd Papoulos bău, îi întoarse spatele.

« Altu' », ceru Grecul.

Dar coniacul era neputincios să umple golul pe care Papoulos îl simţea în stomac. Era un om mort: legea gangsterilor nu prevedea nici un mijloc de apel. Ştia că în cîteva ore Moartea îşi va reclama prada, la fel de sigur ca şi cum sentinţa ar fi fost înscrisă de mai multe secole pe cartea Destinului. Nimeni nu va îndrăzni să-l scape de răzbunare. . .

Cînd de-o dată, îi veni o idee. Revăzu, în gînd, figura unui om: un chip bronzat, cu privirea albastră. Apoi revăzu corpul muşchiulos al celui care nu se temea de răzbunarea gangsterilor; un om care era numit Sfîntul. . .

Omul ăsta săvîrşise ceea ce întreaga poliţie din New York n-ar fi putut niciodată să facă. El putea să-l smulgă pe Papoulos morţii.

Grecul îşi dădu la o parte paharul şi, pentru prima oară în dimineaţa aceea, resimţi căldura provocată de alcool. Portarul nu ştia nimic; Toni nu ştia nimic, era imposibil. Dacă Kuhlmann ieşea şi observa dispariţia lui, o să asmută haita după el, dar va fi poate prea tîrziu. Papoulos aruncă o bancnotă pe comptoar şi, fără să aştepte restul, se îndreptă către uşă, mergînd ca un automat, neascultînd decît de revolta instinctivă contra morţii.

Avu un gest brusc cu mîna.

« Pe foarte curînd ».

Toni dădu din cap şi surîse. Portarul condamnat ridică spre el o privire disperată. Papoulos înţelese profunzimea acestei disperări, resentimentul omului care se duce să moară faţă de cel ce iese liber.

Aerul proaspăt al dimineţii i se păru de nesuportat şi grăbi pasul. Dacă cineva ar fi încercat în clipa aceea să-l oprească din drum, ar fi ripostat, cu mîna pe revolver.

Maşina sa staţiona lîngă trotuar. Deschide portiera şi se aşeză la volan, apăsînd imediat pe demaraj. Motorul o porni. Papoulos nu ştia unde-o să meargă, unde-l va găsi pe Sfîntul. Ştia doar că Templar era singurul om care poate să-l salveze. De altminteri, dacă va trebui să moară, va muri în timpul urmăririi. Aruncă o privire în retrovizor: nu-l urmărea nici o maşină.

Dar văzu altceva.

O mînă se agăţase de spatele scaunului din faţă; o mînă bronzată. Apoi un om culcat în fundul maşinii se ridică. Papoulos simţi cum inima îi sare din piept; maşina începu să meargă în zig-zag. Cînd Grecul putu să vadă obrazul omului, inima îi zvîcni şi mai tare, bătînd cu furie sub coaste.

Omul încălecă spatele scaunului din faţă şi se aşeză liniştit lîngă Papoulos. Luă automatul electric de la volan şi-şi aprinse o ţigară.

« Ei bine, Pappy? » făcu Sfîntul.

În româneşte de TEA PREDA

(Continuare în numărul viitor)

C O N S T R U C Ț I E Ș I

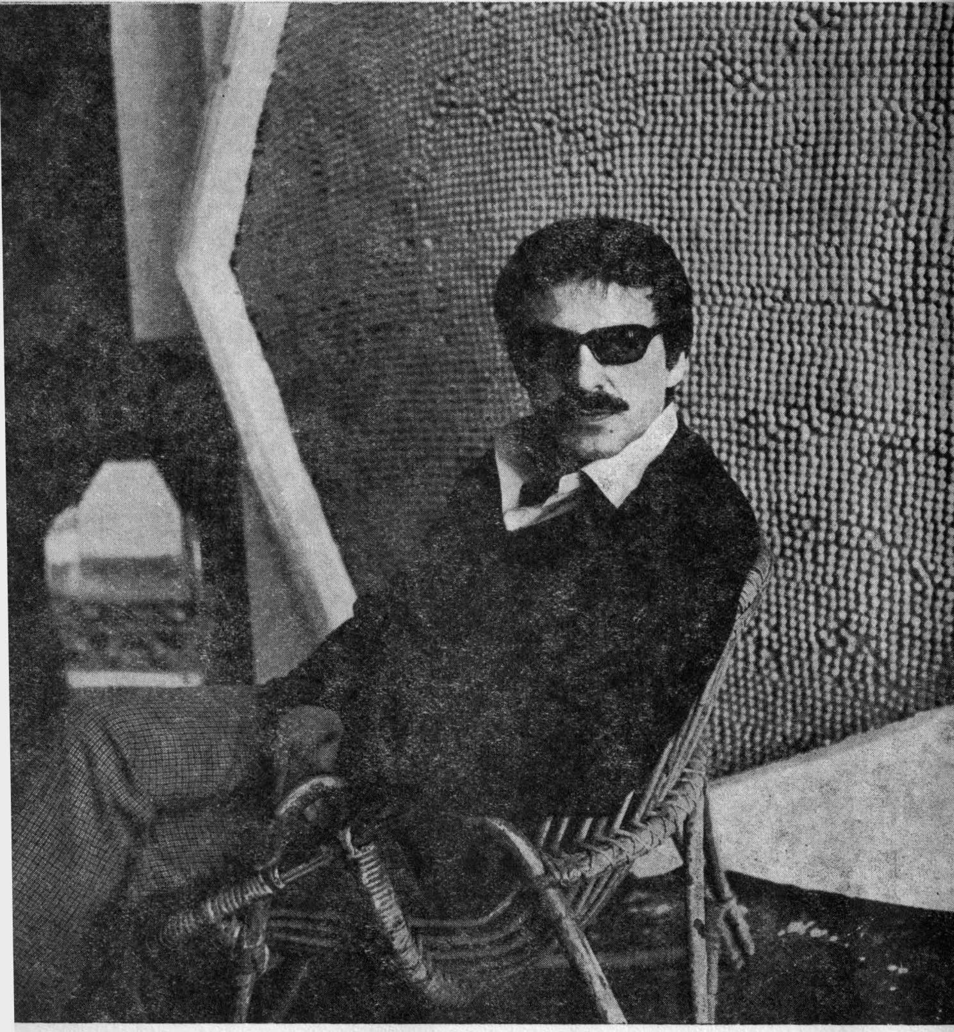

HORIA DAMIAN

WALDEMAR GEORGE: ... arhitectura, poezie pură

Expoziţia Damian la galeria Stadler (Paris, octombrie-noiembrie 1968) explodează ca o grenadă în mlaştina artei contemporane. Cu excepţia enigmaticelor sculpturi-arhitecturi ale lui Constantin Brâncuşi citate de Radu Varia în introducerea sa, nimic nu-i prefigurează opera. Într-adevăr, nimic nu vesteşte într-o lume a tenebrelor (ale cărei simboluri plastice sînt deşeurile şi fotoliile gonflabile, structurile zise primare şi tuburile de neon, vespasianele fabricate în serie şi comics-urile) o renaştere a valorilor spiritului şi o înţelegere a misiunii asumate de artist.

Damian e singur în specia lui. Solitudinea sa are un accent tragic. El înaintează cu paşi înceţi. Elaborează un nou alfabet. Înalţă palate şi temple pentru regi şi pentru zei absenţi. Ucenicia şi-a făcut-o ca pictor de şevalet. N-are prea mare importanţă cum sînt operele sale de început, figurative sau nefigurative. Zadarnic am căuta raporturile directe sau indirecte între arta sa, care e o proiectare a vieţii interioare, poezie mută — şi pictura actuală. Spaţiul său, materia sa, această materie explozivă, şi temele sale sînt create de el, toate. Spaţiul lui Horia Damian nu este o idee formulată prin semne, cum era spaţiul cerebral al cubiştilor. E o profunzime pe care artistul ne face s-o simţim. Limbajul său vizual se apropie de sculptură şi de arhitectură.

După experienţele sale unice în pictură, prin care traduce a treia dimensiune, fără a recurge la scamatoriile *trompe l'œil*-ului şi iluzionismului, Damian se impune ca un sculptor cu vocaţia arhitecturii. Cînd ciopleşte sau modelează volume izolate, formele lui se prezintă ca arhitecturi sau componente de arhitectură: frontoane, fuse de coloană, capiteluri, antablamente, metope.

Este oare Damian un nou Piranese sau un nou Ledoux? Acest geometru pătruns de magie, e fascinat de arheologie, a investigat teologia. Ştie că omul nu

e nimic în afara istoriei, dar nu imită maniera celor vechi. Iar dacă e în dezacord cu purtătorii de cuvînt ai generației sale și dacă evadează din secolul său, el se refuză neo-arhaismului. Dacă piramidele maya îl fac să viseze, dacă se reculege în fața ruinelor auguste ale sanctuarelor dorice de la Atena și Poestum, dacă pietrele pelasgice îl inspiră și-l stimulează, dacă-și amintește de Delfi și Micene, de Karnak și Persepolis, el nu acceptă moștenirea trecutului decît pentru a deschide calea unui viitor luminos. Și dacă toate creațiile sale sînt lecții vii de arhitectură, aceasta se datorește faptului că terminologia sa e aceea a unui maestru al creației, a cărui poezie trubadurescă nu e știință moartă. El studiază cu o pasiune lucidă contrastele dintre proeminențe și adîncituri, precum și modulii, aceste măsuri adoptate pentru a hotărî raporturile dintre părțile unui tot. La el planurile de umbră și planurile de lumină sînt scandate întocmai precum strofele versurilor alexandrine. Cadența lor procură o senzație de armonie și de pace.

Damian vede bine pentru că are simțul divinelor proporții. Arhitecturile lui n-au, pentru moment, nici o aplicabilitate. Sînt — cum spunea Valéry, în celebrul său dialog «Eupalinos» — arhitecturi care cîntă pentru că-și depășesc funcția materială. Ele fac apel la imaginație, care este, după Baudelaire, regina facultăților. Ele pot și trebuie să devină punctele de miră ale constructorilor de mîine, capabili să priceapă că locuința umană e mai mult decît o simplă uzină de trăit, al cărei beneficiar este redus la starea de producător și de consumator. Ele sînt la înălțimea unei civilizații care a depășit societatea industrială avansată și care vizează frumosul — acest miraj sau domeniu rezervat al elitelor — , ca o vastă problemă de igienă socială.

Damian, ca și Brâncuși,[1] pune temeliile unei cetăți ideale. Operele sale sînt, înainte de toate, anticipații. Licențele sale poetice produc scandal. Dar el nu se poate hotărî să se joace de-a ucenicul vrăjitor. El știe că în artă nu există progres.

El nu acceptă estetica mașinistă și nu face niciodată confuzie între o bazilică și o autogară sau o aerogară. Inițiator al unei ordini fără timp, artizan al unui stil monumental, el îi egalează pe cei mai mari.

«La Galerie des Arts», nr 65, februarie 1969

MICHEL CONIL LACOSTE: întreaga adîncime a misterului

Pornit de la constelațiile exacte și rafinate care-l înrudeau, acum zece ani, cu tendința cea mai subtilă a abstracției stricte, Damian a ajuns astăzi la o foarte stranie pictură-obiect, care nu seamănă cu nimic din ceea ce cunoșteam și combină obsesii din cele mai neobișnuite cu ambiția de clasicism.

Nimic mai insolit decît aceste suprafețe colorate făcute din mii de granule neregulate juxtapuse și prinse într-o masă mată galben aprins, negru, albastru azur și albastru de noapte. Se observă ici și colo cîteva lipsuri, ca și cînd un roză-

---

[1] **Mă refer la Brâncuși, autorul Porții sărutului, al Mesei tăcerii și al Coloanei fără de sfîrșit**

tor ar fi ciupit, noaptea, din turta de mălai sau ca şi cum o furnică ar fi deranjat boabele de icre. Aceste acumulări insistente, triumf al tactilo-vizualului şi al saturaţiei cromatice, se încadrează cu o majestate remarcabilă prin incongruenţă în cornişe şi frontoane dorice, de un alb atenian.

Rolul acestei elaborări granulate este, evident, de a *arăta* albastrul, galbenul, negrul, mai subliniat decît dacă ar fi pur şi simplu întinse pe o suprfaţă, ca pentru a le *declina* identitatea, şi aceasta este în totală conformitate cu arta de azi, în care modul cum este desfăşurată lucrarea are o foarte mare importanţă în raport cu ceea ce propune. Damian, de altfel, vede totul în particule şi în elemente. La celălalt pol, aceste construcţii din poliester (material la care Damian a recurs printre primii), aceste arcuri frînte, aceste capiteluri decalate, aceste tronuri albe şi aurii, niciodată perfect simetrice înalţă spre cer o arhitectură impracticabilă, dar care degajă o extraordinară impresie de evocare. Un zeu mîndru pare tocmai să fi plecat din ea sau trebuie parcă să se întoarcă s-o locuiască; Damian însuşi, care abia semnează acest mobilier al Cicladelor, pare că se retrage în împrejurimi cu o discreţie cu atît mai mare cu cît pictura sa cîştigă acum în îndrăzneală, ocupînd cele trei axe ale spaţiului şi întreaga adîncime a misterului.

«*Le Monde*», 31 *oct.* 1968

MICHEL TAPIÉ: opere de artă totale

Opera lui Damian nu conteneşte să-şi dezvolte fecunda ei continuitate contradictorie: o inteligenţă în slujba unei sensibilităţi. Poate că în aceasta şi numai în aceasta erau şansele de a avea opere închegate, aşa cum aşteaptă acum publicul, fiind din ce în de mai saturat de repetirile experimentale ale celui mai dubios conformism.

Aşa cum numele lui Saint-Jean de la Croix, adesea citat în scrierile actuale, înseamnă trei scurte poeme rezultate din mai bine de zece ani de disciplină thomistă (fără de care el n-ar fi cu nimic mai mult decît atîţi alţi inspiraţi), tot aşa şi momentele stării de inspiraţie, în care artistul hotărăşte că o operă este terminată, într-un act definitiv în care trebuie să dea ceea ce e mai bun în el, — creatorul şi amatorul exigent nu pot fi de o eficacitate continuă decît dacă aduc o realizare estetică şi etică la scara necesităţilor plenare de azi. În acest caz, structurile morfologice integrează cel mai operant dintre mesajele miticartistice în opere de artă totale şi numai în ele: şi anume la limita la care cuvintele, neputincioase în a explicita vreun criteriu de calitate, au creat însă comunicarea cea mai eficace între aceste opere şi cei ce nu sînt ei înşişi nimic altceva decît amatori de artă pasionaţi de căile unei estetici necesare, dacă nu chiar, aşa cum sînt eu convins, ale unei etici. La această scară opere ca aceea a lui Damian aduc nici mai mult nici mai puţin decît o vrajă, o vrajă din acelea de neconceput în afara celor mai înalte criterii ale calităţii artistice.

Prefaţă la Expoziţia Damian, Galeria Stadler, martie 1960

Aspect din ultima expoziţie
(Galeria Stadler, Paris) ▶

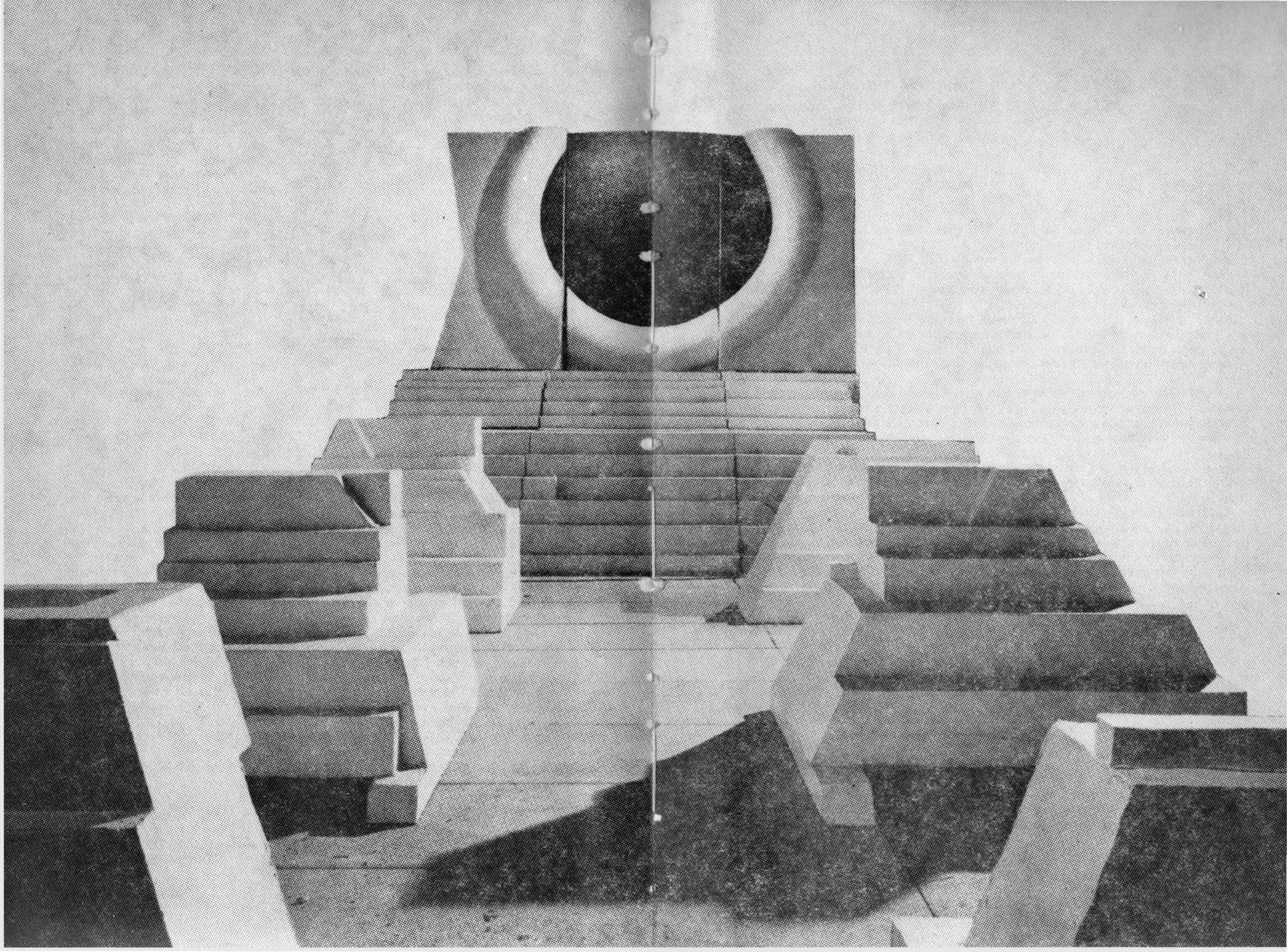

PIERRE RESTANY: la scara unui nou umanism

De la șocul senzațional produs de expoziția Damian în această Galerie Stadler în martie 1960, au trecut mai bine de patru ani, timp în care artistul român și-a adaptat în modul cel mai fericit un limbaj iconografic cu puternice efecte decorative, de un neo-bizantinism exaltat și baroc. Se poate oare vorbi azi de o mutație bruscă, în felul trecerii anterioare — în 1959 — de la stricta bi-dimensionalitate aluzivă la pasta densă și la aurul greu? E vorba mai curînd de o aprofundare logică a unei evoluții normalizate a demersului. Icoana informală devine o arhitectură și imaginea o formă, la dimensiunile unei sinteze originale. Suportul-plan nu mai e decît un pretext din care evadăm în asemenea măsură încît ajungem să-l negăm intelectualmente, și să ne luăm față de el întreaga libertate. Acești pereți jumuliți, aceste portice cu frontonul concav, aceste grosimi opulente, aceste suprafețe surmontate de creneluri evocă riturile majestuoase și solemne ale unor străvechi religii dispărute, splendori religioase uitate sau încă neredescoperite, un «altundeva» cultural născut dintr-o sumă de amintiri transcendate de o imaginație activă: ceea ce ne propune Horia Damian nu sînt nici obiecte, nici picturi, ci locuri de întîlnire care dezvoltă un spațiu, definesc o arhitectură, impun un drum și un comportament.

Nu e lipsit de însemnătate să notăm că la Damian culorile fundamentale evocă, deosebindu-se doar prin cîteva nuanțe tonale, sinteza trinitară a lui Yves Klein, conținută în flacăra focului: auriul, albastrul și rozul. De asemeni nu încape îndoială că în amîndouă demersurile, dincolo de unele divergențe de particularitate, stă aceeași intuiție cosmică și tendință de însușire, aceeași voință posesivă de impregnare prin culoare. Dar fundamentalismul purificator al lui Yves Klein (asceza albastrului deschizînd vidul) face loc aici pompoasei somptuozități a templelor orientale.

. . .Horia Damian a făcut primul pas. Nu va rămîne pe loc, va merge mai departe, fără îndoială, adîncindu-și viziunea sa arhitecturală și cosmică. Poate că în ochii urmașilor noștri — atît de apropiați și atît de depărtați totodată — din anul 2000, el va apărea ca precursorul acelor temple noi prin care va fi trecut spiritul celei de a doua Renașteri, ca profetul unei arte la scara unui umanism nou. Miza e mare și evenimentul merită să fie salutat ca atare, în Parisul anului 1964.

Prefață la Expoziția Damian, *Galeria Stadler, iunie-iulie 1964*

PAUL WALDO SCHWARTZ: referiri la spațiul necuprins

(. . .) La Galeria Stadler, artistul român Damian — nu exact pictor și nici sculptor, ci anume un magician — se confruntă pe el însuși cu cealaltă față a monedei. Este o artă a semnelor, dar a unor semne ce ies din funcția lor de simbol pentru a deveni realități independente. Mai înainte, tema lui Damian erau piramidele, fetișuri ierarhizate ce purtau în ele o nostalgie arhaică, așa cum un parfum este conținut și nu descris. Acum formele au devenit mai ales tronuri sau frontoane

masive purtînd în ele referiri la spațiul necuprins, fragmente de baldachin, amintind de cerul filtrat sub bolțile catedralei.

Autenticitatea experienței stă în faptul că senzația e nealterată, nedistilată în vreun jargon de finețuri și de savante inocențe. E ceva din orientalele *conundrum*, din fațadele bizantine, dar nimic decorativ în obiectele lui Damian. Dacă vocabularul lui Ipoustéguy este explicit și chiar verbios uneori, aceste observații sînt la Damian implicite și strict subînțelese. Dimensiunea lor este aceea a arhitecturii. Dacă mișcarea lui Ipoustéguy e către interior, către un punct central al persoanei întîia singular, o convergență acută către sine, aceea a lui Damian e în sens contrar, către suprafață, venind de la un izvor ascuns în adîncuri, uneori uitat.

«Studio international, journal of modern art», dec. 1968

PIERRE MAZARS: românii

Românii sînt la înălțime în această toamnă pariziană. Damian prezintă la Galeria Stadler monumentale construcții în lemn pictat. El făurește mari arhitecturi ce amintesc piramidele aztece și tronurile medievale. Albe, albastre, de aur. Uneori, în centru, o mulțime de boabe negre ce dă sugestia de stup sau de caviar, pare să miște, să fremete. Încadrarea e netă și amplă. Damian e făcut pentru spațiile mari.

«Le Figaro Littéraire» 4 noiembrie 1968

RADU VARIA: un adevărat tărîm al spiritului

L-am simțit pe Damian dincolo de timp, nu în «actualitate» adică, ci în anticipație și în același timp în tradiție (— vast teren de acumulare sensibilă).

Gîndindu-mă la operele sale din ultimii ani — suprafețe pictate (stele, ceruri, repetiri de elemente), materii în relief, suprafețe bombate, discuri, piramide — și pînă la începutul perioadei construcțiilor, nu mă pot împiedica să constat un demers logic. Pictorul abandonează suprafața, abordînd cea de a treia dimensiune, resimțită de el ca o necesitate fundamentală.

Construcțiile actuale ale lui Damian nu sînt nici picturi, nici sculpturi, nici obiecte. Sînt arhitecturi somptuoase, încărcate de o înaltă spiritualitate.

Ca și opera lui Brâncuși, opera lui Damian este meditație. Meditație, în care particularul face loc universalului. A vorbi de simbol e inutil, la acest nivel totul e simbol.

Într-un univers în care arta nu e admisă decît la nivelul vizualității și al valorilor materiale, și în care oamenii uită prea adesea esențialul, salut această expoziție ca pe un adevărat tărîm al spiritului.

Din Prefața Expoziției Damian, Galeria Stadler, octombrie 1968.

Omagiu lui Brâncuși

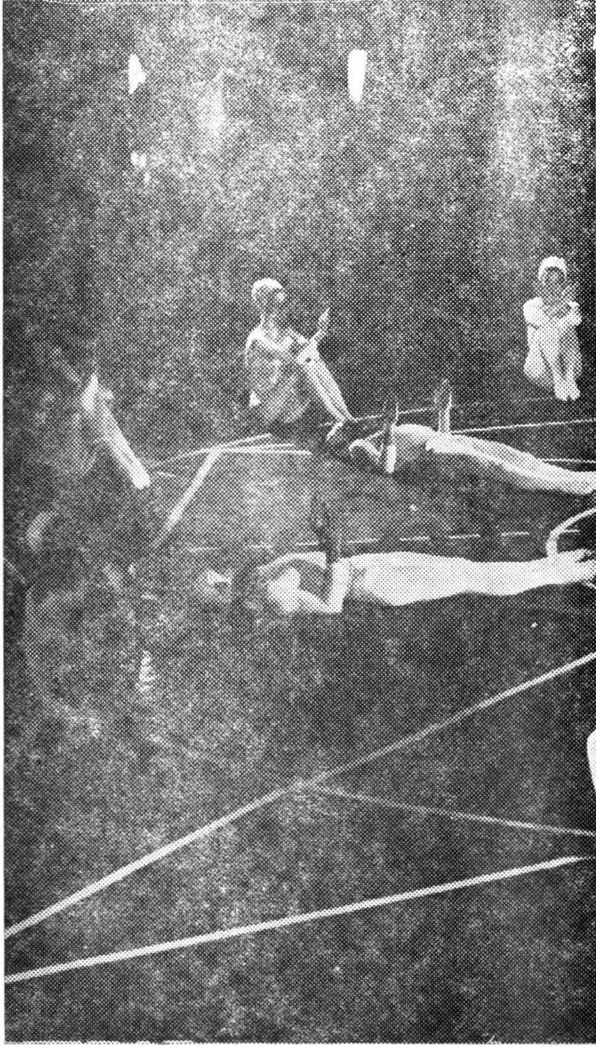

TEA PREDA

Chore-studio. Parabole în alb şi negru

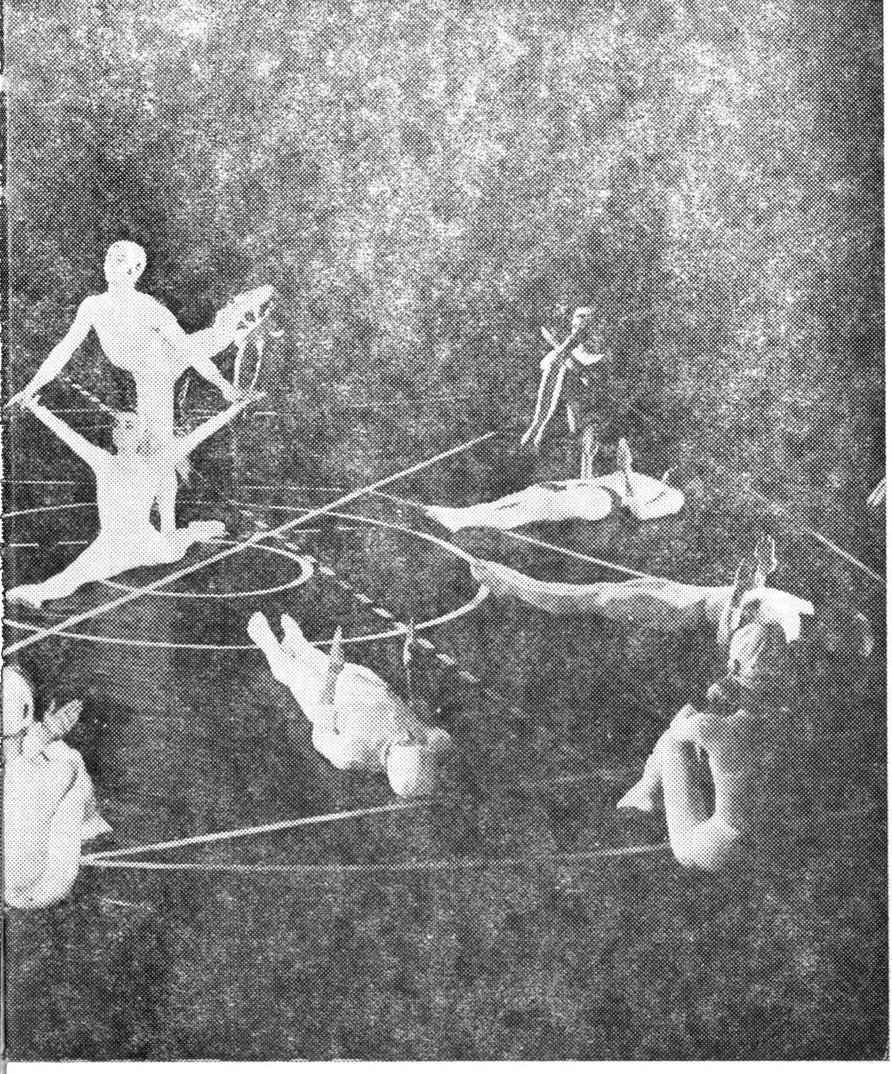

Transformînd podium-ul scenei într-o parabolă în alb şi negru — un linoleum negru peste care se suprapun, se întretaie, se alătură sau se distanţează linii nete, albe —, coregraful Alexandru Schneider nu propune enigme, nici inconsistente jocuri decorative. Trasate cu rigoarea unui geometru îndrăgostit de tăcerile severe ale formelor pure, cercurile concentrice, distanţate inegal, rombul, pătratul şi diagonalele ce străbat cu precizie marea pată de întuneric, sugerează, dincolo de aparentul lor calm imperturbabil, tot atîtea posibilităţi de surprindere, provocare şi ieşire din anonimat a hazardului, a accidentalului, ca şi cum rolul lor ar fi de a da consistenţă şi contururi, mereu altele, unei magme de haos şi nelinişte.

Béjart, în celebra sa coregrafie realizată după *Simfonia a IX-a* de Beethoven, s-a folosit de un sistem asemănător de linii orizontal-geometrice ; dar acesta nu a avut în economia baletului un rol funcţional ci mai degrabă unul indicativ-spaţial, necesar amplasării unui număr neobişnuit de mare de dansatori, pe o scenă impresionantă prin amploare.

Ele rămîn, în schelăria delicată şi complexă a baletelor lui Alexandru Schneider — acest tînăr ce şi-a început nu de mult cariera de coregraf, impulsionînd crearea Chore-Studio-ului de balet contemporan din Timişoara —, constante linii de susţinere, răspîntii ale hazardului devenit realitate, acrocuri ale informului tinzînd spre stabilitatea formei ; de fapt, cîteva linii esenţiale, o reducţie a posibilului sentimental şi ideatic la cîteva ipostaze-cheie, care ar putea fi : prezenţa, dispariţia, iubirea, moartea, singurătatea, ceea ce este şi ceea ce devine, experiment şi transcendental, materie şi spirit. De unde şi tonalitatea gravă a metaforelor sale coregrafice, bemoli într-un acord ce ocoleşte fioriturile spumoase sau graţios frivole.

Un cuplu de îndrăgostiţi, decăzuţi din perfecţiunea lor paradisiacă printr-un accident ce putea fi ocolit (*Chore-Patetica*, balet inspirat de partea întîia a Simfoniei nr. 6 în si minor de Ceaikovski), încearcă cu gesturi dezolate, să regăsească inefabilul. Dar lucrul este imposibil, starea de graţie s-a risipit. Doar fundalul pe care s-a desfăşurat povestea a rămas acelaşi : o imensă pînză abstractă, cu riguroase meandre, schimbătoare ape verzui lunecînd geometric în necunoscute spaţii sub lumina unui sor aprins, roşu.

Decorul pictorului Zoltan Molnar — neofit plin de har al scenografiei coregrafice, pe care grupul de dansatori ai Chore-Studioului are privilegiul de a-l fi atras în pasionanta lor incursiune —, este de fapt o pînză mărită la dimensiunile unui fundal de scenă, conferind baletului, prin simpla sa prezenţă, tensiunea unui dialog niciodată întrerupt. Un dialog enigmatic (de care s-au simţit seduşi mulţi dintre marii pictori moderni, printre care Picasso, Chagall, Férnand Leger, Braque, Chirico, Derain, Rouault, Miró), stîrnind tulburătoare rapeluri între formele şi vibraţiile cromatice, aparent îngrădite spaţial de limitele pînzei, dar atît de libere în abstracta lor reverie, şi trupul dansatorului, expresie însăşi a dinamicei, a plenitudinei vieţii formei.

Am regăsit acest dialog şi în baletul *Şase zile dintr-un an* (pe muzică de Anton Webern), dedicat dansatoarei Irinel Liciu. O piesă coregrafică de cameră, cultivînd nuanţa, patosul reţinut, forţa emoţională a mişcării învăluite în discreţie, redînd fluxul unei inevitabile dialectice sentimentale, cu trecerea de la prezenţă la dispariţie, apoi la treptata uitare şi din nou la altă prezenţă. Dansatori în maiouri negre apar, precum amplificări, proiectări, ecouri sau doar umbre ale gîndurilor celor doi protagonişti ; uneori mişcările redau acuitatea trăirii, sau subtile introspecţii afective, sau vagul, ceaţa memoriei ; alteori ele se desfăşoară în pauze, gesturi tăcute încărcate de gravitate şi nelinişte. Siluetele dansatorilor lunecă pe fundalul reprezentînd un fel de glob mare, cu reflexe roşcate, în care se înfige vîrful ascuţit al unui triunghi ce se deschide în raze simetrice, asemenea unui evantai în griuri şi verzuiuri prelungindu-se pînă în plafonul scenei, triunghi traversat şi el, la rîndul său, de un semicerc, ca un imens curcubeu. Uneori, în globul ce sugerează un soare ce se scufundă, sau este pe punctul de a ţîşni dintr-o apă cu tente cenuşii (ipostazele afective diferite în care se găseşte personajul principal conferă acestui simbol cînd semnificaţia sfîrşitului unei trăiri, cînd cea a debutului unei alteia), pulsează intens, precum o inimă agitată, o pată de roşu aprins. Fundalul-decor rămîne, în abstracta sa visare, o invitaţie la o aventură spirituală deschisă.

Memento, balet inspirat de *Simfonia a X-a* de Gustav Mahler, abordează o temă des regăsibilă, sub o formă sau alta, în operele coregrafice: tribulaţiile, ezitările, drumul deseori pierdut şi regăsit, în căutarea absolutului, aspiraţia spre ideal, spre desăvîrşit. Mutînd conflictul pe alt registru, acordînd termenului de ideal sensul transcendentului, şi înfruntînd acest transcendent cu pămîntescul, cu teluricul, într-un joc ce se va termina printr-un inevitabil divorţ, baletul *Vis cosmic*, pe muzica cu acelaşi titlu a lui Th. Grigoriu, transpune, la cheie coregrafică, Luceafărul eminescian.

Regăseşti şi în aceste balete predilecţia pentru orchestraţia unor grupuri plastice, purtătoare de semnificaţii şi simboluri, pentru atitudinile sculpturale, pentru un adagio modern cu cambrări şi înlănţuiri îndrăzneţe, cu deschiderea largă, insolită, a plié-ului adînc lateral, conferind trupului acea graţie barbară ce putea părea, cîndva, un sacrilegiu admiratorilor diafanelor zboruri ale elfilor şi silfidelor.

Vocabularul clasic-academic este cultivat cu grijă (şi simţi efortul coregrafului şi al dansatorilor de a-i exprima acurateţea şi rigoarea), dar în el se strecoară accente noi de o plasticitate mai nervoasă, devenită limbaj curent în baletul contemporan. De altminteri, raportul între termenii clasic şi modern, în creaţia coregrafică pe plan mondial, a încetat de mult să mai exprime o antinomie (marii coregrafi moderni din zilele noastre sînt primii să o recunoască; disputa se mai poartă periferic, de neavizaţi care confundă primele decenii ale secolului nostru cu al şaptelea) şi ceea ce contează este tonalitatea operei, ritmul ei, problematica, spiritul ce o animă, aura ce o-nconjoară.

Lucru care explică de ce, gîndit de Alexandru Schneider în stil clasic, baletul *Omagiu lui Brâncuşi* apare de fapt ca cel mai modern din promiţătorul spectacol de debut al Chore-Studioului.

Conceput ca un triptic (*Poarta Sărutului*, *Masa Tăcerii*, *Coloana fără sfîrşit* — muzica, Tiberiu Olah şi Aurel Stroe), baletul este o prolegomenă, sobră şi subtilă, la sensul creaţiei brâncuşiste.

Trupurile dansatorilor, mulate complet în maiouri albe, cu capul acoperit de căşti de asemenea albe, lăsînd liberă doar urechea — precum o scoică surprinzînd, în răsfrîngerea ei senzuală, şoapta ascunsă a materiei —, sugerează volume de piatră dense şi suple totodată, prefigurînd, prin alambicate gestaţii, metamorfoza în spirit, în idee.

Totul este, desigur, o aluzie la universul artistic brâncuşist, nu un joc de simetrie cu sculpturile sale. Există şi elemente care, formal, îţi aduc aproape imagini precise ale operei, dar ele apar fulgurant, la capătul unor procese complicate de zămislire. Căci ceea ce l-a interesat pe coregraf a fost tocmai această gestaţie, această ciudată alchimie, această vînzoleală şi bolborosire a materiei care, trecută prin incandescente retorte, naşte abstracta idee.

Trupurile, — materie tulbure, informă —, se caută orbeşte, se ating, cu vîrful degetelor, cu palmele, cu genunchii, cu umerii, cu coapsele, se înlănţuie, totul este sărut, zămislire.

Uneori apar în mişcare elemente de folclor arhaic, de un straniu hieratism; trupurile ascultă glasul pămîntului, suportă metamorfoze, sînt stîlpi ai morţilor, timpul ce se scurge.

Din magma obscură, haotică, se iveşte, penibil, ideea.

Materia tinde spre verticalitate; fiecare trup se înalţă, zvîcneşte într-o geometrie din ce în ce mai riguroasă, mai precisă, romburi sfredelitoare, împungînd aerul, romburi din ce în ce mai exacte, mai nete, rotindu-se, rotindu-se, căutînd infinitul.